'व्याकरणप्रभाकरः'

श्रीमद्गोस्वामिप्रवरश्रीगणकृष्णेन
महाराजरणजीतसिंहनृपतेःप्रधानपण्डितेन
पञ्चनददेशीयमहाविद्यालयस्यसेनेटाख्य
सभायाःसभ्यतमेन विरचितः ॥

पूर्वार्द्धं

सम्वत् १९३

लवपुरस्थमित्रविलासयन्त्रालये
पण्डित श्रीमुकुन्दरामेण मुद्रितः

खृष्टीयाब्दः १८७३

प्रथमवारे १२५०

मूल्य १)

ॐनमोविघ्नहर्त्रे

गणेशं स्वगुरून्स्वेष्टं वाग्देवीं प्रणमाम्यहं व्याकृ
तौ बालबोधार्थं पाणिन्य स्यावहेतवे १ गुरवः श्री
व्रजराजाः शास्त्रार्थानां च पारगाश्चासन् तद्दर्शिते
न विधिना राधाकृष्णेन रच्यते यत्नात् २ प्रायोऽस्मि
न्संध्यसन्ध्यादिसहितो रूपसंग्रहः बहुप्रयोजनोऽये
न विना न स्यात्पदार्थधीः ३ सरूपभेदयुक्शब्दा
अव्ययाः स्वार्थसंयुताः स्त्रीप्रत्ययास्ततस्तेषां नियमा
अपि दर्शिताः ४ कारकाश्च समासाश्च तद्धिताश्च तत
पं सर्वार्हाउत्तरार्द्धेतु धातूनां स्थानमस्मकं ५ तद्रू
पदर्शनं चापि कृदुदाहरणानि च सन्त्यत्र मत्कृताः
श्लोकाः प्राचीनावहवोऽपि च ६। अथ वर्णो द्विधा ज्ञेयाः
स्वरव्यंजनभेदतः वर्णमालागताः काद्या व्यञ्जनास्तेह:
लोऽपि च ७ अकाराद्याः स्वरा ज्ञेया अचश्चापि ते मताः
निरपेक्षाः स्वरा ज्ञेयाः स्वरापेक्षा हलः स्मृताः ८ ह्रस्वादी
र्घाः प्लुताश्चाचः कुक्कुटध्वनितो मताः अर्द्धमात्रं तु तं
ज्ञेयमेकमात्रं लघूदितम् ९ द्विमात्रं गुरु वर्णं स्यात्
त्रिमात्रं तु प्लुतं मतम् उदात्ताद्यास्त्रयो ज्ञेयाः षड्जादि
स्वरलक्षणैः १० आद्ये निषादगांधारौ मध्ये रिषभधै
वतौ स्वरितप्रभवा ज्ञेयाः षड्जमध्यमधैवताः ११
स्युः क·च·ट·त·पा वर्गाः स्पर्शाः पंचभिरक्षरैः कण्ठैवि

सर्गौः कुहकाः तालुनीचुयशास्तथा १२ मूर्द्धन्याऋटुराः
षश्चदन्ताऌतुलसामताः उपध्मानीयमोष्ठ्योऽस्यं पवर्गोका
रकौतथा १३ एऐकंठोष्ठजौद्वौतौओऔस्तः कण्ठतालु
जौ दन्तोष्ठजोवोऽनुस्वारोनस्योवर्गान्त्यगाअपि १४
अन्तस्थायरलावाश्चोष्माणः शषसहास्तथाअइउऋ
ऌवैह्रस्वाः आईऊॠचदीर्घकाः १५ ऌतोह्रस्वस्मा
हृतौभवतीतिविनिश्चयः अ.ए.ओ.गुणसंज्ञाः स्युः आ
.ऐ.औ.वृद्धिसंज्ञकाः १६ इ.उ.ऋ.ऌ.सभेदाश्चाः
इकोयवरलायणः सयत्नस्थानयोरैक्यात्सावर्ण्यं चा
रोडुवे १७ वर्णाभावोवसानंस्यात्सन्धिरन्तरयोर्भ
वेत् संयोगः सन्धिरेवास्ति स च स्याद्धलांभवेत् १८
विभक्त्यन्तंपदंज्ञेयंतिङन्तंस्यात्क्रियापदम् वृद्धौगुणे
यणोदीर्घेह्रस्वादीर्घोपिरद्धते १९ कानिचिन्मूलसू
त्राणिलिख्यन्तेलक्ष्यहेतवे सन्ध्यर्थेनियमाश्चापिद
र्शिताः सूत्रसम्मताः २० वन्देहंसज्जनान्विज्ञान्बा
लानध्यापनार्थधीः पाणिन्यारतानीचाउगंपीता
ह्रवन्यिताः २१ ।

अथ सन्धयः

अकः सवर्णे दीर्घः (१)

अइउऋऌ इत्येषां सदीर्घाणां यथा यथान्तेस्वेवपरेषु द्वयोः स्थाने दीर्घः

उदाहरणानि यथा

स्थाने		भवति	यथा		जातम्	जातं		
अ	अ	आ	दैत्य	अरिः	दैत्यारिः	पाप	अरिः	पापारिः
अ	आ	आ	परम	आत्मा	परमात्मा	पाप	आत्मा	पापात्मा
आ	अ	आ	गंगा	अत्र	गंगात्र	महा	अद्रिः	महाद्रिः
आ	आ	आ	गंगा	आत्मजः	गंगात्मजः	देवता	आत्मजः	देवतात्मजः
इ	इ	ई	कवि	इन्द्रः	कवीन्द्रः	करीन्द्रः	हरीन्द्रः	गिरीन्द्रः
इ	ई	ई	कपि	ईशः	कपीशः	कवीशः	अधीशः	गिरीशः
ई	इ	ई	मही	इन्द्रः	महीन्द्रः	सुधीन्द्रः	जानकीन्द्रः	
ई	ई	ई	गौरी	ईशः	गौरीशः	लक्ष्मीशः	महीशः	सुधीशः
उ	उ	ऊ	भानु	उष्मा	भानूष्मा	ऋतु	उद्भवः	ऋतूद्भवः
उ	ऊ	ऊ	जानु	उर्ध्वं	जानूर्ध्वं	गुरूहणं	ऋतूष्मा	
ऊ	उ	ऊ	चमू	उत्सवः	चमूत्सवः	वधूत्सवः	हूहूरस्य	
ऊ	ऊ	ऊ	वधू	ऊढा	वधूढा	चमूढा	भूर्हेम	
ऋ	ऋ	ॠ	पितृ	ऋणं	पितॄणं	भ्रातॄणं	दातॄद्धिः	

शकंध्वादिषु नित्यमुत्तरगुणं पररूपं भवति ॥

शक अंधुः शकन्धुः कर्क अन्धुः कर्कन्धुः मार्त अंडः मार्तण्डः

मनस् ईषा मनीषा

आद्गुणः

अकाराकाराभ्यां सदीर्घेषु इ. उ. ऋ. ऌ. षु परेषु पूर्वपरयो द्वयोः स्थाने तत्स्थानीयो गुणः

उदाहरणानि

स्थाने		भवति	यथा		ज्ञानम्		
अ	इ	ए	उप	इन्द्रः	उपेन्द्रः	गजेन्द्रः	नरेन्द्रः
अ	ई	ए	गण	ईशः	गणेशः	नरेशः	सुरेशः
आ	इ	ए	रमा	इच्छा	रमेच्छा	महेन्द्रः	मालेति
आ	ई	ए	गंगा	ईशः	गंगेशः	रमेशः	उमेशः
अ	उ	ओ	हित	उपदेशः	हितोपदेशः	पुत्रोत्सवः	नीलोत्पलं
अ	ऊ	ओ	द्वार	ऊर्ध्वं	द्वारोर्ध्वम्	गृहोर्ध्वं	ज्वलनोष्मा
आ	उ	ओ	गंगा	उदकं	गंगोदकं	यमुनोदकं	सोमे
आ	ऊ	ओ	गंगा	ऊर्मयः	गंगोर्मयः	मुद्रोना	शिवोर्मिः
अ	ऋ	अर्	देव	ऋषिः	देवर्षिः	धनर्द्धिः	सन्तापर्द्धिः
आ	ऋ	अर्	महा	ऋषिः	महर्षिः	मायर्द्धिः	मालर्द्धिः
अ	ऌ	अल्	नव	ऌकारः	नवल्कारः		
आ	ऌ	अल्	महा	ऌकारः	महल्कारः		

ऋत्यकः

ऋकारेपरतः अ. इ. उ. ऋ. ऌ. वर्णानामन्तेप्रकृतिभावोभवति ब्रह्माऋषिः ब्रह्मर्षिः ब्रह्मऋषिः मुनीऋषिः मुन्यृषिः मुनिऋषिः इत्यादि असवर्णेस्वरेपरे पदान्तयो रीऊ वर्णयोःशाकल्यस्यमतेह्रस्वः

कुमारी ऋषभा कुमार्यृषभा कुमारिऋषभा

वधू ऋषभा वध्वृषभा वधुऋषभा

वृद्धिरेचि

अकारात् एऐ ओऔ परतः पूर्व परयोर्द्वयोः स्थाने तत्स्थानी या वृद्धिः स्यात्

स्थाने भवति यथा ज्ञातम्

अ ए ऐ तवैव ममैव एकैकम्

आ ए ऐ गंगा एषा गंगैषा सदैव तदैव कृष्णैकादशी

अ ऐ ऐ देव ऐश्वर्यं दैवैश्वर्यं नैकं धनैकाम् सैकं

आ ऐ ऐ वार्ता ऐकं वार्तैकं सीमैकं महैरावती गंगायमुनैकं

अ ओ औ मिष्ट ओदनं मिष्टौदनं जलौघः शारीरौजः

आ ओ औ महा ओषधी महौषधी वल्लौषधी गंगौजः

अ औ औ कृष्ण औत्कंठं कृष्णौत्कंठं वलौद्धत्यं चित्तौदार्यं

आ औ औ महा औषधं महौषधं सदौत्सुक्यं सभौत्कर्ष्यं

अवर्णादेजाद्योरेत्येधत्योरूठि च परे वृद्धिर्भवति ॥

उप एधते उपैधते विश्वऊहः विश्वौहः उप एति, उपैति

एङि पररूपम्

अकारान्तोपसर्गात् एओकारादौ धातौ परतः पररूपं न तु वृद्धिः

स्थाने भवति यथा ज्ञातम्

अ ए. ए. प्र एजते प्रेजते

अ ओ ओ उप ओषति उपोषति

अकारादोमि आङि च पररूपं शिवाय ओं नमः शिवायोंनमः

शिव एहि शिवेहि

इकोयणचि

इकः स्थाने क्रमात् यवरलाः स्युः स्वभिन्नेचि

उदाहरणानि क्रमेण

इ अ य् दधि अत्र दध्यत्र

इ आ य् दधि आनय दध्यानय

इ	उ	य्	अभि	उदयः	अभ्युदयः
इ	ऊ	य्	अति	ऊर्ध्वम्	अत्यूर्ध्वम्
इ	ऋ	य्	इ	ऋकारः	यृकारः
इ	ए	य्	प्रति	एधितं	प्रत्येधितम्
इ	ऐ	य्	प्रति	ऐश्वर्य्यं	प्रत्यैश्वर्य्यम्
इ	ओ	य्	पचति	ओदनं	पचत्योदनं
इ	औ	य्	अति	औदार्य्यं	अत्यौदार्य्यम्

दीर्घेषु

इकोसावर्णे शाकल्यस्य ह्रस्वश्च त्रिपदे ह्रस्वः समासे तु न ह्रस्वः यण् एव यथा गौरी औ गौर्यौ

स्थाने		भवति	यथा		जातम्	
ई	अ	य्	चक्री	अत्र	चक्र्यत्र	चक्रि अत्र
ई	आ	य्	देवी	आगता	देव्यागता	देवि आगता
ई	उ	य्	सुधी	उपास्यः	सुध्युपास्यः	
ई	ऊ	य्	स्त्री	ऊढा	स्त्र्यूढा	स्त्रि ऊढा
ई	ऋ	य्	देवी	ऋद्धिः	देव्यृद्धिः	देवि ऋद्धिः
ई	ए	य्	नारी	एषा	नार्येषा	नारि एषा
ई	ऐ	य्	नदी	ऐरावती	नद्यैरावती	नदि ऐरावती
ई	ओ	य्	महती	ओचना	महत्योचना	महति ओचना
ई	औ	य्	देवी	औदार्य्यम्	देव्यौदार्य्यम्	

ह्रस्वोकारस्थाने वः

स्थाने	परतः	भवति	यथा		जातम्
उ	अ	व्	मधु	अत्र	मध्वत्र
उ	आ	व्	मधु	आनय	मध्वानय
उ	इ	व्	मधु	इच्छा	मध्विच्छा
उ	ई	व्	पटु	ईहा	पट्वीहा
उ	ऋ	व्	धातु	ऋद्धिः	धात्वृद्धिः

उ	ए	व्	मधु	एषः	मध्वेषः
उ	ऐ	व्	मधु	ऐश्वर्य्यं	मध्वैश्वर्य्यम्
उ	ओ	व्	गुरु	ओकः	गुर्वोकः
उ	औ	व्	मधु	औदार्य्यं	मध्वौदार्य्यम्

दीर्घऊकारस्थाने वः

स्थाने	परतः	भवति	यथा		जातम्
ऊ	अ	व्	सरयू	अम्बु	सरय्वम्बु
ऊ	आ	व्	चमू	आगमनम्	चम्वागमनम्
ऊ	इ	व्	वधू	इच्छा	वध्विच्छा
ऊ	ई	व्	वधू	ईशः	वध्वीशः
ऊ	ऋ	व्	वर्षाभू	ऋद्धिः	वर्षाभ्वृद्धिः
ऊ	ए	व्	चमू	एधनम्	चम्वेधनम्
ऊ	ऐ	व्	भू	ऐश्वर्य्यं	भ्वैश्वर्य्यम्
ऊ	ओ	व्	सरयू	ओघः	सरय्वोघः
ऊ	औ	व्	वधू	औदार्य्य	वध्वौदार्य्यम्

ऋकारस्थाने र्

स्थाने	परतः	भवति	यथा		जातम्
ऋ	अ	र्	दातृ	अनुज्ञा	दात्रनुज्ञा
ऋ	आ	र्	दातृ	आज्ञा	दात्राज्ञा
ऋ	इ	र्	धातृ	इच्छा	धात्रिच्छा
ऋ	ई	र्	मातृ	ईहितं	मात्रीहितम्
ऋ	उ	र्	पितृ	उपासनं	पित्रुपासनम्
ऋ	ऊ	र्	भ्रातृ	ऊढता	भ्रात्रूढता
ऋ	ए	र्	स्वसृ	एधनं	स्वस्रेधनम्
ऋ	ऐ	र्	नृ	ऐश्वर्य्यं	न्रैश्वर्य्यम्

ऋ ओ र् प्रशास्तृ ओकः प्रशास्त्रोकः

ऋ औ र् होतृ औदार्य्यम् होत्रौदार्य्यम्

ऌकारस्थाने ल्

स्थाने परतः भवति यथा जातम्

ऌ अ ल् ऌ अंशः लंशः ऌ-ईशः। लीशः

ऌ आ ल् ऌ आकृतिः लाकृतिः

एचोयवायावः

अचिपरतः ए ऐ ओ औ स्थाने अय् अव् आय् आव् इतिक्रमान्स्युः

एकारस्थाने अय् यथा

लोपःशाकल्यस्य

स्थाने परतः भवति यथा जातम्

ए अ अय् शे अनम् शयनम्

ए आ अय् हरे आयाहि हरयायाहि हरआयाहि

ए इ अय् हरे इमंत्राहि हरयिमंत्राहि हरइमंत्राहि

ए ई अय् हरे ईश्वरोसि हरयीश्वरोसि हरईश्वरोसि

ए उ अय् हरे उदयंकुरु हरयुदयंकुरु हरउदयंकुरु

ए ऊ अय् हरे ऊर्ध्वंरक्ष हरयूर्ध्वंरक्ष हरऊर्ध्वंरक्ष

ए ऋ अय् हरे ऋद्धिंकुरु हरयृद्धिंकुरु हरऋद्धिंकुरु

ए ए अय् हरे एहि हरयेहि हरएहि

ए ऐ अय् हरे ऐश्वर्य्यंदेहि हरयैश्वर्य्यंदेहि हरऐश्वर्य्यंदेहि

ए ओ अय् हरे ओंनम् हरयोंनम् हरओंनम्

ए औ अय् हरे औदार्यंकुरु हरयौदार्यंकुरु हरऔदार्यंकुरु

ओकारस्थाने अव् यथा

स्थाने परतः भवति यथा जातम् शाकल्यस्यमतेलोपः

ओ अ अव् भो अनम् भवनं

ओ आ अव् विष्णो आगच्छ विष्णवागच्छ विष्ण आगच्छ
ओ इ अव् विष्णो इति विष्णविति विष्णइति
ओ ई अव् विष्णो ईतितोरत्न विष्णवीतितोरत्न विष्णईतितोरत्न
ओ उ अव् विष्णो उत्कंठास्मि विष्णवुत्कंठास्मि विष्णउत्कंठास्मि
ओ ऊ अव् विष्णो ऊर्ध्वं नय विष्णवूर्ध्वं नय विष्णऊर्ध्वं नय
ओ ऋ अव् विष्णो ऋद्धिं कुरु विष्णवृद्धिं कुरु विष्णऋद्धिं कुरु
ओ ए अव् विष्णो एहि विष्णवेहि विष्णएहि
ओ ऐ अव् विष्णो ऐक्यं कुरु विष्णवैक्यं कुरु विष्णऐक्यं कुरु
ओ ओ अव् विष्णो ओदनं देहि विष्णवोदनं देहि विष्णओदनं देहि
ओ औ अव् विष्णो औषधं देहि विष्णवौषधं देहि विष्णऔषधं देहि

ऐ स्थाने आय् यथा

स्थाने पक्ष: भवति यथा जातम् जातम्

ऐ अ आय् हे अत्रागच्छ हायत्रागच्छ हाअत्रागच्छ
ऐ आ आय् हे आयाहि हायायाहि हाआयाहि
ऐ इ आय् हे इच्छसि हायिच्छसि हाइच्छसि
ऐ ई आय् हे ईश्वर हायीश्वर हाईश्वर
ऐ उ आय् हे उद्धरमां हायुद्धरमां हाउद्धरमां
ऐ ऊ आय् हे ऊढे हायूढे हाऊढे
ऐ ऋ आय् हे ऋषे हायृषे हाऋषे
ऐ ए आय् हे एजक हायेजक हाएजक
ऐ ऐ आय् हे ऐरावति हायैरावति हाऐरावति
ऐ ओ आय् हे ओकाधिप हायोकाधिप हाओकाधिप
ऐ औ आय् हे औरस हायौरस हाऔरस

औस्थानेआव्यथा

स्थाने	परत:	भवति		यथा	जातम्	जातम्
औ	अ	आव्	कौ	अवन्यौ	कावन्यौ	काअवन्यौ
औ	आ	आव्	कौ	आगतौ	कावागतौ	काआगतौ
औ	इ	आव्	कौ	इच्छत:	काविच्छत:	काइच्छत:
औ	ई	आव्	कौ	ईहेते	कावीहेते	काईहेते
औ	उ	आव्	कौ	उज्झितौ	कावुज्झितौ	काउज्झितौ
औ	ऊ	आव्	कौ	ऊढवतौ	कावूढवतौ	काऊढवतौ
औ	ऋ	आव्	कौ	ऋच्छत:	कावृच्छत:	काऋच्छत:
औ	ए	आव्	कौ	एधेते	कावेधेते	काएधेते
औ	ऐ	आव्	कौ	ऐक्षकरौ	कावैक्षकरौ	काऐक्षकरौ
औ	ओ	आव्	कौ	ओष्ठजौ	कावोष्ठजौ	काओष्ठजौ
औ	औ	आव्	कौ	औत्सुक्यकरौ	कावौत्सुक्यकरौ	काऔत्सुक्यकरौ

एङ:पदान्तादति

पदान्तस्थाद् एकारत ओकारतश्च अकारेपरे अकारेणसहपूर्वैरूपमेव नअयुअवौ

ए अ हरे अव हरेव

ओ अ विष्णो अव विष्णोव

वांतोयिप्रत्यये

यादिप्रत्ययेपरत: ओइत्यस्य अव् औ इत्यस्यच आव् स्यात्

गो यत् गव्यम् नौ यत् नाव्यम् गो शव्दात् यूतिशव्दे

पिक्वचिद वादेश: गव्यूति:

लोप:शाकल्यस्य

अवर्णं पूर्वयो: पदांतस्य यकार वकारयोर्वा अचिलोप:

हरे इह हरयिह लोपे हरइह

श्रियै उद्यतः श्रियायुद्यतः लोपे श्रिया उद्यतः
विष्णो इह विष्णाविह लोपे विष्णा इह
असौ आदित्यः असावादित्यः लोपे असा आदित्यः

अचो रहाभ्यां द्वे

अचः पराभ्यां रेफ हकाराभ्यां परेषां ह्. र. श. ष. स. वर्णभिन्नानां हलां विकल्पेन द्वित्वं भवति।
रकाराद्यथा हर्येनुभवः हर्य्येनुभवः अर्कः अर्क्कः
हकारात् यथा ब्रह्मा ब्रह्म्मा अपह्नुते अपह्न्नुते नह्यस्ति नह्य्यस्ति

ईदूदेद्द्विवचनं प्रगृह्यम्

ई. ऊ. ए इत्येतदन्तं द्विवचनमचि यथा स्थितं स्यात्
हरी एतौ हरी एतौ विष्णू इमौ विष्णू इमौ
गंगे अमू गंगे अमू पचेते इमौ पचेते इमौ

स्तोः श्चुना श्चुः

शकार चवर्गयोर्योगे सस्य शस्तकार दकार नकाराणां च्ञ्चु ज ञाः क्रमात्स्युः।

शयोगे सस्य शो यथा हरिस् शेते हरिश्शेते हरिःशेते वाशरीति पदे विसर्गः
च योगे सस्य शो यथा रामस् चिनोति रामश्चिनोति
छ योगे सस्य शो यथा हरस् छादयति हरश्छादयति
श योगे नस्य चो यथा अग्निचित् शेते अग्निचिच्शेते
शश्छोटीति छः अग्निचिच्छेते
च योगे तस्य चो यथा महत् चक्रं महच्चक्रम्
छ योगे तस्य चो यथा शत्रुजित् छिनत्ति शत्रुजिच्छिनत्ति
ज योगे दस्य जो यथा कलांजशोंते रणजिद् जयति रणजिज्जयति

झ योगे दस्य जो यथा शत्रुजित् झंकारः झलांजशोन्ते शत्रुजिद्झंकारः

ञ योगे दस्य ञो यथा तत् ञकारः तद् ञकारः तञ् ञकारः ।

यरोऽनुनासिके० तन्ञकारः ।

श योगे नस्य ञो यथा सन् शंभुः सञ् शंभुः शितुगितितुकि सञ्छंभुः

च योगे नस्य ञो यथा पन् चति पञ्चति नन् चति नञ्चति

छ योगे नस्य ञो यथा सन् छ्याकः सञ्छ्याकः अत्रछोत्वं ऊष्मः

ज योगे नस्य ञो यथा शार्ङ्गिन् जयः शार्ङ्गिञ्जयः

झ योगे नस्य ञो यथा अर्वन् झंकारः अर्वञ्झंकारः

ञ योगे नस्य ञो यथा महान् ञकारः महाञ्ञकारः

ष्टुनाष्टुः

षकार टवर्गयोर्योगे सस्यषः त, द, ना, नाञ्च ट, ड, णाः

क्रमात्स्युः

ष योगे सस्य षो यथा रामस् षष्ठः रामष्षष्ठः

ट योगे सस्य षो यथा रामस् टीकते रामष्टीकते

ट योगे तस्य टो यथा तत् टीका तट्टीका

ठ योगे तस्य टो यथा बृहत् ठकारः बृहट्ठकारः

ड योगे तस्य डो यथा बृहत् डीनं बृहद्डीनम् बृहड्डीनम् झलांजशोऽ

ढ योगे तस्य ढो यथा बृहत् ढक्का बृहद् ढक्का बृहड्ढक्का झलांजशोन्ते

ट योगे नस्य णो यथा महान् टंकारः महाण्टंकारः

ठ योगे नस्य णो यथा महान् ठंकारः महाण्ठंकारः

ड योगे नस्य णो यथा महान् डामरः महाण्डामरः

ढ योगे नस्य णो यथा महान् ढौकते महाण्ढौकते

ण योगे नस्य णो यथा महान् णकारः महाण्णकारः

नपदान्तात्ताद्दोरनाम् नवति नगरीणाम् तस्मात्
पदांतटवर्गात् सकार तवर्गयोः षकार टवर्गौनस्तः

यथा षट् संतः षण्संतः मधुलिट् तरति

अत्रत्नभवत्येव

षट् नां षण्णाम् षट् नवतिः षण्णवतिः

षट् नगर्य्यः षण्णगर्य्यः

तोःषि

षकारे परे तवर्गस्य टवर्गोन सन् षष्ठः अत्रसन् षष्ठः इति न

झलां जशोन्ते

पदान्ते झयो वर्णा यस्य तृतीयः अवसाने तुवा भवति।
तकारस्य तु लकारे परतः लकार एवस्यात्

वाक् ईशः वागीशः वाक् वाग् दिक् गजः। दिग्गजः

अच् अत्र अजत्र अच् अज् षाक् अन्तः। षाडन्तः

दधिलिट् अत्र दधिलिडत्र लिट् लिड् वाक् जालं। वाग्जालम्

तत् रूपं तद्रूपम् तत् तद् वाक् दानं। वाग्दानम्

अजुष्टुप् अत्र अजुष्टुवत्र अजुष्टुप् अजुष्टुव् धिक् धूर्तं। धिग्धूर्तम्

तोर्लि

लकारे परे तकार नकारयोर्नरनुनासिक सानुनासिकौ
लकारौ क्रमतः स्तः

तत् लयः तल्लयः विद्वान् लिखति विद्वाँल्लिखति

यरोनुनासिकेऽनुनासिकोवा

पंचमे परतः स्तःतद्वर्गीयाणां पदान्तस्थानां सवर्ग पंचमो
नुनासिकोवा

वाक् नयति वाङ्नयति पक्षेवाग् नयति

अच् मात्रं अञ्मात्रम् पक्षे अज्मात्रं

मधुलिट् नाथः मधुलिण्णाथः पक्षे मधुलिड्नाथः
तत् नयति तन्नयति पक्षे तद्नयति
अनुष्टुप् मानम् अनुष्टुम्मानम् पक्षे अनुष्टुब्मानम्

मकारादिप्रत्ययेतुनित्यमनुनासिकः

तत् मात्रम् तन्मात्रम् तत् मयं तन्मयं अत्रतद्मयंन

खरिच

वर्गद्वितीयतृतीयचतुर्थानां प्रथमाः स्युः वर्गप्रथमद्विती
ययोः परतः शषसेषुच
चित्रलिख् खनति चित्रलिक् खनति
भेद् ता भेत्ता रिरिभ् सते रिरिप्सते
अग्निमथ् शंका अग्निमत् शंका अग्निमच्छंका।
सुहृद् षंढः सुहृत्षंढः

झयोहोन्यतरस्याम्

वर्गाद्यो त्तरहकारस्यस्ववर्गचतुर्थोवास्यात्
वाक् हरिः वाग्घरिः अच् हीनं अज्झीनं स्वलिट् हसति स्व
तत् हविः तद्धविः त्रिष्टुप् हर्षः त्रिष्टुब्भर्षः लिड्ढसति

शश्छोमि

पदान्तवर्गाद्यानांशस्यछोमि
वाक् शेते वाक्छेते
अच् शासनं अच्छासनम्
दधिलिट् शेते दधिलिट्छेते
तत् श्लोकेन तत्छ्लोकेन तच्छ्लोकेन
त्रिष्टुप् शोभते त्रिष्टुप्छोभते

मोऽनुस्वारः

व्यञ्जनवर्णेषु परतः मस्यानुस्वारः पदान्ते

गृहम् याति गृहंयाति। हरिम् वन्दे हरिंवन्दे

धनम् रक्षति धनंरक्षति। पुत्रम् लभते पुत्रंलभते

शिष्यम् शास्ति शिष्यंशास्ति। अयम् षट्पदः अयंषट्पदः

शत्रुम् हन्ति शत्रुंहन्ति। निधिम् संस्थापयति निधिंसंस्थापयति

नश्चापदान्तस्य झलि

अपदान्तनकारमकारयोः श षस ह षु परतो नुस्वारः।

नकारस्य· यशान्·सि। यशांसि। सर्पीन्षि। सर्पींषि।

धनून्·षि। धनूंषि। पयान्·सि। पयांसि।

मकारस्य· आक्रम्·स्यते। आक्रंस्यते। अधिजिगाम्·स

ते। अधिजिगांसते।

अवसाने विरमस्यमपव

त्वाम् माम् तम् एतम्

गृहम् अत्र गृहमत्र पुत्रम् आनयति पुत्रमानयति

धनम् इच्छति धनमिच्छति शत्रुम् ईर्षति शत्रुमीर्षति

अयम् उमापतिः अयमुमापतिः नाम् ऊचुः नामूचुः

भवताम् ऋद्धिः भवतामृद्धिः

तम् एकम् तमेकम्

किम् ऐश्वर्यम् किमैश्वर्यम्

तम् ओघम् तमोघम्

वाम् औत्कण्ठम् वामौत्कंठम्

ङमो ह्रस्वादचि ङमुण्नित्यम्

ह्रस्वात् ङ· ण· ना नामचिद्वित्वम्

प्रत्यङ् आत्मा प्रत्यङ्ङात्मा

सुगण ईशः सुगणीशः
सन् अच्युतः सन्नच्युतः

अनुस्वारस्य यथि परसवर्णः

अपदान्ते स्ववर्गपंचमोऽनुस्वारस्य स्पर्शे परतः

अं	कितः अङ्कितः	संचः सञ्चः		
अं	चितः अञ्चितः	पं डितः पण्डितः		
ढुं	ढिराजः ढुण्ढिराजः	पं था पन्था		
चं	दनम् चन्दनम्	इं धनं इन्धनम्		
रं	भा रम्भा			

पदान्तस्य वा

त्वं	करोषि	त्वङ्करोषि	त्वंकरोषि
किं	चातुर्य्यं	किञ्चातुर्य्यं	किंचातुर्य्यं
सं	यन्ता	सँय्यन्ता	संयन्ता
सं	वत्सरः	सँव्वत्सरः	संवत्सरः
यं	लोकम्	यँल्लोकम्	यंलोकं
किं	टीका	किण्टीका	किंटीका
किं	तत्र	कित्तत्र	किंतत्र
किं	पश्यसि	किम्पश्यसि	किंपश्यसि

यद्यप्यनुस्वारस्य यथि परसवर्ण इति नित्यविधिना विकल्पाभावएव तथापि पुराणाद्यन्तर्गतशिष्टादिलेखबलाद्भ्रमनिवृत्त्यर्थं विसंधिपाठोऽप्यादरणीय एव

नश्छव्यप्रशान्

सान् ह·य·व·र·ल·न·ङ··ञ·म· पाकेषु च·छ·ट·ठ· तथेषु परतः पदान्त नकारस्य सकारः पूर्वात्तरोपरि अनुस्वारः पतेऽनुनासिकश्च

पशन् चक्रिनः पशंश्चक्रिनः पशँश्चक्रिनः
शार्ङ्गिन् छिन्धि शार्ङ्गिंश्छिन्धि शार्ङ्गिँश्छिन्धि
कान् टिट्टिभान् कांष्टिट्टिभान् काँष्टिट्टिभान्
कान् ठक्कुरान् कांष्ठक्कुरान् काँष्ठक्कुरान्
पतन् तरुः पतंस्तरुः पतँस्तरुः
स्पशान् थत्काः स्पशांस्थत्काः स्पशाँस्थत्काः

ङः सिधुट्

ङकारान्नकारे परतः मध्ये नकारागमो वा
षड् संतः षड्न्संतः षट्सन्तः
लिङ् स लिङ्न्स लिङ्स

छेच

ह्रस्वाच्छकारे परतः मध्ये चकारागमः दीर्घात्पदान्ताद्वा आ
ङ् तो नित्यमेव

ह्रस्वात्

स छः स्वच्छः अच्छः गच्छति
इ छति इच्छति इच्छति
दीर्घात् चे छिद्यते चेच्छिद्यते

पदान्ताद्वा

लक्ष्मी छाया लक्ष्मी च्छाया लक्ष्मीछाया
आङ् तो नित्यं आ छादयति आच्छादयति माच्छिदत्

रोःसुपि

अहन् शब्दस्य नकारस्य रकारो भवति नतु विभक्तौ
अहन् अहः अहरहः अहन्। गणः अहर्गणः

अथविसर्गसंधिः

सकारश्च शकारश्च जिह्वामूलीयएवच उपध्मानीय कंषश्च विसर्गविकृतिस्तथा ओकारदीर्घे लोपाश्चय रवर्णौ तथामतो एकादशप्रकारादि विसर्गरूपबोधकाः २॥

विसर्जनीयस्यसः

१ सयथा सतथ वर्णेषुपरतः विसर्गस्य सकारः
सपरतः ततयः सन्तु ततयस्सन्तु देवास्सन्ति
तपरतः रामः त्राता रामस्त्राता कस्त्वम्
थपरतः कःथुत्कारः कस्थुत्कारः देवस्थकारः

क्वचित्सत्यय प्रभ्रतिस्थ ककार पकारयोः परतः विसर्गस्य सकारः

पयःपाशं पयस्पाशम् यशःकल्पम् यशस्कल्पम्

२ शकारोयथा शचछ वर्णेषुपरतः विसर्गस्यशः
शपरतः हरिः शेते हरिश्शेते हरिःशेते वाशरीति
पक्षेविसर्गो न

चपरतः पूर्णः चन्द्रः पूर्णश्चन्द्रः कश्चतरः
छपरतः कः छलति कश्छलति कश्छात्रः

कुप्वोः ᳲकᳲपौच

३ जिह्वामूलीयोयथा ककार खकारयोःपरतः विसर्गस्याद्धे विसर्गसदृशो जिह्वामूलीयोवा
कपरतः कःकरोति कᳲकरोति कःकरोति
खपरतः कःखनति कᳲखनति कःखनति

कुप्वोः ≍कः ≍पौच

४ उपध्मानीयो यथा। पकार फकार योः परतः विसर्गे स्याद्ध विसर्ग सदृश उपध्मानीयो वा

प परतः। कः पठति क≍पठति कः पठति

फ परतः। कः फलति क≍फलति कः फलति

कस्कादिषु च

ककार पकार योः परतः इकार उकारोत्तर विसर्गस्य षः

५ षकारो यथा। क परतः सर्पिः कुण्डिका सर्पिष्कुण्डिका

क परतः धनुः कपालम् धनुष्कपालम्

प परतः सर्पिः पात्रम् सर्पिष्पात्रम्

प परतः भ्रातुः पुत्रः भ्रातुष्पुत्रः

खरवसानयोर्विसर्जनीयः

६ विसर्गाविकृतिर्यथा। अवसाने विसर्गस्य विसर्ग एव

क· ख· प· फ· श· ष· स· वर्णेषु च परतः

घटः पटः हरिः वृद्धिः ऋद्धिः

कः करोति कः खनति कः पठति कः फलति

हरिः शेते कः सर्पः कः षाण्मातुरः

हशि च

७ ओकारो यथा। अकारान्तात् अकार वर्ग तृतीय चतुर्थ पंचमेषु परतः यरलव हेषु च परतः विसर्गस्य ओकारः

शिवः अर्च्यः शिवोऽर्च्यः रामः गच्छति रामो गच्छति

कः घातकः को घातकः कः जागर्ति को जागर्ति

सुन्दरः झंकारः सुन्दरो झंकारः कः डामरः को डामरः

विघ्नहरः ढुंढिः विघ्नहरो ढुंढिः कः दाता को दाता

कः धर्मः कोधर्मः कः नायकः कोनायकः
कः वंद्यः कोवंद्यः कः भेदः कोभेदः
कः मंत्री कोमंत्री कः याति कोयाति
कः लाभः कोलाभः कः वक्ता कोवक्ता
कः हर्त्ता कोहर्त्ता

रोरि

रकारे परतः रकारलोपः लोपनिमित्तके रकारे परतः अइउ वर्णानां दीर्घश्च

८ दीर्घोयथा पुनः रमते पुनारमते बलिः राजा बलीराजा
संमतिः रत्नोः संमतीरत्नोः पटुः राजते पटूराजते

९ लोपोयथा भोभगोअघोअपूर्वस्ययोशि पतदुत्तरं विसर्गस्य यकारो भवति वर्गप्रथम द्वितीय शषसभिन्ने वर्णेषु परतः लोपः शाकल्यस्य इतिसर्वेषाम् अकारात् इत्याकारभिन्ने चि परतोय लोपोवा दीर्घोकारादचिमात्रे भोभगोप्रभृति पूर्वस्यच हलिनित्यम्
भोः देवाः भोदेवाः भगोः नमस्ते भगोनमस्ते अघोः याहि अघोयाहि अत्रनित्यंलोपः

वालोपोयथा

सः आगतः सआगतः सयागतः
एषः आगतः एषआगतः एषयागतः
देवाः अत्र देवाअत्र देवायत्र
नराः इह नराइह नरायिह
नृपः ईक्षते नृपईक्षते नृपयीक्षते
नारदः उवाच नारदउवाच नारदयुवाच
देवाः ऊचुः देवाऊचुः देवायूचुः

वृक्षाः एधन्ते वृक्षाएधन्ते वृक्षायेधन्ते
कः ऐश्वर्यवान् कऐश्वर्यवान् कयैश्वर्यवान्
कः औरसः कऔरसः कयौरसः
१० यकारो यथा भोभगोअघोअपूर्वस्य योऽशि अ यो
सः आगतः सयागतः एषः आगतः एषयागतः
११ अआभिन्नस्वरोत्तरविसर्गस्य रेफो हि वर्गतृतीय चतु
र्थनम यलवहेषु परतः स्वरपरकारकारान्ताव्यय
स्यस्य ऋदन्त सम्बुद्धिस्यस्य च विसर्गस्य स्थाने रकारः
पूर्वोक्तेषु परतः
हरिः अत्र हरिरत्र श्रीः अत्र श्रीरत्र पटुः आद्यः पटुराद्यः
वर्षाभूः एषः वर्षाभूरेषः हरेः आराधनं हरेराराधनं
धनैः उत्कर्षः धनैरुत्कर्षः प्रभोः आदेशः प्रभोरादेशः
नौः आगता नौरागता हरिः गर्जति हरिर्गर्जति
शत्रोः ज्ञानः शत्रोर्ज्ञानः हरेः जन्म हरेर्जन्म
वायोः झंकारः वायोर्झंकारः गुरोः डिम्भः गुरोर्डिम्भः
प्रभुः ढुंढिः प्रभुर्ढुंढिः धेनोः दानम् धेनोर्दानम्
यतेः धर्म्मः यतेर्धर्म्मः हरेः नाम हरेर्नाम
रिपोः वाधा रिपोर्वाधा गुरोः भार्य्या गुरोर्भार्य्या
बंधोः मानं बंधोर्मानं गुरोः युक्तः गुरोर्युक्तः
धनैः लाभः धनैर्लाभः शिशोः वलयः शिशोर्वलयः
रिपोः हंता रिपोर्हंता पुनः अत्र पुनरत्र
स्वः व्ययं स्वर्व्ययम् अन्तः इह अन्तरिह
प्रातः एतत् प्रातरेतत् निः अर्थकं निरर्थकं
दुः आशा दुराशा पुनः भोक्ता पुनर्भोक्ता
प्रातः मंगलं प्रातर्मंगलं स्वः पातः स्वर्पातः

अंतःहितः अंतर्हितः

एतत्तदोः सुलोपोऽकोरनञ्समासे हलि

एतत्तच्छब्दयोः ककाररहितयोर्हलि विसर्गलोपः नत्वनञ्समासे

वरमेषः ददाति वरमेषददाति सः तु सतु

सः च सच एषः विष्णुः एषविष्णुः

सः शंभु स शंभु सः हरिः सहरिः

अथषत्वविधानम्

इ·उ·ऋ·ॡ·ए·ऐ·ओ·औ·क·ख·र·ल·वर्णेभ्यः परस्य प्रत्ययसकारस्य मूर्द्धन्यः षः हरिषु· गुरुषु· कर्तृषु· ॡषु· रामेषु· गोषु· ग्लौषु· नौषु· वाक्षु· प्रत्यङ्क्षु· चक्षुषु· कमलक्षु· इत्यादि।

नकारस्यानुस्वारेण विसर्गेण चान्तरायेऽपि

धनूंषि आशीःषु

यत्र सद्धातोः साडिति रूपं तत्रैव तत्सकारस्य षः

तुराषाट् तुराषाड् इत्यादि

इकारादिवर्णेभ्यः परेषां· शास्· वस्· घस्· स्विद्· स्वद्· स्वञ्ज स्वप्· स्मिङ्· धातूनां सस्य षः तथैव स्वरदन्त्यवर्णपरक सकारादीनां सेक· सृप· सृ· स्तृ· सृ· जृ· स्तृस्त्यै वर्जितानां च सस्य षः

सिषः ऊषतुः जक्षतुः सिष्विदे असिष्वदत् इत्यादि

यत्र सनः षत्वं भवति तत्राभ्यासात्परस्य स्तौतिण्यन्तयोरेव

तुष्टूषति· सुष्वापयिषति सनः षत्वाभावेत्यभ्यासात्पर
स्यैवेत्येव तिष्ठासति· अन्यत्र· सिसिक्षति इत्यादि·
स्विद्· स्वद्· सह् एषां ण्यन्तानां षोन· सिष्वेदयिषति।
सिष्वादयिषति· सिसाहयिषति।

उपसर्गस्थात् षत्वनिमित्तात्परेषां सुनोत्यादीनां सस्य
षः केषांचिदर्थविशेष उपसर्गविशेषे च।

तद्यथा। विषुणोति· प्रतिषुवति· निष्यति· अनुष्टौ
ति· अधिष्टोभति· प्रतिष्ठास्यति· अभिषेणयति· नि
षेधति· गत्यर्थे सेधतेर्न· गंगां विसेधति· गच्छतीत्य
र्थः· निषिञ्चति· अधिषज्जते· अतिष्वंजते निषीद
ति· प्रतेस्तु न· प्रतिसीदति· विष्टभ्नोति· प्रतिष्टभ्नाति·
अर्थोपसर्गविशेषादौ· विष्वणति· अवष्वणति· सशब्दं
भुंक्ते इत्यर्थः।

अवष्टभ्नोति· भ्नाति वा· आलम्बते अविदूरेणेत्यर्थः
परिनिवीत्युपसर्गविशेषात्· परिषेवते· निषेवते·
विषेवते· एवं सित्· सय· सिवु· सह· सुट्· स्तु· स्वंजा
नामपि ज्ञेयम्।

सुनोत्यादितः सेवतेः पर्यन्तानामड्व्यवायेपि षत्वम्
अभ्यासविषये तु स्थादीनामेव सकारद्वयस्य षत्वम्
व्यषुणोत्· प्रत्यषुवत्· न्यष्यत्· अन्वष्टौत्· अध्य
ष्टोभत् प्रत्यष्ठात्· अभ्यषेणयत्· न्यषेधीत्· इत्या
दि।। अभ्यासे अधितष्ठौ प्रतिषिषेणयिषति· नि
षिषेध· अभिषिषेच इत्यादि।

इतरेषां तु· अभिसुषाव· परिससौ· इत्यादि।

परि नि· विभ्यः सिवादीनामड्व्यवाये वा षत्वं तेषु सह

धातोर्यत्र सोढ इतिरूपं तत्र केनापिषत्वम्। सिवू· सह्· स्तुट्· स्तु· स्वञ्ज· एतेसिवादयः। परिषीव्यति पर्य्यषीव्यत्· पर्य्यसीव्यत्· पर्य्यषहत्· पर्य्यसहत्· इत्यादि परिसोढः।

अनु· वि· परि· अभि· नि· पूर्वकस्यस्यन्दतेरप्राणिकर्तृकस्यसस्यषोवा।

अनुष्यन्दते· अनुस्यन्दतेवा जलम् मत्स्योदके अनुस्पंदते अनुष्पंदतेवा प्राणिभुक्त· अनुस्यन्दते· इत्यत्रैव विपूर्वस्यस्कन्दधातोर्निष्ठाभिन्ने कृत्प्रत्ययेपरेषत्वं· परिपूर्वस्यतु सर्वत्र विष्कन्ता· विस्कन्ता· निष्ठायांतु विस्कन्नः इत्येव· परिस्कन्दति· परिष्कंदति· परिष्कन्नः परिस्कन्नः। परिष्कन्ना इत्यादि माध्यमतानाम्मतेनिष्ठायांपरिस्कन्दः।

निःनि· वि· भ्यःपरयोः स्फुर· स्फुल धात्वोस्सस्यवाषः। निःस्फुरति· निःष्फुरति· निष्फुरति· निस्फुरति· विष्फुरति विस्फुरति एवंस्फुलतेः।

वेःपरस्यस्कभ्नातेर्नित्यंषः

विष्कभ्नोति। विष्कभ्नाति।

समासेऽङ्गुलेःपरस्यसङ्गस्यसस्य षः

अङ्गुलिषङ्गः असमासेतु अङ्गुलेःसङ्गः

भीरुशब्दात्समासेस्थानस्यसस्यषः

भीरुष्ठानम् अन्यत्रभीरोःस्थानम्।

अग्नेःपरयोस्स्तुत्·सोमशब्दयोः समासेषः सोमस्यतुज्योतिरायुरग्निभ्यः अग्निष्टुत्· अग्निष्टोमः अग्नीषोमौ ज्योतिष्टोमः· आयुःष्टोमःअसमासेतुज्योतिषःसोमः

षष्ठ्यन्तमातृपितृशब्दात् समासे षष्ठ्यन्तकपदे स्वसृशब्द सकारस्यवाषत्वंत्वकपदे तुनित्यम्।

मातुः ष्वसा· मातुः स्वसा· पितुः ष्वसा· पितुः स्वसा· मातृष्वसा। पितृष्वसा असमासेतुमातुः स्वसापितुः स्वसा

अभिनिस् इतिसंघातपूर्वस्यस्तनधातोस्सस्यषःशब्दसंज्ञायां अभिनिःष्टानोवर्णः शब्दसंज्ञायांकिम् अभिनिःस्तनतिमृदङ्गः

षकारेःषिचपरे उपसर्गप्रादुःप्राद्भ्यांपरस्यास्धातोस्सस्यषः।

निषन्ति· प्रादुःषन्ति· निष्यात्· प्रादुःष्यात्

सु· वि· नि· दुर्· एभ्यः परेषांकृतसंप्रसारणस्यस्वपधातोः क्तिजेन सुङ्· धातोः समशब्दस्यचषः।

सुषुप्तः सुषुप्यात्· विषूतिः निषूतिः विषमः इत्यादि।

निनदीभ्यांस्नाधातोः षत्वंप्रावीण्यार्थे।

निष्णातः शास्त्रेषु नदीष्णः कौशलभिन्नेतु निस्नातः इत्यादि।

स्थलेवाच्येप्रतिपूर्वस्यापि

प्रतिष्णातं सूत्रम् शुद्धमित्यर्थः

वि· कु· शमि· परिभ्यः स्थलशब्दस्यषत्वं गोत्रेवाच्येतुकपिपूर्वस्य विष्ठलम्· कुष्ठलम्· शमिष्ठलम्· परिष्ठलम्· कपिष्ठलोनाम यस्यास्यपुत्रः कापिष्ठलिः अन्यत्रतुकपीनांस्थलम् कपिस्थलम्

अग्रगामित्यर्थे प्रपूर्वस्य· अम्ब· आम्ब· गो· भूमि· सव्य· अप· द्वि· त्रि· कु· शे· कु· शंकु· अंगु· मंजि· पुंजि· परमे· बर्हिः दिवि·

अग्नि एभ्यः परस्यस्तस्य इति रूपस्यषत्वम्।
अष्ठोगोः अग्रेगच्छतीत्यर्थः अग्रेतिकिम्· अस्थः अम्बष्ठः
आम्बष्ठः· गोष्ठः· भूमिष्ठः· सव्यष्ठः· अपष्ठः· द्विष्ठः· त्रिष्ठः·
कुष्ठः शेकुष्ठः· शंकुष्ठः इत्यादि।
वृत्तासनयोर्वाच्ययोर्विपूर्वस्यावन्तस्यस्थधातोः षत्वम्
वैदिकनाम्नितच्छन्तस्य विष्टरोवृत्तः· विष्टरः आस
नम् विष्टारः पंक्तिश्छन्दः· विस्तीर्यतेस्मिन्नक्षराणीत्यधि
कारणेघञ्
गवि· युधि· शब्दाभ्यांस्थिरस्यसस्यषः सुषामादिगणेपि
गविष्ठिरः युधिष्ठिरः· सुषामा· सुषंधिः
गकारवर्ज्जमिकारादिभ्यः परस्यैकार परसकारस्य षत्वं
संज्ञायाम् नक्षत्रवाचकात्परस्यतुवा
हरिषेणः· एकारपरस्यकिम् हरिसक्थः संज्ञायांकिम्
पृथुसेनः गकारात्तु· विष्वक्सेनः· इकारादिभ्यःकिम् स
र्वसेनः
नक्षत्रेरोहिणीषेनः रोहिणीसेनः अत्रापिगकारात्·
शातभिक्सेनः इत्येव
इकारादिभ्योऽद्भ्यःपरस्यसकारस्य नादौनञ्छिनेप
रेषत्वम्
निर्गतोवर्णाश्रमेभ्य इतिनिष्पः चाण्डालः अतिशा
येनसर्पिः सर्पिष्टमम्
निस· शब्दसकारस्यतपथा तौपरे आसेवनभिन्ने
र्थेषः निष्टपति·
पदादेःसातिप्रत्ययस्यचषत्वम् न
दधिसिञ्चति – अग्निसात्करोति

सिच् धातोस्सस्ययङि नषत्वम्
निसेसिच्यते। प्रतिस्तब्धनिस्तब्धशब्दयोर्नषत्वम्।
प्रतिस्तब्धः निस्तब्धः स्तनोत्यादिनात्साम्नम् षत्वन्न भवति
चङि परे स्तम्भ, सिव् सह धातूनां नषत्वम्
अवातस्तम्भत् पर्यसीषिवत् न्यसीषहत्
स्य सनि च परे स्तनोतेः षत्वन्न
विसोष्यति अभिस्तूषति
सदेरभ्यासात्परस्य लिटि षत्वन्न
निषसाद। स्थादिनात्साम्नम्। निषिध्यते।

अथ णत्वविधानम्

ऋरषेभ्यो नस्य णः सात् हयकवर्गपवर्ग अनुस्वारव्यवधाने पि स्यात् पदान्ते न
ऋ यथा नृणाम् नॄणाम् मातॄणाम्
र यथा चतुर्णाम् सुपर्णः
ष यथा पूष्णः पदान्ते रामान् अत्र न
व्यवधाने कारणं कारणम् ग्रहेण रामेण गर्वेण अर्केणं
दर्पेण समासे तु न छन्दसि ऋकारान्तपदाद्वा रामनाम
गंधर्वगानम्। नृमणाः पितृयाणम्
संज्ञाविषये गकारभिन्न सात् हयकवर्गादिव्यवधाने ऽव्यवधाने च पूर्वपदस्थान्निमित्तादुत्तर पदस्थस्यापि नस्य णत्वम् उपसर्गात्तु बहुलं नसशब्दस्य यथा द्रुणसः खरणाः
खुरणसः खरणाः खरणसः प्रणसः इत्यादि

संज्ञायां वनशब्दस्योत्तरपदस्य णत्वं नार्दिपुरगादिभ्य एव
ते च यथा पुरगावणम्- मिश्रकावणम्- सिध्रकावणम्- सा
रिकावणम्- कोटरावणम्- अग्रेवणम्- वनस्याग्रे इति विग्रहः
राजदन्तादित्वादग्रेशब्दस्य पूर्वनिपातस्सप्तम्याश्चालुक् निपातादेव

प्रादिभ्यश्चासंज्ञायामपि

ते यथा प्रवणम् निर्वणम्- अन्तर्वणम्- शरवणम्- इक्षुवण
म् प्लक्षवणम् आम्रवणम्- कार्ष्यवणम्- खदिरवणम्-
पीयूक्षावणम्

ओषधिवनस्पतिवाचिसन्निमित्तपूर्वपदेभ्यो विकल्पेन
ओषध्यः फलपाकान्ताः खदिरे वनस्पतयः उद्भिज्जा ज्ञेयाः।

दूर्वावणम्- दूर्वावनम्- शिरीषवणम् शिरीषवनम्।

वनशब्दस्य रवर्ण्ह्ल्वेभ्य इरिकादिभ्यश्च नणत्वम्

देवदारुवनम्- इरिकावनम्- मिरिकावनम्- तिमिरावनम्

अदन्तपूर्वपदस्थाद्रेफाद्द्वादेशस्य नस्य णः

सर्वाह्णः- पूर्वाह्णः- पराह्णः- उत्तराह्णः- अपराह्णः

आरोप्यमानीयमानवाचिनः सन्निमित्तात्पूर्वपदाद्वाहनन
कारस्य णः।

इक्षुवाहणम्- शरवाहणम्- खदिरवाहणम्- पञ्जरवा
हणम् नेह इन्द्रवाहनम्।

देशवाचे पूर्वपदस्थान्निमित्तात्पानशब्दस्य नस्य णः

भावकरणयोस्तु वा

क्षीरपाणाः उशीनराः सुरापाणाः प्राच्याः पीयते इति
पानमिति कर्म्मं व्युत्पत्तिरत्र ज्ञेया भावे करणे च क्षीरपाणम्
क्षीरपानम् सुरापाणम् सुरापानमिति विकल्पः

पूर्वपदनिमित्तात् प्रातिपदकान्तनुम् विभक्तिस्थस्यापि वा।

यथा माषवापिणौ· व्रीहिवापाणि· माषवापेण· यत्तु माष-
वापिनावित्यादि यद्धि भवति· उत्तरपदं यत्प्रातिपदिकं तद-
न्तस्यैव णत्वम् नेह· गर्गाणांभगिनी गर्गभगिनी

युवादेः क्षुम्नादेश्च न

आर्ययूना· परिपक्वानि· प्रेन्वन्· तृम्नाति· तृप्नोति

एकाजुत्तरपदे कवर्गवत्युत्तरपदे च प्रातिपदिकान्ता-
दिस्थनस्य नित्यं णः

वृत्रहणौ· हरिमाणी· क्षीरपाणि· क्षीरपेण· रम्यविणा
हरिकामिणौ· हरिकामाणि· हरिकामेण

पदव्यवधाने न णत्वम् षान्तस्य नशेश्च तथा

माषकुम्भवापेन· चतुरङ्गयोगेन· तद्धिते न भवति· आ-
र्द्रगोमयेण शुष्कगोमयेण· प्रनष्टः· प्रनङ्क्ष्यति

उपसर्गनिमित्तात्परो णोपदेशस्य धातोर्नस्य णत्वम् गदादि-
ष्वुपसर्गस्थनिमित्तान्नेर्णत्वञ्च।

प्रणदति· प्रणमति· परिणदति· अन्तर्णयति· अन्तर्णु-
दति· पराणौति· प्रणाप्यति· प्रणिनदति· प्रणिपतति·
प्रणिपद्यते· प्रणिददाति· प्रणिदधाति· प्रणिमाति· प्र-
णिष्यति· प्रणिहन्ति· प्रणियाति· प्रणिवाति· प्रणिद्राति
प्रणिप्साति· प्रणिवपति· प्रणिवहति· प्रणिशाम्यति·
प्रणिचिनोति· प्रणिदोग्धीति·

उपदेशे कादिखादिषान्तभिन्ने गदादेरन्यस्मिन् परे नेर्णत्वं
वा स्यात्

प्रणिभवति· प्रनिभवति· प्रणिवदति· प्रनिवदति· इ-
त्यादि।

उपसर्गस्थनिमित्ताद्धन्धातोर्नस्यापदान्ते पदान्तेऽपि ण

त्वं स्यात्

प्राणिति हे प्राण। प्राणिता· प्राणिष्यति· प्राणीत्· प्राण्यात्।

अभ्यासवतो धातोरुभौ नकारौ णत्वं लभेते

प्राणीणत्· प्राणीणीषति· प्राणीणीषिष्यति

अपूर्वस्य हन्तेर्नस्य णत्वं वमयोः परतो वा· उपसर्गस्य निमित्तात्

अन्तःशब्दादपि देशाभिन्ने वाच्ये ऽस्य णत्वम्

प्रहण्यात्· प्रहण्मि· प्रहन्मि· प्रहण्वः प्रहन्वः अन्तर्हणनम्।

देशे तु अन्तर्हननो देशः ह्रस्वाकार पूर्वत्वमत्र सर्वत्रैव विवक्षितम्।

नेह· प्रघ्नन्ति· अन्तर्घ्नन्ति· अन्तरघानि· प्राघानि इत्यादि

अन्तः शब्दादयनशब्दस्यापि पूर्ववत्

अन्तरयणम् देशे तु न अन्तरयनो देशः

उपसर्गस्य निमित्तादनन्तरस्य कृत्स्य नकारस्य णत्वं निर्विण्णशब्देऽपि

प्रयाणीयम्· निर्विण्णः· अनन्तरस्य किम्· प्रमग्नः

ण्यन्ताद्विहितस्य विकल्पेन

प्रयापणीयम्· प्रयापनीयम्· ण्यन्तविहिताभावात्

प्रयाप्यमाणम् पक्षान्तु नित्य

णत्वे भवेच्च दुर् उपसर्गेऽत्र न

दुर्यानम्· दुर्यापनम्· एवं दुर्नेदति· दुर्निन्दति इत्यादि

हलादेरकारभिन्नस्वरोपधाद्विहितकृत्स्य नस्य णो वा स्यात् स्वरस्य चेन्नहि इजादेर्हलन्ताद्विहितस्यैव

प्रकोपणीयम्· प्रकोपनीयम् इजुपधात् किम्· "प्रोम्भणम्

"प्रवपणीयम्
^प्रेवणीयम्

प्रबृंणीयम् प्रेह्वणीयम् इन्वादेः किम् प्रमंगनीयम्
प्रगिंसर्पेणेधातुः प्रोम्भणम्

निंस निंत निन्दा वा

प्रणिंसितव्यम् प्रनिंसितव्यम् प्रणीक्षितव्यम् प्र
निक्षितव्यं प्रणिन्दितव्यम् प्रनिन्दितव्यम्

ण्याभाभूपूञ् कमिगमिप्यायीवेपृभ्यः परस्य कृन्नस्य
णोन

प्रभानीयम् प्रभवनीयम् प्रपवनीयम् पूञ् सूत्र
पवणीयः सोमः प्रकमनीयः प्रगमनीयः प्रप्याय
नीयः प्रवेपनीयम् प्रख्यापणीयं प्रख्यापनीयम्
ण्यन्तेभ्य पञ्चोद्येवम् प्रभापनीयम् प्रभावनीयम्
प्रपावनीयम् इत्यादि।

पदान्तषकारान्तस्यणोन

निष्पानम् सर्पिष्पानम् षान्तु किं निर्णयः पदान्ता
त् किंपुष्णाति पदे अन्तः पदान्तः इति सप्तमी समासा
त् सुसर्पिष्केण अत्रणत्वं भवत्येव

संदर्शयसंधिविषयं नियमान्षत्वणत्वयोः
शब्दाश्चाग्रे प्रदर्श्यन्ते लिंगैरेकत्रचत्रिभिः

विभक्तयः	पुंसि	पुंसि	स्त्रियाम्	स्त्रियाम्	नपुंसके	नपुंसके
प्र०	अः	रामः	आ	गंगा	अम्	फलम्
	औ	रामौ	ए	गंगे	ए	फले
	आः	रामाः	आः	गंगाः	आनि	फलानि
सं०	हे अ	हे राम	हे ए	हे गंगे	हे अ	हे फल
	हे औ	हे रामौ	हे ए	हे गंगे	हे ए	हे फले
	हे आः	हे रामाः	हे आः	हे गंगाः	हे आनि	हे फलानि
द्वि०	अम्	रामम्	आम्	गंगाम्	अम्	फलम्
	औ	रामौ	ए	गंगे	ए	फले
	आन्	रामान्	आः	गंगाः	आनि	फलानि
तृ०	एन	रामेण	अया	गंगया	एन	फलेन
	आभ्याम्	रामाभ्याम्	आभ्याम्	गंगाभ्याम्	आभ्याम्	फलाभ्याम्
	ऐः	रामैः	आभिः	गंगाभिः	ऐः	फलैः
च०	आय	रामाय	आयै	गंगायै	आय	फलाय
	आभ्याम्	रामाभ्याम्	आभ्याम्	गंगाभ्याम्	आभ्याम्	फलाभ्याम्
	एभ्यः	रामेभ्यः	आभ्यः	गंगाभ्यः	एभ्यः	फलेभ्यः
पं०	आत्	रामात्	आयाः	गंगायाः	आत्	फलात्
	आभ्याम्	रामाभ्याम्	आभ्याम्	गंगाभ्याम्	आभ्याम्	फलाभ्याम्
	एभ्यः	रामेभ्यः	आभ्यः	गंगाभ्यः	एभ्यः	फलेभ्यः
ष०	अस्य	रामस्य	आयाः	गंगायाः	अस्य	फलस्य
	अयोः	रामयोः	अयोः	गंगयोः	अयोः	फलयोः
	आनाम्	रामाणाम्	आनाम्	गंगानाम्	आनाम्	फलानाम्
स०	ए	रामे	आयाम्	गंगायाम्	ए	फले
	अयोः	रामयोः	अयोः	गंगयोः	अयोः	फलयोः
	एषु	रामेषु(१)	आसु	गंगासु(२)	एषु	फलेषु(३)

(१) एवं कृष्णशिवदेववृक्षपठादयः अकारान्ताः पुंलिङ्गाः (२) एवं रमाकृपामालाललनादयः आकारान्ताः स्त्रीलिङ्गाः अंबा अक्का अल्ला शब्दानां गंगावत् हे अंब हे अक्क हे अल्ल इति विशेषः (३) एवं धनवनपुष्पकुलादयः

	पुं.	स्त्री.	नपुं.
प्र.	शुक्लः	शुक्ला	शुक्लम्
	शुक्लौ	शुक्ले	शुक्ले
	शुक्लाः	शुक्लाः	शुक्लानि
सं.	हे शुक्ल	हे शुक्ले	हे शुक्ल
	हे शुक्लौ	हे शुक्ले	हे शुक्ले
	हे शुक्लाः	हे शुक्लाः	हे शुक्लानि
द्वि.	शुक्लं	शुक्लां	शुक्लम्
	शुक्लौ	शुक्ले	शुक्ले
	शुक्लान्	शुक्लाः	शुक्लानि
तृ.	शुक्लेन	शुक्लया	शुक्लेन
	शुक्लाभ्यां	शुक्लाभ्याम्	शुक्लाभ्याम्
	शुक्लैः	शुक्लाभिः	शुक्लैः
च.	शुक्लाय	शुक्लायै	शुक्लाय
	शुक्लाभ्यां	शुक्लाभ्यां	शुक्लाभ्याम्
	शुक्लेभ्यः	शुक्लाभ्यः	शुक्लेभ्यः
पं.	शुक्लात्	शुक्लायाः	शुक्लात्
	शुक्लाभ्यां	शुक्लाभ्यां	शुक्लाभ्याम्
	शुक्लेभ्यः	शुक्लाभ्यः	शुक्लेभ्यः
ष.	शुक्लस्य	शुक्लायाः	शुक्लस्य
	शुक्लयोः	शुक्लयोः	शुक्लयोः
	शुक्लानाम्	शुक्लानाम्	शुक्लानाम्
स.	शुक्ले	शुक्लायां	शुक्ले
	शुक्लयोः	शुक्लयोः	शुक्लयोः
	शुक्लेषु	शुक्लासु	शुक्लेषु

	पुम्	स्त्री.	नपुं.
प्र.	सर्वः	सर्वा	सर्वम्
	सर्वौ	सर्वे	सर्वे
	सर्वे	सर्वाः	सर्वाणि
सं.	हे सर्व	हे सर्वे	हे सर्व
	हे सर्वौ	हे सर्वे	हे सर्वे
	हे सर्वे	हे सर्वाः	हे सर्वाणि
द्वि.	सर्वम्	सर्वाम्	सर्वं
	सर्वौ	सर्वे	सर्वे
	सर्वान्	सर्वाः	सर्वाणि
तृ.	सर्वेण	सर्वया	सर्वेण
	सर्वाभ्याम्	सर्वाभ्याम्	सर्वाभ्याम्
	सर्वैः	सर्वाभिः	सर्वैः
च.	सर्वस्मै	सर्वस्यै	सर्वस्मै
	सर्वाभ्याम्	सर्वाभ्याम्	सर्वाभ्याम्
	सर्वेभ्यः	सर्वाभ्यः	सर्वेभ्यः
पं.	सर्वस्मात्	सर्वस्याः	सर्वस्मात्
	सर्वाभ्याम्	सर्वाभ्याम्	सर्वाभ्याम्
	सर्वेभ्यः	सर्वाभ्यः	सर्वेभ्यः
ष.	सर्वस्य	सर्वस्याः	सर्वस्य
	सर्वयोः	सर्वयोः	सर्वयोः
	सर्वेषाम्	सर्वासाम्	सर्वेषाम्
स.	सर्वस्मिन्	सर्वस्याम्	सर्वस्मिन्
	सर्वयोः	सर्वयोः	सर्वयोः
	(१) सर्वेषु	(२) सर्वासु	(३) सर्वेषु

पुं (१) कस्यचित् नामवाचकः सर्वशब्दः रामवत् सर्वाय सर्वान् इत्यादि ।
स्त्री (२) नामवाचकत्वे सर्वाशब्दः रमावत् ॥
नपुं (३) एवमीदृशानामपि कस्यचित् नामवाचकत्वे पूर्वायेत्येवस्मात् ॥

	पुं·	स्त्री·	नपुं·
प्र·	सर्वः	सर्वा	सर्वम्
	सर्वौ	सर्वे	सर्वे
	सर्वे सर्वाः	सर्वाः	सर्वाणि
सं·	हे सर्व	हे सर्वे	हे सर्व
	हे सर्वौ	हे सर्वे	हे सर्वे
	हे सर्वे हे सर्वाः	हे सर्वाः	हे सर्वाणि
द्वि·	सर्वम्	सर्वाम्	सर्वम्
	सर्वौ	सर्वे	सर्वे
	सर्वान्	सर्वाः	सर्वाणि
तृ·	सर्वेण	सर्वया	सर्वेण
	सर्वाभ्याम्	सर्वाभ्याम्	सर्वाभ्याम्
	सर्वैः	सर्वाभिः	सर्वैः
च·	सर्वस्मै	सर्वस्यै	सर्वस्मै
	सर्वाभ्याम्	सर्वाभ्याम्	सर्वाभ्याम्
	सर्वेभ्यः	सर्वाभ्यः	सर्वेभ्यः
पं·	सर्वस्मात्। सर्वात्	सर्वस्याः सर्वायाः	सर्वस्मात्। सर्वात्
	सर्वाभ्याम्	सर्वाभ्याम्	सर्वाभ्याम्
	सर्वेभ्यः	सर्वाभ्यः	सर्वेभ्यः
ष·	सर्वस्य	सर्वस्याः	सर्वस्य
	सर्वयोः	सर्वयोः	सर्वयोः
	सर्वेषाम्	सर्वासाम्	सर्वेषाम्
स·	सर्वस्मिन्। सर्वे	सर्वस्याम्	सर्वस्मिन्। सर्वे
	सर्वयोः	सर्वयोः	सर्वयोः
	सर्वेषु	सर्वासु	सर्वेषु

१ पूर्व· पर· अवर· दक्षिण· उत्तर· अपर अधर स्व· अन्तर· एतेषां नवानां सर्ववत् सर्वाणि रूपाणि प्रथमा बहुवचने पंचमीसप्तम्योश्च पक्षे रामवत् रूपाणि ॥

	पुम्	स्त्री	नपुं
प्र	द्वितीयः	द्वितीया	द्वितीयं
	द्वितीयौ	द्वितीये	द्वितीये
	द्वितीयाः	द्वितीयाः	द्वितीयानि
सं	हे द्वितीय	हे द्वितीये	हे द्वितीय
	हे द्वितीयौ	हे द्वितीये	हे द्वितीये
	हे द्वितीयाः	हे द्वितीयाः	हे द्वितीयानि
द्वि	द्वितीयं	द्वितीयाम्	द्वितीयं
	द्वितीयौ	द्वितीये	द्वितीये
	द्वितीयान्	द्वितीयाः	द्वितीयानि
तृ	द्वितीयेन	द्वितीयया	द्वितीयेन
	द्वितीयाभ्याम्	द्वितीयाभ्याम्	द्वितीयाभ्याम्
	द्वितीयैः	द्वितीयाभिः	द्वितीयैः
च	द्वितीयस्मै । द्वितीयाय	द्वितीयस्यै । द्वितीयायै	द्वितीयस्मै । द्वितीयाय
	द्वितीयाभ्याम्	द्वितीयाभ्याम्	द्वितीयाभ्याम्
	द्वितीयेभ्यः	द्वितीयाभ्यः	द्वितीयेभ्यः
पं	द्वितीयस्मात् । द्वितीयात्	द्वितीयस्याः । द्वितीयायाः	द्वितीयस्मात् । द्वितीयात्
	द्वितीयाभ्याम्	द्वितीयाभ्याम्	द्वितीयाभ्याम्
	द्वितीयेभ्यः	द्वितीयाभ्यः	द्वितीयेभ्यः
ष	द्वितीयस्य	द्वितीयस्याः	द्वितीयस्य
	द्वितीययोः	द्वितीययोः	द्वितीययोः
	द्वितीयानाम्	द्वितीयानाम्	द्वितीयानाम्
स	द्वितीयस्मिन् । द्वितीये	द्वितीयस्याम् । द्वितीयायाम्	द्वितीयस्मिन् । द्वितीये
	द्वितीययोः	द्वितीययोः	द्वितीययोः
	द्वितीयेषु	द्वितीयासु	द्वितीयेषु

एवं तृतीयः　　एवं तृतीया　　एवं तृतीयम्

प्रथम चरम अल्प अर्द्ध कतिपय नेम एतेषां तयान्तानां च प्रथमायाः बहुवचने प्रथमे प्रथमाः इत्यादि पूर्ववत् ॥

उभशब्दो नित्यं द्विवचनान्तः त्रिलिङ्गः

	पु.
प्र.	उभौ
सं.	हे उभौ
द्वि.	उभौ
तृ.	उभाभ्याम्
च.	उभाभ्याम्
पं.	उभाभ्याम्
ष.	उभयोः
स.	उभयोः
	स्त्री.
प्र.	उभे
सं.	हे उभे
द्वि.	उभे
तृ.	उभाभ्याम्
च.	उभाभ्याम्
पं.	उभाभ्याम्
ष.	उभयोः
स.	उभयोः
	नपुं.
प्र.	उभे
सं.	हे उभे
द्वि.	उभे
तृ.	उभाभ्याम्
च.	उभाभ्याम्
पं.	उभाभ्याम्
ष.	उभयोः
स.	उभयोः

	पु.	स्त्री.	नपुं.
१	उभयः	उभया	उभयं
	उभयौ	उभये	उभये
	उभये	उभयाः	उभयानि
१	हे उभय	हे उभये	हे उभय
	हे उभयौ	हे उभये	हे उभये
	हे उभये	हे उभयाः	हे उभयानि
२	उभयं	उभयाम्	उभयम्
	उभयौ	उभये	उभये
	उभयान्	उभयाः	उभयानि
३	उभयेन	उभयया	उभयेन
	उभयाभ्याम्	उभयाभ्याम्	उभयाभ्याम्
	उभयैः	उभयाभिः	उभयैः
४	उभयस्मै	उभयस्यै	उभयस्मै
	उभयाभ्याम्	उभयाभ्याम्	उभयाभ्याम्
	उभयेभ्यः	उभयाभ्यः	उभयेभ्यः
५	उभयस्मात्	उभयस्याः	उभयस्मात्
	उभयाभ्याम्	उभयाभ्याम्	उभयाभ्याम्
	उभयेभ्यः	उभयाभ्यः	उभयेभ्यः
६	उभयस्य	उभयस्याः	उभयस्य
	उभययोः	उभययोः	उभययोः
	उभयेषाम्	उभयासाम्	उभयेषाम्
७	उभयस्मिन्	उभयस्याम्	उभयस्मिन्
	उभययोः	उभययोः	उभययोः
	उभयेषु	उभयासु	उभयेषु

पदादिषोऽष्टानां पदादयआदेशाः विकल्पेनद्वितीयाबहुवचनात्

पाद	दन्त	यूष	निशा	पृतना	मास	आस्य	सानु
पद्	दत्	यूषन्	निश्	पृत्	मास्	आसन्	स्नु

	पुं.		पुं.	
प्र.	पादः सं.	हेपाद	दंतः सं.	हेदन्त
	पादौ	हेपादौ	दंतौ	हेदंतौ
	पादाः	हेपादाः	दंताः	हेदंताः
द्वि.	पादं		दंतम्	
	पादौ		दंतौ	
	पादान्	पदः	दंतान्	दतः
तृ.	पादेन	पदा	दंतेन	दता
	पादाभ्याम्	पद्भ्याम्	दन्ताभ्याम्	दद्भ्याम्
	पादैः	पद्भिः	दन्तैः	दद्भिः
च.	पादाय	पदे	दन्ताय	दते
	पादाभ्याम्	पद्भ्याम्	दंताभ्याम्	दद्भ्याम्
	पादेभ्यः	पद्भ्यः	दंतेभ्यः	दद्भ्यः
पं.	पादात्-द्	पदः	दंतात्-द्	दतः
	पादाभ्याम्	पद्भ्याम्	दंताभ्यां	दद्भ्याम्
	पादेभ्यः	पद्भ्यः	दंतेभ्यः	दद्भ्यः
ष.	पादस्य	पदः	दंतस्य	दतः
	पादयोः	पदोः	दंतयोः	दतोः
	पादानाम्	पदाम्	दंतानाम्	दताम्
स.	पादे	पदि	दंते	दति
	पादयोः	पदोः	दंतयोः	दतोः
	पादेषु	पत्सु	दंतेषु	दत्सु

ततआरभ्यभवति

दोष	शीर्ष	शकृत्	यकृत्	असृक्	हृदय	उदक	नासिका
दोषन्	शीर्षन्	शकन्	यकन्	असन्	हृद्	उदन्	नस्

	पुं.		स्त्री.	
प्र.	यूषः सं.	हे यूष	निशा सं.	हे निशे
	यूषौ	हे यूषौ	निशे	हे निशे
	यूषाः	हे यूषाः	निशाः	हे निशाः
द्वि.	यूषं		निशां	
	यूषौ		निशे	
	यूषान्	यूष्णः	निशाः	निशः
तृ.	यूषेन	यूष्णा	निशया	निशा
	यूषाभ्याम्	यूषभ्याम्	निशाभ्यां	निज्भ्याम् निड्भ्याम्
	यूषैः	यूषभिः	निशाभिः	निज्भिः निड्भिः
च.	यूषाय	यूष्णे	निशायै	निशे
	यूषाभ्याम्	यूषभ्याम्	निशाभ्यां	निज्भ्याम्· निड्भ्याम्
	यूषेभ्यः	यूषभ्यः	निशाभ्यः	निज्भ्यः निड्भ्यः
पं.	यूषात्·द्	यूष्णः	निशायाः	निशः
	यूषाभ्याम्	यूषभ्याम्	निशाभ्यां	निज्भ्याम् निड्भ्याम्
	यूषेभ्यः	यूषभ्यः	निशाभ्यः	निज्भ्यः निड्भ्यः
ष.	यूषस्य	यूष्णः	निशायाः	निशः
	यूषयोः	यूष्णोः	निशयोः	निशोः
	यूषाणाम्	यूष्णाम्	निशानाम्	निशाम्
स.	यूषे	यूष्णि	निशायाम्	निशि
	यूषयोः	यूष्णोः	निशयोः	निशोः
	यूषेषु	यूषसु	निशासु	निट्सु निट्त्सु

	स्त्री.		पुं.	
प्र.	पृतना	हे पृतने	मासः	हे मास
	पृतने	हे पृतने	मासौ	हे मासौ
	पृतनाः	हे पृतनाः	मासाः	हे मासाः
द्वि.	पृतनां		मासम्	
	पृतने		मासौ	
	पृतनाः	पृतः	मासान्	मासः
तृ.	पृतनया	पृता	मासेन	मासा
	पृतनाभ्याम्	पृद्भ्याम्	मासाभ्याम्	माभ्याम्
	पृतनाभिः	पृद्भिः	मासैः	माभिः
च.	पृतनायै	पृते	मासाय	मासे
	पृतनाभ्याम्	पृद्भ्याम्	मासाभ्याम्	माभ्याम्
	पृतनाभ्यः	पृद्भ्यः	मासेभ्यः	माभ्यः
पं.	पृतनायाः	पृतः	मासात् द्	मासः
	पृतनाभ्याम्	पृद्भ्याम्	मासाभ्याम्	माभ्याम्
	पृतनाभ्यः	पृद्भ्यः	मासेभ्यः	माभ्यः
ष.	पृतनायाः	पृतः	मासस्य	मासः
	पृतनयोः	पृतोः	मासयोः	मासोः
	पृतनानाम्	पृताम्	मासानाम्	मासाम्
स.	पृतनायां	पृति	मासे	मासि
	पृतनयोः	पृतोः	मासयोः	मासोः
	पृतनासु	पृत्सु	मासेषु	माःसु / मास्सु

	नपुं.		पुं.	
प्र.	आस्यम् सं.	हे आस्य	सानुः सं.	हे सानो
	आस्ये	हे आस्ये	सानू	हे सानू
	आस्यानि	हे आस्यानि	सानवः	हे सानवः
द्वि.	आस्यम्		सानुम्	
	आस्ये		सानू	
	आस्यानि	आस्नः	सानून्	स्नून्
तृ.	आस्येन	आस्ना	सानुना	स्नुना
	आस्याभ्याम्	आसभ्याम्	सानुभ्याम्	स्नुभ्याम्
	आस्यैः	आसभिः	सानुभिः	स्नुभिः
च.	आस्याय	आस्ने	सानवे	स्नवे
	आस्याभ्याम्	आसभ्याम्	सानुभ्याम्	स्नुभ्याम्
	आस्येभ्यः	आसभ्यः	सानुभ्यः	स्नुभ्यः
पं.	आस्यात्	आस्नः	सानोः	स्नोः
	आस्याभ्याम्	आसभ्याम्	सानुभ्याम्	स्नुभ्याम्
	आस्येभ्यः	आसभ्यः	सानुभ्यः	स्नुभ्यः
ष.	आस्यस्य	आस्नः	सानोः	स्नोः
	आस्ययोः	आस्नोः	सान्वोः	स्न्वोः
	आस्यानाम्	आस्नाम्	सानूनाम्	स्नूनाम्
स.	आस्ये	आसनि	सानौ	स्नौ
	आस्ययोः	आस्नोः	सान्वोः	स्न्वोः
	आस्येषु	आससु	सानुषु	स्नुषु

	पुं.		नपुं.	
प्र.	दोषः	हे दोष	शीर्षम्	हे शीर्ष
	दोषौ	हे दोषौ	शीर्षे	हे शीर्षे
	दोषाः	हे दोषाः	शीर्षाणि	हे शीर्षाणि
द्वि.	दोषम्		शीर्षम्	
	दोषौ		शीर्षे	
	दोषान्	दोष्णः	शीर्षाणि	शीर्ष्णः
तृ.	दोषेन	दोष्णा	शीर्षेण	शीर्ष्णा
	दोषाभ्याम्	दोषभ्याम्	शीर्षाभ्याम्	शीर्षभ्याम्
	दोषैः	दोषभिः	शीर्षैः	शीर्षभिः
च.	दोषाय	दोष्णे	शीर्षाय	शीर्ष्णे
	दोषाभ्याम्	दोषभ्याम्	शीर्षाभ्याम्	शीर्षभ्याम्
	दोषेभ्यः	दोषभ्यः	शीर्षेभ्यः	शीर्षभ्यः
पं.	दोषात्	दोष्णः	शीर्षात्	शीर्ष्णः
	दोषाभ्याम्	दोषभ्याम्	शीर्षाभ्याम्	शीर्षभ्याम्
	दोषेभ्यः	दोषभ्यः	शीर्षेभ्यः	शीर्षभ्यः
ष.	दोषस्य	दोष्णः	शीर्षस्य	शीर्ष्णः
	दोषयोः	दोष्णोः	शीर्षयोः	शीर्ष्णोः
	दोषाणाम्	दोष्णाम्	शीर्षाणाम्	शीर्ष्णाम्
स.	दोषे	दोष्णि·दोषणि	शीर्षे	शीर्ष्णि शीर्षणि
	दोषयोः	दोष्णोः	शीर्षयोः	शीर्ष्णोः
	दोषेषु	दोषसु	शीर्षेषु	शीर्षसु

	स्त्रियां शकृत् विष्ठा		नपुंसकलिंगे यकृत्शब्दः उदरस्थांगविशेषः तद्दई कोरोगश्च	
प्र.	शकृत्	हे शकृत्	यकृत्	हे यकृत्
	शकृतौ	हे शकृतौ	यकृती	हे यकृती
	शकृतः	हे शकृतः	यकृंति	हे यकृंति
द्वि.	शकृतम्		यकृत्	
	शकृतौ		यकृती	
	शकृतः	शक्नः	यकृंति	यकानि
तृ.	शकृता	शक्ना	यकृता	यक्ना
	शकृद्भ्याम्	शकभ्याम्	यकृद्भ्याम्	यकभ्याम्
	शकृद्भिः	शकभिः	यकृद्भिः	यकभिः
च.	शकृते	शक्ने	यकृते	यक्ने
	शकृद्भ्याम्	शकभ्याम्	यकृद्भ्याम्	यकभ्याम्
	शकृद्भ्यः	शकभ्यः	यकृद्भ्यः	यकभ्यः
पं.	शकृतः	शक्नः	यकृतः	यक्नः
	शकृद्भ्याम्	शकभ्याम्	यकृद्भ्याम्	यकभ्याम्
	शकृद्भ्यः	शकभ्यः	यकृद्भ्यः	यकभ्यः
ष.	शकृतः	शक्नः	यकृतः	यक्नः
	शकृतोः	शक्नोः	यकृतोः	यक्नोः
	शकृताम्	शक्नाम्	यकृताम्	यक्नाम्
सं.	शकृति	शक्नि· शकनि	यकृति	यक्नि यकनि
	शकृतोः	शक्नोः	यकृतोः	यक्नोः
	शकृत्सु	शकसु	यकृत्सु	यकसु

	नपुंसकेअसृज्शब्दो रुधिरवाचकः		नपुंसकेहृदयःशब्दः वक्षसिमनसिच	
प्र.	असृक्-ग्	सं. हेअसृक्-ग्	हृदयं	सं. हेहृदय
	असृजी	हेअसृजी	हृदये	हेहृदये
	असृंजि	हेअसृंजि	हृदयानि	हेहृदयानि
द्वि.	असृक्-ग्		हृदयं	
	असृजी		हृदये	
	असृंजि	असानि	हृदयानि	हृंदि
तृ.	असृजा	अस्ना	हृदयेन	हृदा
	असृग्भ्याम्	असभ्याम्	हृदयाभ्याम्	हृद्भ्याम्
	असृग्भिः	असभिः	हृदयैः	हृद्भिः
च.	असृजे	अस्ने	हृदयाय	हृदे
	असृग्भ्याम्	असभ्याम्	हृदयाभ्याम्	हृद्भ्याम्
	असृग्भ्यः	असभ्यः	हृदयेभ्यः	हृद्भ्यः
पं.	असृजः	अस्नः	हृदयात्	हृदः
	असृग्भ्याम्	असभ्याम्	हृदयाभ्याम्	हृद्भ्याम्
	असृग्भ्यः	असभ्यः	हृदयेभ्यः	हृद्भ्यः
ष.	असृजः	अस्नः	हृदयस्य	हृदः
	असृजोः	अस्नोः	हृदययोः	हृदोः
	असृजाम्	अस्नाम्	हृदयानाम्	हृदाम्
स.	असृजि	अस्नि-असनि	हृदये	हृदि
	असृजोः	अस्नोः	हृदययोः	हृदोः
	असृक्षु	असस्सु	हृदयेषु	हृत्सु

	नपुंसके		स्त्रियां नासिकाशब्दः	
प्र.	उदकम्	हे उदक	नासिका	हे नासिके
	उदके	हे उदके	नासिके	हे नासिके
	उदकानि	हे उदकानि	नासिकाः	हे नासिकाः
द्वि.	उदकम्		नासिकाम्	
	उदके		नासिके	
	उदकानि	उदानि	नासिकाः	नसः
तृ.	उदकेन	उद्ना	नासिकया	नसा
	उदकाभ्याम्	उदभ्याम्	नासिकाभ्यां	नोभ्याम्
	उदकैः	उदभिः	नासिकाभिः	नोभिः
च.	उदकाय	उद्ने	नासिकायै	नसे
	उदकाभ्याम्	उदभ्याम्	नासिकाभ्याम्	नोभ्याम्
	उदकेभ्यः	उदभ्यः	नासिकाभ्यः	नोभ्यः
पं.	उदकात्	उद्नः	नासिकायाः	नसः
	उदकाभ्याम्	उदभ्याम्	नासिकाभ्याम्	नोभ्याम्
	उदकेभ्यः	उदभ्यः	नासिकाभ्यः	नोभ्यः
ष.	उदकस्य	उद्नः	नासिकायाः	नसः
	उदकयोः	उद्नोः	नासिकयोः	नसोः
	उदकानाम्	उद्नाम्	नासिकानाम्	नसाम्
स.	उदके	उद्नि	नासिकायाम्	नसि
	उदकयोः	उद्नोः	नासिकयोः	नसोः
	उदकेषु	उदसु	नासिकासु	नःसु। नस्सु

	स्त्रियांजराशब्दः जरायाजरस्वाज्जादौ		पुंसिनिर्ज्जरः	
प्र॰	जरा	०	निर्ज्जरः	०
	जरे	जरसौ	निर्जरौ	निर्ज्जरसौ
	जराः	जरसः	निर्जराः	निर्ज्जरसः
सं॰	हेजरे	०	हेनिर्ज्जर	०
	हेजरे	हेजरसौ	हेनिर्ज्जरौ	हेनिर्ज्जरसौ
	हेजराः	हेजरसः	हेनिर्ज्जराः	हेनिर्जरसः
द्वि॰	जरां	जरसम्	निर्जरम्	निर्ज्जरसम्
	जरे	जरसौ	निर्ज्जरौ	निर्ज्जरसौ
	जराः	जरसः	निर्ज्जरान्	निर्ज्जरसः
तृ॰	जरया	जरसा	निर्ज्जरेण	निर्जरसा
	जराभ्याम्	०	निर्ज्जराभ्याम्	०
	जराभिः	०	निर्ज्जरैः	०
च॰	जरायै	जरसे	निर्जराय	निर्ज्जरसे
	जराभ्याम्	०	निर्ज्जराभ्याम्	०
	जराभ्यः	०	निर्जरेभ्यः	०
पं॰	जरायाः	जरसः	निर्ज्जरात्	निर्जरसः
	जराभ्याम्	०	निर्जराभ्याम्	०
	जराभ्यः	०	निर्जरेभ्यः	०
ष॰	जरायाः	जरसः	निर्ज्जरस्य	निर्ज्जरसः
	जरयोः	जरसोः	निर्जरयोः	निर्जरसोः
	जराणाम्	जरसाम्	निर्जराणाम्	निर्ज्जरसाम्
स॰	जरायाम्	जरसि	निर्ज्जरे	निर्ज्जरसि
	जरयोः	जरसोः	निर्जरयोः	निर्ज्जरसोः
	जरासु	जरस्सु	निर्ज्जरेषु	निर्जरस्सु

	स्त्रियाम्		नपुंसके निर्जरेकुलम्	
प्र.	निर्जरा	०	निर्जरम्	०
	निर्जरे	निर्जरसौ	निर्जरे	निर्जरसी
	निर्जराः	निर्जरसः	निर्जराणि	निर्जरांसि
सं.	हे निर्जरे	०	हे निर्जर	०
	हे निर्जरे	हे निर्जरसौ	हे निर्जरे	हे निर्जरसी
	हे निर्जराः	हे निर्जरसः	हे निर्जराणि	हे निर्जरांसि
द्वि.	निर्जराम्	निर्जरसम्	निर्जरम्	निर्जरसम्
	निर्जरे	निर्जरसौ	निर्जरे	निर्जरसी
	निर्जराः	निर्जरसः	निर्जराणि	निर्जरांसि
तृ.	निर्जरया	निर्जरसा	निर्जरेण	निर्जरसा
	निर्जराभ्याम्	०	निर्जराभ्याम्	०
	निर्जराभिः	०	निर्जराभिः	०
च.	निर्जरायै	निर्जरसे	निर्जराय	निर्जरसे
	निर्जराभ्याम्	०	निर्जराभ्याम्	०
	निर्जराभ्यः	०	निर्जराभ्यः	०
पं.	निर्जरायाः	निर्जरसः	निर्जरात्	निर्जरसः
	निर्जराभ्याम्	०	निर्जराभ्याम्	०
	निर्जराभ्यः	०	निर्जरेभ्यः	०
ष.	निर्जरायाः	निर्जरसः	निर्जरस्य	निर्जरसः
	निर्जरयोः	निर्जरसोः	निर्जरयोः	निर्जरसोः
	निर्जराणाम्	निर्जरसां	निर्जराणाम्	निर्जरसाम्
स.	निर्जरायाम्	निर्जरसि	निर्जरे	निर्जरसि
	निर्जरयोः	निर्जरसोः	निर्जरयोः	निर्जरसोः
	निर्जरासु	निर्जरस्सु	निर्जरेषु	

	पुंसि आकारांतो विश्वपा शब्दः	नपुंसके विश्वपाजलम्	पुंसि
प्र.	विश्वपा	विश्वपम्	हाहा
	विश्वपौ	विश्वपे	हाहौ
	विश्वपाः	विश्वपानि	हाहाः
सं.	हे विश्वपा	हे विश्वप	हे हाहाः
	हे विश्वपौ	हे विश्वपे	हे हाहौ
	हे विश्वपाः	हे विश्वपानि	हे हाहाः
द्वि.	विश्वपाम्	विश्वपम्	हाहाम्
	विश्वपौ	विश्वपे	हाहौ
	विश्वपः	विश्वपानि	हाहान्
तृ.	विश्वपा	विश्वपा	हाहा
	विश्वपाभ्याम्	विश्वपाभ्याम्	हाहाभ्याम्
	विश्वपाभिः	विश्वपाभिः	हाहाभिः
च.	विश्वपे	विश्वपे	हाहै
	विश्वपाभ्याम्	विश्वपाभ्याम्	हाहाभ्याम्
	विश्वपाभ्यः	विश्वपाभ्यः	हाहाभ्यः
पं.	विश्वपः	विश्वपः	हाहाः
	विश्वपाभ्याम्	विश्वपाभ्याम्	हाहाभ्याम्
	विश्वपाभ्यः	विश्वपाभ्यः	हाहाभ्यः
ष.	विश्वपः	विश्वपः	हाहाः
	विश्वपोः	विश्वपोः	हाहौ
	विश्वपाम्	विश्वपाम्	हाहाम्
स.	विश्वपि	विश्वपि	हाहे
	विश्वपोः	विश्वपोः	हाहौ
	विश्वपासु	विश्वपासु	हाहासु

एवं स्त्रियामपि

गोपा स्त्रियां विश्वपावत् एवं शंखध्मादयः

अथ इकारान्ताः शब्दाः

	इः कामः पुंसि	पुं. शुचिशब्दस्त्रिलिंगः	स्त्रियाम्	नपुंसके
प्र.	इः	शुचिः	शुचिः	शुचि
	ई	शुची	शुची	शुचिनी
	अयः	शुचयः	शुचयः	शुचीनि
सं.	हे ए	हे शुचे	हे शुचे	हे शुचे हे शुचि
	हे ई	हे शुची	हे शुची	हे शुचिनी
	हे अयः	हे शुचयः	हे शुचयः	हे शुचीनि
द्वि.	इम्	शुचिम्	शुचिम्	शुचि
	ई	शुची	शुची	शुचिनी
	ईन्	शुचीन्	शुचीः	शुचीनि
तृ.	इना	शुचिना	शुच्या	शुचिना
	इभ्याम्	शुचिभ्याम्	शुचिभ्याम्	शुचिभ्याम्
	इभिः	शुचिभिः	शुचिभिः	शुचिभिः
च.	अये	शुचये	शुच्यै शुचये	शुचिने
	इभ्याम्	शुचिभ्याम्	शुचिभ्यां	शुचिभ्याम्
	इभ्यः	शुचिभ्यः	शुचिभ्यः	शुचिभ्यः
पं.	एः	शुचेः	शुच्याः शुचेः	शुचिनः
	इभ्याम्	शुचिभ्याम्	शुचिभ्याम्	शुचिभ्याम्
	इभ्यः	शुचिभ्यः	शुचिभ्यः	शुचिभ्यः
ष.	एः	शुचेः	शुच्याः शुचेः	शुचिनः
	योः	शुच्योः	शुच्योः	शुचिनोः
	ईनाम्	शुचीनाम्	शुचीनाम्	शुचीनाम्
स.	औ	शुचौ	शुच्यां शुचौ	शुचिनि
	योः	शुच्योः	शुच्योः	शुचिनोः
	इषु	शुचिषु	शुचिषु	शुचिषु

	इकारान्तः हरिःशब्दः	स्त्रियांतमतिशब्दः	इकारान्तोनपुंसके वारिशब्दः	नपुंसकेदधिशब्दे विशेषः
प्र·	हरिः	मतिः	वारि	दधि
	हरी	मती	वारिणी	दधिनी
	हरयः	मतयः	वारीणि	दधीनि
सं·	हे हरे	हे मते	हे वारे हे वारि	हे दधि हे दधे
	हे हरी	हे मती	हे वारिणी	हे दधिनी
	हे हरयः	हे मतयः	हे वारीणि	हे दधीनि
द्वि·	हरिम्	मतिम्	वारि	दधि
	हरी	मती	वारिणी	दधिनी
	हरीन्	मतीः	वारीणि	दधीनि
तृ·	हरिणा	मत्या	वारिणा	दध्ना
	हरिभ्याम्	मतिभ्याम्	वारिभ्याम्	दधिभ्याम्
	हरिभिः	मतिभिः	वारिभिः	दधिभिः
च·	हरये	मत्यै मतये	वारिणे	दध्ने
	हरिभ्याम्	मतिभ्याम्	वारिभ्याम्	दधिभ्याम्
	हरिभ्यः	मतिभ्यः	वारिभ्यः	दधिभ्यः
पं·	हरेः	मतेः मत्याः	वारिणः	दध्नः
	हरिभ्याम्	मतिभ्याम्	वारिभ्याम्	दधिभ्याम्
	हरिभ्यः	मतिभ्यः	वारिभ्यः	दधिभ्यः
ष·	हरेः	मतेः मत्याः	वारिणः	दध्नः
	हर्योः	मत्योः	वारिणोः	दध्नोः
	हरीणाम्	मतीनाम्	वारीणाम्	दध्नाम्
स·	हरौ	मत्यां मतौ	वारिणि	दध्नि दधनि
	हर्योः	मत्योः	वारिणोः	दध्नोः
	हरिषु	मतिषु	वारिषु	दधिषु

एवमग्निरविमुनिकव्यादयः

एवंबुद्धिकान्तिस्तुत्यादयः

एवमनादिशब्दादयः अनादयेष्वनादिनेइतिचतुर्थ्यादावजादौषष्ठी

एवमस्थिःसक्थिअक्षिशब्दाः बहुवचनेन

	इकारान्तः पुंसि सखिशब्दः	स्त्री चेत् सखी	नपुं.
प्र.	सखा	सखी	सखि
	सखायौ	सख्यौ	सखिनी
	सखायः	सख्यः	सखीनि
सं.	हे सखे	हे सखि	हे सखे हे सखि
	हे सखायौ	हे सख्यौ	हे सखिनी
	हे सखायः	हे सख्यः	हे सखीनि
द्वि.	सखायम्	सखीम्	सखि
	सखायौ	सख्यौ	सखिनी
	सखीन्	सखीः	सखीनि
तृ.	सख्या	सख्या	सखिना सख्या
	सखिभ्याम्	सखीभ्याम्	सखिभ्याम्
	सखिभिः	सखीभिः	सखिभिः
च.	सख्ये	सख्यै	सखिने · सख्ये
	सखिभ्याम्	सखीभ्याम्	सखिभ्याम्
	सखिभ्यः	सखीभ्यः	सखिभ्यः
पं.	सख्युः	सख्याः	सखिनः सख्युः
	सखिभ्याम्	सखीभ्याम्	सखिभ्याम्
	सखिभ्यः	सखीभ्यः	सखिभ्यः
ष.	सख्युः	सख्याः	सखिनः सख्युः
	सख्योः	सख्योः	सखिनोः सख्योः
	सखीनाम्	सखीनाम्	सखीनाम्
स.	सख्यौ	सख्याम्	सखिनि · सख्यौ
	सख्योः	सख्योः	सखिनोः सख्योः
	सखिषु	सखीषु	सखिषु

सुसखिशब्दे सुसखिना सुसखये। सुसखेः२। सुसखौ। इति तृतीयाद्येकवचने विशेषः एवमतिसखिशब्दः।

	पुंसि पतिःशब्दः	समस्तेविशेषः	अथ ईकारान्तः पुंसि सेनानीशब्दः
प्र.	पतिः	सीतापतिः	सेनानीः
	पती	सीतापती	सेनान्यौ
	पतयः	सीतापतयः	सेनान्यः
सं.	हे पते	हे सीतापते	हे सेनानी
	हे पती	हे सीतापती	हे सेनान्यौ
	हे पतयः	हे सीतापतयः	हे सेनान्यः
द्वि.	पतिं	सीतापतिम्	सेनान्यम्
	पती	सीतापती	सेनान्यौ
	पतीन्	सीतापतीन्	सेनान्यः
तृ.	पत्या	सीतापतिना	सेनान्या
	पतिभ्याम्	सीतापतिभ्याम्	सेनानीभ्याम्
	पतिभिः	सीतापतिभिः	सेनानीभिः
च.	पत्ये	सीतापतये	सेनान्ये
	पतिभ्याम्	सीतापतिभ्याम्	सेनानीभ्याम्
	पतिभ्यः	सीतापतिभ्यः	सेनानीभ्यः
पं.	पत्युः	सीतापतेः	सेनान्यः
	पतिभ्याम्	सीतापतिभ्याम्	सेनानीभ्याम्
	पतिभ्यः	सीतापतिभ्यः	सेनानीभ्यः
ष.	पत्युः	सीतापतेः	सेनान्यः
	पत्योः	सीतापत्योः	सेनान्योः
	पतीनाम्	सीतापतीनाम्	सेनानीनाम्
स.	पत्यौ	सीतापतौ	सेनान्याम्
	पत्योः	सीतापत्योः	सेनान्योः
	पतिषु	सीतापतिषु	सेनानीषु

एवं निशापतिगौरीपतिसेनापतिभूपत्यादयः

एवं प्रधीग्रामणीअग्रण्यादयः समस्यैकवचने प्रधीशब्दस्य प्रधिरितिविशेषः

	पपीशब्दविशेषः	स्त्री	पुंसि सुखीसुतमिच्छतीति सुखी
प्र·	पपीः	गौरी	सुखीः
	पप्यौ	गौर्यौ	सुख्यौ
	पप्यः	गौर्यः	सुख्यः
सं·	हे पपीः	हे गौरि	हे सुखीः
	हे पप्यौ	हे गौर्यौ	हे सुख्यौ
	हे पप्यः	हे गौर्यः	हे सुख्यः
द्वि·	पपीम्	गौरीम्	सुख्यम्
	पप्यौ	गौर्यौः	सुख्यौ
	पपीन्	गौरीः	सुख्यः
तृ·	पप्या	गौर्या	सुख्या
	पपीभ्याम्	गौरीभ्याम्	सुखीभ्याम्
	पपीभिः	गौरीभिः	सुखीभिः
च·	पप्ये	गौर्यै	सुख्ये
	पपीभ्याम्	गौरीभ्याम्	सुखीभ्याम्
	पपीभ्यः	गौरीभ्यः	सुखीभ्यः
पं·	पप्यः	गौर्याः	सुख्युः
	पपीभ्याम्	गौरीभ्याम्	सुखीभ्याम्
	पपीभ्यः	गौरीभ्यः	सुखीभ्यः
ष·	पप्यः	गौर्याः	सुख्युः
	पप्योः	गौर्योः	सुख्योः
	पप्याम्	गौरीणाम्	सुख्याम्
स·	पपी	गौर्याम्	सुखि
	पप्योः	गौर्योः	सुख्योः
	पपीषु (१)	गौरीषु (२)	सुखीषु (३)

(१) एवं वातप्रमीः। क्विबन्तवातप्रमीशब्दस्य तु 'अमि' 'शसि' ङसौ च विशेषः। वातप्रम्यम् वातप्रम्यः वातप्रम्यि इति। (२) एवं नदीपत्नीवाणीकौल्यादयः लक्ष्मी प्रथमैकवचने तु लक्ष्मीः एवं तरीतन्त्र्यादयोऽपि अवीतन्त्रीतरीलक्ष्मीश्रीह्रीधीणां प्रणादिनः स्त्रीलिङ्गानाम् अपि सुलोपो न कदाचन॥ (३) एवं सुतीसुख्यादयः सुखिन् नान्तः तदा सुखी सुखिनौ। सखितः इत्यादि हस्वनोदृश्यम्

सुधीः पुंसि सुष्ठु धीर्यस्य सः स्त्रियाम् सुष्ठु धीर्यस्याः सा सुष्ठु धीर्यस्य नपुंसकस्य नेदे

प्र.	सुधीः	सुधीः	सुधि
	सुधियौ	सुधियौ	सुधिनी
	सुधियः	सुधियः	सुधीनि
सं.	हे सुधीः	हे सुधीः	हे सुधे हे सुधि
	हे सुधियौ	हे सुधियौ	हे सुधिनी
	हे सुधियः	हे सुधियः	हे सुधीनि
द्वि.	सुधियम्	सुधियम्	सुधि
	सुधियौ	सुधियौ	सुधिनी
	सुधियः	सुधियः	सुधीनि
तृ.	सुधिया	सुधिया	सुधिया· सुधिना
	सुधीभ्याम्	सुधीभ्याम्	सुधीभ्याम्
	सुधीभिः	सुधीभिः	सुधीभिः
च.	सुधिये	सुधियै सुधिये	सुधिने सुधिये
	सुधीभ्याम्	सुधीभ्याम्	सुधीभ्याम्
	सुधीभ्यः	सुधीभ्यः	सुधीभ्यः
पं.	सुधियः	सुधियाः सुधियः	सुधियः सुधिनः
	सुधीभ्याम्	सुधीभ्याम्	सुधीभ्याम्
	सुधीभ्यः	सुधीभ्यः	सुधीभ्यः
ष.	सुधियः	सुधियाः सुधियः	सुधियः सुधिनः
	सुधियोः	सुधियोः	सुधियोः सुधिनोः
	सुधियाम्	सुधीनाम् सुधियाम्	सुधीनाम् सुधियाम्
स.	सुधियि	सुधियाम्· सुधियि	सुधियि सुधिनि
	सुधियोः	सुधियोः	सुधियोः सुधिनोः
	सुधीषु	सुधीषु	सुधीषु

सुद्धी यवक्रीसुधीवत् एवंनीशब्दः सप्तम्येकवचनेनियामितिविशेषः

	स्त्रियां श्रीः	स्त्रियां	पुंसि वातप्रमीशब्दः मृगविशेषः
प्र.	श्रीः	स्त्री	वातप्रमीः
	श्रियौ	स्त्रियौ	वातप्रम्यौ
	श्रियः	स्त्रियः	वातप्रम्यः
सं.	हे श्रीः	हे स्त्रि	हे वातप्रमीः
	हे श्रियौ	हे स्त्रियौ	हे वातप्रम्यौ
	हे श्रियः	हे स्त्रियः	हे वातप्रम्यः
द्वि.	श्रियम्	स्त्रीम् स्त्रियम्	वातप्रमीम्
	श्रियौ	स्त्रियौ	वातप्रम्यौ
	श्रियः	स्त्रियः स्त्रीः	वातप्रमीन्
तृ.	श्रिया	स्त्रिया	वातप्रम्या
	श्रीभ्याम्	स्त्रीभ्याम्	वातप्रमीभ्याम्
	श्रीभिः	स्त्रीभिः	वातप्रमीभिः
च.	श्रियै श्रिये	स्त्रियै	वातप्रम्ये
	श्रीभ्याम्	स्त्रीभ्याम्	वातप्रमीभ्याम्
	श्रीभ्यः	स्त्रीभ्यः	वातप्रमीभ्यः
पं.	श्रियाः श्रियः	स्त्रियाः	वातप्रम्यः
	श्रीभ्याम्	स्त्रीभ्याम्	वातप्रमीभ्याम्
	श्रीभ्यः	स्त्रीभ्यः	वातप्रमीभ्यः
ष.	श्रियाः श्रियः	स्त्रियाः	वातप्रम्यः
	श्रियोः	स्त्रियोः	वातप्रम्योः
	श्रियाम् श्रीणाम्	स्त्रीणाम्	वातप्रम्याम्
स.	श्रियां श्रियि	स्त्रियाम्	वातप्रमी
	श्रियोः	स्त्रियोः	वातप्रम्योः
	श्रीषु	स्त्रीषु	वातप्रमीषु(१)

(१). केचित्तु वातप्रमीशब्दस्य अमि शसि ङौ च विशेषः। वातप्रम्यं। वातप्रम्यः। वातप्रम्यि। इति रूपाणि।

	पुं·स्त्रि·नपुंसवाचक·उ· शब्दः	पुंसि पटुः	स्त्रियां तु	नपुंसके
प्र·	उः	पटुः	पटु	पटु
	ऊ	पटू	पटू	पटुनी
	अवः	पटवः	पटवः	पटूनि
सं·	हेओ	हेपटो	हेपटो	हेपटो हेपटु
	हेऊ	हेपटू	हेपटू	हेपटुनी
	हेअवः	हेपटवः	हेपटवः	हेपटूनि
द्वि·	उम्	पटुम्	पटूम्	पटु
	ऊ	पटू	पटू	पटुनी
	ऊन्	पटून्	पटूः	पटूनि
तृ·	उना	पटुना	पट्वा	पटुना
	उभ्याम्	पटुभ्याम्	पटुभ्याम्	पटुभ्याम्
	उभिः	पटुभिः	पटुभिः	पटुभिः
च·	अवे	पटवे	पट्वै · पटवे·	पटोः पटवे
	उभ्याम्	पटुभ्याम्	पटुभ्याम्	पटुभ्याम्
	उभ्यः	पटुभ्यः	पटुभ्यः	पटुभ्यः
पं·	ओः	पटोः	पट्वाः पटोः	पटोः पटुनः
	उभ्याम्	पटुभ्याम्	पटुभ्याम्	पटुभ्याम्
	उभ्यः	पटुभ्यः	पटुभ्यः	पटुभ्यः
ष·	ओः	पटोः	पट्वाः पटोः	पटोः पटुनः
	वोः	पट्वोः	पट्वोः	पट्वोः पटुनोः
	ऊनाम्	पटूनाम्	पटूनाम्	पटूनाम्
स·	औ	पटौ	पट्वाम् पटौ	पटौ पटुनि
	वोः	पट्वोः	पट्वोः	पट्वोः पटुनोः
	उषु	पटुषु	पटुषु	पटुषु

एवं शंभुगुरुभानुविष्णुजरुसाधा दयः स्त्रियां च। पट्वी पट्व्यौ। पट्व्यः इत्यादि

	उकारान्तः स्त्रियां धेनुशब्दः	उकारान्तो नपुंसके मधुशब्दः	पुंसि ऊकारान्तो हूहूशब्दः	पुंसि स्वयंभूशब्दः
प्र·	धेनुः	मधु	हूहूः	स्वयंभूः
	धेनू	मधुनी	हूह्वौ	स्वयंभुवौ
	धेनवः	मधूनि	हूह्वः	स्वयंभुवः
सं·	हे धेनो	हे मधो हे मधु	हे हूहूः	हे स्वयंभूः
	हे धेनू	हे मधुनी	हे हूह्वौ	हे स्वयंभुवौ
	हे धेनवः	हे मधूनि	हे हूह्वः	हे स्वयंभुवः
द्वि·	धेनुम्	मधु	हूहूम्	स्वयंभुवम्
	धेनू	मधुनी	हूह्वौ	स्वयंभुवौ
	धेनूः	मधूनि	हूहून्	स्वयंभुवः
तृ·	धेन्वा	मधुना	हूह्वा	स्वयंभुवा
	धेनुभ्याम्	मधुभ्याम्	हूहूभ्याम्	स्वयंभूभ्याम्
	धेनुभिः	मधुभिः	हूहूभिः	स्वयंभूभिः
च·	धेन्वै धेनवे	मधुने	हूह्वे	स्वयंभुवे
	धेनुभ्याम्	मधुभ्याम्	हूहूभ्याम्	स्वयंभूभ्याम्
	धेनुभ्यः	मधुभ्यः	हूहूभ्यः	स्वयंभूभ्यः
पं·	धेनोः धेन्वाः	मधुनः	हूह्वः	स्वयंभुवः
	धेनुभ्याम्	मधुभ्याम्	हूहूभ्याम्	स्वयंभूभ्याम्
	धेनुभ्यः	मधुभ्यः	हूहूभ्यः	स्वयंभूभ्यः
ष·	धेनोः धेन्वाः	मधुनः	हूह्वः	स्वयंभुवः
	धेन्वोः	मधुनोः	हूह्वोः	स्वयंभुवोः
	धेनूनाम्	मधूनाम्	हूह्वाम्	स्वयंभुवाम्
स·	धेनौ धेन्वाम्	मधुनि	हूह्वि	स्वयंभुवि
	धेन्वोः	मधुनोः	हूह्वोः	स्वयंभुवोः
	धेनुषु	मधुषु (१)	हूहूषु (२)	स्वयंभूषु (३)

(१) एवमश्रुसान्वादयः। प्रियक्रोष्टुशब्दस्य तृतीयादावजादौ पक्षे प्रियक्रोष्ट्रा प्रियक्रोष्ट्रे इत्यादि पुंवदपीति विशेषः। (२) एवमतिचम्वादयः। हे अतिचमु अतिचम्वौ। अतिचम्वः। २। अतिचमूनाम्' अतिचम्वाम् इति संबुद्धि चतुर्थ्याद्येकवचने षष्ठीबहुवचने च विशेषः। (३) एवं कटप्रूः

अथ ऊकारान्ताः

	पुंसि वर्षाभू शब्दः	स्त्रियां चमू शब्दः	क्रोष्टु स्थाने क्रोष्टृ शब्दः
प्र.	वर्षाभूः	चमूः	क्रोष्टा
	वर्षाभ्वौ	चम्वौ	क्रोष्टारौ
	वर्षाभ्वः	चम्वः	क्रोष्टारः
सं.	हे वर्षाभूः	हे चमु	हे क्रोष्टो
	हे वर्षाभ्वौ	हे चम्वौ	हे क्रोष्टारौ
	हे वर्षाभ्वः	हे चम्वः	हे क्रोष्टारः
द्वि.	वर्षाभ्वम्	चमूम्	क्रोष्टारं
	वर्षाभ्वौ	चम्वौ	क्रोष्टारौ
	वर्षाभ्वः	चमूः	क्रोष्टून्
तृ.	वर्षाभ्वा	चम्वा	क्रोष्ट्रा क्रोष्टुना
	वर्षाभूभ्याम्	चमूभ्याम्	क्रोष्टुभ्याम्
	वर्षाभूभिः	चमूभिः	क्रोष्टुभिः
च.	वर्षाभ्वे	चम्वै	क्रोष्ट्रे क्रोष्टवे
	वर्षाभूभ्याम्	चमूभ्याम्	क्रोष्टुभ्याम्
	वर्षाभूभ्यः	चमूभ्यः	क्रोष्टुभ्यः
पं.	वर्षाभ्वः	चम्वाः	क्रोष्टोः क्रोष्टुः
	वर्षाभूभ्याम्	चमूभ्याम्	क्रोष्टुभ्याम्
	वर्षाभूभ्यः	चमूभ्यः	क्रोष्टुभ्यः
ष.	वर्षाभ्वः	चम्वाः	क्रोष्टोः क्रोष्टुः
	वर्षाभ्वोः	चम्वोः	क्रोष्ट्रोः क्रोष्ट्वोः
	वर्षाभ्वाम्	चमूनाम्	क्रोष्टूनाम्
स.	वर्षाभ्वि	चम्वाम्	क्रोष्टरि क्रोष्टौ
	वर्षाभ्वोः	चम्वोः	क्रोष्ट्रोः क्रोष्ट्वोः
	वर्षाभूषु (१)	चमूषु (२)	क्रोष्टुषु

[illegible]

(१) एवं खलपूः दृन्भूः कारभूः पुनर्भूः, भूवर्जितश्चोत्पत्त्यर्थादन्यत्रार्थान्तराः स्वयम्भूवत्

(२) एवं वधूः।

अथ ऋकारान्तः

	पुंसि कर्तृशब्दः	स्त्रियां तु	नपुंसके	मातीति माता पुंसि
प्र	कर्ता	कर्त्री	कर्तृ	माता
	कर्तारौ	कर्त्र्यौ	कर्तृणी	मातारौ
	कर्तारः	कर्त्र्यः	कर्तॄणि	मातारः
सं	हे कर्तः	हे कर्त्रि	हे कर्तृ हे कर्तः	हे मातः
	हे कर्तारौ	हे कर्त्र्यौ	हे कर्तृणी	हे मातारौ
	हे कर्तारः	हे कर्त्र्यः	हे कर्तॄणि	हे मातारः
द्वि	कर्तारं	कर्त्रीम्	कर्तृ	मातारं
	कर्तारौ	कर्त्र्यौ	कर्तृणी	मातारौ
	कर्तॄन्	कर्त्रीः	कर्तॄणि	मातॄन्
तृ	कर्त्रा	कर्त्र्या	कर्त्रा कर्तृणा	मात्रा
	कर्तृभ्याम्	कर्त्रीभ्याम्	कर्तृभ्याम्	मातृभ्याम्
	कर्तृभिः	कर्त्रीभिः	कर्तृभिः	मातृभिः
च	कर्त्रे	कर्त्र्यै	कर्त्रे कर्तृणे	मात्रे
	कर्तृभ्याम्	कर्त्रीभ्याम्	कर्तृभ्याम्	मातृभ्याम्
	कर्तृ भ्यः	कर्तृ भ्यः	कर्तृभ्यः	मातृभ्यः
पं	कर्तुः	कर्त्र्याः	कर्तुः कर्तृणः	मातुः
	कर्तृभ्याम्	कर्त्रीभ्याम्	कर्तृभ्याम्	मातृभ्याम्
	कर्तृभ्यः	कर्त्रीभ्यः	कर्तृभ्यः	मातृभ्यः
ष	कर्तुः	कर्त्र्याः	कर्तुः कर्तृणः	मातुः
	कर्त्रोः	कर्त्र्योः	कर्त्रोः कर्तृणोः	मात्रोः
	कर्तॄणाम्	कर्त्रीणाम्	कर्त्रीणाम्	मातॄणाम्
स	कर्तरि	कर्त्र्याम्	कर्तरि कर्तृणि	मातरि
	कर्त्रोः	कर्त्र्योः	कर्त्रोः कर्तृणोः	मात्रोः
	कर्तृषु	कर्त्रीषु	कर्तृषु	मातृषु(१)

(१) पितामातानप्तानामव्येष्टृभ्रातृपातरः जामाताद्रुहितादेवान्तनन्तार्इमेदश स्त्रीलिंगे मातृशब्दे द्वितीयाबहुवचने मातॄः इति विशेषः

	पातीति पिता पितृशब्दः पुंसि	स्त्रियां गोशब्दः एवमेव पुंसि गोशब्दः	सुरैशब्दः ऐकारान्तः	ओकारान्तः स्त्रियां नौशब्दः
प्र.	पिता	गौः	सुराः	नौः
	पितरौ	गावौ	सुरायौ	नावौ
	पितरः	गावः	सुरायः	नावः
सं.	हे पितः	हे गौः	हे सुराः	हे नौः
	हे पितरौ	हे गावौ	हे सुरायौ	हे नावौ
	हे पितरः	हे गावः	हे सुरायः	हे नावः
द्वि.	पितरं	गाम्	सुरायम्	नावम्
	पितरौ	गावौ	सुरायौ	नावौ
	पितॄन्	गाः	सुरायः	नावः
तृ.	पित्रा	गवा	सुराया	नावा
	पितृभ्याम्	गोभ्याम्	सुराभ्याम्	नौभ्याम्
	पितृभिः	गोभिः	सुराभिः	नौभिः
च.	पित्रे	गवे	सुराये	नावे
	पितृभ्याम्	गोभ्याम्	सुराभ्याम्	नौभ्याम्
	पितृभ्यः	गोभ्यः	सुराभ्यः	नौभ्यः
पं.	पितुः	गोः	सुरायः	नावः
	पितृभ्याम्	गोभ्याम्	सुराभ्याम्	नौभ्याम्
	पितृभ्यः	गोभ्यः	सुराभ्यः	नौभ्यः
ष.	पितुः	गोः	सुरायः	नावः
	पित्रोः	गवोः	सुरायोः	नावोः
	पितृणाम्	गवाम्	सुरायाम्	नावाम्
स.	पितरि	गवि	सुरायि	नावि
	पित्रोः	गवोः	सुरायोः	नावोः
	पितृषु	(१) गोषु	(२) सुरासु	(३) नौषु

(१) एवं द्योशब्दः स्त्रियां नपुंसके प्रद्योशब्दः नपुंसकपटुवत् (२) एवं रैशब्दः नपुंसके सुरैशब्दः नपुंसकसुधीवत् षष्ठीबहुत्वे सुरीणाम् सुराणामिति रूपद्वयम्। (३) पुंसि ग्लौ नौवत् नपुंसके सुनौशब्दः नपुंसकपटुवत्। (४) सुराशब्दः स्त्रियां मघवाचकः सुरा सुरे सुराः इत्यादि रमावत्

स्त्रियमतिक्रान्तोऽतिस्त्रिः

	पुं.	स्त्री.	नपुं.
प्र.	अतिस्त्रिः	अतिस्त्रि	अतिस्त्रि
	अतिस्त्रियौ	अतिस्त्रियौ	अतिस्त्रिणी
	अतिस्त्रियः	अतिस्त्रियः	अतिस्त्रीणि
सं.	हे अतिस्त्रे	हे अतिस्त्रे	हे अतिस्त्रे हे अतिस्त्रि
	हे अतिस्त्रियौ	हे अतिस्त्रियौ	हे अतिस्त्रिणी
	हे अतिस्त्रियः	हे अतिस्त्रियः	हे अतिस्त्रीणि
द्वि.	अतिस्त्रियम् अतिस्त्रिम्	अतिस्त्रियम् अतिस्त्रिम्	अतिस्त्रि
	अतिस्त्रियौ	अतिस्त्रियौ	अतिस्त्रिणी
	अतिस्त्रियः अतिस्त्रीन्	अतिस्त्रियः अतिस्त्रीः	अतिस्त्रीणि
तृ.	अतिस्त्रिणा	अतिस्त्रिया	अतिस्त्रिणा
	अतिस्त्रिभ्याम्	अतिस्त्रिभ्याम्	अतिस्त्रिभ्याम्
	अतिस्त्रिभिः	अतिस्त्रिभिः	अतिस्त्रिभिः
च.	अतिस्त्रये	अतिस्त्रियै अतिस्त्रये	अतिस्त्रिणे अतिस्त्रये
	अतिस्त्रिभ्याम्	अतिस्त्रिभ्याम्	अतिस्त्रिभ्याम्
	अतिस्त्रिभ्यः	अतिस्त्रिभ्यः	अतिस्त्रिभ्यः
पं.	अतिस्त्रेः	अतिस्त्रियाः अतिस्त्रेः	अतिस्त्रिणः अतिस्त्रेः
	अतिस्त्रिभ्याम्	अतिस्त्रीभ्याम्	अतिस्त्रीभ्याम्
	अतिस्त्रिभ्यः	अतिस्त्रिभ्यः	अतिस्त्रिभ्यः
ष.	अतिस्त्रेः	अतिस्त्रियाः अतिस्त्रेः	अतिस्त्रिणः अतिस्त्रेः
	अतिस्त्रियोः	अतिस्त्रियोः	अतिस्त्रिणोः अतिस्त्रियोः
	अतिस्त्रीणाम्	अतिस्त्रीणाम्	अतिस्त्रीणाम्
स.	अतिस्त्रौ	अतिस्त्रियाम् अतिस्त्रौ	अतिस्त्रिणि अतिस्त्रौ
	अतिस्त्रियोः	अतिस्त्रियोः	अतिस्त्रिणोः अतिस्त्रियोः
	अतिस्त्रिषु	अतिस्त्रिषु	अतिस्त्रिषु

प्रियतिसृशब्दः त्रिलिङ्गः

	पुं.	स्त्री.	नपुं.
प्र.	प्रियातिसा	प्रियतिसा	प्रियतिसृ- प्रियत्रि
	प्रियतिस्रौ	प्रियतिस्रौ	प्रियतिसृणी
	प्रियतिस्रः	प्रियतिस्रः	प्रियतिसृणि
सं.	हे प्रियतिसः	हे प्रियतिसः	हे प्रियतिसः हे प्रियत्रि हे प्रियत्रे
	हे प्रियतिस्रौ	हे प्रियतिस्रौ	हे प्रियतिसृणी
	हे प्रियतिस्रः	हे प्रियतिस्रः	हे प्रियतिसृणि
द्वि.	प्रियतिस्रम्	प्रियतिस्रम्	प्रियतिसृ प्रियत्रि
	प्रियतिस्रौ	प्रियतिस्रौ	प्रियतिसृणी
	प्रियतिसृन्	प्रियतिसृन्	प्रियतिसृणि
तृ.	प्रियतिस्रा	प्रियतिस्रा	प्रियतिस्रा प्रियतिसृणा
	प्रियतिसृभ्याम्	प्रियतिसृभ्याम्	प्रियतिसृभ्याम्
	प्रियतिसृभिः	प्रियतिसृभिः	प्रियतिसृभिः
च.	प्रियतिस्रे	प्रियतिस्रे	प्रियतिस्रे प्रियतिसृणे
	प्रियतिसृभ्याम्	प्रियतिसृभ्याम्	प्रियतिसृभ्याम्
	प्रियतिसृभ्यः	प्रियतिसृभ्यः	प्रियतिसृभ्यः
पं.	प्रियतिस्रः	प्रियतिस्रः	प्रियतिस्रः प्रियतिसृणः
	प्रियतिसृभ्याम्	प्रियतिसृभ्याम्	प्रियतिसृभ्याम्
	प्रियतिसृभ्यः	प्रियतिसृभ्यः	प्रियतिसृभ्यः
ष.	प्रियतिस्रः	प्रियतिस्रः	प्रियतिस्रः प्रियतिसृणः
	प्रियतिस्रोः	प्रियतिस्रोः	प्रियतिस्रोः प्रियतिसृणोः
	प्रियतिसृणाम्	प्रियतिसृणाम्	प्रियतिसृणाम्
स.	प्रियतिस्रि	प्रियतिस्रि	प्रियतिस्रि प्रियतिसृणि
	प्रियतिस्रोः	प्रियतिस्रोः	प्रियतिस्रोः प्रियतिसृणोः
	प्रियतिसृषु	प्रियतिसृषु	प्रियतिसृषु

अथ हलंताः शब्दाः तत्र प्रथमतः
सर्वनामवाचकास्तेषु च त्रिलिंग्यां
स्वरूपे युष्मदस्मदी दृश्येते। सर्वना
म्नां संबोधनं न भवति

प्र	त्वम्	अहम्
	युवाम्	आवाम्
	यूयम्	वयम्
द्वि	त्वा· त्वाम्	मा· माम्
	वां युवाम्	नौ आवाम्
	वः युष्मान्	नः अस्मान्
तृ	त्वया	मया
	युवाभ्याम्	आवाभ्याम्
	युष्माभिः	अस्माभिः
च	ते· तुभ्यम्	मे मह्यम्
	वां· युवाभ्याम्	नौ आवाभ्याम्
	वः युष्मभ्यम्	नः अस्मभ्यम्
पं	त्वत्	मत्
	युवाभ्याम्	आवाभ्याम्
	युष्मत्	अस्मत्
ष	ते तव	मे मम
	वां युवयोः	नौ आवयोः
	वः युष्माकम्	नः अस्माकम्
स	त्वयि	मयि
	युवयोः	आवयोः
	युष्मासु	अस्मासु

युष्मदस्मदोः द्वितीया चतुर्थी
षष्ठीबहुवचनेषु वः नः द्विवचने
षु वां नौ द्वितीयैकवचने त्वा मा
षष्ठीचतुर्थ्येकवचने ते मे इति
दर्थबोधका आदेशाः पक्षे भवंति

उदाहरणानि यथा

रामो दरस्त्वावतु मापि मित्र
ददातु ते मेपि सुरं मुकुन्दः
निहंतु ते विघ्नशतानि मेपि
रक्षत्वसौ वामपि नौ मुरारिः १
ददातु वां नावपि शर्म कृष्णः
त्रातास्तु वां श्रीदयितस्तथा नौ
युष्मान्तु वो नोपि हरिर्हितं वः
ददातु नो हंतु शुभानि वो नः २

श्रीशस्त्वावतु मापीह
दत्तात्ते मेपि शर्म सः।
स्वामी ते मेपि स हरिः
पातु वामपि नौ विभुः
सुखं वां नो ददात्वीशः
पतिर्वामपि नौ हरिः
सोव्याद्वो नः शिवं वो नो
दद्यात्सेव्योत्र वः स नः २

प्रत्यक्षे चेदमो रूपमेतदो निकटे भवेत् अदसो विप्रकृष्टे स्यात् परोक्षे चापि तदः १
आत्मन्यस्मद् परे युष्मद् युक्तदो मनसेप्सिते किमः प्रश्नार्थके शक्तिर्ज्ञानव्याकविभिः स्मृ २

तद्शब्दः त्रिलिङ्गः

	पुं	स्त्री	नपुं
प्र०	सः	सा	तत् · द्
	तौ	ते	ते
	ते	ताः	तानि
द्वि	तम्	ताम्	तत् · द्
	तौ	ते	ते
	तान्	ताः	तानि
तृ	तेन	तया	तेन
	ताभ्याम्	ताभ्याम्	ताभ्याम्
	तैः	ताभिः	तैः
च	तस्मै	तस्यै	तस्मै
	ताभ्याम्	ताभ्याम्	ताभ्याम्
	तेभ्यः	ताभ्यः	तेभ्यः
पं	तस्मात्	तस्याः	तस्मात्
	ताभ्याम्	ताभ्याम्	ताभ्याम्
	तेभ्यः	ताभ्यः	तेभ्यः
ष	तस्य	तस्याः	तस्य
	तयोः	तयोः	तयोः
	तेषाम्	तासाम्	तेषाम्
स	तस्मिन्	तस्याम्	तस्मिन्
	तयोः	तयोः	तयोः
	तेषु	तासु	तेषु

त्वार्थवाचकस्त्यत्शब्दः तद्वत् स्यः त्यौ त्ये इत्यादि।

यद्शब्दः त्रिषु

	पुं·	स्त्री·	नपुं·
प·	यः	या	यत्· द्
	यौ	ये	ये
	ये	याः	यानि
द्वि·	यम्	याम्	यत्· द्
	यौ	ये	ये
	यान्	याः	यानि
तृ·	येन	यया	येन
	याभ्याम्	याभ्याम्	याभ्याम्
	यैः	याभिः	यैः
च·	यस्मै	यस्यै	यस्मै
	याभ्याम्	याभ्याम्	याभ्याम्
	येभ्यः	याभ्यः	येभ्यः
पं·	यस्मात्	यस्याः	यस्मात्
	याभ्याम्	याभ्याम्	याभ्याम्
	येभ्यः	याभ्यः	येभ्यः
ष·	यस्य	यस्याः	यस्य
	ययोः	ययोः	ययोः
	येषाम्	यासाम्	येषाम्
स·	यस्मिन्	यस्याम्	यस्मिन्
	ययोः	ययोः	ययोः
	येषु	यासु	येषु

किम् शब्द त्रिलिङ्गः

	पुं.	स्त्री.	नपुं.
प्र.	कः	का	किम्
	कौ	के	के
	के	काः	कानि
द्वि.	कम्	काम्	किम्
	कौ	के	के
	कान्	काः	कानि
तृ.	केन	कया	केन
	काभ्याम्	काभ्याम्	काभ्याम्
	कैः	काभिः	कैः
च.	कस्मै	कस्यै	कस्मै
	काभ्याम्	काभ्याम्	काभ्याम्
	केभ्यः	काभ्यः	केभ्यः
पं.	कस्मात्	कस्याः	कस्मात्
	काभ्याम्	काभ्याम्	काभ्याम्
	केभ्यः	काभ्यः	केभ्यः
ष.	कस्य	कस्याः	कस्य
	कयोः	कयोः	कयोः
	केषाम्	कासाम्	केषाम्
स.	कस्मिन्	कस्याम्	कस्मिन्
	कयोः	कयोः	कयोः
	केषु	कासु	केषु

इदम् शब्दः त्रिलिङ्गः

	पुं.	स्त्री.	नपुं.
प्र.	अयम्	इयम्	इदम्
	इमौ	इमे	इमे
	इमे	इमाः	इमानि
द्वि.	इमम्	इमाम्	इदम्
	इमौ	इमे	इमे
	इमान्	इमाः	इमानि
तृ.	अनेन	अनया	अनेन
	आभ्याम्	आभ्याम्	आभ्याम्
	एभिः	आभिः	एभिः
च.	अस्मै	अस्यै	अस्मै
	आभ्याम्	आभ्याम्	आभ्याम्
	एभ्यः	आभ्यः	एभ्यः
पं.	अस्मात्	अस्याः	अस्मात्
	आभ्याम्	आभ्याम्	आभ्याम्
	एभ्यः	आभ्यः	एभ्यः
ष.	अस्य	अस्याः	अस्य
	अनयोः	अनयोः	अनयोः
	एषाम्	आसाम्	एषाम्
स.	अस्मिन्	अस्याम्	अस्मिन्
	अनयोः	अनयोः	अनयोः
	एषु	आसु	एषु

एतत् शब्दः त्रिलिंगः

	पुं.	स्त्री.	नपुं.
प्र.	एषः	एषा	एतत्-द्
	एतौ	एते	एते
	एते	एताः	एतानि
द्वि.	एतम्*	एताम्	एतत्-द्
	एतौ	एते	एते
	एतान्	एताः	एतानि
तृ.	एतेन	एतया	एतेन
	एताभ्याम्	एताभ्याम्	एताभ्याम्
	एतैःभ्यः	एताभिः	एतैः
च.	एतस्मै	एतस्यै	एतस्मै
	एताभ्याम्	एताभ्याम्	एताभ्याम्
	एतेभ्यः	एताभ्यः	एतेभ्यः
पं.	एतस्मात्	एतस्याः	एतस्मात्
	एताभ्याम्	एताभ्याम्	एताभ्याम्
	एतेभ्यः	एताभ्यः	एतेभ्यः
ष.	एतस्य	एतस्याः	एतस्य
	एतयोः	एतयोः	एतयोः
	एतेषाम्	एतासाम्	एतेषाम्
स.	एतस्मिन्	एतस्याम्	एतस्मिन्
	एतयोः	एतयोः	एतयोः
	एतेषु	एतासु	एतेषु

* एतद उक्तरूपस्येदमश्चोपान्ते पुनरान्न द्रष्टव्याम् द्वितीयायान्तृतीयैकवचने षष्ठीसप्तम्योर्द्विवचने च एनादेशो भवति। रूपाणि यथा { एनम्-एनौ- एनान्-एनेन एनयोः-एनयोः

स्त्रियाम् { एनाम्-एने-एनाः एनया एनयोः एनयोः

नपुं. { एनत्-द्-एने-एनानि एनेन एनयोः-एनयोः

अदस्शब्दः त्रिलिंगः

	पुं.	स्त्री.	नपुं.
प्र.	असौ	असौ	अदः
	अमू	अमू	अमू
	अमी	अमूः	अमूनि
द्वि.	अमुम्	अमुम्	अदः
	अमू	अमू	अमू
	अमून्	अमूः	अमूनि
तृ.	अमुना	अमुया	अमुना
	अमूभ्याम्	अमूभ्याम्	अमूभ्याम्
	अमीभिः	अमूभिः	अमीभिः
च.	अमुष्मै	अमुष्यै	अमुष्मै
	अमूभ्याम्	अमूभ्याम्	अमूभ्याम्
	अमीभ्यः	अमूभ्यः	अमीभ्यः
पं.	अमुष्मात्	अमुष्याः	अमुष्मात्
	अमूभ्याम्	अमूभ्याम्	अमूभ्याम्
	अमीभ्यः	अमूभ्यः	अमीभ्यः
ष.	अमुष्य	अमुष्याः	अमुष्य
	अमुयोः	अमुयोः	अमुयोः
	अमीषाम्	अमूषाम्	अमीषाम्
स.	अमुष्मिन्	अमुष्याम्	अमुष्मिन्
	अमुयोः	अमुयोः	अमुयोः
	अमीषु	अमूषु	अमीषु

	पुंलिङ्गनकारान्तराजन्शब्दः	पुंलिङ्गजान्तोराजशब्दः	आत्मन्शब्दः
प्र॰	राजा	राट्·ड्	आत्मा
	राजानौ	राजौ	आत्मानौ
	राजानः	राजः	आत्मानः
सं॰	हे राजन्	हे राट्·ड्	हे आत्मन्
	हे राजानौ	हे राजौ	हे आत्मानौ
	हे राजानः	हे राजः	हे आत्मानः
द्वि॰	राजानम्	राजम्	आत्मानम्
	राजानौ	राजौ	आत्मानौ
	राज्ञः	राजः	आत्मनः
तृ॰	राज्ञा	राजा	आत्मना
	राजभ्याम्	राड्भ्याम्	आत्मभ्याम्
	राजभिः	राड्भिः	आत्मभिः
च॰	राज्ञे	राजे	आत्मने
	राजभ्याम्	राड्भ्याम्	आत्मभ्याम्
	राजभ्यः	राड्भ्यः	आत्मभ्यः
पं॰	राज्ञः	राजः	आत्मनः
	राजभ्याम्	राड्भ्याम्	आत्मभ्याम्
	राजभ्यः	राड्भ्यः	आत्मभ्यः
ष॰	राज्ञः	राजः	आत्मनः
	राज्ञोः	राजोः	आत्मनोः
	राज्ञाम्	राजाम्	आत्मनाम्
स॰	राज्ञि। राजनि	राजि	आत्मनि
	राज्ञोः	राजोः	आत्मनोः
	राजसु	राट्सु·त्सु	आत्मसु

स्त्रियां राज्ञी राज्ञ्यौ· महाराजशब्दोरामवत्
राज्ञ्यः नदीवत्

	वृत्रहन् इन्द्रवाचकः	श्वन्	अर्वन् अश्वः
प्र.	वृत्रहा	श्वा	अर्वा
	वृत्रहणौ	श्वानौ	अर्वन्तौ
	वृत्रहणः	श्वानः	अर्वन्तः
सं.	हे वृत्रहन्	हे श्वन्	हे अर्वन्
	हे वृत्रहणौ	हे श्वानौ	हे अर्वन्तौ
	हे वृत्रहणः	हे श्वानः	हे अर्वन्तः
द्वि.	वृत्रहणम्	श्वानम्	अर्वन्तम्
	वृत्रहणौ	श्वानौ	अर्वन्तौ
	वृत्रघ्नः	शुनः	अर्वतः
तृ.	वृत्रघ्ना	शुना	अर्वता
	वृत्रहभ्याम्	श्वभ्याम्	अर्वद्भ्याम्
	वृत्रहभिः	श्वभिः	अर्वद्भिः
च.	वृत्रघ्ने	शुने	अर्वते
	वृत्रहभ्याम्	श्वभ्याम्	अर्वद्भ्याम्
	वृत्रहभ्यः	श्वभ्यः	अर्वद्भ्यः
पं.	वृत्रघ्नः	शुनः	अर्वतः
	वृत्रहभ्याम्	श्वभ्याम्	अर्वद्भ्याम्
	वृत्रहभ्यः	श्वभ्यः	अर्वद्भ्यः
ष.	वृत्रघ्नः	शुनः	अर्वतः
	वृत्रघ्नोः	शुनोः	अर्वतोः
	वृत्रघ्नाम्	शुनाम्	अर्वताम्
स.	वृत्रघ्नि. वृत्रहणि	शुनि	अर्वति
	वृत्रघ्नोः	शुनोः	अर्वतोः
	वृत्रहसु	श्वसु	अर्वत्सु

एवं पापहन्। ब्रह्महन् शत्रुहन्
स्त्रियांतु पापघ्नी
शत्रुघ्नी ब्रह्मघ्नीत्यादयः

स्त्रियां शुनी शुन्यौ
शुन्यः नदीवत्

अनर्वा अनर्वाणौ अनर्वाणः अनर्वाणम् अनर्वाणौ। अनर्वणः इत्यादि यज्ववत्।

	पुंसि ब्रह्मन् शब्दः	नपुंसके	पुंसि यज्वन् यज्ञकर्त्ता शब्दः
प्र.	ब्रह्मा	ब्रह्म	यज्वा
	ब्रह्माणौ	ब्रह्मणी	यज्वानौ
	ब्रह्माणः	ब्रह्माणि	यज्वानः
सं.	हे ब्रह्मन्	हे ब्रह्मन् ब्रह्म	हे यज्वन्
	हे ब्रह्माणौ	हे ब्रह्मणी	हे यज्वानौ
	हे ब्रह्माणः	हे ब्रह्माणि	हे यज्वानः
द्वि.	ब्रह्माणम्	ब्रह्म	यज्वानम्
	ब्रह्माणौ	ब्रह्मणी	यज्वानौ
	ब्रह्मणः	ब्रह्माणि	यज्वनः
तृ.	ब्रह्मणा	ब्रह्मणा	यज्वना
	ब्रह्मभ्याम्	ब्रह्मभ्याम्	यज्वभ्याम्
	ब्रह्मभिः	ब्रह्मभिः	यज्वभिः
च.	ब्रह्मणे	ब्रह्मणे	यज्वने
	ब्रह्मभ्याम्	ब्रह्मभ्याम्	यज्वभ्याम्
	ब्रह्मभ्यः	ब्रह्मभ्यः	यज्वभ्यः
पं.	ब्रह्मणः	ब्रह्मणः	यज्वनः
	ब्रह्मभ्याम्	ब्रह्मभ्याम्	यज्वभ्याम्
	ब्रह्मभ्यः	ब्रह्मभ्यः	यज्वभ्यः
ष.	ब्रह्मणः	ब्रह्मणः	यज्वनः
	ब्रह्मणोः	ब्रह्मणोः	यज्वनोः
	ब्रह्मणाम्	ब्रह्मणाम्	यज्वनाम्
स.	ब्रह्मणि	ब्रह्मणि	यज्वनि
	ब्रह्मणोः	ब्रह्मणोः	यज्वनोः
	ब्रह्मसु	ब्रह्मसु	यज्वसु

स्त्रियां ब्राह्मी ब्राह्म्यौ ब्राह्म्यः

	पुंलिङ्गयुवन्शब्दः	पुंलिङ्गमघवन् शब्दः	
प्र·	युवा	मघवा	मघवान्
	युवानौ	मघवानौ	मघवन्तौ
	युवानः	मघवानः	मघवन्तः
सं·	हे युवन्	हे मघवन्	हे मघवन्
	हे युवानौ	हे मघवानौ	हे मघवन्तौ
	हे युवानः	हे मघवानः	हे मघवन्तः
द्वि·	युवानम्	मघवानम्	मघवन्तम्
	युवानौ	मघवानौ	मघवन्तौ
	यूनः	मघोनः	मघवतः
तृ·	यूना	मघोना	मघवता
	युवभ्याम्	मघवभ्याम्	मघवद्भ्याम्
	युवभिः	मघवभिः	मघवद्भिः
च·	यूने	मघोने	मघवते
	युवभ्याम्	मघवभ्याम्	मघवद्भ्याम्
	युवभ्यः	मघवभ्यः	मघवद्भ्यः
पं·	यूनः	मघोनः	मघवतः
	युवभ्याम्	मघवभ्याम्	मघवद्भ्याम्
	युवभ्यः	मघवभ्यः	मघवद्भ्यः
ष·	यूनः	मघोनः	मघवतः
	यूनोः	मघोनोः	मघवतोः
	यूनाम्	मघोनाम्	मघवताम्
स·	यूनि	मघोनि	मघवति
	यूनोः	मघोनोः	मघवतोः
	युवसु	मघवसु	मघवत्सु

स्त्रियां युवतिः युवती युवतयः बुद्धिवत् पक्षे युवती युवत्यौ युवत्यः नदीवत्

स्त्रियां मघोनी नदीवत्

स्त्रियां मघवती मघवत्यौ मघवत्यः

	पुंसिदंडिन्शब्दः	नपुंसके	पुंसिपूषन्शब्दः पूषापूषणौ
प्र.	दंडी	दंडि	पूषा
	दंडिनौ	दंडिनी	पूषणौ
	दंडिनः	दंडीनि	पूषणः
सं.	हे दंडिन्	हे दंडिन् - दंडि	हे पूषन्
	हे दंडिनौ	हे दंडिनी	हे पूषणौ
	हे दंडिनः	हे दंडीनि	हे पूषणः
द्वि.	दंडिनम्	दंडि	पूषणम्
	दंडिनौ	दंडिनी	पूषणौ
	दंडिनः	दंडीनि	पूष्णः
तृ.	दंडिना	दंडिना	पूष्णा
	दंडिभ्याम्	दंडिभ्याम्	पूषभ्याम्
	दंडिभिः	दंडिभिः	पूषभिः
च.	दंडिने	दंडिने	पूष्णे
	दंडिभ्याम्	दंडिभ्याम्	पूषभ्याम्
	दंडिभ्यः	दंडिभ्यः	पूषभ्यः
पं.	दंडिनः	दंडिनः	पूष्णः
	दंडिभ्याम्	दंडिभ्याम्	पूषभ्याम्
	दंडिभ्यः	दंडिभ्यः	पूषभ्यः
ष.	दंडिनः	दंडिनः	पूष्णः
	दंडिनोः	दंडिनोः	पूष्णोः
	दंडिनाम्	दंडिनाम्	पूष्णाम्
स.	दंडिनि	दंडिनि	पूष्णि पूषणि
	दंडिनोः	दंडिनोः	पूष्णोः
	दंडिषु	दंडिषु	पूषसु

एवंगुणिन्। धनिन् पक्षिन्
शार्ङ्गिन् मंत्रिन् यशस्विन्
शब्दाः

	स्त्रियां सीमन् शब्दः मर्य्यादावाचकः	पुंसि पथिन् शब्दः मार्गवाचकः	पुंसि ऋभुक्षिन् शब्दः
प्र.	सीमा	पंथा	ऋभुक्षा
	सीमानौ	पंथानौ	ऋभुक्षाणौ
	सीमानः	पंथानः	ऋभुक्षाणः
सं.	हे सीमन्	हे पंथाः	हे ऋभुक्षिन्
	हे सीमानौ	हे पंथानौ	हे ऋभुक्षाणौ
	हे सीमानः	हे पंथानः	हे ऋभुक्षाणः
द्वि.	सीमानं	पंथानम्	ऋभुक्षाणम्
	सीमानौ	पंथानौ	ऋभुक्षाणौ
	सीम्नः	पथः	ऋभुक्षः
तृ.	सीम्ना	पथा	ऋभुक्षा
	सीमभ्याम्	पथिभ्याम्	ऋभुक्षिभ्याम्
	सीमभिः	पथिभिः	ऋभुक्षिभिः
च.	सीम्ने	पथे	ऋभुक्षे
	सीमभ्याम्	पथिभ्याम्	ऋभुक्षिभ्याम्
	सीमभ्यः	पथिभ्यः	ऋभुक्षिभ्यः
पं.	सीम्नः	पथः	ऋभुक्षः
	सीमभ्याम्	पथिभ्याम्	ऋभुक्षिभ्याम्
	सीमभ्यः	पथिभ्यः	ऋभुक्षिभ्यः
ष.	सीम्नः	पथः	ऋभुक्षः
	सीम्नोः	पथोः	ऋभुक्षोः
	सीम्नाम्	पथाम्	ऋभुक्षाम्
स.	सीम्नि-मनि	पथि	ऋभुक्षि
	सीम्नोः	पथोः	ऋभुक्षोः
	सीमसु	पथिषु	ऋभुक्षिषु

आकारान्त सीमा शब्दो रमावत्

एवं मथिन् स्त्रियां सुपथी सुपथ्यौ सुपथ्यः नदीवत्

	नपुंसके अहन्	तान्तः पुंल्लिङ्गमहत्शब्दः	भवत्शब्दः
प्र·	अहः	महान्	भवान्
	अह्नी । अहनी	महान्तौ	भवन्तौ
	अहानि	महान्तः	भवन्तः
सं·	हे अहः	हे महन्	हे भवन्
	हे अह्नी · अहनी	हे महान्तौ	हे भवन्तौ
	हे अहानि	हे महान्तः	हे भवन्तः
द्वि·	अहः	महान्तम्	भवन्तम्
	अह्नी । अहनी	महान्तौ	भवन्तौ
	अहानि	महतः	भवतः
तृ·	अह्ना	महता	भवता
	अहोभ्याम्	महद्भ्याम्	भवद्भ्याम्
	अहोभिः	महद्भिः	भवद्भिः
च·	अह्ने	महते	भवते
	अहोभ्याम्	महद्भ्याम्	भवद्भ्याम्
	अहोभ्यः	महद्भ्यः	भवद्भ्यः
पं·	अह्नः	महतः	भवतः
	अहोभ्याम्	महद्भ्याम्	भवद्भ्याम्
	अहोभ्यः	महद्भ्यः	भवद्भ्यः
ष·	अह्नः	महतः	भवतः
	अह्नोः	महतोः	भवतोः
	अह्नाम्	महताम्	भवताम्
स·	अह्नि । अहनि	महति	भवति
	अह्नोः	महतोः	भवतोः
	अहःसु · अहस्सु	महत्सु	भवत्सु

पुंलिङ्गे अहशब्दो रामवत् सप्तम्येकवचने अहे अह्नि अहनि

नपुंसके महत् महती महान्ति पुनरपि शेषं पुंवत् स्त्रियां महती नदीवत्

एवं हनुमत् श्रीमत् गुणवत् भगवदादयः स्त्रियां भगवती गुणवती

	पुंलिसत्शब्दः	नपुंसके	पुंलिमरुत्शब्दः
प्र	सन्	सत् द्	मरुत् द्
	सन्तौ	सती	मरुतौ
	सन्तः	सन्ति	मरुतः
सं	हे सन्	हे सत् द्	हे मरुत् द्
	हे सन्तौ	हे सती	हे मरुतौ
	हे सन्तः	हे सन्ति	हे मरुतः
द्वि	सन्तम्	सत् द्	मरुतम्
	सन्तौ	सती	मरुतौ
	सतः	सन्ति	मरुतः
तृ	सता	सता	मरुता
	सद्भ्याम्	सद्भ्याम्	मरुद्भ्याम्
	सद्भिः	सद्भिः	मरुद्भिः
च	सते	सते	मरुते
	सद्भ्याम्	सद्भ्याम्	मरुद्भ्याम्
	सद्भ्यः	सद्भ्यः	मरुद्भ्यः
पं	सतः	सतः	मरुतः
	सद्भ्याम्	सद्भ्याम्	मरुद्भ्याम्
	सद्भ्यः	सद्भ्यः	मरुद्भ्यः
ष	सतः	सतः	मरुतः
	सतोः	सतोः	मरुतोः
	सताम्	सताम्	मरुताम्
स	सति	सति	मरुति
	सतोः	सतोः	मरुतोः
	सत्सु	सत्सु	मरुत्सु

	तान्ददत्शब्दः	नपुंसके तु	तान्तस्त्रियांसरित्शब्दः नदीवाचकः
प्र०	ददत्-द्	ददत्-द्	सरित्-द्
	ददतौ	ददती	सरितौ
	ददतः	ददति वा ददंति	सरितः
सं०	हे ददत्-द्	हे ददत्-द्	हे सरित्
	हे ददतौ	हे ददती	हे सरितौ
	हे ददतः	हे ददति वा ददंति	हे सरितः
द्वि०	ददतम्	ददत्-द्	सरितम्
	ददतौ	ददती	सरितौ
	ददतः	ददति वा ददंति	सरितः
तृ०	ददता	ददता	सरिता
	ददद्भ्याम्	ददद्भ्याम्	सरिद्भ्याम्
	ददद्भिः	ददद्भिः	सरिद्भिः
च०	ददते	ददते	सरिते
	ददद्भ्याम्	ददद्भ्याम्	सरिद्भ्याम्
	ददद्भ्यः	ददद्भ्यः	सरिद्भ्यः
पं०	ददतः	ददतः	सरितः
	ददद्भ्याम्	ददद्भ्याम्	सरिद्भ्याम्
	ददद्भ्यः	ददद्भ्यः	सरिद्भ्यः
ष०	ददतः	ददतः	सरितः
	ददतोः	ददतोः	सरितोः
	ददताम्	ददताम्	सरिताम्
	ददति	ददति	सरिति
	ददतोः	ददतोः	सरितोः
	ददत्सु	ददत्सु	सरित्सु

	नपुंसके	पुंसि चन्द्रमस्	अथ सान्ताः विद्वस्
प्र·	जगत्·द्	चंद्रमाः	विद्वान्
	जगती	चंद्रमसौ	विद्वांसौ
	जगंति	चंद्रमसः	विद्वांसः
सं·	हे जगत्·द्	हे चंद्रमः	हे विद्वन्
	हे जगती	हे चन्द्रमसौ	हे विद्वांसौ
	हे जगंति	हे चन्द्रमसः	हे विद्वांसः
द्वि·	जगत्	चन्द्रमसं	विद्वांसं
	जगती	चन्द्रमसौ	विद्वांसौ
	जगंति	चन्द्रमसः	विदुषः
तृ·	जगता	चन्द्रमसा	विदुषा
	जगद्भ्याम्	चन्द्रमोभ्याम्	विद्वद्भ्याम्
	जगद्भिः	चन्द्रमोभिः	विद्वद्भिः
च·	जगते	चन्द्रमसे	विदुषे
	जगद्भ्याम्	चन्द्रमोभ्याम्	विद्वद्भ्याम्
	जगद्भ्यः	चन्द्रमोभ्यः	विद्वद्भ्यः
पं·	जगतः	चन्द्रमसः	विदुषः
	जगद्भ्याम्	चन्द्रमोभ्याम्	विद्वद्भ्याम्
	जगद्भ्यः	चन्द्रमोभ्यः	विद्वद्भ्यः
ष·	जगतः	चन्द्रमसः	विदुषः
	जगतोः	चन्द्रमसोः	विदुषोः
	जगताम्	चन्द्रमसाम्	विदुषाम्
स·	जगति	चन्द्रमसि	विदुषि
	जगतोः	चन्द्रमसोः	विदुषोः
	जगत्सु	चन्द्रमस्सु चन्द्रमःसु	विद्वत्सु

	सांतः भूयस्शब्दः पुं	स्त्रियां अप्सरस् बहुवचनान्तः	पुंसि ध्वस्शब्दः
प्र·	भूयान्		ध्वत्-द्
	भूयांसौ	अप्सरसः	ध्वसौ
	भूयांसः		ध्वसः
सं·	हे भूयः		हे ध्वत्-द्
	हे भूयांसौ	हे अप्सरसः	हे ध्वसौ
	हे भूयांसः		हे ध्वसः
द्वि·	भूयासम्		ध्वसम्
	भूयांसौ	अप्सरसः	ध्वसौ
	भूयसः		ध्वसः
तृ·	भूयसा		ध्वसा
	भूयोभ्याम्	अप्सरोभिः	ध्वद्भ्याम्
	भूयोभिः		ध्वद्भिः
च·	भूयसे		ध्वसे
	भूयोभ्याम्	अप्सरोभ्यः	ध्वद्भ्याम्
	भूयोभ्यः		ध्वद्भ्यः
पं·	भूयसः		ध्वसः
	भूयोभ्याम्	अप्सरोभ्यः	ध्वद्भ्याम्
	भूयोभ्यः		ध्वद्भ्यः
ष·	भूयसः		ध्वसः
	भूयसोः	अप्सरसाम्	ध्वसोः
	भूयसाम्		ध्वसाम्
स·	भूयसि		ध्वसि
	भूयसोः	अप्सरस्सु	ध्वसोः
	भूयस्सु	अप्सरःसु	ध्वत्सु

	पुंसि पुमस्शब्दः	नपुंसके मनस्शब्दः	चान्त पयोमुच्शब्दः पुंसि
प्र.	पुमान्	मनः	पयोमुक्-ग्
	पुमांसौ	मनसी	पयोमुचौ
	पुमांसः	मनांसि	पयोमुचः
सं.	हे पुमन्	हे मनः	हे पयोमुक्-ग्
	हे पुमांसौ	हे मनसी	हे पयोमुचौ
	हे पुमांसः	हे मनांसि	हे पयोमुचः
द्वि.	पुमांसम्	मनः	पयोमुचम्
	पुमांसौ	मनसी	पयोमुचौ
	पुंसः	मनांसि	पयोमुचः
तृ.	पुंसा	मनसा	पयोमुचा
	पुंभ्याम्	मनोभ्याम्	पयोमुग्भ्याम्
	पुंभिः	मनोभिः	पयोमुग्भिः
च.	पुंसे	मनसे	पयोमुचे
	पुंभ्याम्	मनोभ्याम्	पयोमुग्भ्याम्
	पुंभ्यः	मनोभ्यः	पयोमुग्भ्यः
पं.	पुंसः	मनसः	पयोमुचः
	पुंभ्याम्	मनोभ्याम्	पयोमुग्भ्याम्
	पुंभ्यः	मनोभ्यः	पयोमुग्भ्यः
ष.	पुंसः	मनसः	पयोमुचः
	पुंसोः	मनसोः	पयोमुचोः
	पुंसाम्	मनसाम्	पयोमुचाम्
स.	पुंसि	मनसि	पयोमुचि
	पुंसोः	मनसोः	पयोमुचोः
	पुंसु	मनस्सु	पयोमुक्षु

	चान्तः वाच्शब्दः स्त्रियां	प्राच्शब्दः	प्रत्यच्
प्र॰	वाक्-ग्	प्राङ्	प्रत्यङ्
	वाचौ	प्राञ्चौ	प्रत्यञ्चौ
	वाचः	प्राञ्चः	प्रत्यञ्चः
सं॰	हे वाक्-ग्	हे प्राङ्	हे प्रत्यङ्
	हे वाचौ	हे प्राञ्चौ	हे प्रत्यञ्चौ
	हे वाचः	हे प्राञ्चः	हे प्रत्यञ्चः
द्वि॰	वाचम्	प्राञ्चम्	प्रत्यञ्चम्
	वाचौ	प्राञ्चौ	प्रत्यञ्चौ
	वाचः	प्राचः प्राञ्चः	प्रतीचः प्रत्यञ्चः
तृ॰	वाचा	प्राचा प्राञ्चा	प्रतीचा प्रत्यञ्चा
	वाग्भ्याम्	प्राग्भ्याम् ङ्भ्याम्	प्रत्यग्भ्याम् प्रत्यङ्भ्याम्
	वाग्भिः	प्राग्भिः ङ्भिः	प्रत्यग्भिः प्रत्यङ्भिः
च॰	वाचे	प्राचे ञ्चे	प्रतीचे प्रत्यञ्चे
	वाग्भ्याम्	प्राग्भ्याम् ङ्भ्याम्	प्रत्यग्भ्याम् प्रत्यङ्भ्याम्
	वाग्भ्यः	प्राग्भ्यः ङ्भ्यः	प्रत्यग्भ्यः प्रत्यङ्भ्यः
पं॰	वाचः	प्राचः ञ्चः	प्रतीचः प्रत्यञ्चः
	वाग्भ्याम्	प्राग्भ्याम् ङ्भ्याम्	प्रत्यग्भ्याम् प्रत्यङ्भ्याम्
	वाग्भ्यः	प्राग्भ्यः ङ्भ्यः	प्रत्यग्भ्यः प्रत्यङ्भ्यः
ष॰	वाचः	प्राचः ञ्चः	प्रतीचः प्रत्यञ्चः
	वाचोः	प्राचोः ञ्चोः	प्रतीचोः प्रत्यञ्चोः
	वाचाम्	प्राचाम् ञ्चाम्	प्रतीचाम् प्रत्यञ्चाम्
स॰	वाचि	प्राचि ञ्चि	प्रतीचि प्रत्यञ्चि
	वाचोः	प्राचोः ञ्चोः	प्रतीचोः प्रत्यञ्चोः
	वाक्षु	प्राक्षु ङ्क्षु-ङ्षु	प्रत्यक्षु प्रत्यङ्क्षु-ङ्षु

एवं त्वच्-त्वचादयः — स्त्रियां प्राची दिक् — एवं सम्यच् उदच् शब्दौ

	पुंसि तिर्यच् शब्दः	नपुंसके	पुंसि युज् शब्दः
प्र	तिर्यङ्	तिर्यक् ग्	युङ्
	तिर्यञ्चौ	तिरश्ची	युञ्जौ
	तिर्यञ्चः	तिर्यञ्चि	युञ्जः अश्वयुजः
सं	हे तिर्यङ्	हे तिर्यक् ग्	हे युङ् हे अश्वयुक् ग्
	हे तिर्यञ्चौ	हे तिरश्ची	हे युञ्जौ हे अश्वयुजौ
	हे तिर्यञ्चः	हे तिर्यञ्चि	हे युञ्जः हे अश्वयुजः
द्वि	तिर्यञ्चम्	तिर्यक् ग्	युञ्जम् अश्वयुजम्
	तिर्यञ्चौ	तिरश्ची	युञ्जौ अश्वयुजौ
	तिरश्चः यञ्चः	तिर्यञ्चि	युजः अश्वयुजः
तृ	तिरश्चा यञ्चा	तिरश्चा	युजा
	तिर्यग्भ्याम् ङ्भ्याम्	तिर्यग्भ्याम्	युग्भ्याम्
	तिर्यग्भिः ङ्भिः	तिर्यग्भिः	युग्भिः
च	तिरश्चे यञ्चे	तिरश्चे	युजे
	तिर्यग्भ्याम् ङ्भ्याम्	तिर्यग्भ्याम्	युग्भ्याम्
	तिर्यग्भ्यः ङ्भ्यः	तिर्यग्भ्यः	युग्भ्यः
पं	तिरश्चः ञ्चः	तिरश्चः	युजः
	तिर्यग्भ्याम् ङ्भ्याम्	तिर्यग्भ्याम्	युग्भ्याम्
	तिर्यग्भ्यः ङ्भ्यः	तिर्यग्भ्यः	युग्भ्यः
ष	तिरश्चः यञ्चः	तिरश्चः	युजः
	तिरश्चोः यञ्चोः	तिरश्चोः	युजोः
	तिरश्चाम् यञ्चाम्	तिरश्चाम्	युजाम्
स	तिरश्चि यञ्चि	तिरश्चि	युजि
	तिरश्चोः यञ्चोः	तिरश्चोः	युजोः
	तिर्यक्षु यङ्क्षु-ङ्षु	तिर्यक्षु	युक्षु

	जांतऋत्विज्शब्दः	स्रज्स्त्रियांमालावाचकः	नपुंसकेअसृज्
प्र.	ऋत्विक्-ग्	स्रक्-स्रग्	असृक्-ग्
	ऋत्विजौ	स्रजौ	असृजी
	ऋत्विजः	स्रजः	असृञ्जि वा असानि
सं.	हे ऋत्विक्-ग्	हे स्रक्-ग्	हे असृक्-ग्
	हे ऋत्विजौ	हे स्रजौ	हे असृजी
	हे ऋत्विजः	हे स्रजः	हे असृञ्जि वा असानि
द्वि.	ऋत्विजम्	स्रजम्	असृक्-ग्
	ऋत्विजौ	स्रजौ	असृजी
	ऋत्विजः	स्रजः	असृञ्जि वा असानि
तृ.	ऋत्विजा	स्रजा	असृजा वा अस्ना
	ऋत्विग्भ्याम्	स्रग्भ्याम्	असृग्भ्याम् असभ्याम्
	ऋत्विग्भिः	स्रग्भिः	असृग्भिः असभिः
च.	ऋत्विजे	स्रजे	असृजे अस्ने
	ऋत्विग्भ्याम्	स्रग्भ्याम्	असृग्भ्याम् असभ्याम्
	ऋत्विग्भ्यः	स्रग्भ्यः	असृग्भ्यः असभ्यः
पं.	ऋत्विजः	स्रजः	असृजः अस्नः
	ऋत्विग्भ्याम्	स्रग्भ्याम्	असृग्भ्याम् असभ्याम्
	ऋत्विग्भ्यः	स्रग्भ्यः	असृग्भ्यः असभ्यः
ष.	ऋत्विजः	स्रजः	असृजः अस्नः
	ऋत्विजोः	स्रजोः	असृजोः अस्नोः
	ऋत्विजाम्	स्रजाम्	असृजाम् अस्नाम्
स.	ऋत्विजि	स्रजि	असृजि अस्नि
	ऋत्विजोः	स्रजोः	असृजोः अस्नोः
	ऋत्विक्षु	स्रक्षु	असृक्षु असस्सु

एवंस्रुक्स्त्रियांऋत्विग्वत्

	पुंसि ऊर्ज्·शब्दः	नपुंसके ऊर्ज्शब्दः	पुंसि ज्ञानखञ्ज्शब्दः
प्र·	ऊर्क्·ऊर्ग्	ऊर्क्·ग्	खन्
	ऊर्ज्जौ	ऊर्ज्जी	खञ्जौ
	ऊर्ज्जः	ऊन्र्जि वा ऊर्जि	खञ्जः
सं·	हे ऊर्क्·उर्ग्	हे ऊर्क्·उर्ग्	हे खन्
	हे ऊर्ज्जौ	हे ऊर्ज्जी	हे खञ्जौः
	हे ऊर्ज्जः	हे ऊन्र्जि वा ऊर्ज्जि	हे खञ्जः
द्वि·	ऊर्ज्जम्	उर्क्·उर्ग्	खञ्जम्
	ऊर्ज्जौ	उर्ज्जी	खञ्जौ
	ऊर्ज्जः	उन्र्ज्जि वा उर्ज्जि	खञ्जः
तृ·	ऊर्ज्जा	ऊर्ज्जा	खञ्जा
	ऊर्ग्भ्याम्	ऊर्ग्भ्याम्	खन्भ्याम्
	ऊर्ग्भिः	ऊर्ग्भिः	खन्भिः
च·	ऊर्ज्जे	ऊर्ज्जे	खञ्जे
	ऊर्ग्भ्याम्	ऊर्ग्भ्याम्	खन्भ्याम्
	ऊर्ग्भ्यः	ऊर्ग्भ्यः	खन्भ्यः
पं·	ऊर्ज्जः	ऊर्ज्जः	खञ्जः
	ऊर्ग्भ्याम्	ऊर्ग्भ्याम्	खन्भ्याम्
	ऊर्ग्भ्यः	ऊर्ग्भ्यः	खन्भ्यः
ष·	ऊर्ज्जः	ऊर्ज्जः	खञ्जः
	ऊर्ज्जोः	ऊर्ज्जोः	खञ्जोः
	ऊर्ज्जाम्	ऊर्ज्जाम्	खञ्जाम्
स·	ऊर्ज्जि	ऊर्ज्जि	खञ्जि
	ऊर्ज्जोः	ऊर्ज्जोः	खञ्जोः
	ऊर्क्षु	ऊर्क्षु	खन्सु

	विभ्राज्	देवेज्	जान्तविश्वराजशब्दः
प्र.	विभ्राड्-ड्	देवेड्-ड्	विश्वाराड्-ड्
	विभ्राजौ	देवेजौ	विश्वराजौ
	विभ्राजः	देवेजः	विश्वराजः
सं.	हे विभ्राड् ड्	हे देवेड्-ड्	हे विश्वाराड्-ड्
	हे विभ्राजौ	हे देवेजौ	हे विश्वराजौ
	हे विभ्राजः	हे देवेजः	हे विश्वराजः
द्वि.	विभ्राजम्	देवेजम्	विश्वराजम्
	विभ्राजौ	देवेजौ	विश्वराजौ
	विभ्राजः	देवेजः	विश्वराजः
तृ.	विभ्राजा	देवेजा	विश्वराजा
	विभ्राड्भ्याम्	देवेड्भ्याम्	विश्वाराड्भ्याम्
	विभ्राड्भिः	देवेड्भिः	विश्वाराड्भिः
च.	विभ्राजे	देवेजे	विश्वराजे
	विभ्राड्भ्याम्	देवेड्भ्याम्	विश्वाराड्भ्याम्
	विभ्राड्भ्यः	देवेड्भ्यः	विश्वाराड्भ्यः
पं.	विभ्राजः	देवेजः	विश्वराजः
	विभ्राड्भ्याम्	देवेड्भ्याम्	विश्वाराड्भ्याम्
	विभ्राड्भ्यः	देवेड्भ्यः	विश्वाराड्भ्यः
ष.	विभ्राजः	देवेजः	विश्वराजः
	विभ्राजोः	देवेजोः	विश्वराजोः
	विभ्राजाम्	देवेजाम्	विश्वराजाम्
स.	विभ्राजि	देवेजि	विश्वराजि
	विभ्राजोः	देवेजोः	विश्वराजोः
	विभ्राट्सु विभ्राट्त्सु	देवेट्सु	विश्वराट्सु-त्सु

	मस्ज्	पुंसि हान्तो लिह् शब्दः	दुह् शब्दः
प्र	मट्-ड्	लिट्-ड्	धुक्-ग्
	मज्जौ	लिहौ	दुहौ
	मज्जः	लिहः	दुहः
सं	हे मट्-ड्	हे लिट्-ड्	हे धुक्-ग्
	हे मज्जौ	हे लिहौ	हे दुहौ
	हे मज्जः	हे लिहः	हे दुहः
द्वि	मज्जम्	लिहम्	दुहम्
	मज्जौ	लिहौ	दुहौ
	मज्जः	लिहः	दुहः
तृ	मज्जा	लिहा	दुहा
	मड्भ्याम्	लिड्भ्याम्	धुग्भ्याम्
	मड्भिः	लिड्भिः	धुग्भिः
च	मज्जे	लिहे	दुहे
	मड्भ्याम्	लिड्भ्याम्	धुग्भ्याम्
	मड्भ्यः	लिड्भ्यः	धुग्भ्यः
पं	मज्जः	लिहः	दुहः
	मड्भ्याम्	लिड्भ्याम्	धुग्भ्याम्
	मड्भ्यः	लिड्भ्यः	धुग्भ्यः
ष	मज्जः	लिहः	दुहः
	मज्जोः	लिहोः	दुहोः
	मज्जाम्	लिहाम्	दुहाम्
स	मज्जि	लिहि	दुहि
	मज्जो	लिहोः	दुहोः
	मट्सु-त्सु	लिट्सु-त्सु	धुक्षु

	दुह्	विश्ववाह् शब्दः	अनडुह्
प्र.	धुक्-ग्, धुट्-ड्	विश्ववाट्-ड्	अनड्वान्
	दुहौ	विश्ववाहौ	अनड्वाहौ
	दुहः	विश्ववाहः	अनड्वाहः
सं.	हे धुक्-ग्, धुट्-ड्	हे विश्ववाट्-ड्	हे अनड्वन्
	हे दुहौ	हे विश्ववाहौ	हे अनड्वाहौ
	हे दुहः	हे विश्ववाहः	हे अनड्वाहः
द्वि.	दुहम्	विश्ववाहम्	अनड्वाहम्
	दुहौ	विश्ववाहौ	अनड्वाहौ
	दुहः	विश्वौहः	अनडुहः
तृ.	दुहा	विश्वौहा	अनडुहा
	धुग्भ्याम्, धुड्भ्याम्	विश्ववाड्भ्याम्	अनडुद्भ्याम्
	धुग्भिः धुड्भिः	विश्ववाड्भिः	अनडुद्भिः
च.	दुहे	विश्वौहे	अनडुहे
	धुग्भ्याम् धुड्भ्याम्	विश्ववाड्भ्याम्	अनडुद्भ्याम्
	धुग्भ्यः धुड्भ्यः	विश्ववाड्भ्यः	अनडुद्भ्यः
पं.	दुहः	विश्वौहः	अनडुहः
	धुग्भ्याम् धुड्भ्याम्	विश्ववाड्भ्याम्	अनडुद्भ्याम्
	धुग्भ्यः धुड्भ्यः	विश्ववाड्भ्यः	अनडुद्भ्यः
ष.	दुहः	विश्वौहः	अनडुहः
	दुहोः	विश्वौहोः	अनडुहोः
	दुहाम्	विश्वौहाम्	अनडुहाम्
स.	दुहि	विश्वौहि	अनडुहि
	दुहोः	विश्वौहोः	अनडुहोः
	धुक्षु-ट्सु-ट्त्सु	विश्ववाट्सु-ट्त्सु	अनडुत्सु

एवं मुह् ष्णुह् ष्णिह् | एवं भारवाहादयः स्त्रियां भारवाही | स्त्रियां अनडुही

	नपुंसके	स्त्रियां उपानह् शब्दः	उष्णिह् शब्दः
प्र	स्वनडुत्-द्	उपानत्-द्	उष्णिक्-ग्
	स्वनडुही	उपानहौ	उष्णिहौ
	स्वनड्वांहि	उपानहः	उष्णिहः
सं	हे स्वनडुत्-द्	हे उपानत्-द्	हे उष्णिक्-ग्
	हे स्वनडुही	हे उपानहौ	हे उष्णिहौ
	हे स्वनड्वांहि	हे उपानहः	हे उष्णिहः
द्वि	स्वनडुत्-द्	उपानहम्	उष्णिहम्
	स्वनडुही	उपानहौ	उष्णिहौ
	स्वनड्वांहि	उपानहः	उष्णिहः
तृ	स्वनडुहा	उपानहा	उष्णिहा
	स्वनडुद्भ्याम्	उपानद्भ्याम्	उष्णिग्भ्याम्
	स्वनडुद्भिः	उपानद्भिः	उष्णिग्भिः
च	स्वनडुहे	उपानहे	उष्णिहे
	स्वनडुद्भ्याम्	उपानद्भ्याम्	उष्णिग्भ्याम्
	स्वनडुद्भ्यः	उपानद्भ्यः	उष्णिग्भ्यः
पं	स्वनडुहः	उपानहः	उष्णिहः
	स्वनडुद्भ्याम्	उपानद्भ्याम्	उष्णिग्भ्याम्
	स्वनडुद्भ्यः	उपानद्भ्यः	उष्णिग्भ्यः
ष	स्वनडुहः	उपानहः	उष्णिहः
	स्वनडुहोः	उपानहोः	उष्णिहोः
	स्वनडुहाम्	उपानहाम्	उष्णिहाम्
स	स्वनडुहि	उपानहि	उष्णिहि
	स्वनडुहोः	उपानहोः	उष्णिहोः
	स्वनडुत्सु	उपानत्सु	उष्णिक्षु

	पुंसि तुरासाह्शब्दः	प्रान्तः अग्निमथ्शब्दः	स्त्रियां आपद्शब्दः
प्र·	तुरासाट्-ड्	अग्निमत्-द्	आपत्-द्
	तुरासाहौ	अग्निमथौ	आपदौ
	तुरासाहः	अग्निमथः	आपदः
सं·	हे तुरासाट्-ड्	हे अग्निमत्-द्	हे आपत्-द्
	हे तुरासाहौ	हे अग्निमथौ	हे आपदौ
	हे तुरासाहः	हे अग्निमथः	हे आपदः
द्वि·	तुरासाहम्	अग्निमथम्	आपदम्
	तुरासाहौ	अग्निमथौ	आपदौ
	तुरासाहः	अग्निमथः	आपदः
तृ·	तुरासाहा	अग्निमथा	आपदा
	तुरासाड्भ्याम्	अग्निमद्भ्याम्	आपद्भ्याम्
	तुरासाड्भिः	अग्निमद्भिः	आपद्भिः
च·	तुरासाहे	अग्निमथे	आपदे
	तुरासाड्भ्याम्	अग्निमद्भ्याम्	आपद्भ्याम्
	तुरासाड्भ्यः	अग्निमद्भ्यः	आपद्भ्यः
पं·	तुरासाहः	अग्निमथः	आपदः
	तुरासाड्भ्याम्	अग्निमद्भ्याम्	आपद्भ्याम्
	तुरासाड्भ्यः	अग्निमद्भ्यः	आपद्भ्यः
ष·	तुरासाहः	अग्निमथः	आपदः
	तुरासाहोः	अग्निमथोः	आपदोः
	तुरासाहाम्	अग्निमथाम्	आपदाम्
स·	तुरासाहि	अग्निमथि	आपदि
	तुरासाहोः	अग्निमथोः	आपदोः
	तुरासाट्सु-ट्त्सु	अग्निमत्सु	आपत्सु

एवंविपत्संपदादयः

	स्त्रियांसमिध्शब्दः	पुंसिसुदिव्शब्दः	स्त्रियांदिव्शब्दः
प्र	समित्-ध्	सुद्यौः	द्यौः
	समिधौ	सुदिवौ	दिवौ
	समिधः	सुदिवः	दिवः
सं	हे समित्-ध्	हे सुद्यौः	हे द्यौः
	हे समिधौ	हे सुदिवौ	हे दिवौ
	हे समिधः	हे सुदिवः	हे दिवः
द्वि	समिधम्	सुदिवम्	दिवम्
	समिधौ	सुदिवौ	दिवौ
	समिधः	सुदिवः	दिवः
तृ	समिधा	सुदिवा	दिवा
	समिद्भ्याम्	सुद्युभ्याम्	द्युभ्याम्
	समिद्भिः	सुद्युभिः	द्युभिः
च	समिधे	सुदिवे	दिवे
	समिद्भ्याम्	सुद्युभ्याम्	द्युभ्याम्
	समिद्भ्यः	सुद्युभ्यः	द्युभ्यः
पं	समिधः	सुदिवः	दिवः
	समिद्भ्याम्	सुद्युभ्याम्	द्युभ्याम्
	समिद्भ्यः	सुद्युभ्यः	द्युभ्यः
ष	समिधः	सुदिवः	दिवः
	समिधोः	सुदिवोः	दिवोः
	समिधाम्	सुदिवाम्	दिवाम्
स	समिधि	सुदिवि	दिवि
	समिधोः	सुदिवोः	दिवोः
	समित्सु	सुद्युषु	द्युषु

	पुंसि धान्तः बुधशब्दः	स्त्रियाम् अप्शब्दो नित्यं बहुवचनान्तः	पुंसि पान्तः गुपशब्दः
प्र.	भुत्-द्		गुप्-ब्
	बुधौ	आपः	गुपौ
	बुधः		गुपः
सं.	हे भुत्-द्		हे गुप्-ब्
	हे बुधौ	हे आपः	हे गुपौ
	हे बुधः		हे गुपः
द्वि.	बुधम्		गुपम्
	बुधौ	अपः	गुपौ
	बुधः		गुपः
तृ.	बुधा		गुपा
	भुद्भ्याम्	अद्भिः	गुब्भ्याम्
	भुद्भिः		गुब्भिः
च.	बुधे		गुपे
	भुद्भ्याम्	अद्भ्यः	गुब्भ्याम्
	भुद्भ्यः		गुब्भ्यः
पं.	बुधः		गुपः
	भुद्भ्याम्	अद्भ्यः	गुब्भ्याम्
	भुद्भ्यः		गुब्भ्यः
ष.	बुधः		गुपः
	बुधोः	अपाम्	गुपोः
	बुधाम्		गुपाम्
स.	बुधि		गुपि
	बुधोः	अप्सु	गुपोः
	भुत्सु		गुप्सु

पुंसि अकारान्तः बुधशब्दः
रामवत्

	मान्तःस्त्रियांककुभ्शब्दः	मान्तःप्रशाम्शब्दः	रान्तःस्त्रियांगिर्शब्दः
प्र·	ककुप्-ब्	प्रशान्	गीः
	ककुभौ	प्रशामौ	गिरौ
	ककुभः	प्रशामः	गिरः
सं·	हे ककुप्-ब्	हे प्रशान्	हे गीः
	हे ककुभौ	हे प्रशामौ	हे गिरौ
	हे ककुभः	हे प्रशामः	हे गिरः
द्वि·	ककुभम्	प्रशामम्	गिरम्
	ककुभौ	प्रशामौ	गिरौ
	ककुभः	प्रशामः	गिरः
तृ·	ककुभा	प्रशामा	गिरा
	ककुब्भ्याम्	प्रशान्भ्याम्	गीर्भ्याम्
	ककुब्भिः	प्रशान्भिः	गीर्भिः
च·	ककुभे	प्रशामे	गिरे
	ककुब्भ्याम्	प्रशान्भ्याम्	गीर्भ्याम्
	ककुब्भ्यः	प्रशान्भ्यः	गीर्भ्यः
पं·	ककुभः	प्रशामः	गिरः
	ककुब्भ्याम्	प्रशान्भ्याम्	गीर्भ्याम्
	ककुब्भ्यः	प्रशान्भ्यः	गीर्भ्यः
ष·	ककुभः	प्रशामः	गिरः
	ककुभोः	प्रशामोः	गिरोः
	ककुभाम्	प्रशामाम्	गिराम्
स·	ककुभि	प्रशामि	गिरि
	ककुभोः	प्रशामोः	गिरोः
	ककुप्सु	प्रशान्सु	गीःषु

	शान्ताः पुंलिङ्गविशशब्दः	नश्	स्त्रियां दृश्
प्र०	विट्·ड्	नक्·नग्·नट्·ड्	दृक्·ग्
	विशौ	नशौ	दृशौ
	विशः	नशः	दृशः
सं०	हे विट्·ड्	हे नक्·ग्·हे नट्·ड्	हे दृक्·ग्
	हे विशौ	हे नशौ	हे दृशौ
	हे विशः	हे नशः	हे दृशः
द्वि०	विशम्	नशम्	दृशम्
	विशौ	नशौ	दृशौ
	विशः	नशः	दृशः
तृ०	विशा	नशा	दृशा
	विड्भ्याम्	नग्भ्याम्·नड्भ्याम्	दृग्भ्याम्
	विड्भिः	नग्भिः·नड्भिः	दृग्भिः
च०	विशे	नशे	दृशे
	विड्भ्याम्	नग्भ्याम्·नड्भ्याम्	दृग्भ्याम्
	विड्भ्यः	नग्भ्यः·नड्भ्यः	दृग्भ्यः
पं०	विशः	नशः	दृशः
	विड्भ्याम्	नग्भ्याम्·नड्भ्याम्	दृग्भ्याम्
	विड्भ्यः	नग्भ्यः·नड्भ्यः	दृग्भ्यः
ष०	विशः	नशः	दृशः
	विशोः	नशोः	दृशोः
	विशाम्	नशाम्	दृशाम्
स०	विशि	नशि	दृशि
	विशोः	नशोः	दृशोः
	विट्सु-ट्त्सु	नक्षु नट्सु नट्त्सु	दृक्षु

एवं स्पृश्

एवं दिश् दृश् स्पृश् तादृशादयः।

	षान्तःपुंसिदधृष्शब्दः	रत्नानिमुष्णातीतिरत्नमुट्	षान्तःपिपठिष्शब्दः
प्र·	दधृक्· ग्	रत्नमुट्· ड्·	पिपठीः
	दधृषौ	रत्नमुषौ	पिपठिषौ
	दधृषः	रत्नमुषः	पिपठिषः
सं·	हे दधृक्· ग्	हे रत्नमुट्· ड्	हे पिपठीः
	हे दधृषौ	हे रत्नमुषौ	हे पिपठिषौ
	हे दधृषः	हे रत्नमुषः	हे पिपठिषः
द्वि	दधृषम्	रत्नमुषम्	पिपठिषम्
	दधृषौ	रत्नमुषौ	पिपठिषौ
	दधृषः	रत्नमुषः	पिपठिषः
तृ	दधृषा	रत्नमुषा	पिपठिषा
	दधृग्भ्याम्	रत्नमुड्भ्याम्	पिपठीर्भ्याम्
	दधृग्भिः	रत्नमुड्भिः	पिपठीर्भिः
च·	दधृषे	रत्नमुषे	पिपठिषे
	दधृग्भ्याम्	रत्नमुड्भ्याम्	पिपठीर्भ्याम्
	दधृग्भ्यः	रत्नमुड्भ्यः	पिपठीर्भ्यः
पं	दधृषः	रत्नमुषः	पिपठिषः
	दधृग्भ्याम्	रत्नमुड्भ्याम्	पिपठीर्भ्याम्
	दधृग्भ्यः	रत्नमुड्भ्यः	पिपठीर्भ्यः
ष	दधृषः	रत्नमुषः	पिपठिषः
	दधृषोः	रत्नमुषोः	पिपठिषोः
	दधृषाम्	रत्नमुषाम्	पिपठिषाम्
स	दधृषि	रत्नमुषि	पिपठिषि
	दधृषोः	रत्नमुषोः	पिपठिषोः
	दधृक्षु	रत्नमुट्सु·त्सु	पिपठीःषु पिपठीष्षु

	षान्तः चिकिर्षशब्दः	दोष्शब्दः	षान्तः स्त्रियाम् आशिष्शब्दः
प्र·	चिकीः	दोः	आशीः
	चिकीर्षौ	दोषौ	आशिषौ
	चिकीर्षः	दोषः	आशिषः
सं·	हे चिकीः	हे दोः	हे आशीः
	हे चिकीर्षौ	हे दोषौ	हे आशिषौ
	हे चिकीर्षः	हे दोषः	हे आशिषः
द्वि·	चिकीर्षम्	दोषम्	आशिषम्
	चिकीर्षौ	दोषौ	आशिषौ
	चिकीर्षः	दोषः दोष्णः वा दोषन्	आशिषः
तृ·	चिकीर्षा	दोषा· दोष्णा	आशिषा
	चिकीर्भ्याम्	दोषुभ्याम् दोर्भ्याम्	आशीर्भ्याम्
	चिकीर्भिः	दोषभिः दोर्भिः	आशीर्भिः
च·	चिकीर्षे	दोषे। दोष्णे	आशिषे
	चिकीर्भ्याम्	दोषुभ्याम् दोर्भ्याम्	आशीर्भ्याम्
	चिकीर्भ्यः	दोषभ्यः दोर्भ्यः	आशीर्भ्यः
पं·	चिकीर्षः	दोषः दोष्णः	आशिषः
	चिकीर्भ्याम्	दोषुभ्याम् दोर्भ्याम्	आशीर्भ्याम्
	चिकीर्भ्यः	दोषभ्यः दोर्भ्यः	आशीर्भ्यः
ष·	चिकीर्षः	दोषः दोष्णः	आशिषः
	चिकीर्षोः	दोषोः दोष्णोः	आशिषोः
	चिकीर्षाम्	दोषाम्· दोष्णाम्	आशिषाम्
स·	चिकीर्षि	दोषि· दोष्णि	आशिषि
	चिकीर्षोः	दोषोः दोष्णोः	आशिषोः
	चिकीर्षु	दोःषु दोषसु	आशीःषु·ष्षु

	षान्तः सजुष्शब्दः	नपुंसके षान्तः धनुषशब्दः	स्त्रियां त्विष्
प्र·	सजूः	धनुः	त्विट्-ड्
	सजुषौ	धनुषी	त्विषौ
	सजुषः	धनूंषि	त्विषः
सं·	हे सजूः	हे धनुः	हे त्विट्-ड्·
	हे सजुषौ	हे धनुषी	हे त्विषौ
	हे सजुषः	हे धनूंषि	हे त्विषः
द्वि·	सजुषम्	धनुः	त्विषम्
	सजुषौ	धनुषी	त्विषौ
	सजुषः	धनूंषि	त्विषः
तृ·	सजुषा	धनुषा	त्विषा
	सजूर्भ्याम्	धनुर्भ्याम्	त्विड्भ्याम्
	सजूर्भिः	धनुर्भिः	त्विड्भिः
च·	सजुषे	धनुषे	त्विषे
	सजूर्भ्याम्	धनुर्भ्याम्	त्विड्भ्याम्
	सजूर्भ्यः	धनुर्भ्यः	त्विड्भ्यः
पं·	सजुषः	धनुषः	त्विषः
	सजूर्भ्याम्	धनुर्भ्याम्	त्विड्भ्याम्
	सजूर्भ्यः	धनुर्भ्यः	त्विड्भ्यः
ष·	सजुषः	धनुषः	त्विषः
	सजुषोः	धनुषोः	त्विषोः
	सजुषाम्	धनुषाम्	त्विषाम्
स·	सजुषि	धनुषि	त्विषि
	सजुषोः	धनुषोः	त्विषोः
	सजूःषु	धनुःषु ष्षु	त्विट्सु-त्सु

एवं चक्षुर्हविरादयः

	पुंसि विविद्शब्दः	पिपठ्शब्दः
प्र·	विविट्·ड्	पिपक्·ग्
	विविदौ	पिपठौ
	विविदः	पिपठः
सं·	हे विविट्·ड्	हे पिपक्·ग्
	हे विविदौ	हे पिपठौ
	हे विविदः	हे पिपठः
द्वि·	विविदम्	पिपठम्
	विविदौ	पिपठौ
	विविदः	पिपठः
तृ·	विविदा	पिपठा
	विविड्भ्याम्	पिपग्भ्याम्
	विविड्भिः	पिपग्भिः
च·	विविदे	पिपठे
	विविड्भ्याम्	पिपग्भ्याम्
	विविड्भ्यः	पिपग्भ्यः
पं·	विविदः	पिपठः
	विविड्भ्याम्	पिपग्भ्याम्
	विविड्भ्यः	पिपग्भ्यः
ष·	विविदः	पिपठः
	विविदोः	पिपठोः
	विविदाम्	पिपठाम्
स·	विविदि	पिपठि
	विविदोः	पिपठोः
	विविट्सु·विविट्त्सु	पिपक्षु

अथ संख्यावाचकाः शब्दाः

त्रिषु लिंगेषु कतिशब्दः	पुंसि एकः	नपुंसके
नित्यं बहुवचनान्तः	एकः	एकम्
प्र. कति	एकौ	एके
	एकाः	एकानि
द्वि. कति	एकम्	एकम्
	एकौ	एके
तृ. कतिभिः	एकान्	एकानि
	एकेन	एकेन
च. कतिभ्यः	एकाभ्याम्	एकाभ्याम्
	एकैः	एकैः
पं. कतिभ्यः	एकस्मै	एकस्मै
	एकाभ्याम्	एकाभ्याम्
ष. कतीनाम्	एकेभ्यः	एकेभ्यः
	एकस्मात्	एकस्मात्
स. कतिषु	एकाभ्याम्	एकाभ्याम्
	एकेभ्यः	एकेभ्यः
	एकस्य	एकस्य
	एकयोः	एकयोः
	एकेषाम्	एकेषाम्
	एकस्मिन्	एकस्मिन्
	एकयोः	एकयोः
	एकेषु	एकेषु

स्त्रियांतु एका एके एकाः शेषं
सर्वावत्

	द्विवचनान्तः द्विशब्दः पुंसि	स्त्रियां वा नपुंसके	पुंसि बहुवचनान्तः त्रिशब्दः
प्र·	द्वौ	द्वे	त्रयः
द्वि·	द्वौ	द्वे	त्रीन्
तृ·	द्वाभ्याम्	द्वाभ्याम्	त्रिभिः
च·	द्वाभ्याम्	द्वाभ्याम्	त्रिभ्यः
पं·	द्वाभ्याम्	द्वाभ्याम्	त्रिभ्यः
ष·	द्वयोः	द्वयोः	त्रयाणाम्
स·	द्वयोः	द्वयोः	त्रिषु

	स्त्रियां च नपुंसके		पुंसि चतुर्शब्दः	स्त्रियां	नपुंसके
प्र.	तिस्रः	त्रीणि	चत्वारः	चतस्रः	चत्वारि
द्वि.	तिस्रः	त्रीणि	चतुरः	चतस्रः	चत्वारि
तृ.	तिसृभिः		चतुर्भिः	चतसृभिः	चतुर्भिः
च.	तिसृभ्यः		चतुर्भ्यः	चतसृभ्यः	
पं.	तिसृभ्यः		चतुर्भ्यः	चतसृभ्यः	
ष.	तिसृणाम्		चतुर्णाम्	चतसृणाम्	
स.	तिसृषु		चतुर्षु	चतसृषु	

त्रिषुलिंगेषुसमानाःशब्दाः

	पंचन्	षष्	सप्तन्	अष्टन्		नवन्	दशन्
प्र.	पंच	षट्-ड्	सप्त	अष्ट	अष्टौ	नव	दश
द्वि.	पंच	षट्-ड्	सप्त	अष्ट	अष्टौ	नव	दश
तृ.	पंचभिः	षड्भिः	सप्तभिः	अष्टभिः	अष्टाभिः	नवभिः	दशभिः
च.	पंचभ्यः	षड्भ्यः	सप्तभ्यः	अष्टभ्यः	अष्टाभ्यः	नवभ्यः	दशभ्यः
पं.	पंचभ्यः	षड्भ्यः	सप्तभ्यः	अष्टभ्यः	अष्टाभ्यः	नवभ्यः	दशभ्यः
ष.	पंचानाम्	षण्णाम्	सप्तानाम्	अष्टाम्	अष्टानाम्	नवानाम्	दशानाम्
स.	पंचसु	षट्सु-त्सु	सप्तसु	अष्टसु	अष्टासु	नवसु	दशसु

एकादशन्	द्वादशन्	त्रयोदशन्	चतुर्दशन्
एकादश	द्वादश	त्रयोदश	चतुर्दश
पंचदशन्	षोडशन्	सप्तदशन्	अष्टादशन्
पंचदश	षोडश	सप्तदश	अष्टादश

अकारान्ताः एते शब्दाः उट्प्रत्ययान्ताः रामवत् ज्ञेयाः नकारान्ताः पंचवत् एकोनविंशतितमः विंशतितमः द्वाविंशतितमः त्रयोविंशतितमः चतुर्विंशतितमः पंचविंशतितमः षट्विंशतितमः सप्तविंशतितमः एते शब्दाः स्त्रियां मतिवत् अकारान्तास्तु पुंसि स्त्रियाञ्च रामरमाज्ञानवज्ज्ञेयाः क्रमेण अग्रे उनविंशत् उनत्रिंशतमः त्रिंशत् त्रिंशतमः चत्वारिंशत्तमः पंचाशत्तमः षष्टितमः सप्ततितमः अशीतितमः नवतितमः इत्यादि।

दशाधिकं ज्ञेयम् एषु अकारेकारान्ताः पूर्ववत् नकारान्तास्तु सरिद्वज्ज्ञेयाः

अग्रे शतम् सहस्रम् दशसहस्रम् लक्षम् इत्यादि
शतशः सहस्रशः कोटिशः

विंशत्याद्याः सदैकत्वे सर्वाः संख्येयसंख्ययोः
संख्यार्थे तु यदा संख्याः नदा द्वित्वादिकं भवेत्।
विंशती रामभक्ताः स्युः विंशती रामभक्तयः
सहस्रं रामभक्ताः स्युः शतं रामस्य भक्तयः।

संख्यार्थे तु यदा संख्यास्तदा द्वित्वादिकं भवेत्
यथा विंशतयस्तिस्रः रामभक्ताः शतानि च

अथाव्ययानि

अ· स्वल्पार्थ·अभाव·प्रतिषेधेषु
अकस्मात्· सहसार्थ· अतर्कित निमित्तेषु
अग्रतस्· प्रथम·पुरार्थयोः
अग्रे· भविष्यति
अङ्गो· सम्बोधने
अङ्ग· सम्बोधन·हर्ष·संगम· असूया · पुनरर्थेषु
अचिरं· शीघ्रे
अचिरात्· अविलम्ब·शीघ्रयोः
अचिरेण· शीघ्रे
अच्छम्· स्वच्छसम्मुखयोः
अजस्रम्· निरंतर·सातत्य· नित्येषु
अंजसा· विलम्बाक्षमा·शीघ्र· याथार्थ्येषु
अज्ञानतः· अज्ञाने
अट· आश्चर्ये
अटेट· } अटाट· } उच्चशब्दे
अतः· अस्माद्धेतोः
अति· प्रशंसा· अत्यंत· अति प्रतिक्षेप·लंघनस्तुति·अना द

अतिशीतं· अतीतशीतकाले
अतीव· अतिशये
अत्र· अस्मिन्नेतस्मिन्स्थाने
अथ· मङ्गल· अधिकार ·आरंभ, अनन्तरेषु
अथकिम्· स्वीकारे
अथवा · पक्षान्तरे
अथो · अथार्थे ·अधिकारभेदे
अद· आश्चर्ये
अद्धा · साक्षात्स्फुट· अतिशय अवधारणेषु
अद्य · अस्मिन्दिने
अद्यत्वे· इदानीमित्यर्थे
अधरतः· } अधरस्मात्· } अधरात्· } अधरस्मात्· अधोभागे
अधरेण· अधोदिक्कालयोः
अधरेद्युः पूर्वदिने
अधः नीचैरर्थे पातालयोन्योः
अधस्तात्· योनि· अधोभाग· अवस्थार्थेषु
अधि· अधिकार· ईश्वर· आ-

थिक्य· उपरिमुख्यार्थेषु

अधुना। अस्मिन्काले· संप्रत्यर्थेषु

अध्यात्मम्· आत्मतत्वे

अन· पश्चात् सादृश्ययोः अथ वेच

अनामयम्· आरोग्यमोक्षाख्ये पुरुषार्थे

अनिशम्· सातत्यनिरंतरयोः

अनु· पश्चात्· समीपं· हीन· सादृश्यलक्षणेषु

अनुकं· वितर्के

अनुगिरं· पर्वतसमीपे

अनुज्येष्ठं· ज्येष्ठानुक्रमेणार्थे

अनुपदं· पश्चादागमने

अनुपदक· अनुमाते

अन्ततस्· संभवना· अवयवपंचस्पर्शशासनेषु

अन्तः· मध्य· प्रांत्य· चिन्न· अभ्युपगमेषु

अन्तरम्· अन्तराल· अवकाश· विशेषज्ञ· भेदमध्य· वाह्यविनार्थेषु

अतो।

अन्तरा· } विना· निकट· मध्य

अन्तरेण } विनार्थ· मध्य· वर्जनार्थेषु

अन्य· } अन्यार्थे

अन्यत् }

अन्यतेद्युः। अन्यदिने

अन्यतः अन्यस्मादर्थे

अन्यत्र· अन्यस्मिन्दिवसे

अन्यथा· अन्यप्रकारेणउष्ट· वितथार्थेषु

अन्यदा· कालान्तरे

अन्येद्युः अन्यस्मिन्दिने

अन्वाजे· दुर्बलस्यसामर्थ्याधाने।

अन्वक्· अनुमाने

अन्वहम्· प्रतिदिनम्

अन्वाजेकृत्य } दुर्बलस्यव

अन्वाजेकृत्वा } समाधाने

अप· वियोग· वर्जन· विपर्यय· विकृतिषु

अपदिक्· दिग

अपदिशम्· दिक्कोण· दिशोर्मध्येषु

अपरत्र· पश्चादर्थे

अपरम्· इतरस्मिन्

अपरेद्युः· अपरेदनि

अपष्टु· शोभन· विपरीत· निरवद्येषु

अपि· संभावन· प्रश्न· शंका· समुच्चय· गर्हासु

अपिच· अन्यदर्थे
अपिनु· किंवर्थे· यद्यपि· अथा
र्थेषु
अभि· इत्थंभूतकथन· अभिमु
ख्य· अभिलाष· वीप्सा·
लक्षणेषु
अभितः चतुर्दिक्षु सर्वतः
शीघ्रसाकल्य· अंति
केषु
अभीक्ष्णम्· सर्वदा· शीघ्रप्रकर्षयोः
अभ्रम् शीघ्रसांप्रतिकयोः
अभीक्ष्णम् पुनः पुनरर्थे
अम्· अल्पशीघ्रयोः
अमा· सहार्थनिकटयोः
अमुतः· अमुष्मात्
अमुत्र· परलोक·भवांतरयोः
अमुर्हि· अमुष्मिन्काले
अम्ना· } शीघ्र·सांप्रतिकयोः
अम्नस्· }
अय· खेदे
अयथा· मिथ्यार्थे
अयि· प्रश्न·कोमलालाप·सं
बोधन· अनुरागेषु
अये· संबोधन·कोमलाला
पयोः

अयोः· संबोधने
अरम्· शीघ्रचक्रांगयोः
अरे· शीघ्र·सम्बोधनयोः
अरुणोदय· प्रातःकाले
अरे· नीचसम्बोधने
अरेरे· नीचसम्बोधने
अर्वाक् } अवरे·पूर्वकालात:
अर्वाच् } पश्चादर्थे
अलम्। व्यर्थ·असमर्थ·नि
षेध·भूषण·पूर्णार्थ·
वारण·अवधारण·
अन्यर्थेषु
अलले } पिशाचभाषासम्बोधने
अलेले }
अव· व्याप्ति·निश्चय·साकल्य·
अनादरेषु
अवरतः } पश्चादर्थे
अवरस्तात् }
अवश्यम्· निश्चय·नित्य·प्रय
त्नेषु
अवस्· वाह्यार्थे
अवरस्तात्। अवरे·अवार्थयोः
अवरे· अवरस्मादर्थेच

अवे नीचसम्बोधने

असकृत्· पुनः पुनरर्थे
असाम्प्रतम्· इदानीमित्यर्थे
असि· त्वमित्यर्थे
अस्तम्· विनाश·अतिरोधनयोः
अस्ति· विद्यमान·सत्त्वयोः
अस्तु· अंगीकार·असूयापीडा प्रकर्ष·प्रशंसा·आशीःषु
अस्मि· अहमित्यर्थे
अह· प्रशंसा·निक्षेपण·नियोग·पूजा·विनिग्रहेषु
अहम्· अहंकारार्थे·आत्मनोः
अहह· अद्भुत·खेद·परिक्लेश·प्रकर्षार्थेषु
अहहा· अद्भुत·खेदप्रकर्षसम्बोधनेषु
अहे· वियोग·क्षेपणयोः
अहो· आश्चर्य·धिगर्थ·शोकार्थः करुणा·वितर्क·संबोधन·विषादेषु
अहोवत· अनुकम्पा·खेदसम्बोधनार्थयोः
अहोस्वित् · विकल्पे
अहोही· चित्रे

अन्त्राय· द्रुते· शीघ्रे। दिने
आ· स्मृतौ
आङ्· सीमा·मर्यादा·अभिव्याप्तिषु
आतः इतोपीत्यर्थे
आदह। उपक्रम·कुत्सन हिंसासु
आद्धि· / आदिमम् } मुख्ये
आनुषक्। आनुपूर्व्यम्
आपाततम्। अकस्मात् अवधारणयोः
आभीक्ष्णम्। पुनःपुनरर्थे
आम् · अंगीकारे
आरात्· दूरसमीपयोः
आर्य्य प्रबंधे
आर्य्यहलम्· बलात्कारे
आलयम्· मोक्षपर्य्यन्तम्
आविस्प्रकाशय· स्फुट·अवधारणेषु
आः पीडायां
आशु· क्षिप्रे
आस्· स्मरणकोपयोः
आस· अभूवे
आह· आक्षेप। वियोग। उवाचेत्यर्थेषु
आहो· प्रश्न·विकल्प·विचारेषु
आहोस्वित्। विकल्पे

आहो· आहोस्वित्· विकल्पे

इ· भेद· रोषोक्ति· अनुकंपा· खेद· विस्मय· संबोधन· जुगुप्सासु

इत्· इत्थमेव

इतरेद्युः· अन्यस्मिन्दिनीत्यर्थे

इतः· अस्मात्· पंचम्यर्थे

इतस्ततः· अस्मिन्नस्मिन्नित्यर्थः

इति· पतन· हेतौ· प्रकार· प्रकरण· समाप्तिषु च

इतिह· उपदेशपरंपरायाम्

इत्यादि· समुच्चये·

इत्थम्· एवंप्रकारेण

इदानीम्· सांप्रत्यर्थे

इद्धा· प्रकाशे

इह· खेदविस्मयोः

इव· सादृश्ये

इह· अत्र· अस्मिन्· व्यवहारभूमौ

ईषत्· अल्पे· किंचित्

उ· वितर्के

उच्चैः }
उच्चैस· } उन्नत· अत्यर्थ· महत्सु

उच्चैस्त्वा· अतिवन्या इत्यर्थे

उत· प्रश्न· वितर्क· संशय· अ

त्यर्थे उर्ध्व· अग्रार्थेषु

उत· विकल्प· समुच्चय· प्रश्न· पादपूरण· वितर्केषु

उतस्· विकल्प समुच्चयवितर्कप्रश्नेषु

उताहो· विकल्प· प्रश्न· विचारेषु

उताहोस्वित्

उत्तरतः· उत्तरादित्यर्थे

उत्तरा· उत्तरादि इत्यर्थे

उत्तरात्· दिक्· देश· कालेषु

उत्तरेद्युः· आगमदिवसे

उद· प्रकाश· विभाग· भावस्पेषु

उदक्· उर्ध्वदिक्कालयोः

उद्देशतः· एकदेशेन

उप· समीप· अधिकार· हीनार्थ· सादृश्येषु

उपजोषम्· आनन्द· सुखयोः

उपधा· भेद स्पर्शयोः

उपरि· उर्ध्वे· मूर्ध्नि

उपरिष्टात्· उपरि

उपांशु· अप्रकाशोच्चारण· एकांतेषु

उपाजे }
उपाजेकृत्वा } दुर्बलस्याश मवधाने
उपाजेकृत्य }

उभयतः· पार्श्वद्वये· सर्वतः

उभयथा·। उभयप्रकारेण
उभयद्युः } उभयदिने
उभयेद्युः }
उम्· अंगीकार·क्रोध·प्रश्नेषु·
उररी }
उरी } अंगीकार·विस्तारयोः
उरूरी }
उषा· रात्रि·प्रातःकालयोः
उह· सम्बोधन· पदार्थयोः
उहह· संबोधने

ऊ· वाक्यारंभ सम्बोधनानुकम्पासु
ऊम्· रोषोक्ति·प्रश्नयोः
ऊररी· अंगीकार विस्तारयोः
ऊरी, ऊरुरी
ऊर्ध्वम्· उपरि
ऊषा· रात्रौ

ऋ· ऋकार·निन्दा·दिति·देवमातृषु
ऋतम्· सत्यार्थे
ऋते· वर्ज्जन·विनार्थयोः
ऋधक्· सत्ये
ॠ· वाक्यारंभे।

ऌ· देवांगना· देवमात्रोः

ए· स्मृति·अनुकम्पयोः
एकतः। एकस्मात्
एकता ऐक्ये
एकत्र· एकस्मिन्
एकदा· एकस्मिन्काले
एकधा· एकप्रकारेण
एकपदे· एकसमयप्रकारयोः
अकस्मादित्यर्थे
एकान्ततः अव्यभिचारिणि
एतर्हि· इदानींकाले
एव· अनियोग· औपम्य·
अवधारणेषु
एवम्। सादृश्ये
ऐ· आह्वान· स्मृति· आमन्त्रणेषु
ऐकधा· एकधार्थे एकवारम्
ऐषमः। वर्त्तमानवर्षे

ओ· आह्वाने
ओम्· उपक्रम· अभ्युपगम ब्रह्म
प्रणवोक्ति·अङ्गीकार· अनुमतिषु

औ· आह्वान· सम्बोधन· विरोध·
निर्णयेषु

कच्चित्· इष्टप्रश्ने

कट· कटौ
कर्णे· सप्तमीप्रतिरूपके।अ
भिलाषातिशयोश्च
कतिकथम्· कतिप्रमाणे
कथम्· केनप्रकारेण·प्रश्न·
हर्ष·संभ्रम·गर्हा।प्र
कारार्थ·संभावनासु
कथंचन· केनाप्युपेन
कथंचित्· अतिप्रयत्नेन·क
दाचित्
कथा · प्रसंगे
कथाच· अनादरे
कथानाम · कथानके
कदा· कस्मिन् काले
कदाचन· कस्मिन्कालेनैव·
कस्मिंश्चित्समये
कदाचित्· जातु·प्रस्ताव·
कस्मिंश्चित्कालेषु
कं· जलमस्तकसुखमंगल·
निंदापादपूरणेषु
कर्हि· कदा·कस्मिन्काले
कर्हिचित्·कस्मिंश्चित्काले·
कस्यां·चि
दवस्थायाम्
कल्प· समूहे

कल्यं· प्रादिने
कश्चन· कश्चित्
कश्चित्· कश्चन कोपि
का असत्यार्थे
काचित्·कापिस्त्री।काचन
कामं· अभ्यनुज्ञायाम्
कामकारतः।स्वेच्छाभावेणेत्यर्थे
कामम्· अनुमति·काम·स्वच्छ
न्दार्थेषु
किम्· प्रश्ने
किम्वा· विकल्प·अथवार्थयोः
किल· आरंभ·साकल्य·संभा
वनासु
किंचन· अल्प·असाकल्य·
असंपूर्णेषु
किंचित्· स्वल्प·अंशमात्रयोः
किल· स्पर्धायाम्
किंस्वित्· किंपुनः
किन्नु· प्रश्न·वितर्क·स्थानेषु
किंतु·वितर्क·निषेध·प्रश्न·
प्रकार निंदासु
किंतु· संभावना विचारयोः
किमुत) प्रश्न·वितर्क·विकल्प
किमुतः) अतिशयेषु

किमुत · किमर्थे
किंकिल · इत्यपि कस्मिन्नर्थे
किमुत · वितर्के
किलिकिंठ कूजिते
किंस्वित् · वितर्के

कौ · कुत्सायाम्
कु · पाप · निवारण · निंदा · किंचिदर्थेषु
कुतः · कस्मात्
कुत्र · कस्मिन्नर्थे
कुत्रचित् · कस्मिंश्चिदर्थे
कुवित् · भूर्यर्थे
कुघन् · पांसुभे
कुह · कुत्रार्थे
कू · कुत्सायां भूमौ च
कृपत् · प्रशंसा · प्रश्नयोः
कृतं · अलमर्थे · निषेधयोः
कृत्वा · विधायेत्यर्थे
केचन · केचित् इत्याद्यर्थे
केचित् · केचन
केवाली }
केवासी } जातिने
केशाकेशि · केशेषुगृहीत्वायद्युद्धं (मिथ्यर्थे)
कोटिशः · कोटिसंख्यायाम्

क्रमशः · क्रमेण
क्व · कुत्रार्थे
क्वचन · क्वचिदर्थे
क्वचित् · कस्मिंश्चिद्देशे

खलु · वाक्य · भूषा · जिज्ञासा · निश्चयेषु
खलु · निश्चये · वाक्यालंकारे · निषेधे च
खल्वपि · निश्चये

गणशः · बहुशः · संख्यायाम्

च · अर्थे · अन्वाचय · समुच्चय समाहार । समूह · पादपूरण · पक्षांतर · अन्योन्यार्थेषु
चतुर्द्धा · चतुःप्रकारे
चट् }
चाट् } प्रियवाक्ये
चतुर्धा · चतुःप्रकारे
चन · असकलार्थे
चित् · असकलार्थे
चिरम् }
चिरंकु } बहुकाले
चिराय · दीर्घकाले
चिरात् }
चिरेण }
चिरे } चिरकाले

चेत्· पद्यर्थ·पक्षांतर·असंदेह· संदेहेषु

चेव· निश्चयार्थे

जा· उत्पत्तिस्थाने

जातु· कदाचित्

जेतुं· वशीकर्तुं

जोकम्· चिरकाले

जोषम्· प्रशंसा·सुखयोः मौने

ज्योक्· शीघ्र ^प्रश्न·काल·भूयस्त्वेषु

झगिति· } शीघ्रतायाम्
झटिति· }

तत्· हेतु· ततोन्यर्थयोः

ततः· आदि· परिप्रश्न·आनंतर्येषु

तावतः· यावदर्थे

तत्र· तस्मिन्· सप्तम्यर्थे

तथा· साम्य· तद्वदर्थ·अभ्युपगमेषु

तथाच· पूर्वोक्तार्थदृढीकरणे

तथाहि· निदर्शन·प्रसिद्ध·पदार्थेषु

तथैव· तद्वत्

तद· हेतौ

तदा· } तस्मिन्काले
तदानीम् }

तद्दिनम्· दिनमध्य·प्रतिदिनयोः

तरतमः· न्यूनाधिकभावेन

तरसा· झटिति·अतिशीघ्रम्

तर्हि· तदार्थ·विशेषयोः

तावत्· मान·^अवधि अक्रमा·ऽवधारण कार्त्स्न्येषु

ताली· विस्तार्थे

तिरस्· अंतर्द्धान·तिर्यक्त्व तिरस्करण मन अवधिषु

तिर्यक्· तिर्यगर्थ·वक्र·निरुद्धार्थेषु

तिष्टद्गु· गोमहिष्यादिदोहन काले

तु· पादपूरण·भेद·समुच्चय· पक्षांतर·अवधारणेषु

तुम्· तकारे

तूष्णीम्· मौने प्रसन्नकरणे

तूष्णीकाम्· मौने

ते· त्वयादृत्यर्थे

त्रिधा· } त्रिप्रकारेण
त्रेधा· }

त्रैधम्· त्रिवारम्·त्रिप्रकारम्

त्वत्· त्वत्तः

त्वा· }
त्वे· } वितर्क·विशेषयोः
त्वै· }

थूथू· थूत्कारे·निष्ठीवनशब्दे
थेथे· वाद्यानुकरणशब्दविशेष मत्स्यानुकरणयोः

दक्षिणतः
दक्षिणा
दक्षिणात् } दिग्देशयोः

दक्षिणाहि
दक्षिणेन } दक्षिणदिक्देशयोः

दंडादंडि· दंडैःपरस्परंयद्युद्धं तस्मिन्
दंः कलत्रे· पत्न्याम्
दर· गमनार्थे· ईषदर्थयोः
दशधा· दशप्रकारेण
दिने· दिवसे
दिवा· दिने· दीर्घ्यंत्यत्र
दिवेदिवे· दिनेदिने
दिष्ट्या· हर्ष·मंगलयोः
दुर· दुःखे
दुःषमम्· असमंजसे
दुः· दुःख·निषेध·निंदा दुश वलेशणेषु
दुःसमम्· पामंजसे
दुष्ठु· निंदा·निकृष्ट·दुःस्थानेषु
दूरम्· दूरे
दृन· दृष्ठार्थे·हिंसयोः

दृष्ट्वा· विलोक्य
देवसात्· देवाधीने
दैवात्— दैवे अकस्मादर्थे च
दोषा· रात्रौ
द्य· हिंसा प्रातिलोम्य·पाद पूरणेषु
द्राक्· शीघ्रे· झटिति
द्राङ्· शीघ्रे
द्विः· द्विवे
द्विधा· द्विप्रकारे
द्विशः· द्वयोर्द्वयोः द्वौद्वौददाति
द्वेधा। द्विप्रकारेण
द्वैविनर्के।
द्वैधं· द्विप्राकारेण

धिक्· धिक्कार निंदयोः
धुग्· दोहने
ध्रुवम्· निश्चयार्थे

न· निषेधे अल्प·अभावेषु

नकिम्
नकिर्
नकीम् } वर्ज्जने

नक्तम्·। निशि·रात्रौ
नच· निषेधवितर्कयोः
नचेत्· निषेधे

नञ्· अभावे·निषेधे च
नन· नञर्थे
ननु· अनुनय·विनिग्रह·
वितर्क अधिकार·प्रश्न·
संभ्रमेषु
ननुध· विरोधोक्तौ
नमस्· नमस्कारे
नवधा· नवप्रकारेण
नवतिधा· नवतिप्रकारे
नवतिशशम्· नवतिनां
नवरम् – असत्ये
नवशम्· नवीनेनवीने
नभस्· आकाशे
नह· प्रत्यारंभे। निषेधे च
नहि· निषेधे
नहिकिम्। निषेधे
ना· निषेधे
नाकिः· वर्ज्जने
नाना· अनेकप्रकार विना उभयोः
नाम· कोप·अभ्युपगम·स्मरणेषु
नास्ति· नहीति। संभावना·
कुत्सा·विकल्प·सत्य·
प्राकाश्येषु
नि· निवेश·भृशार्थ·नित्यार्थ·संशये·निकट·अंत
र्भाव·उपरमः कौशल·
दान·निश्चयेषु
निकामम्· सछंदे
निःषमम्· निंदितमात्र·निंदयोः
निकषा· मध्य·समीपयोः
नितराम्· सततम्· अतिशय
नेत्यर्थेषु
नित्यदा· सर्वदा·शाश्वत्
नित्यम्· सर्वदा·स्थिर·सातत्ये
निर्· निषेधार्थे
निः· निर्णय·निषेधबहिर्भावेषु
निर्मक्षिकम्·। मक्षिकानामभावः
निवचनेकृत्य } वाचंनियम्य
निवचनेकृत्वा } वचनाभावे
निस्· निषेध·निश्चय·अतीत·
साकल्येषु
नीचकैः। नीचैरित्यर्थे
नीचैः। होर·अल्प·नीचेषु
नु· वितर्क·अपमान·विकल्प·
नीतहेतुप्रश्नानुनयेषु
नुकम्· विकल्पे
नुवा· संभावनायाम्
नूणम्· किमर्थे

नूनम्· निश्चय·स्मरण·तर्क·वा क्यार्थेषु	परेद्यवि· } परेद्युस्· } परदिने
नेत्· शंका·प्रतिषेध·विचार· समुच्चयेषु	पश्य· दर्शन·सम्यगर्थयोः
नो· अभाव·निषेधयोः	पर्याप्तम्· पूर्णतायाम्
	पश्चात्· अनंतरे
	पश्य· प्रशंसाविस्मययोः
नोचेत्· निषेधे	पश्यत्· दर्शनार्थे
न्वै· } न्वपि } वितर्के	पाट्· सम्बोधने
	पाणौ करे
न्यक्· नीचे	पादशः· प्रतिपादम्
	पाट्· सम्बोधने
पदंपदम्· पादं·पादम्	पार्श्वतः } पार्श्वतः } समावामे
परं· केवलानास्तरयोः	
परंच } परन्तु } किन्त्वर्थको	पुनर्· पुनरर्थे· अप्रथमे च
	पुनः पुनः· वारंवारे
परश्वः· श्वोदिनादग्रमे	पुरतः· अग्र तदर्थे
परा· अंगानादर·बाधा न्या (विप्रोक्षेषु	पुरस्· अग्रे· पूर्वदिशि:
पञ्चधा·पंचप्रकारे	पुरस्तात्· पूर्वकाले·पूर्वस्मिन्·प्रथमे
पराक्· वक्रे· कुटिलेच	
परारि· गतवर्षात्पूर्वमे अर्थात् तृतीये	पूर्वस्याम् नार्थे
	पुरा· पूर्वस्मिन्·वाक्यार्थे
परि·सर्वतः·पुनः पुनः चि ह्नलक्षणयोः	प्रथमम्· } पूर्वम्· } पूर्वतः· } पूर्वेण· } प्रथमे
परितः· चतुर्दिक्षु· सर्वतः	
परुत्· गतवर्षे	

पूर्वेद्युः पूर्वदिवस प्रातःकालयोः

पृथक् भिन्ने

पृष्ठतः पश्चात् पृष्ठभागे

पौनःपुन्यं वारंवारे मुहुर्मुहुः

प्याट् द्वौ सम्बोधन नीचसम्बोधनयोः

प्र प्रकर्षे

प्रकामम् अतिशयार्थे

प्रथमम् आदौ

प्रगे प्रातःकाले

प्रतान् विस्तारे

प्रताम् ग्लानौ

प्रति विनिमय चतुर्थ्यर्थयोः

प्रतिदिनम् । दिने दिने

प्रभृति प्रकारवचने

प्रत्यक् पश्चात् पूर्वपश्चिमयोः

प्रवाह्लिका पाठान्तरे

प्रवाहुकम् । समकाला-ऊर्द्ध्वयोः

प्रसह्य बलात्कारे

प्रशान्) सामर्थ्ये
प्रशाम्)

प्रत्यहम् प्रतिदिवसे

प्रत्युत वैपरीत्ये

प्राक् पूर्वम् पूर्वदिक्प्रातःका(लयोःस्तु)

प्रातर् प्रातःकाले

प्रादुस् स्फुटत्व प्रकाशयोः

प्राध्वम् अनुकूल नम्र आज्ञास्थितेषु

प्रातनम् प्राकार वर्त्तिकूल आवरणेषु

प्रायशः । बाहुल्ये

प्रायस् बाहुल्ये

प्राह्णेतमाम् — प्रादुस् प्रकाशे

प्राह्णेतराम् अतिशय पूर्वाह्णयोः

प्रेत्य परलोक लोकान्तरयोः

फट् विक्षेपक्षतादिनिवारणे

ब इवार्थे पद पूर्णे च

वदि कृष्णपक्षे

बलवत् बलवत् अत्यन्तातिशययोः

बलात् हठात् बलात्कारेण

बहिस् बाह्यार्थे

बहुतः बहुप्रकारेण

बहुत्र बहुषु

बहुधा बहुप्रकारेण

बहुशः अनेकधा अत्यन्ते

वा विकल्प इवार्थ उपमासु

वारंवारं पुनःपुनरर्थे

बाहाबाहवि मल्लयुद्धे

बाहूबाहवि बाहुयुद्धे

विना· वर्जने	मर्य्या· सीमायाम्
वृथा· व्यर्थे	मा· निषेध· विकल्पयोः
	माजं· मानं मास्म
भगोः· सम्बोधने	माकिम्· } वर्जने
भ्राजक· शीघ्रार्थे	माकिः· }
भुवस्· अन्तरिक्षे	माचिरं· शीघ्रे
भूयः· पुनरर्थे· अधिकारेच	मास्म· वारण· निषेधयोः
भूरिशः· बहुत्व· अत्यंतयोः	मिथ· अन्योन्य· परस्परयोः
भृशम्· } वारंवारमर्थ· उत्तम· प्रकर्षे· अतिशयवत्सु	मिथो· परस्परार्थे
	मिथ्या· असत्यार्थे
भोस्· सम्बोधन· आह्वान सम्बोधनयोः	मुकम्· प्रेम· भक्तियोः
	मुधा· व्यर्थे
भो· सम्बोधने	मुशलामुशलि· मुशलयुद्धे
भोभो· सम्बोधन· आह्वान सम्बोधनयोः	मुष्टीमुष्टि· मुष्टिभिर्युद्धे
	मुहुः· वारंवारार्थे
	मुहुर्मुहुः· पुनः पुनरार्थे
मणीव· इवार्थ· मणीतुल्ययोः	मृधा· मिथ्यामृषयोः
मत्· मदीये	मृषा· मिथ्यायाम्
मध्यतः· मध्ये	
मंक्षु· शीघ्रतायाम्	यत्· } हेतुकारणयोः
मनाक्· स्वल्पे	यद्· }
मम· } ममता· मायायोः षष्ठ्यर्थे इति· अस्मच्छब्दार्थयोः	यतः· यस्मात्
ममम· }	यत्तु· यत्र
मंत्रतः· विचार· मंत्रकारणयोः	यत्र· यस्मिन्
मम· मदीये	यथा· येनप्रकारेण

यथाकथाच· अनादरे
यथाक्रमम्· क्रमानुरूपे
यथातथम्· यथार्थे
यथापूर्वम्· पूर्ववत्
यथायथम्· यथार्थ·समुच्चयोः
यथावत्· यथाशक्ति
यथार्हम्· यथायोग्ये
यथास्वम्· सत्ये
(यथाभ्यर्थि·तानुरूप·यथाशक्ति)
यथाभिमतम्· मनोभिवांछिते
यदा· यत्काले
यदि· संभावनायां
यद्वा· पक्षांतरे
यात्· विध्यर्थे·
यावत्· यत्परिमाणम् अवधौच
यादृशं· यत्सादृश्ये
युक्· निन्दायाम्
युक्तम्· सहितार्थे
युत्· कुत्सायाम्
युगपत्· सहार्थ·एकदासह
नि·एकसमयेषु

रहस्· एकांते
रात्रौ· निशायाम्
रे·)
रेरे·) नीचसम्बोधने

रै· दानेऽनादरेच
रोदसी·पृथ्वी·आकाशा·स
गैषु·
व· इवार्थे
वत्· एवार्थे सादृश्येच
वत्· खेदे·
वदि·)
वदी·) कृष्णपक्षे
वं· ईषदुत्कर्षे
वरम्· स्वल्प·स्वल्प·प्रियेषु
वषट्· देवहविर्दाने
वहिस्· बाह्ये
वा·विकल्प·वितर्क·साद्
श्य·उपमापादपूर्णार्थे
षु
वाढम्· अङ्गीकारे
वाद्· स्तवनशब्दे
वाषु वायुामरर्थे
वांवारम्·पुनःपुनरर्थे
वाहावाहवि· वाहनयुक्ते
वि·विशेष·निग्रह·निश्चय
परिभवेषु
विधिवत्·विधिपूर्वकम्
विना· वर्ज्जन·तदुर्हित·त्या
गेषु
विभाषा· विकल्पे
विष्वक्· चतुर्दिक्·सर्वतः

विश्वतः· सर्वपार्श्वतः
विष्णु· नानार्थे
विश्व· सादृश्य·सामर्थ्ययोः
विश्वक्· चन्द्रहित्व·सर्वपार्श्वतः
विहा· स्वर्गे·
विहाय· हित्वेत्यर्थे
विहायसा· आकाशे
वीजा· क्षेत्रादीनांवपने
वेट्· हवनशब्दे
वै· निश्चये
वृत्ततः· गोलवृत्ते
वृथा· व्यर्थ·निरर्थयोः
वौषट्· देवहविर्दाने
शं· कल्याण·शुभ·शास्त्रेषु
शंट्· अलङ्कारे अभिमुखेच
शनैस्· क्रियामान्द्ये
शश्वत्· वारंवारं·मुहुर्मुहुः
शान्तम्· निवृत्ति·वारणयोः
श्रत्· श्रद्धा·शीघ्रयोः
शाश्वत्· नैरन्तर्ये
शुकम्· शीघ्रे·
शुदि· शुक्लपक्षे
श्रौषट्· देवहविर्दाने
श्वः· वर्तमानदिनादुत्तरे
षड्धा· षट्प्रकारेण

षष्टिधा· षष्टिप्रकारेण
षाट्· सम्बोधने
सजूः सहार्थे
सं· शोधनार्थे· प्रशंसा· सांत
समर्थे·सम्यक्प्रकारेषु
संवत्· वत्सरे
सकृत्· एकवारं। विद्यासह
सत्· आदरानादरयोः
सततम्· निरन्तरे
सत्रम्· सहार्थ·यज्ञयोः
सत्रा· सहार्थे
सत्यम्· स्वीकार·प्रश्नयोः
सदा·
सदैव· } सर्वदाकाले
सद्यः· तत्क्षणे·सपदि
सनत्· सततं·सर्वदा·निरन्तरम्
सना·
सन्तर·
सनात्· } नित्यम्·सर्वदा गोपने अन्तर्धानेच नित्यं
सन्ततम्· निरन्तरे
सपदि· तत्क्षणे
समधा· समप्रकारेण
सम्· समान·सम्यगर्थ·प्रोमनेषु
संपक्· श्लेषे सम्पूर्णे

संप्रति· अस्मिन्काले· इदानीम्
समम्· सहार्थे· साहित्ये·
समन्तः सहार्थे·
समन्ततः
समन्तात् } चतुर्दिक्षु
समया· निकटार्थे· मध्ययोः
समा· वर्षार्थे
समीपम्
समीपे } निकटे
समीचीनम्· सम्यक् [illegible]
समुपजोषम्· आनन्दे भाप
सम्वत्· विक्रमार्कान्तवर्षगणनायाम्
सम्यक्· सत्यवचन·समुदाययोः
सर्वके· सर्वत्र
सर्वतः· चतुर्दिक्षु·सर्वपार्श्वतः
सर्वत्र· सर्वदिग्देशकालेषु
सर्वथा· सर्वप्रकारेण
सर्वदा· सर्वस्मिन्समये
सह· सहार्थे· साकम्
सहरि· हरेः सदृशम्
सहसा· हठात्· अविचारिते
सहितम्·
साकम्· } सहार्थे·
साचि· तिर्यगर्थे

सामि· निन्दा· अर्द्धयोः
सांप्रतम्· युक्तम्· इदानीम् न्याय्ये च
सायम्· सायान्ह· संध्याकालयोः
साये। दिनान्त· सायंकालयोः
सार्द्धम्· सहितार्थे
साक्षात्· प्रत्यक्ष· तुल्ययोः
सीमा · सीमासर्वतोभावे
सु· पूजाः निर्भर कृच्छ्र· अनुमति समृद्धिषु
सुकम्· अतिशयार्थे
सुतराम्· स्वयमेव· अर्थान्तरार्थप्रतिपादकम्
सुदि· शुक्लपक्षे
सुचिरं· बहुकाले
सुष्टु· प्रशंसायाम्
सूपत् प्रश्नप्रशंसयोः
स्थाने· निश्चयार्थे
स्यात्· भवेदर्थे
स्वतः· आत्मनः स्वयमेव
स्वधा· पितृभ्यो हविर्दान मंत्रे
स्वयम्· स्वयमेवार्थे
स्वर्· स्वर्गे परलोके च
स्वस्ति· कल्याणे
स्म· अतीते

स्वाहा· देवहविर्दानमंत्रः
स्वि· तेमे
स्वित्· प्रश्ने

ह· पादपूरणप्रकट·संबोधनेषु
हं· क्रोधवाक्ये
हंहो· सम्बोधनादर्पप्रश्नेषु
हञ्जे·
हण्डे· } नाट्योक्तौ सम्बोधने
हन्त· हर्ष·विषाद·अनुकम्पा वाक्यारम्भेषु
हन· हर्षोक्ति· अनन्तयोः
हलम्· प्रतिषेध विवादयोः
हले· पाणौ (हला' …… उभे संबोधने)
हहह· अद्भुतखेदयोः
हा· विषाद·शोक·पीड़ा·निंदासु
हिरुक्·
हिदि· } वर्जने
हि· निश्चये
हिम· शैत्ये
हिहिठी· हास्ये
ही· विस्मय·दुःख·हेतुयोगेषु
हीही· हास्य·विस्मयोः
हुम्· स्मृतौ भर्त्सने
हुम्· तर्क·वितर्क·अपाकृतिप्रश्नेषु
स्मृति· भर्त्सने

हूं· आह्वान·अवज्ञा·अहंकार शोकेषु
हूं· मंत्रविशेषे
हूम्· हुंफाद्यर्थे
हे· सम्बोधन·आह्वानयोः
हेतोः· एतदर्थमर्थे
हेतौ· हेतुना· हेतोः निमित्तेन
हेहेहे· संभ्रमसम्बोधने
हैहै·
है· } सम्बोधन·हूत्योः
है है, शी हूतायां
हो· आह्वान· सम्बोधनयोः
होहम्·
होहः· } सम्बोधने
हौ· आह्वान·सम्बोधनयोः
ह्यः· गतदिने
ह्रीं· बीजमंत्रे
क्षमा· क्षमायां सहनेच
हंजा
हंज } सम्बोधने

अथ स्त्रीप्रत्ययाः

प्रायः आकारान्ता ईकारान्ताः शब्दाः स्त्रीलिङ्गा भवन्ति विश्वपा पपीत्यादयः आकारान्ताः ईकारान्ताश्चापि पुंसि भवन्ति ऊङो पि स्त्रीप्रत्ययत्वम् अदन्तशब्दात् स्त्रीत्वविवक्षायां आप् भवति यथा
सर्वः सर्वा मायः माया अजः अजा एडकः एडका
कृशः कृशा एवमजादिगणपठितानां स्त्रीत्वम्।
प्रत्ययस्थककारात्पूर्वस्याकारस्य प्रायशः इकारादेशो भवति यथा

पाचकः पाचिका कारकः कारिका सर्वकः सर्विका इत्यादि।

ऋदन्तेभ्यो नान्तेभ्यश्च शब्देभ्य ईप्स्त्रियां यथा

कर्तृ कर्त्री भर्तृ भर्त्री क्रोष्टृ क्रोष्ट्री
दातृ दात्री धातृ धात्री

स्वस्रादिभ्यो न यथा

स्वसृ स्वसा चतसृ चतस्रः दुहितृ दुहिता मातृ माता
तिसृ तिस्रः ननान्दृ ननान्दा यातृ याता

नान्तेभ्यो यथा

दंडिन् दंडिनी धीवन् धीवरी श्वन् शुनी
मघवन् मघोनी वा मघवती स्रग्विन् स्रग्विणी राजन् राज्ञी
मेधाविन् मेधाविनी धनिन् धनिनी
करिन् करिणी चमत्कारिन् चमत्कारिणी
सुखदायिन् सुखदायिनी गृहिन् गृहिणी चक्रिन् चक्रिणी
मानिन् मानिनी मनोहारिन् मनोहारिणी

सङ्ख्यावाचिभ्यस्तु न यथा

पुं.	स्त्री.	पुं.	स्त्री.	
पञ्च	पञ्च	दश	दश	इत्यादि
नव	नव	अष्ट	अष्ट	

स्त्रीत्वविवक्षायामुगिदन्तेभ्योपि ङीप् यथा

पुं.	स्त्री.	पुं.	स्त्री.
धनवत्	धनवती	मतिमत्	मतिमती
बलवत्	बलवती	गुणवत्	गुणवती
श्रीमत्	श्रीमती	बुद्धिमत्	बुद्धिमती
विद्यावत्	विद्यावती	पुत्रवत्	पुत्रवती
विद्वस्	विदुषी	लज्जावत्	लज्जावती
बलीयस्	बलीयसी	निषेदिवस्	निषेदुषी
उपेयिवस्	उपेयुषी	सम्यच्	समीची
तिर्य्यक्	तिरश्ची	तस्थिवस्	तस्थुषी
प्रत्यक्	प्रतीची	उदक्	उदीची
कुर्वत्	कुर्वती	ध्यायत्	ध्यायन्ती
नमत्	नमन्ती	गायत्	गायन्ती
वदत्	वदंती	पतत्	पतन्ती
भ्रमत्	भ्रमन्ती वा भ्रामती	द्विषत्	द्विषती
धावत्	धावन्ती	भ्रश्यत्	भ्रश्यन्ती
स्रवत्	स्रवंती	नृत्यत्	नृत्यन्ती
गच्छत्	गच्छन्ती	पिवत्	पिवन्ती
पचत्	पचंन्ती	स्मरत्	स्मरन्ती
महत्	महती	युवन्	युवती
भवान्	भवती	दीव्यत्	दीव्यंती
ददत्	ददती	भात्	भान्ती

गौरादिगणपठितेभ्यः ईप्

पुं.	स्त्री.	पुं.	स्त्री.	पुं.	स्त्री.
गौरः	गौरी	नर्त्तकः	नर्त्तकी	सुन्दरः	सुन्दरी
खनकः	खनकी	मनुषः	मनुषी	वैष्णवः	वैष्णवी
मत्स्यः	मत्सी	हयः	हयी	नदः	नदी
शूद्रः	शूद्री	गवयः	गवयी	मृगः	मृगी
हारिन्	हारिणी	आमलकः	आमलकी इत्यादि।		

वयस्यचरमे स्त्रीत्वविवक्षायां ईप्

पुं.	स्त्री.	पुं.	स्त्री.	पुं.	स्त्री.
कुमारः	कुमारी	किशोरः	किशोरी	वधूटः	वधूटी
चिरंटः	चिरंटी				

इन्द्रादिद्वादशशब्देभ्योपि ईप् मध्ये आनुक्

इंद्रः	इंद्राणी
वरुणः	वारुणानी
भवः	भवानी
शर्वः	शर्वाणी
रुद्रः	रुद्राणी
मृडः	मृडानी
महत् हिमम्	हिमानी
महत् अरण्यम	अरण्यानी
दुष्टोयवः	यवानी
मातुलः	मातुलानी - मातुली
आचार्यः	आचार्यानी
यवनः	यवनानीलिपिः
उपाध्यायः	उपाध्यायानी - उपाध्यायी

शरीरावयववाचकेभ्योविशेषणेभ्यो वा ईप्

पुं.	स्त्री.	स्त्री.
चन्द्रमुखः	चन्द्रमुखी	चन्द्रमुखा
सुकेशः	सुकेशी	सुकेशा
सुस्तनः	सुस्तनी	सुस्तना
तुंगनासिकः	तुंगनासिकी	तुंगनासिका
मन्दोदरः	मन्दोदरी	मन्दोदरा
बिम्बोष्ठः	बिम्बोष्ठी	बिम्बोष्ठा
दीर्घजंघः	दीर्घजंघी	दीर्घजंघा
समदंतः	समदंती	समदंता
चारुकर्णः	चारुकर्णी	चारुकर्णा
तीक्ष्णशृंगः	तीक्ष्णशृंगी	तीक्ष्णशृंगा
सुमुखः	सुमुखी	सुमुखा
सुपुच्छः	सुपुच्छी	सुपुच्छा

अमूर्तविकारजद्रवप्राणिस्थ भ्यस्तु न यथा

पुं.	स्त्री.
सुज्ञानः	सुज्ञाना
सुस्वेदः	सुस्वेदा
सुमुखः	सुमुखाशाला
सुशोफः	सुशोफा

सहनञ्विद्यमानपूर्वकेभ्यः क्रोडादिभ्यो बह्वच्केभ्यश्च न ईप् यथा

पुं.	स्त्री.
सकेशः	सकेशा
अनासिकः	अनासिका
विद्यमाननासिकः	विद्यमाननासिका
कल्याणक्रोडः	कल्याणक्रोडा
सुजघनः	सुजघना

गुणवाचकादुकारान्तान्स्त्रि			बह्वादिगणपठितेभ्योऽपि		
यां ईष् वा			अगुणवाचकेभ्यो ईष् वा		
पुं.	स्त्री.	स्त्री.	पुं	स्त्री.	स्त्री.
पटुः	पट्वी.	पटुः	बहुः	बह्वी	बहुः
मृदुः	मृद्वी	मृदुः	पद्धतिः	पद्धती	पद्धतिः
लघुः	लघ्वी	लघुः	शकटः	शकटी	शकटिः
गुरुः	गुर्वी	गुरुः	शक्तः	शक्ती	शक्तिः
साधुः	साध्वी	साधुः	कपिः	कपी	कपिः
उकारान्ताज्जातिशब्दान्म			मुनिः	मुनी	मुनिः
यः स्त्रियामूङ्			अहिः	अही	अहिः
कुरोरपत्यं स्त्री कुरूः			इत्यादि।		

ब्रह्मबंधुनजातिविशिष्टा		नित्यंसपत्न्यादिषुईष्
स्त्री	ब्रह्मबंधूः	एकपत्नी
पंगुरूपा	पंगूः	वीरपत्नी
करभोरूः		शूद्रपत्नी
शफोरूः		भ्रातृपत्नी
वामोरूः		पुत्रपत्नी
लक्षणोरूः		सपत्नी
सहोरूः		
संहितोरूः		इत्यादि

इतोमनुष्यजातेः

पुं.	स्त्री.	पुं.	स्त्री.
दाक्षिः	दाक्षी		क्षिनयी
	टिड्ढेतिङीप्	लावणीकः	लावणीकी
धार्मिकः	धार्मिकी	ईदृशः	ईदृशी

मानुषः	मानुषी	सदृशः	सदृशी
कुरुचरः	कुरुचरी	इत्वरः नश्वरः	इत्वरी·नश्वरी
ऐन्द्रः	ऐन्द्री	चौरः	चौरी
ऊरुद्वयस	ऊरुद्वयसी	स्त्रैणः	स्त्रैणी
जानुदघ्नः	जानुदघ्नी	पौंस्नः	पौंस्नी
मेरुमात्रं	मेरुमात्री	शाक्तीकः	शाक्तीकी
नदः	नदी		
यूनस्तिः		कामुकः	कामुकी·मैथुनेच्छुः
युवा	युवतिः	चेटः	चेटी
ग्रन्थकारी	ग्रन्थकारिणी	कबरः	कबरी·केशवेशः
तरुणः	तरुणी	नीलः	नीली·धनाच्छादनम्
तलुनः	तलुनी	ऊधसन्नान्तविशेषः	
अग्निः	अग्नायी	पीनोधस्	पीनोध्नी
मनुः	पुं. मनायी·मनावी मनुः	घटोधस्	घटोध्नी
नरः	ना नारी	द्विहायन	द्विहायनी
सखा	सखी	त्रिहायण	त्रिहायणी
पतिमत्	पतिवत्नी	चतुर्हायण	चतुर्हायणी
अंतर्वत्	अंतर्वत्नी	द्विदामन्	द्विदाम्नी
पतिः	पत्नी	चान्द्रर्यम्	चान्द्री
भाजः	भाजी·श्राणा	भूषणः	भूषणा
गोणः	गोणी·आवपनम्	भारवाट्	भारौही
स्थलः	स्थली·कृत्रिमाभूः	श्वेतवाट्	श्वेतौही
कुंडः	कुंडी·पात्रम्	मत्स्यः	मत्सी
कालः	काली·वर्णे	धीवर	धीवरी
कुशः	कुशी·अयोविकारः		

बहुव्रीहौ समासेऽन्त्यपदे आप्
उपधालोपविरहितान्ताङ्डीप् न
बहुयज्वा बहुयज्वे
बहुयज्वा बहुयज्वानौ
बहुधीवन् बहुधीवरी·र्यौ
बहुधीवा बहुधीवानौ
बहुधीवा बहुधीवे

मृगः मृगी
हंसः हंसी
गार्ग्यः गार्गी वा गार्ग्यायणी
कठः कठी:
कौथुमः कौथुमी
अमूलः अमूला
त्रिपाद्· त्रिपदी·ऋचि तु·त्रिपदा
शोणः शोणी वा शोणा
चंडः चंडी- चंडा
गोपः गोपी
पुंयोगेन स्त्रियां वर्त्तमानात्
नियतस्त्रीलिङ्गाज्जातिवाच
काच्च योपधादीप् भवति।
ब्राह्मणस्य स्त्रीति विग्रहे ॥
ब्राह्मणः ब्राह्मणी
शबरः शबरी
वेनः वेनी

जातावपि ब्राह्मणी एव
याजकानान्तु गोपालिका
अश्वपालिकेत्यादिरूपमाप
न्नमेव
योपधात्तु वैश्यः वैश्या
क्षत्रियः क्षत्रियाः
क्षत्रियाणी क्षत्रियी एवमार्य
शब्देऽपि
अनडुह् - अनड्वाही - अनडुही
असितः - असिता - असिक्नी
पलितः - पलिता - पलिक्नी
इमौ द्वौ छ[illegible]
श्वेतः श्वेता
हरितः हरिणी - हरिता
एतः एता - एनी
रोहितः रोहिता - रोहिणी
लोहितः लोहिता - लोहिनी
क्तान्तादपि करणान्तनीयान्त
पूर्वपदात् जातिपूर्वक बहु
व्रीहेर्जातान्तवर्जितात् भा
र्यावाचि पाणिगृहीतशब्दात्

अल्पत्वद्योतकाच्चभवतिईप् यथा

पुं.	स्त्री.	
वस्त्रक्रीतः	वस्त्रक्रीती	क्वचिन्न धनक्रीता
उरुभिन्नः	उरुभिन्नी	जातान्तात्तु दन्तजाता
पाणिगृहीतः	पाणिगृहीती भार्यास्यते	पाणिगृहीता
अभ्रलिप्तः	अभ्रलिप्ती वक्तेन	चन्दनलिप्ता क्वचिद्वा
सुरापीतः	सुरापीती	सुरापीता

इतिस्त्रीलिंगविचारः।

अथकारकाः॥

क्रियान्वयित्वमात्रं स्यात्कारकाणांतुलक्षणम् वाक्यादौका रकज्ञानं बोधकंतानिषड्यथा १ कर्त्ताकर्म्मचकरणंसं प्रदानंतथैवच अपादानाधिकरणमित्याहुःकारकाणि षट् २ विभक्तयोत्रविज्ञेयाः क्रमतःप्रथमादिकाः तत्र पंचविधःकर्त्ताकर्म्मसप्तविधंभवेत् ३ करणंद्विविधं चैवतथाधारश्चतुर्विधः करोतिकारकंसर्वंतस्मात्तंत्र्यवि वक्षया ४ स्वतंत्रहेतुकर्म्मोक्तानुक्तकर्त्तेतिपंचधा सएपंकरोतिवैग्राह्यः दंडोदमयतेछलम् ५ बुधाःस्व यंहिमुच्यंतेपरार्थंसाधवोविदुः परार्थाःसाधुभिःका र्याःपंचोदाहरणानिच ६ क्रियामुख्योभवेत्कर्त्ताहे तुकर्त्ताप्रयोजकः अनुमंतागृहीताचकर्त्तापंचविधः क्वचित् ७ क्रियामुख्यःस्वतंत्रःस्यात्हेतुकर्त्तापिदर्शि तः प्रयोजकोनुमन्ताचगृहीतापिस्वतंत्रकाः ८।

क्रियाप्रयोजकः कर्त्ता तत्रास्ति प्रथमा भवेत् तृतीया चाप्रयु
क्ते स्यादेतदेव न चान्यथा ९ ग्रामं गच्छति पान्थो यं पान्थे
गतिनियोक्तृता तिङाभिहितः पान्थः वचनं च क्रियासमं
१० कर्त्तर्यभिहिते ज्ञेया विभक्तिः प्रथमा सदा तिङाभि
हितकर्मस्था विभक्तिः प्रथमा तथा ११ ओदनः पच्यते तेन
तृतीया कर्त्तृगा त्वत्र पचतीत्यत्र चोक्तत्वं कर्त्तुरस्ति विवक्षया
१२ आकांक्षावशतो मुख्योभिहितत्वं भवेत्तिङा प्रयुक्तं क
थितत्वं चाभिहितत्वं तदेव हि १३ पच्यते पचतीत्यत्र मुख्य
त्वं कर्म्मकर्त्तृगं यक्शपाभ्यां तिङ् विशिष्टाभ्यां बुध्यते गौणता
न्यथा १४ पचतीत्यत्र कः किं च पच्यते किं च केन च आकां
क्षा मुख्यगौणस्था स्यात्क्रमात्कर्त्तृकर्म्मणोः १५ कर्त्तृप्रधा
नतास्थाने कर्त्तुः संख्या तिङा समा कर्म्मप्रधानतायां च क
र्म्मसंख्यापितत् समा १६ कर्त्तृप्रधानके स्थाने कर्म्मसंख्या
प्रयोचिता कर्म्मप्रधानके स्थाने कर्त्तुः संख्यापयेक्षिता १७
उक्ते कर्त्तरि संख्यान्तु तिङः कर्त्तृद्वयोः समा चैत्रः पचति मा
षान्नं पचतस्तौ पचन्ति ते १८ तथा संख्या कर्म्मगस्स्याज्ज्ञेया
कर्म्मक्रियापदे मूलकं पच्यते तेन पच्येते मूलके तथा १९
मूलकानि च पच्यन्ते कर्त्तुः संख्यात्वपेक्षया कृदन्ते षष्ठिका
ज्ञेया त्वभिहिते तु कर्त्तरि २० परलोकहितस्स्यात्प
रलोकहितेन वा सेवितव्यः सदा धर्म्मः पुरुषेण नरस्य च
२१ अनुक्ते कर्म्मणि ज्ञेयाः षष्ठीद्विचतुर्थिकाः कटस्य
कारकः कारुः षष्ठ्यत्रानुक्तकर्म्मणि २२ ग्रामं गच्छत्यनुक्ते
तु द्वितीया कर्म्मणीरिता संजानीते तु पुत्रेण तृतीया च प्रकी
र्त्तिता २२ ग्रामाय व्रजतीत्यत्र तुर्यिकानुक्तकर्म्मणि अ
ध्वभिन्ने तु गत्यर्थे कर्म्मणि द्वे विभक्तिके २३ द्वितीया च चतु

थींचग्रामंग्रामायवाव्रजेत् क्रियायोगेप्ययोगेपिप्रथमावच
नानिच २४ राजानदीजलंत्वेषुप्रथमैवक्रियानदि त्र
यः कालाःप्रयोगेतुक्रियानादृक्प्रदीयताम् २५ सम्बो
धनंचहेभोभ्यांज्ञायतेप्रथमैवहि
अथभावविचारः धात्वर्थस्त्वत्रभावोस्तिभवनंभावएव
वा २६ धात्वर्थएवभावाख्योकर्म्मकस्यलगोभवेत्
तिङ्वाच्यभावनायास्तुसत्वरूपतयास्थितेः २७ भाव
वाचितिङन्तेतुस्यादेकत्वंचसर्वदा द्वित्वाद्यप्रत्ययाच्चा
पिभाष्यादेकत्वमिष्यते २८ घटेनभूयतेगेहे घटाभ्यां
भूयतेतथा घटैस्तुभूयतेत्येवंद्वित्वाद्यंनक्रियागतम् २९
कर्त्रादीनांतुयत्रस्यात्सामानाधिकरण्यकम् लकारार्थे
नतत्रैवस्यात्कर्त्रादिगतताचया ३० संख्यानद्बोधकंचस्या
दाख्यातमितिनिश्चयः सामानाधिकरण्यंचतत्कर्त्रादिनिरू
पितम् ३१ लकारार्थेननोभावेदृश्यतेयतएवहि त
स्मादाख्यातगेभावेनैवद्वित्वादिकंभवेत् ३२।

अथकर्तृकर्म्मक्रियाविचारः

कार्य्यादीनांययोत्पत्तिःसव्यापारप्रवृत्तिका साक्रियाक
र्तृनिष्ठास्तिसैवस्यात्कर्म्मबोधिका ३३ क्रियायांत्र
चनंकर्तृकर्म्मणोःलिंगसंख्यके कर्त्तरिप्रथमायत्रद्विती
यातत्रकर्म्मणि ३४ कुंभकलालःकुरुतेकर्तृवाच्यक्रि
यास्तिसा कर्मणिप्रथमायत्रतृतीयाचास्तिकर्त्तरि क
र्मक्रियापदंतत्रस्यात्तिङन्तमितिबुध्यताम् कर्त्तृव्यापारि
काचापिविवक्षानेष्यतेयदा ३५ व्यापारेस्वेचकर्म्मादेः
स्वातंत्र्यात्कर्म्मणायदा ओदनःपच्यतेत्रास्तिकर्तृवत्क
र्मणिस्फुटा ३६ क्रियाकर्मप्रधानाचेत्कर्तृसंख्याविवक्ष

या क्रियते एवं कुलालेन कुलालाभ्यां नयात्वतैः ३८ छिन
त्ति चासिना त्रासि मथमासिः छिन्नत्यापि किञ्चित्प्रयोजनाद
त्रप्रक्रियाविषयो मया ३९ दर्शितोन्यद्विशेषेणतिङ
न्तविषये स्थितम् कर्मकर्तृक्रियार्थेः स्यात् वाक्यार्थः स
विशेषणैः क्रियाविशेषणेचायं द्वितीयावचनं भवेत्
लिंगं नपुंसकं च स्यात् अन्यत्र तु विवक्षया ४१ ।

अथ विशेष्यविशेषणभावः

विशेष्यो वस्तुवाची स्यात् तद्गुणं तु विशेषणम् विशेष
णो विशेष्यस्य लिंगसंख्याविभक्तयः ४२ भवंति ध्वज
द्व्लिंगत्वकाः सर्वत्र निश्चयः मुख्यो गौणो लाक्षणिकः
प्रयोगस्त्रिविधो भवेत् ४३ मुख्यं ज्ञानं भवेन्मुख्यो वि
शेषणपदं विना विशेषणैर्विशेष्यस्य ज्ञानं गौणत्वकार
कम् ४४ यथा क्रोधगुणाद्गौणो रामक्रोधो विषं मह
त् सिंहो माणवकस्तत्र लाक्षणीको बलादिना ४५
अस्मात्मदादिदं बोध्यमिती च्छा शक्तिरिष्यते शक्तं पदं
च तद्धीतु यौगिकं रूढमित्यपि योगरूढं तथा ज्ञेयं यौगि
कं रूढमेव च लक्षणा सक्यसंबंधस्तात्पर्यानुपपत्ति
तः ४६ वक्तुश्चाभीप्सितो ह्यर्थः शक्यार्थो लक्षणास्थ
ले जहत्स्वार्था जहत्स्वार्था भेदतो लक्षणा द्विधा ४८
गंगायां घोष इत्युक्तो तीरे सा लक्षणा मता स्वार्थरूपम
वाहस्यत्यागात्तीरे स्थिता यतः ४९ द्वितीया कुन्तिणो यां
ति काशीमन्येपि बुध्यते रक्तं दधिकाकेभ्यो द्वितीया ल
क्षणात्र च ५० रक्षणं स्मादिकेभ्योपि ज्ञायते काकरक्ष
णात् लक्षणाविषयो लक्ष्यो व्यंजनात् पृथक्कृतः
५१ ॥

अथ द्वितीया

क्रियोद्देश्यं भवेत्कर्म्म द्वितीया तत्र जायते जलं पिबति दुग्धं च
जले दुग्धे च कर्म्मता ५२ जलदुग्धे क्रियोद्देश्ये पानक्रिया
निरूपिते सप्तकर्म्माण्यकथितानीप्सिताभिहितेप्सिताः ५३
ईप्सितानीप्सितं कर्त्र्याख्यमनभिहितं तथा गां दोग्धि च पयो
गोपः कथितं तत्र विद्यते ५४ विषं भुङ्क्ते हमेज्यापि ग्रामं
गच्छंस्तृणं स्पृशन् अनीप्सितमिदं कर्म्म ज्ञायते तत्र निश्च
या ५५ कटः क्रियते तेनाऽभिहितं तत्प्रदर्शितम् ई
प्सितं त्विदमेवास्ति ज्ञातं सद्बुध्यते बुधः ५६ ईप्सितानी
प्सितं मुद्गांश्चोरयति विमूढधीः कर्तृकर्म समाख्यातं गुरुः
शिष्यं च प्रेषते ५७ शिष्यो ग्रामं तु यात्येव शिष्यः कर्त्ता
पि कर्म्म च उत्पाद्यं संस्कार्य्यं च विकार्य्यं प्राप्यमेव च ५८
चतुर्धात्र विकार्य्यं तु द्विधा भवति भेदतः प्रकृतेर्नाशकं चा
पि गुणान्तरकं तथा ५९ भेदापत्तेपि सर्वेषामन्तर्भूताः
पृथक् स्थिताः कटं करोति कारूकः उत्पाद्यं त्विदमेव हि ६०
दीक्षां प्राप्नोति सच्छिष्यः संस्कारोत्र तु दीक्षया काष्ठं भस्म क
रोत्यत्र विकार्य्यं प्रकृतेर्हरम् ६१ मृदं घटं करोत्यत्र गु
णान्तरकं मतम् ग्रामं प्राप्नोति ग्रामीणः प्राप्यं कर्म्मात्र बु
ध्यते ६२ क्रियाविशेषणं कर्म्म नपुंसकमपीष्यते य
थानिःशंकमतिक्षिप्रं लंकां रामोवलोकते ६३ ऋतेवि
नासमायोगे द्वितीयाऽत्र जायते कालाध्वनोश्च वीप्सा
यां हान्तरेणान्तरोऽपरि ६४ अभितः परितश्चापि निकषा
समयाभिधेक प्रत्यन्वाधिगताश्चस्यात् सर्वोभयतसोरपि
६५ ऋते बुद्धिं न बोधः स्याद्विना ज्ञानं सुखं न हि आ
वालं हरिभक्तिः स्यान्मासं द्वौ क्रोशमापगा ६६ वारेवारं

समायाति ह्यडुहं चान्तरेण शं अन्तरा त्वां मद्यास्येन सुपर्यो
गतोस्ति सः ६७ नगरं चाभितो गर्त्ताः नगरं परितो जलम्
निकषाद्रिं स्थिता वृक्षाः समयाद्रिं जलाद्रमा ६८ अभ्या
से च गुणं मानः धिक् कूरं गुणवर्जितम् दीनं प्रति कृपा
कार्य्या सोनुगेहं गृहं नाधि ६९ परितः सर्वतो ग्रामं रूप
न्तो भयतस्सभा शीङ्स्थासामधि पूर्वाणामाङ्याधः उ
भिर्वसः ७० आधारः कर्म विज्ञेयमुदाहरणं यथा
अधिशेते वनं रामो ध्यास्ते चाप्यधितिष्ठति ७१ आवस
ति दिवे कुण्ठ उपवसति च ध्रुवम् अधिवसति पत्तनमनु
वसति समाधवः ७२ अभुक्त्यर्थस्य वसते नोयोपवस
तः पथि दुहाद्यर्थकधातूनामविवक्षितकारकम् ७३
कर्म सञ्ज्ञं भवत्येवं दुहादिः प्राक्तनेरितः दुह्याच्पचन्द
ण्डहाधिमङ्क्ष्विब्रूशासुजिमन्थमुषाम् ७४ कर्मयुक्स्या
दकथितं तथा स्यान्नीहृकृषवहाम् दुह्यादिद्वादशानां स्या
न्यादिकानाञ्च शैव च ७५ चतुर्णाङ्कर्मणामुक्तं यत्तत्कर्मा
विवक्षितम् गान्दोग्धि च पयो गोपो याचते वसुधां बलिम्
७६ गोर्बलेरित्यपादानमत्र कर्माविवक्षितम् तूर्णान्य
सूपं पचति चौरान्दण्डयते शतम् ७७ दुर्गे रुणद्धि राजानं
विपत्तन्पतिर्महान् धर्मं कं पृच्छतोऽध्यानं प्राग्विनश्चितु
तः फलम् ७८ धर्मं ब्रूतेऽथ शिष्टं शिष्यं तापससज्जनौ
राज्यकं महाम्भोधिङ्कृष्णो जयति रुक्मिणीम् ७९ ममन्थ
फणिनं दधि चौरोमुष्णाति निःशानम् अजां निनाय सग्रामन्त
हारैनाञ्च कर्षेच वाहाद्यसमानार्थे पशवां मेसानि वोधत
भितते मार्थने चापि वल्लिं हरन्तीं सवामनः ८१ भाषते वक्ति
गदति शिष्यञ्च र्मं कथापयान् जानीते चान्द्रिकर्म्मोत्याख्यातम्

न्सोऽहनिरूपितान् ८२
गतिबुद्ध्यर्थभक्षार्थाकर्म्मकाश्शब्दकर्मकाः येधातवोऽत्रस
न्त्येषाम्प्रयोज्यकर्मसञ्ज्ञकः ८३ समादिष्टोऽथतेषांयेप्रयो
गाः पूर्वदर्शिताः तानेवोदाहरिष्येऽत्रकारिकारूपकायतः ८४
शत्रूनगमयत्स्वर्गंवेदार्थंस्वानवेदयत् आशयच्चामृतन्दे
वान्वेदमध्यापयद्विधिम् ८५ आसयत्सलिलेपृथ्वींयस्स
मेश्रीहरिर्गतिः गत्यर्थयोर्नीवह्योस्तुप्रतिषेधःप्रदर्शितः ८६
सूतकर्तृवहेस्तत्रप्रतिषेधोनविद्यते अहिंसार्थस्यभक्षेश्चप्र
योज्यःकर्मनोभवेत् ८७ यत्यादीनान्दृशोश्चापिप्रयोज्यःक
र्मतामियात् हृक्रोर्वास्याज्जयानड्वान्दृशोऽभिवदेऽपि ८८
भारंवाहयतेऽनन्त्यैस्तच्छापयतिनैःपुनः सूतोवाहयतेचोदरथं
भक्षयतेगरम् ८९ महेशोनाययमनुजान्कालन्नित्यमिति
स्थितिः पुत्रंजल्पयतेभाषयतेचैनोहरिस्तथा ९० भक्ता
न्दर्शयतिस्वैस्वांस्तथाहारयतेहरान् कटान्कारयतीम्स्चै
वाभिवादयतेगुरून् ९१ दर्शयतेंद्विवालेनवालंवापीतिभाव
य कर्मणोदाहृताह्येतेप्रयोगाश्चार्थसाधकाः ९२ काला
ध्वनोर्हिनीयास्यात्संयोगातिशयेसति मासंपचतिमाषान्न
क्रोशंधावाश्वोदति ९३ अधीतेमासमत्रापिक्रोशमद्रि
श्चवर्त्तते नदीवहतिवक्रापिक्रोशमित्यादिकम्भवेत् ९४

अथतृतीया

सहायकंतुकारणंयद्व्यापारादनन्तरम् क्रियासिद्धिर्भवेत्त
त्तृतीयायुक्तकेमता कुठारेणच्छिनत्त्येधःकुठारोऽत्रस
हायकः बाह्यमाभ्यन्तरंचेतिकारणंद्विप्रकारकम् चक्षु
षापश्यतिग्रामंगंगांचमनसास्तिमं साकंसार्द्धंसहालंकिं

द्वायोगेपितृतीयिका समयानिकषायोगे स्यादित्थंभूतलक्ष
णे हेतौ कर्त्तरित्थ्यर्थे विनायोगे भये पृथक् नानार्थे च त
थान्यूनेऽऊनेहीनेऽभवे तथा निंदार्थे संप्रदाने च तृतीयान्वर्थ
कार्थिका प्रकृत्यादिकशब्देभ्योऽव्ययाच्च विकारिणः॥
तेन साकं च सार्द्धं वा सह पुत्रेण चागतः श्रमेणालं च किं क्रो
धैः हा कष्टेन सुखं नहि पुत्रेण समया तोषः मित्रेणनिकषा
प्रियं इत्थंभूते तृतीयास्ति जटाभिस्तापसा इमे तापसं
जटानां च धारणादेव लक्ष्यते हेतौ धूमेन चात्राग्निः "द्रुमा
रामेणात्तसाः समं तुल्यं च चन्द्रेण सदृशं
चक्षुषं नव विनाधनेन विंनास्ति भयेन च पलायनम् ए
हीनः शत्रुभिर्दुष्टैः नातो मित्रेण चानिशं गुणेन न्यूनऊन
स्त्रहीनश्चापि गुणेन वै दास्ये मालार्थके निंद्ये दास्या सालं प्र
यच्छति प्रकृत्या शोभनो गार्ग्यो गोत्रेणेति समेन च प्रायेण
याज्ञिकस्तोऽक्ष्णा काणः पङ्गुस्तथाङ्घ्रिणा॥

अथ चतुर्थी

कर्मणा यमभिप्रैति संप्रदानन्तदुच्यते तादर्थ्यकानान्तथा
तूनां चतुर्थी तत्र जायते नमः स्वस्ति स्वधा स्वाहा वषडादि
युतानथा अलंदिते निमित्तेर्थे स्याद्राशिशिविकल्पनात्स
रूच्यर्थकथात्नां श्लाघ ह्नु स्थाशपान्तथा धारेः स्पृहेः
क्रुधद्रुहेर्ष्यासूयार्थान्वितानां तथा। राधेरीक्षेर्गुणश्चापि योगे
ऽशर्थे विपोषके चतुर्थी जायते तद्वत्कीधातोः करणेऽपि च
तादर्थ्ये क्लृपि सम्पत्तौ क्रियार्थोपपदस्य च तुमुनः कर्मणि
स्तेयात्तुमर्थे भाववाचिनि मन्यतेः प्राणिवर्ज्ये च कर्मणि स्या
दनादरे नौ भृगालशुककाकानामेव प्राणिषु वर्जनम् नौका

न्वयोऽपिज्ञेयंवर्जनेशास्त्रसम्मतम् दरिद्रायधनंदत्तेदरिद्रे संप्रदानता संप्रदानंत्रिधाज्ञेयंप्रेरकंचानुमन्तृच अनिराकर्तृकंचेतिदाधातोर्विषयेस्फुटम् याचनेगोस्तुविप्रायदानंप्रेरकमुच्यते अयाचनेतुयद्दानमनुमन्तृतदुच्यते निषेधाभावकंदानमनिराकर्तृसंज्ञकम् प्रतिश्रयेफलंदत्तं सदेहीतियाचने देव्यायस्त्रर्जयेमालादानेदेवीनरोधति नमोरामायपुत्रायसलिलादाग्नये भवेत् स्वधापित्रेवषट्वौषट्स्वोलं तु नमायच सह्योहितनिमित्तार्थेस्वामार्थंजलमानय मह्येह्यायमुभंभूयादाशिषादौ चदृश्यते ह्रायेरोचतेभक्तिर्गोपीकृष्णायश्लाघते कृततिष्ठतिशपतेनस्मैवापिविभावय शान्त्यायतिमह्यंसमोतमभक्तायवादरिः पुष्पेभ्यश्चस्पृहयतेदैत्यः क्रुध्यति विष्णवे उह्यतीर्ष्यतिवातस्मायसूयतिविगर्हति गर्गोराध्यतिकृष्णायहोत्रेसोऽनुगृणातिच शानायशसरिकीतोयुरूपैसेवतेहरिम् सानायजायतेभक्तिःकल्पतेप्रभुपतिहृते फलेभ्योयातिभिक्षुस्तपागायचमहीपतिः तृणायमन्यतेनत्वाकृणामन्यतइत्यपि शुनेश्वानंचत्वामन्येनावमन्तव्यमन्यते ॥

अथपंचमी

अपादानम्भवेत्सोऽत्रविश्लेषेयोवधिर्ध्रुवम् विभक्तिःपंचमीतत्रग्रामाद्यातिबुधोयथा चलाचलविभिन्नंतदेकादशाविधंपुनः धावतोस्त्वचलंपातेस्यावराद्चलंभवेत् भयमादानजुगुप्सितःपराजयजगुप्सके प्रमादत्राणविश्लेषाविरामान्तर्द्धिवारणाः व्याघ्राद्बिभेतिवैबाल आदत्तेच

धनं विभोः पितुः संजायते पुत्रः करीसिंहात्पराजितः या पाज्जुगुप्सते विद्वान् नीचोधर्मात्प्रमाद्यते आच्छादयतिगां शूरः इत्तान्पर्णं पतत्यधः सूरिर्विस्मेतेपापादंतर्धत्तेगु रोर्वटुः यवेभ्योवारयतिगामध्यापनेंक्रमात्मतम् भिन्ना न्यारथगादीनांयोगेपिस्यात्तुपंचमी गोपालाधीवराद्भि नाःशूद्रास्तेषांसमामताः प्रावरात्तुरथकृतेभ्यःनूना स्तेभ्योन्त्यजास्तथा। इतिपञ्चमी

अथषष्ठी

षष्ठीसम्बन्धमात्रस्याकर्तृत्वेनविवर्जिता भ्रातावैत्रस्य चायंवैसंबंधश्चैत्रगोमतः संबंधगातुषष्ठोषाविवक्षा वशात्तोद्वयोः संबंधस्योभयस्थत्वात्तुभयपदादिजायते निर्द्धारणेयथासास्यात् सर्वेषांगुणवान्वरः राजास्य पुरुषस्यायंराज्ञोभृत्यस्त्वभक्तिमान् प्रयोगभेदज्ञाज्ञे याषष्ठीतूभयगावसा द्वितीयार्थेपिषष्ठ्यास्तु कारकत्वं यथात्वद्धि प्राणोर्दिनान्हिप्रपुरोपंमातुःस्मरतिचेत्यपि कु त्रचित्द्वितीयायाःकारकत्वविवर्जिताः यथातास्तत्र विज्ञेयाःद्विमार्ष्टिंदत्तिणेनतु जरामिलायसाश्चात्रपा कायस्यालिकायथा धूमाद्ङ्क्तिश्रभोधीरचर्म्मं गीही पिनंततः पातिवज्ञापतेचालितुध्यतेद्वंतिपंचभिः क्रि याभिश्चामयुक्ताभिःकारकत्वंनचान्यथा॥

अथसप्तमी

अधिकरणमाधारःसप्तमीतत्रजायते क्रियाज्ञाप्यप दार्थानांविषयेसाचदृश्यते पतनप्रतिबंधार्थमाधारं

तं विद्वुधाः तत्राधिकरणं ज्ञेयं षड्विधं नाम भेदतः सामीप्यो
व्यापकश्चैव वैषयिकौपचारिके औपश्लेषिकनैमित्तकश्चैतत्
तु षड्विधम् गंगांघोषोहृदिब्रह्म सामीप्यमिदमीरितम् व्या
पकं तु तिले तैलं वैषयिकं वने मृगाः ॥

ताराणां कराग्रे तदौपचारिकसंज्ञकम् गुहे सूरस्थितिर्य
स्यान्नैमित्तकमिदं मतम् कटे शेते कुमारोसावौपश्लेषिक
संज्ञकम् निर्द्धारणे निमित्ते च सति सत्यर्थगापि च पंडिते
षु कविः श्रेष्ठः निर्द्धारणमिदं मतम् चर्मणि द्वीपिनं हंति नि
मित्तार्थे त्र सामता सत्सु सन्तेषु तो दुःखमित्यादौ सति सप्त
मी विद्यमाने गवां गोष्ठे सत्यर्थोऽस्पत्र किं पुनः

श्लोको यथा

चर्मणि द्वीपिनं हंति दंतयोर्हंति कुंजरं
केशेषु चमरीं हंति सीम्नि पुष्कलको हतः
नाभिकोशात्र सीमास्यात् गंधमृगस्तु पुष्कलः

अथ मिश्रितार्थाः विभक्तयः ॥

तृतीया पंचमी हेतु भये हर्षे च सम्मते हर्षाद्धर्षेण वा याति
भयाद्भयेन कम्पते प्रभवतीति योगेस्तः चतुर्थी षष्ठि के चेत्
तस्य प्रभवतीति स्यात् तस्मै प्रभवतीति च विना पृथक् द्वयो
र्योगे द्वितीया तृतीये च पंचमी भक्तिं विना हृथा जन्म पुत्रेण च वि
ना कुलम् विनाशुणान्धमानं स्यात् सर्वलोकमतं त्विदम्
पृथक् कुठारमेधोत्र कुठारेण पृथक् कृतम् कुठाराच्च पृथक्

ज्ञातमिंधनंसमुपार्जितम् ऋतेयोगेद्वितीयास्यात्
पंचमीचापिजायते ऋतेबुद्धिंनबोधःस्यादृतेज्ञाना
न्सुखंनहि चतुर्थीसप्तमीहेतुनिमित्तार्थेप्रकीर्त्तिते
यज्ञायचपशुर्बद्धः यज्ञेवापशुबंधनम् समानार्थ
कशब्दानांयोगेषष्ठीतृतीयके सप्तमःसदृशास्तस्या
धनस्यचधनेनवा तेयेनिर्द्धारणेहेतु सप्तमीषष्ठि
काभिधे सर्वेषांगुणवान्श्रेष्ठः सर्वेषुगुणवान्वरः
तुष्टापोपैश्चभोगेन तृतीयाषष्ठिकेचते तस्यतुष्ट
श्चतेनैवतेनतस्यापमानितः तेनतस्योपयुक्तं
स्यात्तस्यभोगोस्तुतेनवा तृतीयापञ्चमीषष्ठी
कारणेस्युर्विभक्तयः कुठारेणछिनत्त्येधः स्तोका
न्मुक्तोभवेत्तया कारणेषष्ठिकामित्रंसज्ञानीते
तृतस्यच तृतीयार्थोत्रसर्वत्ररूपाणामेवमेदता
तृतीयातुर्यकाषष्ठीसम्प्रदानेतथात्रिधा दास्याः
संयच्छतेमालांदास्यैचेत्यर्थबोधनम् क्षुधिताय
वदान्यन्नंसम्प्रदानेचतुर्थिका बलिश्चन्द्रमसेदेयो
त्वार्घ्यश्चन्द्रमसेपिच सम्प्रदानेतुहेतेयेकालानि
यतकेक्रये चतुर्थीचतृतीयाचशतेनचशताय
च ऊर्ध्वमिन्नेतुगत्यर्थेकर्मणिद्वेविभक्तिके
द्वितीयाचचतुर्थीचग्रामंग्रामायवाव्रजेत्॥

इतिविभक्त्यर्थाः

अथसमासाः

पदानांपदयोर्वापिचैकपद्यंसमासता विभक्तिलोपत
श्चांतेविभक्तिर्जायतेपुनः तत्पुरुषोबहुव्रीहिःकर्मधा
रयएवच द्विगुर्द्वंद्वाव्ययीभावाःसमासाःषट्प्रदर्शिताः
अत्रार्थेकस्यचित्पुंसोराजानंस्वार्थबोधने द्वंद्वोद्विगुरपि
चाहंमद्गेहेनित्यमव्ययीभावः तत्पुरुषकर्मधारय
येनाहंस्यांबहुव्रीहिः चार्थेद्वंद्वःसमासस्स्यादभेदे
कर्मधारयः अन्यार्थेतुबहुव्रीहिःनादौतत्पुरुषेप्रथा
नित्योनित्यालुगन्योत्तुक् केवलोथनञ्चच मध्यमप
दलोपीचोपपदोह्येकशेषकः लौकिकोलौकिकश्चापि
षण्णांभेदाइमेपिच. समासेषुचप्राधान्यंचतुर्धाविद्य
तेस्फुटम् पूर्वोत्तरोभयान्यार्थैर्भेदैर्लक्ष्यानुरोधतः
द्वंद्वैकशेषद्विगवःप्रायःस्युर्हिप्रधानकाः द्विगुर्नञ्
मध्यलोपीचकर्मधारयएवच अव्ययीभावकेपूर्व
प्रधानंबहुधोत्तरं तत्पुरुषस्यविज्ञेयंबहुव्रीहावप्रा
धान्यकम्॥

अथतत्पुरुषः

विभक्तिनाम्नाचनञाद्यष्टौतत्पुरुषामताः प्रथमादीं
तिमेशब्देनादौतत्पुरुषेभवेत् प्रथमादौक्वचिद्धापिपू
र्वकायःसमासके पूर्वकायःप्रयोगादौप्राधान्यपूर्वके
क्वचित्

प्रथमातत्पुरुषोयथा

पूर्वःकायस्य पूर्वकायः

अर्द्धं पिप्पल्याः अर्द्धपिप्पली
द्वितीयं भिक्षायाः भिक्षाद्वितीयं
एवं त्नीयान्तर्यादि शब्देष्वपि समासः
मासोजीविकां मासजीविकः
आपन्नोजीविकां आपन्नजीविकः
द्वितीयान्तत्पुरुषोयथा कृष्णंश्रितः कृष्णश्रितः नरकंपतितः नरकपतितः ग्रामंगतो ग्रामगतः सुखम् आपन्नः सुखापन्नः
त्नीयान्तत्पुरुषोयथा शंकुलयाखंडः शंकुलाखंडः शंकुलाखंगकर्त्तरी मासेन पूर्वः मासपूर्वः
कुठारेणछिन्नः कुठारछिन्नः वाचानिपुणो वाङ्-निपुणः
चतुर्थीतत्पुरुषोयथा यूपायदारु यूपदारु कुंडलायहिरण्यं कुंडलहिरण्यं भूतायबलिः भूतबलिः शिवायहितं शिवहितम् तस्मैहितं तद्धितम्
पंचमीतत्पुरुषोयथा सिंहात्भयं सिंहभयं चौरात्भयं चौरभयं हयात्पतितः हयपतितः
षष्ठीतत्पुरुषोयथा कृष्णस्यभक्तः कृष्णभक्तः वृक्षस्यफलं वृक्षफलम् वृक्षपुष्पं वृक्षमूलं वृक्षपत्रमित्यादि
सप्तमीतत्पुरुषोयथा अक्षेषुशौंडः अक्षशौंडः अक्षाः द्यूतपाशकाः ग्रामेगतः ग्रामगतः कूपेपतितः कूपपतितः

अथनञ्समासाः

प्रायोऽन्यैरव्ययार्थैर्नञ्भावार्थबोधकः तत्पुरुषोऽष्ट मोऽयं वैनञ् नाम्नात्र वर्णितः

नब्राह्मणः	अब्राह्मणः	नअश्वः	अनश्वः
नचटः	अचटः	नअकार।	अनकारः
नभेदः	अभेदः	नउत्तरम्	अनुत्तरम्

अत्रस्वराद्युत्तरपदयोगात्
नकारागमः

अथबहुव्रीहिः

सप्तधाथबहुव्रीहिःप्रायोऽन्यार्थप्रधानकः द्विपदोबहु स्त्रोऽपिसहपूर्वपदस्तथा संख्योत्तरपदश्चैवसंख्योभ यपदोऽपिच दिगन्तव्यतिहाराभ्यां लक्षणाभ्यां तुसप्तधा ससप्तदशधाज्ञेयः पुनर्भेदैःसलक्षणः स्यात्तरामोय मित्यादौयच्छब्देनान्यबोधनात् द्वित्रेत्यादौतुधेत्तेया परोभयप्रधानता द्विपदस्तुबहुव्रीहिर्विभक्त्यर्थेस माश्रितः द्वितीयादिविभक्तीनां नामभिः षड्विधो मतः षष्ठ्यर्थस्तुबहुव्रीहिस्त्रिधोदाहरणैः क्रमात् तद्गुणोऽतद्गुणोऽपिस्यात् संविज्ञानांतसंयुतः सप्त म्यर्थोबहुव्रीहिः सामानाधिकरण्यभाक् चक्रपा णिप्रयोगादौस्यात्व्यधिकरणोऽपिच।

उदाहरणानि

तत्र प्रथमं द्विपदो बहुव्रीहिः।

१ द्वितीयार्थे बहुव्रीहिः यथा प्राप्तं धनं यं पुरुषं स प्राप्तधनः प्राप्तम् सुखं यं पुरुषं स· प्राप्तसुखः आरूढवानरो वृक्षः

२ तृतीयार्थे बहु· यथा निर्जितः कामो येन स· निर्जितकामः दत्तं दानं येन स दत्तदानः

३ चतुर्थ्यर्थे बहु· यथा उपनीतं भोजनं यस्मै स· उपनीतभोजनः दत्तो दंडो यस्मै स· दत्तदंडः

४ पंचम्यर्थे बहु· यथा निर्गतं उदकं यस्मात् स· निर्गतोदकः कूपः निर्गता जना यस्मात् ग्रामात् स· निर्गतजनो ग्रामः

५ षष्ठ्यर्थे· बहु· यथा पीतं अम्बरं यस्य स पीताम्बरः विष्णुः बहवो भृत्या यस्य स· बहुभृत्यो धनाढ्यः

६ षष्ठ्यर्थभेदस्तद्गुणसंविज्ञानो बहुव्रीहिः यथा तस्य गुणास्तद्गुणाः तद्गुणाः संविज्ञायंते यत्रेति विग्रहः लंबकर्णमानयेत्यत्र लंबौ कर्णौ यस्य स लंबकर्णः

इति ज्ञाने· लंबकर्णतारूपतद्गुणसंविज्ञानपूर्वकं कर्णविशिष्टस्यैवानयनं भवति

७ अतद्गुणसंविज्ञानो बहुव्रीहिर्यथा दृष्टनाविकमानयेत्यत्र नौरूपतद्गुणविशिष्टस्यानयनासंभवात्तौ

रूपतद्गुणाविज्ञानपूर्वकमेव तस्यानयनं भवति

८ सप्तम्यर्थे व॰ यथा मत्तमुदकंयस्मिन्तेत्रे तत्म मोदकंतेत्रं धृतंमधुयस्मिन्पात्रे तत्धृतमधु पात्रम्

९ वहूपदो॰ यथा सुवदाः वृद्धाः ब्राह्मणाः यस्य सस्ववद वृद्धब्राह्मणः + वहुली रागदृष्टिर्गौर्यस्य सवहुली रागदृष्टिगुः।

१० संख्योत्तरपदोः यथा उपसमीपेदशानामिमेगृह षाः उपदशाः उपविंशाः उपशताः

११ संख्योभयपदोः यथा द्वौ वा त्रयो वा गुख्यायेषु द्वित्रा॰ पंचदशाः पंचषट्

१२ सहपूर्वपदो॰ यथा सहमूलेनउद्धृतः तरुः सम मूलोद्धृतः सहपत्नैः पतितोयः स॰सपत्नपतितः पत्ताः सहायाः

१३ व्यतिहारलक्षणो यथा केशेषुकेशेषुगृहीत्वामव र्ततेयत्युद्धं तत्केशाकेशि मुष्टिभिः मुष्टिभिः मुष्टीमुष्टि दंडैश्चदंडैः दंडादंडि

१४ दिगंतरलक्षणो यथा दक्षिणस्याश्चपूर्वस्याश्च दिशोर्यदन्तरालं सेयंदिक्‌दक्षिणपूर्वा॰ उत्तरपूर्वा दक्षिणपश्चिमा इत्यादि

१५ समानाधिकरणो यथा वहवोवर्णाः यस्मिन्पटेसंति सवहुवर्णः चित्रपटः वहवः पांथायस्मिन्कटेसंति सवहुपांथः कटः

१६ व्याधिकरणो यथा चक्रंपाणौयस्यसचक्रपाणिः

१७ नित्यसमासरूपो व॰यथा कंठेकालोयस्य सकंठे कालःशिवः विलेशेतेयः सविलेशयः सर्पः

उरसि लोमानि यस्य स उरसिलोमा इति बहुव्रीहिः

अथ कर्म्मधारयः।

कर्म्मधारयसंज्ञस्तु समधा चाष्टमोपिहि विशेषणादि कश्चैव विशेष्यादिपदस्तथा विशेषणद्वयादिश्चोपमा नादिपदोपि च उपमानोत्तरात्मोस्ति संभावनादिकस्त था अवधारणपूर्वोस्ति समपूर्वपदान्वितः मध्यम पदलोपी च कर्म्मधारयकोष्टमः

प्राधान्यं रूपभेदेन द्विविधं कर्म्मधारये क्वचित्पूर्वप दार्थे तु क्वचिदुत्तरके तथा पूरः पुरुषसिंहोयमत्र पू र्वपदार्थके नीलोत्पलमिदं यस्मात् प्राधान्यं चात्र तूत्त रे

उदाहरणानि यथा

१ विशेषणपूर्वपदो यथा नीलं च तदुत्पलं नीलो त्पलम् श्वेतश्चासौ अश्वश्च श्वेताश्वः नील पवनः नीलघटः

२ विशेष्यपूर्वपदो यथा वैयाकरणश्चासौ खसूची च वैयाकरणखसूची शास्त्रदृष्टः अहोनिर्म्म लं गगनमिति वक्ता

३ विशेषणोभयपदो यथा शीतं च तत् श्वेतं च शीत श्वेतम्

४ उपमानपूर्वपदो यथा कुंद इव श्वेतः कुंदश्वेतः मेघ इव श्यामः मेघश्याम

५ उपमानोत्तरपदो यथा पुरुषोयं व्याघ्र इव पुरुष व्याघ्रः नरोयं सिंह इव नरसिंहः पुरुषोयं वृष

इव पुरुषहृषः

५ संभावनापूर्वपदो यथा गुण इति हृद्धिः गुणहृद्धिः
पुत्र इतियत् ग्रहणं पुत्रग्रहणम्

६ अवधारणापूर्वपदो यथा गुणएवधनं गुणधनं
सज्जनमेववंधुः सज्जनवंधुः

७ मध्यमपदलोपी यथा शाकःप्रियोयस्य पार्थि
वस्यसशाकप्रियःशाकप्रियश्चासौपार्थिवः
शाकपार्थिवः अत्रमध्यगतप्रियपदलोपा
त्संज्ञा इतिकर्म्मधारयः

अथद्विगुः

संख्यापूर्वपदानांच समासोद्विगुरुच्यते द्विगुःस्यादेक
वद्भावोनेकवद्भावसंज्ञकः विषयस्तद्धितार्थस्यवा
च्योपितद्धितार्थके समाहारेपिक्षेवोत्तरपदपरस्त
था द्वंद्वैकशेष द्विगवः मायःस्युर्द्दिप्रधानकाः

उदाहरणानियथा

एकवद्भावो यथा त्रीणिशृंगानि समाहृतानि इति
त्रिशृंग पंचमूलानिसमाहृतानि इतिपंचमूली
दशमूली शतमूली

अनेकवद्भावो यथा चतस्रोदिशाः चतुर्द्दिशः त्रयोलो
काः त्रिलोकी

समाहारो यथा त्रयाणांसप्तीनां समाहारः त्रिसप्तं
अदंतानांस्त्रीमत्ययांतत्वं पचानांवटानांसमाहा
रः पंचवटी । त्रयाणांलोकानांसमाहारः त्रिलोकी

त्रिफला इतिरूढिः

उत्तरपदो यथा पंचगावः धनंयस्य सपंचगवधनः

तद्धितार्थविषयो यथा द्वयोर्मात्रोरपत्यं द्वैमातुरः षण्णाम् मातॄणामपत्यं षाण्मातुरः पंचनापितानामपत्यं पांचनापितिः

तद्धितार्थवाचो यथा पंचभिः गोभिः क्रीतः पंचगुः

इतिद्विगुः

अथद्वंद्वः

द्वंद्वःपञ्चविधश्चार्थे ह्येकशेषसमन्वितः समासेद्वंद्वकेतस्यात्प्राधान्यंहिपदद्वये समुच्चयसमाहारौतथैवान्वाचयोमतः इतरेतरयोगश्चाप्येकशेषोस्तिपंचमः लिंगंचान्त्यशब्दस्याद्विवचनादिपंचमे।

१ समुच्चयो॰ यथा चैत्रःपचतिमैत्रश्च अत्रविभक्तिलोपाभावेपिचकारादेकवाक्यतारूपासमासता वाक्यार्थबोधःफलम्

२ समाहारो यथा शंखश्चपटहश्चत योःसमाहारः शंखपटहंवाक्च त्वक्च द्वयोःसमाहारः वाक्त्वचम् पाणिपादम् अत्रांतिमशब्देपकवचनांततानित्यनपुंसकताचसदैव

३ अन्वाचयो॰ यथा भिक्षामट गांचानय॰ अत्रैककार्य्यप्रवृत्तस्यसामान्येनद्वितीयकार्यकरणंभवति

४ इतरेतरयोगो॰ यथा रामश्चकृष्णश्च रामकृष्णौ

रामश्च कृष्णश्च गोविन्दश्च रामकृष्णगोविंदाः
अत्रप्रत्येकपदप्राधान्यात् अनेकद्वयोः द्विवचनंच
द्वंद्वसमासेवहुवचनंचभवति
अन्यशब्दलिंगताच यथा गंगाचप्रयागश्च गंगा
प्रयागौ प्रयागश्च गंगाच प्रयागगंगे
५ एकशेषो यथा माताच पिताच पितरौ दुहिताच
पुत्रश्च पुत्रौ ब्राह्मणीच ब्राह्मणश्च ब्राह्म
णौ इतिद्वंद्वः
समुच्चयेनवाकान्वेद्व द्वंद्वं वाद्वयोश्चवा अंगत्वमाश्रिता
संख्यावाचकानांविकल्पतः

अथाव्ययीभावः

नामादिश्चाव्ययादिश्चाव्ययीभावोद्विधाभवेत् तत्री
योपिभवन्त्येकः पुनरव्ययसंज्ञया पूर्वोत्तरान्यसंज्ञे
चप्राधान्यंतत्रविद्यते पूर्वस्मिन्चोपकृष्णंतुगंगा
मिविपिनेनिशि प्राधान्यंचोत्तरस्मिंस्तु नगरेद्विसु
रंप्रति उतमगङ्गानिद्वन्द्वेत्वत्रान्यप्रधानकः
नामपूर्वपदो यथा सूपस्यलेशः सूपप्रति घृतस्य
लेशः घृतप्रति शाकस्यमात्रं शाकप्रति फल
स्यमात्रं फलप्रति
अव्ययपूर्वपदो यथा कुंभस्यउपसमीपेवर्त्तते उप
कुंभं कृष्णस्य उपसमीपेवर्त्तते उपकृष्णं क्रम
मनतिक्रम्यवर्त्तते यथाक्रमम्।
पुनरव्ययादिर्यथा ब्राह्मणान् आमंत्रयस्व ब्राह्म
णमामंत्रयस्व यावंत्यमत्राणिसन्ति तावतो

ब्राह्मणानामंत्रयस्वेति या वदमन्त्रम्

अथ संकीर्णाः समासाः

नित्यो नित्यो लुगन्यो लुक् केवलो घनजश्च मध्यमपदलोपी चोपपदो ह्येकशेषकः

१ नित्यसमासो यथा कंठेकालः अधिहरि इत्यादि बहुव्रीहादौ दर्शितः

प्रायेणाविग्रहो नित्यसमासः

अस्थितावकः कुंभकारश्च

२ अनित्यसमासो यथा राजपुरुषः राज्ञः पुरुषः पदे वाक्यमपि दृश्यते

३ अलुक् समासो यथा नविसारः युधिष्ठिरः खेचरः अत्र इवेन समासो विभक्त्यलोपश्च जीमूतस्य इव जीमूतस्येव

४ केवलसमासो यथा भूतपूर्वः पूर्वंभूतः इति विग्रहः केवलः अलुगेव वागर्थौ इव वागर्थाविव

५ नञ् समासः तत्पुरुषांते दर्शितः

६ मध्यमपदलोपी कर्म्मधारयांते दर्शितः

७ उपपदसमासो यथा सुवंतस्य तिङंतेन सह योगः सउपपदसमासः कर्म्मवाचके पूर्वपदे सति पवनहिधानम्

कुंभं करोतीति कुंभकारः ग्रंथकारः मालाकारः कुंभादि सुवंतपदैः सह करोतीति अदमतिनि धिकारपदसमासः

एकशेषः अयं द्वन्द्वान्ते दर्शितः
लौकिको यथा   पूर्वं भूतः भूतपूर्वः
अलौकिको यथा   पूर्व· अम्· भूत· सु राजन् ङ·स् पुरु
ष· सु इत्यादिरूपः

इति समासाः समाप्ताः

अथास्मिंस्तद्धितप्रकरणे विशेषद्योतनायास्य दशविभागा आके
रे प्रदर्शितास्तेषाञ्च कतिपयेऽनेकभेदसंवलिता यथाऽपत्या
धिकारनाम्नि प्रथमविभागे गोत्रापत्ययुवापत्येत्यावान्तरभेदा
भ्यां त्रिधा सामान्यापत्य· गोत्रापत्य· युवापत्येतिनामभिः प्रत्यया
अभिधीयन्ते नेत्रप्रधानादि विभागा अकारादि वर्णक्रमेण प्रदर्श
यिष्यमाणशब्देषु स्वादिगतैकपादिवर्णैः सूचिता उक्तेयाप्रथित
भागाश्चाधो यथाक्रमकुण्डलितविनाविलोक्यताम् ॥

यदा पौत्रादीनपत्यत्वेन वक्तुमिच्छेत्तर्हि पितामहादीनान्ते गोत्रा
पत्यानि कथ्यन्ते॥ अथ यदा पित्रादयो ज्येष्ठो भ्राता वा जीवति तदा प्र
पितामहादिमपेक्ष्य पौत्रप्रभृतेरपत्यं चतुर्थादिकं युवापत्यमि
ति व्यवह्रियते इति बोध्यम्

प्रकरणनाम	संकेताक्षराणि	प्रकरणनाम	संकेताक्षराणि
१ अपत्याधिकारः	अप·	९ ठञधिकारः	ठञ्
२ चातुरर्थिकाः	चातु·	१० नञ्स्नञधिकारः	नञ्स्न
३ शैषिकाः	शैषि·	११ मत्वर्थीयाः	मत्व·
४ प्राग्दीव्यतीयाः	प्राग्दी·	१२ प्राग्दिशीयाः	प्राग्दि
५ ठगधिकारः	ठग·	१३ प्रागिवीयाः	प्रागि
६ प्राग्घितीयाः	प्राग्घि	१४ तद्राजाः	तद्रा·
७ यद्विधिः	यद्वि·	१५ द्विरुक्तप्रक्रिया	द्विरु·
८ आर्हीयप्रकरणम्	आर्ही		

अंगना। नः। म॰। अंगानि अस्याः संतीति। कल्याण्यंगान्यस्याः
आंगिरसः। अण्। अप॰। अंगिरसः अपत्यानि। बहुत्वे। आंगिर
सा अपि।
अंगुलीयम्। छः। शै। अंगुल्यांभवं। शोभनेवा।
अंगुलीयकम्। कः। शै॰ स्वार्थे अंगुलीयमेवेतिविग्रहः
आग्नेयम्। ढक्। अप॰ अग्नेरपत्यादि
आग्रभोजनिकः। ठक्। ठ॰। अग्रेभोजनंनियतंदीयतेयस्मैसः
अग्रिमम्। डिमच्। शै॰। अग्रेभवम् साधुवा
अग्र्यः यत्। प्राग्धि। अग्रेसाधुः।
अजथ्या। थ्यन्। छ॰। अजाभ्योहिता अजथ्या। अजथ्या अजा
समूहः।
अणीष्ठः। इष्ठन्। प्रागि। सर्वेषामतिशयेन अणुः इति।
अणिमा। इमनिच्। तज्जस्य। अणोर्भावइति।
अणुकः। कन्। तद्धा। अणुइवप्रकृतिः
अणुकम्। तद्धाज॰। अणुरेव
अतः। तस्। तसिल्। अव्य॰ प्राग्दी॰। अस्मादिति।
अंततः तसिल्। तद्धा॰। अंतेइति।
अतितराम्। तरप्। प्रागि अतिशयेन अतिक्रमणम्
अतीसारकी। इनिः। म॰। अतीसारमस्यास्तीति।
अत्यंतीनः। खः। म॰। अत्यंतंगामी अत्यंतीनः।
अत्र। त्रल्। प्राग्दि॰। अव्यय। अस्मिन्निति
अद्य। द्य। प्राग्दि॰। अव्य। अस्मिन्नहनि इति।
अद्यतनम्। ट्यु। ट्युल्। शै॰। अद्यजातमित्यादि।
अधः। असिः। प्रागिवी। अव्य। अधरस्यांदिशि। अधरस्याः
दिशः। अधरावादिक्।
अधरेण। एनप्। प्रागि॰। अधरस्मिन्निति।

अधरेद्युः। एद्युस्। प्राग्। अधरस्मिन्नहनि।
अधस्तात्। अस्तातिः। प्राग्वि०। अधरस्यां वा इति।
अधार्म्मिकः। ठक्। ठ। अधर्ममाचरतीति।
अधित्यका। त्यकन्। म०। पर्वतस्य आरूढंस्थलमिति।
अधीती। इनिः। म०। अधीतमनेनेति।
अधुना। अधुना। प्राग्दी०। अव्य०। अस्मिन् काले इति।
अध्वनीनः। खः। म०। अध्वानम्। अलंगच्छतीति।
अध्वन्यः। यत्। म०। अध्वानम् अलंगच्छतीति।
अनेकधा। धा। अनेकप्रकारः।
अन्यतरेद्युः। एद्युस्। प्राग्दि०। अव्य०। अन्यतरस्मिन् अहनि इति।
अन्यथा। थाल्। प्राग्दि०। अव्य०। अन्यप्रकारेणेति।
अन्यदा। दा। प्राग्दि०। अव्य०। अन्यस्मिन् काले इति।
अन्येद्युः। एद्युस्। प्राग्दि०। अव्य०। अन्यस्मिन्नहनि इति।
अन्योन्यस्य। अन्यस्य द्वित्वम्। पूर्वपदस्य सुप्स्वरादेशः द्विरु-
कर्मव्यतिहारेणान्यः अन्यस्य
अन्योन्यंनमनं।
अन्योन्येनकृतम्।
अन्योन्यस्मैदत्तम्। द्विरुक्तम्
अन्योन्याश्रयः।
अपराह्णिकः। वुञ्। शै०। अपराह्णेजातः।
अपराह्णेतनम्। ट्यु। ट्युल्। शै०। अपराह्णकालेजातं।
अपरेद्युः। एद्युस्। अपरस्मिन्नहनिइति।
अभितः। तस्। प्राग्दि०। अव्य० चतुर्दिग्भ्यइति।
अभिरूपतमा। तमप्। सर्वेषामतिशायेन अभिरूपेति।
अमात्यः। त्यप्। शै०। अमांतिकसहाययोरव्ययं। निकटेसहा

येबावर्ततेइति।
अमुतः। तसिल्। प्राग्दि॰। अव्य॰। अमुष्मादिति
अमुत्र। त्रल्। प्राग्दी॰। अव्य॰। अमुष्मिन् इति
अयाथातथ्यम्। ष्यञ्। नञ्समास॰ अयथातथाभावइति।
अर्घ्यः। यत्। आर्हीं॰ अर्घमर्हतीति।
अर्घ्यम्। यत्। तद्धि॰। अर्घार्थमुदकमित्यादि।
अर्थी। इनिः। म॰। अर्थोस्यास्तीति।
अर्थ्यं। यत्। प्राग्घि। अर्थादनपेतम्।
आर्द्धिकः। ठिकन्। आर्हीं॰। अर्द्धेनक्रीतः। इति
आर्द्धिकी। ठिकन्। आर्हीं॰। अर्द्धक्रीतायासा।
अर्णवः। वः। मत्व॰। अर्णांसि विद्यंते अस्य इति
अल्पशः शस्। तद्धि॰। अल्पानि इति॰
अल्पीयान्। ईयसुन्। तद्धि॰। अयमेषामतिशयेन अल्पइति
अवः। असिः। प्रागिवी॰। अव्य॰। अवरस्यादिशि। अवर स्यादिशः। अवरावादिक्
अवरतः। तसिल्। प्रागिवी॰ अव्य॰। अवरस्यादितम्
अवरस्तात्। अस्तातिः। प्रागिवी॰। अव्य॰। अवरस्यांदिशि। अवरस्यादिशः। अवरावादिक् इति
अवस्तात्। अस्तातिः प्रागिवी॰। अव्य॰। अवरस्यांदिशि। अवरस्यादिशः अवरावादिक् इति
अवंती॰। लोपः अप॰ अवंतीदेशस्यनगर्याः वाराज्ञी
अवाच्यम्। यत्। शै॰। अवाच्यांदिशिभवं। अपशब्दवाचकस्तत्कृदंतप्रयोगः।
अवारपारीणः। खः शै॰। अवारपारे जातादिः। खः। मः। अवारपारेगामी इति।

अवारपारवारीणः । खः शै॰ । अवारपारवारेजातादिः ।
अवारीणः । खः । शै॰ अवारेजातादिः । खः । म॰ । अवारेगामीइति
अविथ्या । यत् । ऊ॰ प॰ कार्यादिता ।
अश्ममयम् । मयट् । प्रा॰ । अश्मनः अवयवरूपंविकाररूपंवा
अश्वीयम् । छः । चा॰ । अश्वानांसमूहः ।
अष्टमः । डट् । मडागमः । म॰ । अष्टानाम्पूरकः ।
अंसलः । लच् । म॰ । अंसोस्यास्तीति ।
अस्मदीयः । छः । शै॰ । आवयोः अस्माकंवा । अयम् ।

आकरिकः । ठक् । ठ॰ । आकरेनियुक्तः ।
आकर्षकः । वुन् । म॰ । आकर्षेकुशलः । रेफाभावे । आकषकोपि
आगस्त्यः । यञ् । अप । अगस्त्यस्य गोत्रापत्यं आगस्त्यः । तस्य
बहुत्वेयञोलुकि आगस्त्य देशेच अगस्तयः ।
आंगः । अण् । अप॰ । अंगस्यगोत्रापत्यं । ततः फिञ्युवापत्येत
स्यलुक् । आंगः पिताप्रुत्रश्च ।
आंगी । अण् । अप॰ । अंगदेशानांराज्ञी ।
आग्निमारुतम् । अण् । चा॰ । अग्निमरुतौदेवतेअस्य ।
आग्नेयाः । ढक् । चा॰ । अग्निर्देवतास्येति । तस्येदमितिवा ।
आग्रहायणिकः । ठक् । चा॰ । आग्रहायणीपौर्णमास्यस्य
स्मिन्मासेइत्यादि ।
आग्रहायणीकम् । ठञ् । शै॰ । आग्रहायण्यांदेयमृणम् ।
आग्रहायणी । अण् । चा॰ । अग्रेहायनमस्यांसा ।
आचमनीयम् । छः । प्रा॰ । आचमनार्थमुदकादि ।
आचमनीयकम् । छः । प्रा॰ । आचमनार्थमुदकम् ।
आचार्यकम् । वुञ् । आचार्यस्यभावइति ।

आढ्यकुलीनः। खः। अप। आढ्यकुलेजातः अथवा आढ्य
कुलस्यापत्यम् पुमान्।
आढ्यचरः। चरट्। भूतपूर्वे। आढ्योभूतपूर्वइति।
आतिथेयम्। ढञ्। साधु। अतिथयेसाधुइति।
आतिथ्यम्। ण्यः। तद्रा। अतिथयेदेयं दीयतेवा
आत्मनीनम्। खः। तद्धि। आत्मनेहितमिति।
आत्रेयः। ढक्। अप। अत्रेरपत्यमिति
आथर्वणः। ण्यः। शै। अथर्वणांधर्मआम्नायोवा।
आथर्वणिकः। ठक्। चा। अथर्वणमधीतेवेत्तिवा।
आदितः। तसिल्। तद्रा। आदौइति। अव्य
आदित्यः। ण्यः। अप। अदितेरपत्यादि।
आदिमम्। डिमच्। भ। आदौभवः इति
आधिदैविकम्। ठञ्। शै। अधिदेवेभवम् इत्यादि
आधिभौतिकम्। ठञ्। शै। अधिभूतंवर्त्तते अधिभूते
भवम् इत्यादि।
आध्यात्मिकम्। ठञ्। शै। अध्यात्मनिभवमित्यादि।
आध्वर्यवम्। अञ्। शै। अध्वर्योः इदम्।
आनुकूलिकः। ठक्। ठ। अनुकूलंवर्त्तते।
आनुलोमिकः। ठक्।ठ। अनुलोमंवर्त्तते।
आपणीकः। ठक्। ठ। आपणस्यधर्मः
आपत्कालिकः। निठ। शै। आपत्कालेजातादि।
आपत्कालिकी। ठञ्। शै। आपत्कालेजातादि।
आपराह्णिकम्। ठञ्। शै। अपराह्णेभवम्।
आपूपिकः। ठक्। शै। अपूपाः भक्तिः भागोयस्यसः।
आभिकः। ठक्। ठ। अभियावनतीतिकहीइति।

आमलकम्। मयट् भा॰ नस्यलुक्। आमलक्याः विकाररूपम् फलम्।
आम्रमयम्।मयट्॰ भा॰ आम्राणां अवयवरूपं विकाररूपं वा।
आमितीयम्। छ। भा॰। आमितायेहितम्।
आयुधिकः। ठन्। ठ॰। आयुधेन आयुधेर्वा जीवति।
आयुधीयः। छः। ठ॰। आयुधेजीवति आयुधीयः।
आरण्यकः। वुञ्। शै॰। अरण्येभवः। पन्थाः अध्यायः न्यायः। विहारः मनुष्यः हस्तीचेते। गोमये आरण्यकाः पक्षे आरण्याः वा।
आर्चः। णः। म॰। अर्चा अस्यास्तीति।
आर्ची। णः। म॰। अर्चा अस्याः अस्ति इति।
आर्द्धद्रौणिकः। ठञ्। आर्ही। अर्द्धद्रोणेन क्रीतः।
आर्द्धद्रौणिकम्। ठञ्। आर्ही॰। अर्द्धद्रोणेन क्रीतम्।
आर्यकल्पः। कल्पप्। ईषदूनआर्य्य इति।
आवंत्यः। ञ्यङ्। अवंत्याः राजा। अवंते अपत्यंवा।
आशिषिकः। ठञ्॰। आशिषा जीवति।
आशौचम्। अण्। शै। अशुचेरपगतं। पक्षे। अशौचं। नशौचं अशौचं वा।
आश्वः। अञ्। चा। अश्वस्य भावः इति अश्वैरुह्यते इति वा। आण्॰ शै। रथः।
आश्वम्। अण्। चा॰। अश्वानां समूहः अश्वस्य भाव इति वा।
आश्वपतः। अण्। अप। अश्वपतेरपत्य इति।
आश्वपतम्। अश्वपतेरपत्यादि॰ अप॰ अण्।
आश्वः । अण्॰ शै॰। अश्वैरुह्यते। रथः
आश्विकः। ठक्। ठ। अश्वेन गच्छति चरति वा कन्। तद्धा॰। अश्व इव भाति कृतिः आश्विकः

आश्विकम्। अश्वेनगमनम्। ठक्‌। ठस॰

आश्मः। अण्। मा॰ दीम। अश्मनःविकारः।

आश्मनम्। अन्। मा॰। अश्मनः विकारमयम्।

आश्मरः। रः। चा॰। अश्मना। अश्मभिर्वानिर्वृत्तः

आषाढः। अण्। चा॰। आषाढी पौर्णमास्यस्य। स्मिन् मासेति

आष्टमः। ञः। आगिवी। अष्टमोभागः इति

आष्टाकपालः। अण्। चा॰। अष्टस्वकपालेषुसंस्कृतः पुरोडाशः

आसिकः। ठक्। ठ॰। असिः प्रहरणमस्येति।

आस्माकः। अण्। शै॰। आवयोः। अस्माकंवा।

आस्तिकः। ठक्। अस्तिपरलोकं मतीयस्येति।

आस्माकीनः। खञ्। शै॰। आवयोः अस्माकंवा।

आस्यमात्रम्। मात्रच्। आस्यंप्रमाणमस्येति जलम्।

आह्निकम्। ठञ्। ठञ्॰। अह्नानिर्वृत्तमाह्निकम्।

आतिकः। ठक्। ठ॰। अत्तैर्दीव्यतिजयतिवा।

आतिकम्। ठक्। ठ॰। अतैर्जितम् इत्यादि।

आतद्यूतिकम्। ठक्। ठ॰। अतद्यूतेननिर्वृत्तंवैरं पांडवानां यथा।

इतः। तसिल्। मादि॰। अव्य॰। अस्मादिति।

इत्थम्। थमु। मादि॰। अव्य। अनेनप्रकारेणेति।

इतरेद्युः। द्युस्। इतरस्मिन्नहनि।

इदानीम्। दानीम्। मादि॰। अव्य॰। अस्मिन्कालेइति।

इंद्रकल्पः। कल्पप्। इषदिन्द्रानसमाप्यते इषदूनः इंद्रः इतिवा।

इयान्। मतुप्। म॰। इयत्प्रमाणमस्येति।

इष्टी। इनिः। म॰। इष्टमनेनेति।

आमलकम्। मयट्‌मा॰ नस्यलुक्। आमलक्या विकारङ्फलम्
आम्रमयम्।मयट्॰ मा॰ आम्राणां अवयवरूपंविकाररूपंवा।
आमितीयम्। छ। मा॰। आमितायैहितम्।
आयुधिकः। ठन्। ठ॰। आयुधेनआयुधैर्वाजीवति।
आयुधीयः। छः। ठ॰। आयुधेजीवति आयुधीयः।
आरण्यकः। वुञ्। शे॰। अरण्येभवः। पन्थाः अध्यायः।न्यायः।विहारः मनुष्यः हस्तीचेन्ने। गोमये आरण्यकाः पक्षे आरण्याः वा।
आर्चः। णः। म॰। अर्चाअस्यास्तीति।
आर्ची। णः। म॰। अर्चाअस्याः अस्ति इति।
आर्द्धद्रोणिकः। ठञ्। आर्द्दी। अर्द्धद्रोणेनक्रीतः।
आर्द्धद्रोणीकम्। ठञ्। आर्द्दी॰। अर्द्धद्रोणेनक्रीतम्।
आर्यकल्पः। कल्पप्। ईषदूनआर्य्य इति।
आवंत्यः। ञ्यङ्। अवंत्याःराजा। अवंते अपत्यंवा।
आशिषिकः। ठञ्॰। आशि षाजीवति।
आशौचम्। अण्। शै। अशुचेरपगतं।पक्षे। अशौचं। नशौचं अशौचंवा।
आश्वः। अञ्।ता। अश्वस्यभावःइति अश्वैरुह्यतेइतिवा। आण्॰ शै। रथः।
आश्वम्। अण्। ता॰। अश्वानांसमूहः अश्वस्यभावइतिवा।
आश्वपतः। अण्। अप। अश्वपतेरपत्यइति।
आश्वपतम्। अश्वपतेरपत्यादि॰ अप॰ अण्।
आश्वः। अण्॰ शै॰। अश्वैरुह्यते।रथः
आश्विकः। ठक्। ठ। अश्वेनगच्छति चरतिवा करु। नद्याः। अश्वइवभाति हृतिः आश्विकः

आश्विकम्। अश्वेनगमनम्। ठक्‌। ठम।
आश्मः। अण्। प्रा॰ दीव्य। अश्मनः विकारः।
आश्मनम्। अञ्। प्रा॰। अश्मनः विकारमयम्।
आश्मरः। रः। चा॰। अश्मना। अश्मभिर्वा निर्वृत्तः
आषाढः। अण्। चा॰। आषाढी पौर्णमास्यस्य स्मिन् मासेति
आष्टमः। ञः। प्रागिवी। अष्टमोभागः इति
आष्टाकपालः। अण्। चा॰। अष्टसुकपालेषु संस्कृतः पुरोडाशः
आसिकः। ठक्। ठ॰। असिः प्रहरणमस्येति।
आस्माकः। अण्। शै॰। आवयोः। अस्माकं वा।
आस्तिकः। ठक्। अस्ति परलोकं मतीयस्येति।
आस्माकीनः। खञ्। शै॰। आवयोः अस्माकं वा।
आस्यमात्रम्। मात्रच्। आस्यं प्रमाणमस्येति जलम्।
आह्निकम्। ठञ्। ठञ्॰। अह्ना निर्वृत्तमाह्निकम्।
आक्षिकः। ठक्। ठ॰। अक्षैर्दीव्यति जयति वा।
आक्षिकम्। ठक्। ठ॰। अक्षैर्जितम् इत्यादि।
आक्षद्यूतिकम्। ठक्। ठ॰। अक्षद्यूतेन निर्वृत्तं वैरं पांडवानां
यथा।
इतः। तसिल्। प्राग्दि॰। अव्य॰। अस्मादिति।
इत्थम्। थमु॰। प्राग्दि॰। अव्य। अनेन प्रकारेणेति।
इतरेद्युः। द्युस्। इतरस्मिन्नहनि।
इदानीम्। दानीम्। प्राग्दि॰। अव्य॰। अस्मिन् काले इति।
इंद्रकल्पः। कल्पप्। इषदिन्द्रो नसमाप्याते इषदूनः इं
द्रः इति वा।
इयान्। मतुप्। म॰। इयत्प्रमाणमस्येति।
इष्टी। इनिः। म॰। इष्टमनेनेति।

इह। ह। प्राग्दि। अव्य:। अस्मिन् देशे। लोके। काले वेतिवर्त्तते
इहत्यः। त्यप्·। शै·। इहभवः। जातादिः।
उख्यम्। यत्। चा·। उखापात्रविशेषः तस्यां संस्कृतम्।
उच्चकैः। अकच्। प्रागिवी। उच्चैःएव इति।
उडुलोमाः। अः। उडुलोम्नः अपत्यानि
उत्कः। कन्। म·। उत्कंठितोयं। उत्कः
उत्कटम्। कटच्। तत्र। उत ऊर्द्धंप्राप्नोतीति।
उत्कंठितः। इतच्। म·। उत्कण्ठासंजाता अस्य।
उत्का। कन्। म·। उत्कंठितास्त्री। नायिका।
उत्तरतः। तसिल्। प्रागिवी·। अव्य। उत्तरस्मादिति।
उत्तरपदिकः। ठन्·। उत्तरपदे वर्त्तते इति।
उत्तरतोवसति। अतसुच्। प्राग्दि·। अव्य·। उत्तरस्यांदिशि
उत्तरस्मिन् देशेवा इति।
उत्तरागतः। आतिः। प्राग्दी·। अव्य·। उत्तरस्माद्देशा दागतः
उत्तरेद्युः पद्युस् उत्तरस्मिन्नहनि इति
उत्साही। इनिः। म·। उत्साहोस्यास्तीति।
उदीच्यम्। यत्। उदीच्यांभवम्।
उरुगंधिः। इत्। उरुगंधोयस्येति।
उपत्यका। इतच्। म·। पर्वतस्य समीपे आरूढंस्थलम् इति
उपरिष्टाद्वसति। रिष्टातिः। प्राग्दी·। अव्य· ऊर्द्धं वसति।
उभयेद्युः। एद्युस्। उभयस्मिन्। उभययोर्वा दिनयोः इति
उभयद्युः। एद्युस्। प्राग्दि·। अव्ययं। उभयोरह्नोः।
उरसिलः। इलच्। म·। उरः अस्यास्तीति।
उरस्यः। यत्। शै·। उरसिभवः। उरसा पकादिक्। हारादयः
उरस्वान्। मतुप्। म·। उरोयस्तीति उरस्वान्।
उषस्यम्। यत्·। चा·। उषःप्रातःकालोदेवतास्येति। तस्येदमि
तिवा।

उष्णालुः। आलुच्। म०। उष्णं न सहते इति।
ऊरुदघ्नम्। दघ्नच्। म०। ऊरुप्रमाणमस्येति। जलम्।
ऊरुद्वयसम्। द्वयसच्। म०। ऊरुप्रमाणमस्येति।
ऊरुमात्रम्। मात्रच्। म०। ऊरुप्रमाणमस्येति।
ऊर्णायुः। युस्। ऊर्णायस्यास्तीति।
ऊर्ध्वंवसति। रिल्। प्राग्दी अव्यय० उच्चैर्वसति।
ऋतव्यम्। यत्। ऋसंबंधीयत् ऋतवे हितम्।
ऋष्यकम्। कः। चा०। ऋष्येण निर्वृत्तम्।
एकः। आकिन्। प्राग्वि०। आकिनो लुक्। न सहायो स्येति।
एककः। कन्। प्रै०। असहायः एकाकी
एकदा। दा। प्राग्दि०। अव्य०। एकस्मिन् काले इति।
एकधा। धा। प्राग्वि०। अव्य०। एकप्रकारमिति।
एकध्यम्। ध्यमुञ्। प्राग्वि०। एकधा वा धुं क्ते इति।
एकधुरीणः। खः। प्राग्हि०। एकधुरं वहतीति।
एकविंशः। डट्। म०। एकविंशतेः पूरकः एकविंशः।
एकविंशतितमः। तमट्। म०। एकविंशतेः पूरणः इति।
एकशततमः। तमट्। म०। एकाधिकशतस्य पूरणः इति।
एकषष्टः। डट्। म०। एकषष्टेः पूरकः इति।
एकषष्टितमः। तमट्। म०। एकषष्टेः पूरणः इति।
एकाकी। आकिन्। प्राग्वि०। न सहायोस्येति।
एतर्हि। र्हिल्। प्राग्दि०। अव्य०। एतस्मिन् काले।
एतावान्। मतुप्। म। एतावत्प्रमाणमस्येति।
ऐकध्यम्। ध्यमुञ्‌०प्राग्वि०एकस्यभावः इति एकधावाणिञ्‌कृत्।
ऐणम्। अण्। प्रा०। एणस्य हरिणस्य विकारः रूपम्।
ऐणेयम्। ढञ्। प्रा०। एण्याः विकाररूपं ढञ् एण्या अपत्यमवा

ऐतिह्यम्। ञ्यः। तद्धि। इतिह इति।
ऐतिहासिकः। ठक्। चा। इतिहासमधीते वेद वा।
ऐंद्रम्। अण्। चा। इंद्रोदेवता अस्य इति।
ऐषमस्तनम्। ट्युल्। ट्युट्। शैषिकौ। ऐषमः इत्यव्ययं तत्रजातादि।
ऐषमः। समरणस्। प्रागि। अव्ययं अस्मिन् संवत्सरे जातादि
ऐषमस्त्यम्। त्यप्। शै। ऐषमः इत्यव्ययं तत्रजातादि।
ऐहलौकिकम्। ठञ्। शै। इह लोके भवम्।
औडुपिकः। ठक्। ठ। उडुपेन तरति
औडुलोमिः। इञ्। अप। उडुलोम्नोऽपत्यम्। बहुषुकाः उडुलोमाः
औत्तराहः। आहञ्। शै। उत्तरस्यां भवः जातादिर्वा।
औत्सः। अञ्। अप। उत्सस्यापत्यादि।
औदश्वित्कः। ठक्। चा। उदकं श्वयति वर्द्धते इति उदश्वित्। उदश्वितः सः।
औडुंबरः। अण्। चा। उडुंबराः संत्यस्मिन्।
औपगवः। अण्। अप। उपगोरपत्यम्। उपगोः गोत्रापत्यं वा उपगोरयं वा।
औपगवी। अण्। अप। उपगोरपत्यं स्त्री।
औपनिषदः। अण्। शै। उपनिषद्भिः गम्यते इति।
औरसः। अण्। प्राग्दि। उरसा निर्मितः इति।
औरस्यः। यत्। प्राग्दि। उरसा निर्मितः पुत्रः औरस्यः। उरसः सकाशाद्भवतीति वा।
और्णम्। अञ्। प्राग्दी। ऊर्णायाः विकाररूपम्।
और्णकम्। वुञ्। प्रा। ऊर्णायाः विकाररूपम्। सूत्रम्।
औलपयः। ञ्यः। तद्धि। औलपीयो। बहुत्वे औलपयः।
औलूखलः। अण्। शै। उलूखले संनाः।

औषिकः। ठक्। चा॰। उषाचरति।
औष्ट्रम्। अञ्। उष्ट्रस्यभाव इति।
औष्ट्रासम्। अण्। चा॰। उष्ट्रासाहसम्। साम।
औष्ट्रम्। अण्॰। चा॰। उष्ट्रसाहस्रमसाम। टिलोपोऽत्र।

कठाः। णीनिः। शै॰। तस्यल्लुक्। कंठेनप्रोक्तमधीयते।
कंठ्यः। यत्। कंठेभवः इति।
कंठ्यम्। यत्। त्र्। कंठेहितम् इति।
कच्छुरः। रः। म॰। कच्छूरस्यास्तीति विग्रहः कच्छू इत्यस्य ह्रस्वत्वम्
कतरः। डतरच्। प्राग्॰। अनयोः कः।
कतमः।
कति। डति। म॰। कियत्प्रमाणंयस्येति। कति
कतिथः। डट्। म॰। कतिसंख्यकानांपूरण इति थुगागमः।
कतिधा। धा॰। प्राग्दी॰। कतिप्रकारः इति।
कतिपयथः। डट्। म॰। कतिपयसंख्यकानांपूरणइति।
कथम्। थमु॰। प्राग्दि॰। अव्य॰। केनप्रकारेणेति।
कदा। दा। प्राग्दि॰। अव्य॰। कस्मिन्कालेइति।
कनिष्ठः। इष्ठन्। प्राग्॰। सर्वेषामतिशयेन अल्पः इति
कनीयान्। ईयसुन्। प्राग्॰। अयमनयोरतिशयेन कनिष्ठइति
कर्णिका। कन्। शै॰। कर्णेभवा। भूषणम्।
कर्ण्यम्। यत्। प्राग्हि॰। कर्मणेहितम्।
कर्मण्यः। यत्। प्राग्हि॰। कर्मणिसाधुः।
कवर्गीयम्। छः। शै॰। कवर्गेभवम्।
कर्हि। र्हिल्। प्राग्दि॰। अव्य॰। कस्मिन्काले। कदाइति।
काकम्। अण्। चा॰। काकानांसमूहः।

काच्छः। अण्। शै॰। कच्छदेशेभवः। काच्छः।
काठिन्यम्। ष्यञ्। तत्स॰। काठिनस्यभावः।
काणेयः। ढक्। अप॰। काणस्यापत्यम्।
काणेरः। ढ्रक्। अप॰। काणस्यापत्यम्।
काण्वाः। अण्। शै॰। कण्वस्यछात्राः।
कात्थीयाः। छः। अप॰। कात्यायनस्यछात्राः अत्रफकः लुक्।
कात्यायनीयाः। छः। अप। कात्यायनस्य छात्राः अत्रफकः लुक्।
कात्रेयकः। ढकञ्। शै॰। कुत्सिताः त्रयः कत्रयः। तत्रजातादिः।
काथिकः। ठक्। साग्वि। कथायांसाधुः। इति।
काद्रवेयाः। ढक्। अप॰। कद्र्वाः अपत्यानि।
कानीनः। अण्। अप। कन्यायाः अपत्यं। कर्णो। व्यासश्च।
कापेयम्। ढक्। कपेः भावः। इति।
कापोतम्। अञ्। चा॰। कपोतानांसमूहः।
कापित्थम्। अण्। सा॰। कपित्थस्यविकारःरूप मिति।
कायम्। अण्। चा॰। कोब्रह्मादेवतास्येति।
कारीरम्। अञ्। साग्दी। करीरस्यावयवःविकाररूपंवा।
कारूषी। अण्। अप॰। करूषाणांदेशा नांराज्ञी। दंतवक्त्रमहिषी
कार्तिकः। अण्। चा॰। कार्त्तिकीपौर्णमासीयस्मिन्मासेसः।
कार्पासम्। अण्। साग्दी॰। कार्पासस्यविकारः तत्आच्छादनम्।
कार्त्तिकी। अण्। चा॰। कृत्तिकायुक्तापौर्णमासी।
कार्त्तिकिकः। ठक्। चा॰। कार्त्तिकीपौर्णमासीयस्मिन्मासेसः।
कार्द्दमिकः। ठक्। चा॰। कर्द्दमेनरक्तःपटः।
कार्मार्यायणिः। फिञ्। अप॰। कार्मार्यस्यापत्यम्। कर्मकारस्याप त्यंकार्मार्यः
कार्मुकम्। उकञ्। ठञ्॰। कर्मणि प्रभवतीति।
कार्ष्णिः। इञ्। अप॰। कृष्णस्यापत्यमिति।

कालशेयम्। ढञ्। शै॰। कलशिघटः। तत्रभवं। पयः।
कालायाः। अण्। शै॰। कलापिना प्रोक्तम्अधीयते।
कालिंगः। अण्। कलिंगदेशस्यराजा। कलिंगस्यापत्यंवा।
कालेयम्। ढक्। अप॰। कलेरपत्यादि।
कावचिकम्। ठञ्। चा॰। कवचिनांसमूहः।
काव्यम्। ष्यञ्। तन्त्र। कवेर्भावः कर्मवाकाव्यम्।
काशिका। ञिठ्। शै॰। काशिः देशविशेषः तत्रजातादि।
काशिकी। ठञ्। शै॰। काशिः देशविशेषः तत्रजातादि।
काशिलः। इल॰ चा॰। काशेननिर्वृत्तम्।
काषायम्। अण्॰ चा॰। कषायेणरक्तंवस्त्रम्।
कांस्यम्। कंसापहितं। कंसीयंकः तस्यविकारः यञ्। तक कंस्य
कियंतः। मतुप्। म। कियत्प्रमाणंयस्येति।
कियान्। मतुप्। म। कियत्प्रमाणमस्येतिकियान्।
किरातार्जुनीयम्। छः। शै॰। किरातार्जुनमधिकृत्यकृतम्।
कुंचकीयम्। छः। चा॰। कुंचकाभ्योअहरभवम्।
कुंजरः। रः। म॰। कुंजः हृस्वदेशः दंतोवा। तदस्यास्तीति।
कुटीरः। रक्। प्रागिवी॰। अल्पाकुटी।
कुतः। तस्। प्राग्दि॰। अव्य॰। कस्मादिति।
कुत्र। त्रल्॰। प्राग्दि॰। अव्य॰ कस्मिन्निति।
कुत्साः। अण्। अप॰। कुत्सस्यापत्यानि॰। अणःलोपात्कौत्साः
कुमारतरः। तरप्। अयमनयोरतिशयेनकुमारः इति।
कुमुद्वान्। मतुप्। चा॰। कुमुदानिसंत्यस्मिन्।
कुलीनः। खः। अप॰। कुलस्यापत्यं।
कुल्यः। यत्॰ अप॰। कुलेभवः। कुलस्यापत्यंवा।

कुसीदिकः। कुसीदायप्रयच्छतीति वृद्धिजीवी। व्याजजीया इतिभाषा

कुसुमितः। इतच्। कुसुमानिसंजातानि अस्येति।

कूर्चिका। ठन्। म॰। कूर्चमस्त्यस्याः साकूर्चिका॰ कूर्च श्मश्रुन्त

ए शुक्लेवा दाढी इति।

कुह। ह। प्राग्दि॰। अव्यय कस्मिन्काले इति किमः कुआदेशः

कृत्रिमं। मप्। ठ॰। उत्पन्नेर्थे करणेन निर्वृत्तम्।

कृशतमः। तमप्। प्रागि॰। अयमेषामतिशयेन कृशः

कृशतरः। तरप्। अयमनयोरतिशयेन कृश इति।

कृषीवलः। वलच्। म॰। कृषिः क्षेत्रादिकर्मास्यास्तीति।

कृष्णः। मतुप्। म॰। कृष्णोगुणोस्यास्ति इति।

कृष्णीकृतः। च्विः। तद्रा। अकृष्णः कृष्णः संपद्यते इति।

कृष्णीयान्। ईयसुन्। अयमेषामतिशयेन कृष्ण इति।

केकयी। अण॰ अप॰। केकयस्यराज्ञः अपत्यंयास्त्रीसाकेकयी।

केशचणः। चणप्। केशेनवित्त इति।

केशवः। वः। म॰। केशोस्यास्तीति।

केशवान्। मतुप्। म॰ प्रशस्ताः केशाः अस्यसन्तीति।

केशिकः। ठन्। म॰। केश केशोभग इतीयते। केशवती स्त्री॰

कैकेयी। अण्। अप॰। केकयदेशविशेषाणां राज्ञी।

कैदारकम्। वुञ्। चा॰ केदाराणांसमूहः।

कैदारम्। अण्॰। चा॰ केदाराणांसमूहः।

कैदारिकम्। ठञ्। चा॰ केदाराणांसमूहः।

कैदार्यम्। यञ्। चा॰ केदाराणांसमूहः।

कैशिकम्। ठक्। चा॰ केशानांसमूहः।

कैशीयम्। छः। चा॰ केशानांसमूहः।

कैश्यम्। यः। चा। केशानांसमूहः।
कौंजायनः। च्फञ्। अप। कुंजस्यगोत्रापत्यम्।
कौंजायिन्यः। ञ्यः। अप। कौंजायनएव कौंजायन्यः।
कौंतिकः। ठक्। ठ। कुंतः प्रहरणमस्येति।
कौंभकारिः। इञ्। अप। कुंभकारस्यापत्यम्।
कौंभकार्यः। ण्यः। अप। कुंभकारस्यापत्यम्।
कौमारः। अञ्। चा। अपूर्वपतिंकुमारीं पतिरुपपन्नःइति
कौमारःपतिः विवाहितः यद्वा अपूर्वपतिः कुमा
रीपतिमुपपन्ना कौमारीभार्या।
कौमारम्। अञ्। कुमारस्यभावः।
कौमारी। अञ्। चा। कुमारीपतिनोपपन्ना।
कौमुदिकः। ठक्। चा। कुमुदानिसंत्यस्मिन्।
कौरवः। अण्। अप। बहुत्वेलुकि कुरवः।
कौरवकः। वुञ्। शै। कुरुषुदेशविशेषेषुजातादिः।
कौरव्यः। ण्यः। अप। कुरोरपत्यं। कुरूणांराजावा।
कौलः। शै। कुलेजातादिः। अण्।
कौलटिनेयः। ढक्। अप। कुलटाया अपत्यम् भिक्षुकीसती कुलटा
कौलटेयः। ढक्। अप। कुलटाया अपत्यम् भिक्षुकीसती कुलटा
कौलटेरः। ढ्रक्। अप। व्यभिचारिण्याःकुलटाया अपत्यम्
कौलत्थम्। अण्। ठ। कुलत्थेनसंस्कृतम्।
कौलेयः। ढक्। कुलेभवः।
कौलेयकः। ढकञ्। शै। कुलेजातादिः श्वैव। अन्यः कौलः
कौशलायनिः। फिञ्। अप। कुशलस्यापत्यम्।
कौशांबी। अण्। चा। कुशांबेननिर्वृत्ता
कौशेयम्। ढञ्। कोशेभवं। शै। जातम्।

कौसल्यः। ञ्यङ्। अप। कोसलदेशानां राजा। कोसलस्यापत्यं वा
कौसुंभः। अण्। कुसुंभपव।
कौसुंभम्। अण्। चो०। कुसुंभेन रक्तम्।
कौन्तेयकः। ढकञ्। शै०। कुन्तेजातादिः। असिरेव। अन्यः कौन्तः अण्
कौन्तेयम्। ढञ्। कुन्तौ भवम्।
कौन्तेयकः। वुञ्।
क्रमकः। वुन्। चा० क्रममधीते। वेद वा।
क्रयविक्रयिकः। ठन्। ठ०। क्रयविक्रयेन जीवति।
क्रयिकः। ठन्। ठ०। क्रयेन जीवति।
क्रशिमा। इमनिच्। कृशस्य भाव इति।
क्रशिष्ठः। इष्ठन्। प्रागि०। सर्वेषामतिशयेन कृश इति।
कुंचकीयः। छः। शै०। कुंचकस्यायम्।
क्रौशशतिकः। ढन्। कन्। ठञ्०। क्रोशशतं गच्छतीति।
क्व। अत्। प्राग्दि०। अव्ययः कस्मिन् काले इति कस्मिन् देशे। स्थाने च
क्वत्यः। त्यप्। शै०। क्वभवः। जातादिर्वा।
खरः। रः। म०। खरमिन्द्रियं राति। अभिभवतीति।
खल्यम्। यत्। छ०। खलाय हितं। खलः खलवाडा अन्नकीधड़ इतिभाषा
खल्या। यः। चा०। खलानां समूहः।
खादिरम्। अञ्। प्रा०। खदिरस्य विकाररूपमवयवस्यं वा।
खानित्रिकः। ठक्। खनित्रेण खनति।
गजता। तल्। चा०। गजानां समूहः।
गण्यः। यत्। प्राग्घितीयः। गणं लब्धा।
गरिमा। इमनिच्। गुरोर्भाव इति।
गरिष्ठः। इष्ठन्। प्रागि०। सर्वेषामतिशयेन गुरुरिति।

गरीयान्। ईयसुन्। प्रागि॰। अयमेषामतिशयेन गुरुरिति।
गव्यम्। यत्॰ अप॰ गोर्विकारादि। गोरिदं गोर्विकारो वेति।
गव्यं॰। यत्॰। प्रा॰। गोर्विकारः। यत्॰ छ। गोभ्यो हितं गव्यं।
गाङ्गः। अण्। अप॰। गङ्गाया अपत्यम्।
गाङ्गायनिः। फिञ्। अप॰। गङ्गाया अपत्यम्।
गाङ्गेयः। ढक्। अप। गङ्गाया अपत्यम्।
गाणपतम्। गणपतेरपत्यादि॰ अप॰। अण्।
गाणपत्यः। गणपतेरपत्यादि॰। मंत्रविशेषः ण्य ञ। अप।
गाणिक्यम्। ष्यञ्। चा॰। गणिकानां समूहः
गांभीर्यम्। ष्यः। प्रौ॰। गंभीर पुरुषाद्दौ भवम्।
गार्गेः। ण॰। अप॰। गार्ग्याः अपत्याः यस्येति ईलोपः।
गार्गिकः। ठक्। गार्ग्याः अपत्यम्।
गार्ग्यः। ण्यः। अप॰। गर्गस्य गोत्रापत्यं। यञ् वा। गर्गस्य गोत्रापत्यं।
गार्भिणम्। अण्। चा॰ गर्भिणीनां समूहः।
गार्ग्यायणः। फक्। अप॰। गार्ग्यस्य युवापत्यं। फञ् वा।
गार्ष्टेयः। ढक्। अप॰। सकृत्प्रसूताया गोरपत्यः। गृष्टेः।
गार्गीयाः। छः। अप॰। गर्गाणां छात्राः।
गार्हपत्यः। यत्। प्राग्दि॰। गृहपतिर्यजमानः तेन संयुक्तो गार्ह
पत्योऽग्निः
गुणवान्। मतुप्। गुणो यस्य यस्मिन् वा भवंतीति स्त्री चेत् गुणवती।
गुणी। इनिः। गुणं यस्यास्तीति।
गुरुतमः। तमप्। अयं सर्वेषामतिशयेन गुरुरिति।
गोतमाः। अण्॰। अप॰। गोतमस्यापत्यानि। बहुत्वे। यथा।
गौतमः। गौतमौ। गौतमाः।
गोता। तल्। तञ्त्वन्। गोर्भावः इति तलं तन्त्रिकं।
गोत्वम्। त्व तत्त्वन्। गोर्भावः गोत्वम्।

गोनर्दीयः। छः। शै॰। गोनर्द देशेभवः।
गोमयम्। मयट्। मा॰। गोः पुरीषम्।
गोरूप्यम्। रूप्यः। प्र। गोभ्यो हेतुभ्य आगतमिति।
गौधारः। आरक्। अप॰। गोधाया अपत्यम्।
गौधेयः। ढक्। अप। गोधाया अपत्यम्।
गौधेरः। द्रक्। अप। गोधाया अपत्यम्।
गौनर्दः। अण्। शैषि। गोनर्दे भवः।
गोपुच्छिकः। ठञ्। ठ। गोपुच्छेन तरति।
गौरवम्। अण्। गुरोर्भावः इति। नन्द्रन्त्र।
गौरुतल्पिकः। ठक्। ठ॰। गुरुतल्पंगच्छतीति।
ग्रामता। तल्। चा॰। ग्रामाणाम्। समूहः।
ग्रामेयकः। ढकञ्। शै॰। ग्रामेजातादिः।
ग्राम्यः। यः शै॰। ग्रामेजातादिः।
ग्रामीणः। खञ्। शै॰। ग्रामेजातादिः।
ग्रैवः। अण्। शै॰। ग्रीवायांजातादिः। विस्फोटकाद्याः।
ग्रैवेयम्। ढञ्। शै। ग्रीवायांभवम्।
ग्रैवेयकः। ढकञ्। शै। ग्रीवायांशोभते भवो।
ग्रैवेयकम्। ढकञ्। शै॰। ग्रीवायांशोभवंला।
ग्रैष्मम्। अण्। शै॰। ग्रीष्मेभवम्।
ग्रैष्मिकम्। वुञ्। शै। ग्रीष्मे जातम्।
ग्लुचुकायनिः। फिञ्। अप॰। ग्लुचुकस्य गोत्रापत्यं सामान्या पत्येपि
ग्लौचुकायनः। अण्। अप॰। ग्लुचुकायनेः युवापत्यं। तत्छात्रोपि
घटिकः। ठन्। ठ। घटेन तरति।
चतुर्थः। अन्। भागिथी॰ चतुर्थो भाग इति।
चतुर्धा। धा॰। भागि। धी॰। चतुः प्रकारः इति।

चपलतमा। तमप्। प्रागि॰ सर्वेषामतिशयेन चपला इति।
चपलतरः। तरप्। प्रागि॰। अयमनयोरतिशयेन चपलः।
चरकाः। णिनिः। शै॰। चरकेण प्रोक्तमधीयते प्रत्ययस्य लुक्।
चर्मण्वती। मतुप्। मं॰। चर्माण्यस्यामस्या वा।
चाक्रिणः। अण्॰ अप॰। चक्रिणः अपत्यम्।
चाटकैरः। ऐरक्। अप॰। चटकाया अपत्यम्।
चांडालकिः। इञ्। अप॰। चांडालस्यापत्यम्।
चाणकीनम्। खञ्। मं॰। चणकानां भवनं क्षेत्रं।
चान्द्रम्। अण्॰ शै॰। चन्द्रेण दृश्यते।
चान्द्रमासी। अण्॰। ठञ्॰। चन्द्रे मासेषु भवती या।
चातुर्वर्ण्यम्। ष्यञ्। नञ्तत्। चत्वारो वर्णाः इति।
चातुर्हायनम्। अण्। चतुर्हायनस्य भावः इति।
चारकीणम्। खञ्। ऋ॰। चरकाय हितमिति।
चारायणः। फक्। चरस्य गोत्रापत्यम्।
चाक्षुषम्। अण्॰। शै॰। चक्षुषा गृह्यते इति रूपम्।
चिरत्नम्। त्नः। शै॰। चिरकाले भवं। चिरकालाद्भूतम्।
चिरन्तनम्। ट्यु। ट्युल्॰ शै॰। चिरकालान्भूतम्।
चिरंतराम्। आमु। प्रागिवी। चिरंतरमेव चिरंतराम्। अव्य॰
चूडालः। लच्। चूडा यस्यास्तीति।
चैत्रः। अण्॰ चा॰ चैत्री पौर्णमासी यस्मिन्मासे सः।
चैत्रवत्। वतिः। नञ्तत्। चैत्रस्येवेति।
चैत्रिकः। ठक्। चा। चैत्री पौर्णमासी यस्मिन्मासे सः।
छात्रः। णः। ठ॰। गुरोर्दोषाणामाच्छादनशीलमस्येति।
छान्दोग्यम्। ञ्यः। शै॰। छन्दोगानां धर्म आम्नायो वा।
जघन्यः। यत्। तत्रा॰। जघन्यमिवेति।

जनकीयम्। छः। शै०। जनेभवं। जनस्येदंवा।
जनता। तल्। षा०। जनानांसमूहः।
जंबु। अञ्। मा०। तस्यलोपान्नवृद्धिः। जंब्वाःविकाररूपं। फलंजंबु
जाड्यम्। ष्यञ्। तद्धि०। जडस्यभावइति।
जातुषम्। अण्। मा०। जतुनोविकाररूपं। अवयवरूपंवा।
जानकी। अण्। अप०। जनकस्यापत्यंस्त्री।
जानपदः। अण्। जनपदोयस्यसः।
जानुदघ्नम्। दघ्नच्। जानुप्रमाणमस्यजलस्येति।
जिह्वामूलीयम्। छः। शै०। जिह्वामूलेभवं।
ज्यायान्। ईयसुन्। प्राग०। अयमेषामतिशयेन ज्येष्ठइति।
ज्येष्ठः। इष्ठन्। प्राग०। सर्वेषामतिशयेन वृद्धःप्रशस्योवाइति।
ततः। तस्। तसिल्। प्राग्दि०। अव्य०। तस्मादिति।
ततरः। डतर। प्रागिवी। तत्संख्याकः।
ततस्त्यः। त्यप्। शै०। ततोभवः ततोजातादिर्वा।
तत्कः। कन्। म०। तस्यायंतत्कः।
तत्र। त्रल्। प्राग्दि०। अव्य०। तस्मिन्निति।
तथा। थाल्। प्राग्दि०। अव्य०। तेनप्रकारेणेति।
तत्रत्यः। त्यप्। शै०। तत्रभवः। तत्रजातादिर्वा।
तदा। दा। प्राग्दि०। अव्य०। तस्मिन्कालेइति।
तदानीम्। दानीम्। प्राग्दि०। अव्य०। तस्मिन्कालेइति।
तदीयः। छः। शै०। तस्मिन्भवः। तस्यायंवा।
तद्वर्गः। शै०। तत्सजातीयसमूहः।
तद्वर्गीयः। छः। शै०। तद्वर्गस्यायम्।
तद्वर्गीणः। खः। शै०। तद्वर्गेभवः।
तनिमा। इमनिच्। तद्धि०। तनोर्भावः इति।

तनिष्ठः। इष्ठन्। प्राग्। सर्वेषामतिशयेन तनुरिति।

तपस्वी। विनिः। म०। तपोस्यास्तीति।

तत्रभिया। स्त्रः। शौ०। तत्र भवः

तर्हि। र्हिल्। प्राग्। अव्य०। तस्मिन्काले। तदा इति।

तवकः। अकच्। प्राग्।वी। तव अयमिति।

तान्तुवायिः। इञ्। अप०। तंतुवायस्यापत्यम्।

तान्तुवाय्यः। एयः अप०। तंतुवायस्यापत्यम्।

तावकः। अण्। शै०। तव अयम्।

तावकीनः। खञ्। शै०। तव अयम्।

तावतिकः। कन्। इडागम। आर्हीं। तावताक्रीतः।

तावत्कः। कन्। आर्हीं। तावताक्रीतः।

तावान्। मतुप्। म। तावत् प्रमाणमस्येति।

तारकितम्। इतच्। म। तारकाः सञ्जाता अस्येति। नभः।

तालम्। अण्। प्रा०। तालस्य विकाररूपम्। तालं धनुः। अन्य तालमयम्।

तालव्यः। यत्। तालुनि भव इति।

तालण्यः। अण्। अप०। तलणः अपत्यम्।

तालण्यः। एयः। अप। तलणः अपत्यम्।

तिलतैलम्। तैलच्। म। तिलानां स्नेहः इति।

तिलमयम्। मयट्। प्रा। तिलानां विकाररूपम्। संज्ञायां तैलम्। अण्। प्रा०।

तिल्यम्। यत्। त्र०। तिलेभ्यो हितम्। तिल्यं। यत्। म०। तिला नां भवनं क्षेत्रं तिल्यम्।

तुन्दिकः। ठः। म०। तुन्दमस्यास्तीति।

तुन्दिवान्। मतुप्। म०। इलच् च। तुन्दोस्यास्तीति।

तुन्दी। इनिः। म०। तुन्दमस्यास्तीति।

तुरीयः। छः। म॰। चतुर्णां पूरणः तुरीयः।
तुर्यः। यत्। म। चतुर्णां पूरणः।
तुल्यम्। यत्। प्राग्वि। तुलया सम्मितम्।
तृणसम्। सः। चा॰। तृणैः निर्वृत्तं। कृष्यादि।
तृण्या। यः। चा॰। तृणानां समूहः। मार्जनी। रज्जुर्वा।
तृतीयः। तीयः। म॰। त्रयाणां पूरकः इति।
तृतीयकम्। कन्। म॰। तृतीय एव तृतीयकः। कन्। प्राग्विवीयः
तृतीयकः तार्तीयकः।
तृतीयाकरोति। डाच्। तृतीयं कर्षणं करोतीति।
तेजस्वी। विनिः। म॰। तेजोऽस्यास्तीति।
तैकायनिः। फिञ्। अप। तिकस्यापत्यम्।
तैत्तिरीयाः। छः। शै॰। तित्तिरिणा प्रोक्तमधीयते।
तैन्तिडीकम्। अण्। प्रा॰। तिन्तिडीकस्यावयवरूपं विकाररूपं वा। अण्। ठ॰। तिन्तिडीकेन संस्कृतम्।
तैर्थः। अण्। शै॰। तीर्थादागतः।
तैलम्। अण्। शै॰। तिलस्येदम्। तिलानां वा।
तैलंपाता। खः। चा। तिलानां पातोऽस्यां स्वधायां इव नेता।
तैलीनम्। खञ्। म॰। तिलानां भवनं क्षेत्रमिति।
तैडः। अण्। शै॰। तिडं व्याख्यानो ग्रन्थः। तिडः तत्र भवं तैडः।
तौल्वलायनः। फक्। अप॰। तौल्वलेः युवापत्यम्।
तौल्वलिः। इञ्। अप॰। तुल्वलस्य गोत्रापत्यम्।
तौंविकः। ठक्। ठ॰। तुंब्या तरतीति।
त्रयम्। तयप्। म। त्रयः अवयवाः यस्येति।
त्रपालुः। आलुच्। म॰। त्रपा लज्जा यस्यास्तीति
त्रपिष्ठः। इष्ठन्। प्राग्वि॰। सर्वेषामतिशयेन तृप्तः इति।

त्रापुषम्। अण्। मा०। त्रपुणः विकाररूपं त्रापुषं। अवयवरूपं वा।
त्रिः। सुच्। तद्धा०। त्रिवारमिति।
त्रिकम्। कन्। म०। त्रयमेवेति
त्रितयम्। तयप्। म०। त्रयः अवयवाः यस्येति।
त्रिधा। धा। प्राग्दिवी। अव्य। त्रिप्रकारः इति।
त्रिंशकः। डवन्। आर्ही। त्रिंशताक्रीतः।
त्रेधा। एधाच्। प्राग्दिवी। त्रिप्रकार इति।
त्रैगर्त्तः। अञ्। अप०। त्रिगर्त्तस्येति।
त्रैगर्त्तकः। वुञ्। शै०। त्रिगर्त्ते जातादिः।
त्रैगुणिकः। ठक्। ठ०। त्रिगुणं प्रयच्छतीति।
त्रैगुण्यम्। ष्यञ्। चा०। त्रयाणां गुणानां समूहः।
त्रैधम्। धमुञ्। प्राग्दिवी०। अव्य०। त्रिप्रकारमिति।
त्रैष्टुभम्। अण्। चा०। त्रिष्टुब्इव।
त्रैहायनम्। अण्। नञ्स्नञ्। त्रिहायनस्य भावः। इति।
त्वत्कः। कन्। म०। त्वदीयोयं त्वत्कः।
त्वदीयः। छः। शै०। तव अयम्।
त्वद्वर्गीणः। खः। शै०। त्वद्वर्गे भवः।
त्वद्वर्गीयः। छः। शै०। त्वद्वर्गे भवः।
त्वद्वर्ग्यः। यत्। शै०। त्वद्वर्गे भवः।
त्वङ्मयम्। मयट्। मा०। त्वचो विकाररूपम्। अवयवरूपं वा।
दंडी। इनिः। म०। दंडोस्यास्तीति।
दंड्यः। यत्। आर्ही। दंडमर्हतीति।
दंतुरः। उरच्। म०। दंता उन्नता यस्य।
दंत्यः। यत्। शै०। दंते भवः दंत्यः।
दंत्यम्। यत्। छः। दंतेषु हितं दंत्यम्।

दविष्ठः। इष्ठन्। नञ्स्त्रञ्। सर्वेषामतिशयेनदूरइति।
दयालुः। आलुच्। म०। दयायस्यास्तीति।
दर्पचणः। चणप्। म०। दर्पेणवित्तइति।
दक्षिणतः। तसिल्। प्रागिवी। अव्य०। दक्षिणस्यादिति।
दक्षिणतआगतः। अतसुच्। प्रागि०। अव्य०। दक्षिणस्यांदिशिवा दक्षिणस्मिन्देशेवसति इति।
दक्षिणतोवसति। अतसुच्। प्रागि०। अव्यय०। दक्षिणस्मिन् देशेदक्षिणस्यांदिशिवावसति। इति।
दक्षिणागतः। आति। प्राग्दी०। अव्य०। दक्षिणस्माद्देशादागतः
दक्षिणादेशोरमणीयः। आच्। अत्रदक्षिणोदेशोरमणीयइत्यर्थः पंचम्याःभ्रमः।
दक्षिणाह्वसति। आति। प्राग्दि। अव्य०। दक्षिणस्मिन्देशेवसतीति
दक्षिणाहिग्रामाद्वसति। आहि। प्राग्दी०। दक्षिणस्यांदिशिग्रामस्य अदूरेवसतीत्यर्थः।
दक्षिणेनदेशोरमणीयः। एनपः। दक्षिणतः अयंदेशोरमणीयःइत्यर्थः दक्षिणेनेत्यत्रतृतीयाभ्रमः।
दाण्डा। णः। चा०। दंडःप्रहरणोस्याःक्रीडायांसा।
दाधिकम्। ठक्०। चा०। दध्निसंस्कृतं। ठक्। ठ। च। दध्नासंस्कृतम्।
दाधिकः। ठक्। ठ। दध्नाभक्षतीति।
दामनीयः। छः। तद्रा। दामनीयःदामनीयौ। बहुत्वे०। दामनीयः।
दारिद्र्यम्। ष्यञ्। नञ्स्त्र०। दरिद्रस्यभावः।
दार्ढ्यम्। ष्यञ्। नञ्स्त्रञ्। दृढस्यभावःइति दार्ढ्यम्।

दार्त्तेयम्। ढञ्। शै॰। दृतौभवम्। दृतिः। फूकाना। पिचकारी। ऊकाना। दस्तूर। वस्तिकर्म।
दार्षदाः। अण्। शै॰। दृषदिपिष्टाः। सक्ताद्याः।
दाशरथिः। इञ्। अप॰। दशरथस्यापत्यमिति।
दासेयः। ढक्। अप॰। दास्याः अपत्यम्।
दासेरः। ढ्रक्। अप॰। दास्याः अपत्यम्।
दात्तिः। इञ्। अप॰। दत्तस्यापत्यम्।
दात्तिणात्याः। त्यक्। शै॰। दत्तिणाभयम्। तत्रजातादिः।
दात्तिणायनः। फक्। अप॰। दात्तेरपत्यम्।
दिवातनम्। ट्यु। ट्युल्। दिनेभवम्।
दिव्यम्। यत्। शै॰ दिविस्वर्गे आकाशेचभवम्।
दिश्यम्। यत्। शै॰। दिशिभवम्।
दीर्घसत्रम्। अञ्। शै॰। दीर्घसत्रेभवम्।
दुःकुलीनः। खः अप॰। दुःकुलस्यापत्यम्।
दुःखी। इनिः। म॰। दुःखमस्यास्तीति।
दूरेत्यः। एत्यः। शै॰। दूरेभवः। जातादिर्वा।
देवकीयम्। छः। शै॰। देवेषुजातादि। देवानामिदंवा।
देवपथः। कन्। तद्धा। कनोलुक्। देवमार्गे
देवदत्तमयम्। मयट्। शै॰। देवदत्तादागतम्। देवदत्तस्यविकारोवा।
देवदत्तरूप्यम्। रूप्यः। शै॰। देव स्तादागतम्।
देवागारिकः। ठन्। ठ॰। देवागारेनियुक्तः।
दैत्यः। ण्यः। अप॰। दितेरपत्यम्।
दैवम्। अञ्। अप॰। देवस्यापत्यादि। दिविभवंवा।
दैव्यम्। यञ्। अप॰। देवस्यापत्यादि। दिविभवंवेति।

दैष्टिकः। ठक्। ठ। दिष्टंभाग्यंमतिरस्येति। प्राग्व्यानिश्रुय वाना।
दौषातनम्। ट्यु। ट्युल्। शै॰। रात्रौभवम्।
दौत्यम्। ष्यञ्। नञ्तत्। दूतस्यभावइति।
दौवारिकः। ठक्। द्वारेनियुक्तइति।
दौष्कुलेय। ढक्। अप॰। दुःकुलस्यापत्यम्।
दौष्कः। ठक्। चा॰। दोर्भ्यांचरतीति।
दौहित्रः। अण्॰। अप॰। दुहितुरपत्यम्।
द्रढिमा। इमनिच्। नञ्तत्। दृढस्यभावः।
द्रढीयान्। ईयसुन्। प्रागि॰। अयमेषामतिशयेनदृढइति।
द्रव्यम्। यत्। प्रा॰। द्रुर्हस्तस्यावयवोविकारोवा।
द्राघिमा। इमनिच्। दीर्घस्यभावइति।
द्राघिष्ठः। इष्ठन्। प्रागि॰। सर्वेषामतिशयेनदीर्घः।
द्राघीयान्। ईयसुन्। प्रागि॰। अयमेषामतिशयेनदीर्घइति।
द्रोणोध्नी। अनङ्॰। द्रोणप्रमाणमूधोयस्याइति।
द्रौणायनः। फक्। अप॰। द्रोणस्यगोत्रापत्यम्
द्रौणिः। इञ्। द्रोणस्यगोत्रापत्यम्।
द्वयम्। अयच्। म॰। द्वौअवयवौयस्येति।
द्वारिकः। ठक्। द्वारेनियुक्तइति।
द्विः। सुच्। तद्धि॰। द्विवारमिति।
द्विका। कन्। म॰। द्वौविशेनेयस्याम्।
द्विगुणाकरोति। डाच्। तद्धि॰। द्विवारंकरोति।
द्वितयम्। तयप्। म॰। द्वौअवयवौयस्येति।
वीयः। द्वितीयकः।
द्वितीयकः। कन्। म॰। द्वितीयएवद्वितीयकः। कन्। प्रागि॰
द्वितीयः। तीयः। म। द्वयोःपूरणोद्वितीयः।
द्वितीयाकरोति। डाच्। तद्धि॰। द्वितीयंकर्षणंकरोतीति।

द्विधा। धा। प्रागीवी। अव्य। द्विप्रकार इति।
द्विरात्रिकः। ठः। शै। द्वयोरात्र्योर्भवः।
द्विरात्रीणः। खः। ठञ्। द्वयोरात्र्योर्भवः इति।
द्विवार्षिकः। ठन्। ठञ्। द्वयोर्वर्षयोर्भवतीति।
द्विवर्षीणः। खः। ठञ्। द्वयोः वर्षयोर्भव इति।
द्विशूर्पिकम्। ठन्। आर्हीं। द्वाभ्यांशूर्पाभ्यांक्रीतम्।
द्वेधा। एधाच्। प्रागीवी। द्विप्रकार इति।
द्वैगुणिकः। ठक्। ठ। द्विगुणंप्रयच्छतीति।
द्वैगुण्यम्। ष्यञ्। नन्द्या। द्विगुणस्यभावः।
द्वैधम्। धमुञ्। प्रागीवी। अव्य। द्विप्रकारमिति।
द्वैपः। अञ्। चा। द्वीपिनोविकारः। द्वीपिचर्मणापरि नद्धं
द्वैपरिवृतः द्वैपः रथः।
द्वैप्यः। यञ्। शै। द्वीपेभवः जनादिर्वा।
द्वैप्यम्। यञ्। शै। द्वीपे जातादि।
द्वैमातुरः। अण्। अप। द्वयोः मात्रोरपत्यम्।
द्वैवार्षिकः। ठञ्। ठञ्। द्वयोर्वर्षयोरयमिति।
द्वैरात्रिकः। ठञ्। ठञ्। द्वयोः रात्र्योर्भवः इति।
द्वैहायनम्। अण्। द्विहायनस्यभावः।
द्वैहायनः। अण्। द्विहायनस्यभाव इति।
धनवत्। मतुप्। म। धनंविद्यतेयस्यतत्। अथवा। वतिः
धनेनतुल्यम्। अव्ययात्।
धनिकः। ठन्। म। धनमस्यास्तीति।
धनी। इनिः। धनंयस्यास्तीति।
धन्यः। यत्। प्राग्घि। धनंलब्धाइति। यत्। आर्हीं। धनेनयु
क्तः। धनस्ययोग्यः।

धन्यार्थी। इनि। म॰। धन्यार्थोऽस्यास्तीति।
धर्म्यम्। यत्। प्राग्धि। धर्मेण प्राप्यम्। इति। धर्मादनपेत।
धार्मिकः। ठक्। ठ॰। धर्ममाचरतीति।
धुर्यः। यत्। प्राग्धि॰। धुरंवहतियः।
धुर्या। यत्। प्राग्धि॰। धुरंवहतीति।
धूम्यः। यत्। यद्धि। धूमाय हितः।
धैनुकम्। ठक्। चा॰। धेनूनां समूहः।
धौरेयः। ढक्। प्राग्धि॰। धुरंवहति इति।
नडकीयम्। छः। चा॰। नडादिभ्यो दूरभवः।
नड्वलः। ड्वलच्। चा॰। नडानामदूरभव इत्यादि।
नड्वान्। ड्मतुप्। चा॰। नडानि सन्त्यस्मिन्।
नवीनम्। खः। तद्रा॰। नवमेव।
नस्यम्। यत्। छ॰। नासिकायां हितमिति।
नाकुलः। अण्॰। अप॰। नकुलस्यापत्यम्।
नागरः। अण्। शै॰। नगरेजातः।
नागरेयकः। ढकञ्। शै॰। नगरेजातादयर्थे।
नाटेरः। ढ्रक्। शै॰। नट्यांजातादिः। नटीसुतः।
नाट्यम्। ञ्यः। शै॰। नटानांधर्म आम्नायोवा।
नाडायनः। फक्। अप॰। नडस्यगोत्रापत्यम्। पौत्रवर्धे फक्
नाडिः। इञ्। अप॰। नडस्यापत्यम्। पुत्रपर्यंतमिञ् एव।
नादेयम्। ढक्। शै॰। नद्यांजातादि।
नापितायनिः। फिञ्। नापितस्यापत्यम्।
नापित्यः। ण्यः। अप। नापितस्यापत्यम्।
नाभ्यम्। यत्। छ॰। नाभौ हितमिति।
नारायणः। फक्। नरस्यगोत्रापत्यमिति।

नार्मदः। अण्। अप। नर्मदाया अपत्यम्।
नाविकः। ठन्। ठ। नावातरति। इति।
नाव्यम्। यत्। प्राग्घि। नावातार्य्यम्।
नासिक्यम्। यत्। यद्धि। नासिकायै हितम्।
नास्तिकः। ठक्। ठ। नास्तिपरलोकं यस्य मतौ सः।
नित्यः। त्यप्। शै। ध्रुवम्।
निद्रालुः। आलुच्। म। निद्रायस्यास्तीति।
नीलनीलम्। रूपम्। द्विरुक्तम्।
नीलम्। अन। चा। नीत्यारक्तं नीलम्।
नीचकैः। अकच्। नीचैरेव इति।
नूतनम्। तनप्। तद्धा। नवमिति।
नूत्नम्। त्नप्। तद्धा। नवमिति।
नेदिष्ठः। इष्ठन्। प्राग्घि। सर्वेषामतिशयेन अंतिक इति।
नैकटिकः। ठक्। ठ। निकटे वसतीति।
नैधेयः। ढक्। अप। निधेरपत्यम्।
नैपथ्यः। अण्। शै। नेपथ्ये जातादिः।
नैयग्रोधम्। अण्। प्राग्। न्यग्रोधस्य विकारः। पैत्रागमोत्र।
नैयायिकः। ठक्। चा। न्यायमधीते वेद वा।
नैल्यम्। ष्यञ्। चा। नीलस्य भाव इति।
नैशम्। अण्। शै। निशि भवम्। जातादि वा।
नैशः। अण्। शै। निशायां व्याहरति।
नैशिकः। ठञ्। शै। निशायां व्याहरति मृगः।
नैशिकम्। ठञ्। शै। निशि भवं। जातादि वा।
नैषध्यः। ण्यः। अप। निषधस्यापत्यं। निषधानां राजा वा।
नैषादकिः। इञ्। अप। निषादस्यापत्यम्।

नैष्किकः। ठञ्। प्रा। निष्कस्यविकारः नैष्किकः।

नैष्किकम्। अण्। प्राग्। निष्केनक्रीतम्।
न्याय्यम्। यत्। प्राग्हि। न्यायादनपेतम्।
पंचकः। कन्। आर्हीं। पंचभिःक्रीतः इति।
पंचकृत्वः। कृत्वसुच्। तद्रा। पंचवारंकृतमिति।
पंचजनीनम्। खः। छः। पंचजनेभ्योहितमिति।
पंचजनीयम्। छः। यद्धि। शस्त्र। जना यहितम्।
पचतितराम्। तरप्। अतिशयेन पचतीति तिङंतात्तरप्
पंचधा। धा। प्रागिवी। पंचप्रकारः इति।
पंचमः। अन्। प्रागिवी। पंचमोभागः।
पंचवारम्। घमंतात्। पंचधाप्रहृतः।
पंचदशः। डः। म। पंचदशानांपूरण इति।
पंचविंशः। डट्। म। पंचविंशतेःपूरक इति।
पटिष्ठः। इष्ठन्। प्रागि। अतिशयेनपक्ता।
पटीयान्। इष्ठन्। प्रागि। अयमेषांमतिशयेनपटुरिति।
पटुजातीयः। जातीयर् पटुप्रकार इति।
पटुत्वम्। त्व। चा। पटोर्भावः।
पटुतरः। तरप्। प्रागि। अयमनयोरतिशयेपटुरिति।
पटुता। तल्। त्वतलौ। पटोर्भावः इति।
पटुतमः। तमप्। प्रागि। अयमेषामतिशयेनपटुः
पटुपटुः। द्विरुक्तः।
पटुपट्वी। द्विरुक्तः।
पटुरूपः। रूपप्। प्रागिवी। पटुप्रकारः इति।
पटूकृतः। च्विः। तद्रा। अपटुःपटुर्भवतीति।

पटिष्ठः। इष्ठन्। प्रागि। अति
शयेन पटुरिति।

पंडितकल्पः। कल्पप्। प्रागि॰। ईषदूनः पंडितः पंडितकल्पः
पंडितपाशः। पाशप्। कुत्सितः पंडितः इति।
पथकः। वुन्। शै॰। पथिजातः। वुम्। म॰। पथिकुशलः।
पथिकः। ठन्॰। पंथानं गच्छतीति।
पथिकी। स्त्रियां। पथिकी। पंथानं गच्छतीति।
पथ्यम्। यत्। प्राग्धि॰। पथः अनपेतम्।
पदकः। वुन्। चा॰। पदमधीते वेत्ति वा।
पद्याः। यत्। प्राग्धि। पादौ विध्यंतीति। शर्कराः कंटका वा।
पयःपाशम्। पाशम्। कुत्सितं पयः इति।
पयस्यम्। यत्। प्रा॰। पयसो विकाररूपं। द्रव्यम्।
परकीयम्। छः। शै॰। परस्मिन् जातादि। परस्येदं वा।
परतः। तसिल्। प्रागिवी। अव्य॰। परस्मादिति।
परस्तात्। अस्तातिः। प्रागिवी॰। परस्यां॰। परस्याः दिशः। परा वा दिक् इति।
परारिः। आरिल्। प्राग्दि॰। अव्यय। पूर्वतरे वत्सरे इति।
परारि। आरिल्। शै॰। पूर्वस्मात्पूर्वस्मिन् वत्सरे इति।
परारित्नम्। त्नः। शै॰। पूर्वस्मात्पूर्वस्मिन् वर्षे जातम्।
परार्द्ध्यः। यत्। शै॰। परार्द्धसंख्याके काले जातादिः।
परावरीणः। खः। म। पराश्च अवराश्च अनुभवतीति।
परितः। तस्। प्राग्दि॰। अव्य॰। अष्टदिग्भ्य इति।
परीणः। खः। म॰। परस्परायम्।
परुत्। परुत्। पूर्वस्मिन्वत्सरे इति।
परुत्नम्। त्नः। शै॰। पूर्ववर्षे भवम्।
परेद्यवि। एद्यवि। प्राग्दि॰। अव्य॰। परस्मिन्नहनि इति।
पर्णीयम्। छ। शै॰। पर्णदेशे जातादि पत्रसंबन्धिनि तपसि। अण्।

पर्वतीयम्। छः। शै॰। पर्वते भवः। मनुष्यः। अन्यः पर्वतीयः पार्वतोपि।

पवर्गीयम्। छः। चा॰ क॰। शै॰। पवर्गे भवम्।

पश्चिमम्। डिमच्। शै॰। चा॰ वा॰ पश्चिमे भवम्।

पती। इनि। म॰। पतो यस्यास्तीति।

पांचजन्यः। न्यः। शै॰। पंचजन्ये भवः पांचजन्यः पंचजन्यः। शंखासुरः।

पांचालः। अण्। अप॰। पंचालानां राजा। पांचालस्यापत्यमिति वा। अत्र।

पांचाली। अण्। अप। पंचाल देशानां राज्ञी। पांचाली।

पांडुः। अण्। अप। पंडोरपत्यं। पांडूनां राजा वा।

पाणिनिः। इञ्। अप॰। शै॰। पाणिनां पुत्रापत्यम्।

पाणिनीयम्। छः। शै॰। पाणिनिना प्रोक्तं। पाणिनः वैयाकरणाः भक्तिः भागः अस्य स पाणिना उपज्ञातं।

पांथः। णः। ठन्॰। पंथानं गच्छतीति। स्त्रियां पांथा।

पाथेयम्। ढञ्। प्राग्हितं पथिसाधु। इति।

पाटलिपुत्रकः। वुञ्। शै॰। पाटलिपुत्रे जातादि। पटनाख्ये।

पात्रगारिः। इञ्। अप॰। पत्रगारस्य गोत्रापत्यं। ततः युवाप न्येफक तस्य लुक पिता पुत्रः स्युः।

पामनः। नः। म॰। पामा अस्यास्तीति।

पायसिकः। ठक्। शै॰। पायसं भक्तिः भागः। अस्य।

पारदारिकः। ठक्। ठ॰। परदारान् गच्छति। यः।

पारलौकिकम्। ठञ्। शै॰। परलोके भवम्।

पारायणीकः। ठन्। कन्॰। पारायणं वर्त्तयतीति। पारायणिकः। छात्रस्य।

पारावारीणः। खः। शै॰। पारावारेजातादिः। खः। म॰। पारावा
रेगामी पारावारीणः।
पारिपार्श्वकः। ठक्। ठ॰। परिपार्श्वेवर्त्तते इति। भृत्यः शिष्यो
पारियात्रिकः। ठक्। ठ॰। पर्योमुखितियज्ञाहश्चलंभोजनेनेदी
पारिषदः। अञ्। शै॰। परिषदः। अयं। अण्। प्राग्वि॰ परिष
दिसाधुः पारिषदम्।
पारिषद्यः। ण्यः। प्राग्वि॰। परिषदि समवायेसाधुः। पारिषद्यः।
पारीणः। खः। शै॰। पारेजातादिः। खः। म॰। पारेगामी। पारीणः
पार्थः। अण्। अप॰। पृथायाः अपत्यं पार्थः पृथा पा अपत्ये शेषपा
शेषइतिरूपसम्पादकः ढाचइत्यनेनढक्
स्यात्।
पार्थिवम्। अण्। तस्येदम्। पृथ्वीभावइति।
पार्थिवः। अ॰ वा। अञ्। शै॰। पृथिव्याअयम्।
पार्थिवा। नः। अप॰। पृथिव्याअपत्यादि।
पार्थिवी। अञ्। अप॰। पृथिव्याअपत्यादि।
पार्यात्रिकः। ठक्। ठग॰। पर्यात्रमित्यादि। पूर्णभोक्ता।
पार्वतायनः। फक्। अप॰। पर्वतस्यगोत्रापत्यम्।
पार्वतिः। इञ्। अप॰। पर्वतनऋषेः गोत्रपत्यम्।
पार्वती। इञ्। अप॰। पर्वतस्य अपत्यंस्त्रीपार्वती।
पार्शवः। अण्॰। तद्रा॰। पर्शुनायुधजीवीसंघएव।
पार्श्वतः। अण्॰। तद्रा॰। पार्शवो। वहूवे। पर्शवः।
पार्श्वतः। तसिल्। तद्रा॰। पार्श्वे इति।
पार्श्वतीयम्। छः। शै॰। पार्श्वतोभवम्।
पार्श्वधिकः। ठञ्॰। ठ॰। पर्श्वधः प्रहरणमस्येति।
पालाशः। अञ्। प्राग्दी। पलाशस्यावयवः।
पालाशम्। अण्॰। प्रा॰। पलाशानांविकाररूपमवयवरूपंवा।

पांसुरः। रः। म॰। पांसुः धूली अस्यास्तीति।
पाशुपतम्। अण्। चा॰। पशुपतिः शिवो देवतास्येति उद्देश्य
विशेषे पाशुपतः।
पाश्वम्। एस्॰। चा॰। पशूनां समूहः।
पाश्चात्यः। त्यक्। शै॰। पश्चाज्जातादिः।
पाश्यः। यः। चा। पाशानां समूहः।
पिच्छिलः। इलच्। म॰। पिच्छमस्यास्तीति।
पिंजिष्ठः। इष्ठन्। प्रागि॰। सर्वेषामतिशयेन पिंजिरः इति
पिंजीयान्। ईयसुन्। प्रागि॰। अयमेषामतिशयेन पिंजर इति
पितामहः। डामहच्। चा। पितुः पिता।
पितामही। डामहष्। चा। पितुर्माता।
पितृभोगीणः। खः। छः। पितृभोगार्थे हितः।
पितृव्यः। व्यत्। चा॰। पितुः भ्राता।
पितृष्वस्रीयः। छः। अप॰। पितृष्वसुरपत्यं पुमान्।
पित्र्यम्। यत्॰। चा॰। पितरः देवतास्येति। पितुरिदं वा शै॰
के। पितुरागतं धनम्।
पिष्टकः। कन्। प्रा॰। पिष्टस्य विकारविशेषः पिष्टको रूपः।
पिष्टमयम्। मयट्। प्रा॰। पिष्टस्य विकाररूपम्। भस्म।
रामचक्रे वडे वडीयाम्।
पीतः। मतुप्। म॰। पीतो गुणोस्यास्तीति।
पीतकम्। कन्। चा॰। पीतेन रक्तं वस्त्रं पीतकम्।
पुत्रपौत्रीणः। खः। म। पुत्रपौत्रमनुभवतीति।
पुत्रवलः। वलच्। म॰। पुत्राः अस्य संतीति।
पुत्रीयः। छः। यद्विधिं। पुत्राय हितः। छः। आर्हीं॰ पुत्रनिमित्तः।
पुत्रीयम्। छः। यद्वि॰। पुत्रेभ्यो हितम्।

पुत्रम्। यत्। अर्हो। पुत्रानिमित्तमिति।
पूर्वः। अस्ति। प्रागिवी। अत्र। पूर्वस्यांदिशि। पूर्वस्यावादिशः। पूर्वोवादिक्। इति।
पुरस्तात्। अस्तातिः। प्रागिवी। पूर्वस्यांदिशि। पूर्वस्यादिशः। पूर्वावादिक् इति।
पुरस्तादागतः। अस्तातिः। पूर्वस्यांदिशिवसति। पूर्वस्याःदिश आगत इतिवा पुरस्ताद्वसति।
पुरस्ताद्रमणीयः। अस्तातिः। पूर्वोदेशोरमणीयः। पुरस्ताद्रमणीयः।
पुंवत्। वतिः। पुंसस्तुल्यः।
पुंस्त्वम्। त्व। नञ्स्नञ्। पुंसोभावः इति।
पौंस्नम्। स्नञ्। नञ्स्नञ्। पुंसोभावः इति।
पूर्वतः। तसिल्। प्रागिवी। पूर्वस्मादिति।
पूर्वपदिकः। ठञ्। ठक्। पूर्वपदेन चरति इति वक्तव्ये पौर्वपदिकः। ठञ्। ठक्। पूर्वपदं गृह्णाति।
पूर्वाह्णकः। वुञ्। शै। पूर्वाह्णे जातः।
पूर्वाह्णकम्। वुञ्। शै। पूर्वाह्णे भवं।
पूर्वाह्णतनम्। ट्यु। ट्युल्। शै। पूर्वाह्णे जातम्।
पूर्वाह्णेतनम्। ट्यु। ट्युल्। शै। पूर्वाह्णे जातम्।
पूर्वेद्युः। एद्युस्। प्राग्दि। अव्य। पूर्वस्मिन्नहनि इति।
पूर्वेणादेशोरमणीयः। एनप्। प्राग्दी। पूर्वतःरमणीय इत्यर्थः अञ्चुत्तरीयाभ्रमः।
पृष्टतः। तसिल्। तद्ध। पृष्टे इति।
पैतृकम्। ठञ्। शै। पितुरागतम्।
पैतृष्वसेयः। ढक्। अप। पितृष्वसुरपत्यम्।
पैतृष्वस्रीयः। छण्। अप। पितृष्वसुःअपत्यम्।

पैत्तिकम्। ठक्। आर्हीं। पित्तस्य शमनं कोपनं वा।
पैप्पलम्। अण्। चा॰। पिप्पलस्य विकारः।
पैलेयः। ढक्। अप॰। पीलाया अपत्यम्। पीलाया अपत्यं पै लोपि।
पैलः। अण्। अप॰। पीलाया गोत्रापत्यं
ततः फिञ्। फिञोलुक्। अत्र पैलः पिता पुत्रश्च।
पौनःपुन्यम्। ष्यञ्। प॰ पुनः पुनरित्यस्य भावः
पौनःपुनिकः। ठञ्। शै॰। पुनः पुनर्भवः। जातादिर्वा।
पौरस्त्याः। त्यक्। शै॰। पुरः अग्रे जातादिः।
पौराणिकः। ठक्। चा॰। पुराणमधीते वेद वा। ठक्॰। शै॰
पुराणं वर्त्तयति।
पौरोहित्यम्। ष्यः। तन्त्रान्त। पुरोहितस्य भाव इति यक्
वा पुरोहितस्य भाव इति।
पौरुषम्। अण्। त॰। पुरुषः प्रमाणमस्य। शै॰। पुरुषस्येदम्।
पौरुषेयाः। ढञ्। ऊ॰। वध॰ विकार॰ समूह॰ तेन कृतेषु।
पौर्णमासी। अण्॰। ठञ्॰। पूर्णमासोऽस्यां भवति इति।
पौरवः। अण्॰। अप॰। पूरूणां राजा। पूरोरपत्यमपि।
पौर्वशालः। ञः। शै॰। पूर्वस्यां शालायां भवः।
पौर्वमद्रः। अञ्। शै॰। पूर्वमद्रे भवः।
पौषः। अण्। चा॰ पुष्येण युक्ता पौर्णमासी पौषी पौषी पौर्ण
मासी यस्मिन्मासे सः।
पौषम्। अण्॰। चा॰ पुष्येण युक्तमहः पौषमहः।
पौषी रात्रिः। स्त्रीत्वेन। पौषी।
पौंस्नः। स्नञ्। अप॰। पुंसि भवः। पुंसः अयं। पुंसः अधीनः।
पौंस्नम्। स्नञ्। तन्त्रान्त॰। पुंसो भावः इति।
प्रकटम्। कटच्। तन्त्रान्त। प्रकर्षेण ज्ञायते इति।

प्रतनम्। तनप्। तद्धिता०। पुरातनमिति।

प्रतीच्यम्। यत्। शै०। प्रतीच्यांभवम्।

प्रत्नम्। त्नप्। तद्धि०। पुरातनमिति।

प्रथिमा। इमनिच्। तन्त्रम्। पृथोर्भावइति।

प्रथिष्ठः। इष्ठन्। प्रागि०। सर्वेषामतिशयेन पृथुरिति।

प्रदोषकः। वुन्। शै०। प्रदोषेजातः।

प्रस्थमात्रम्। मात्रच्। म०। प्रस्थप्रमाणमस्य।

प्राकट्यम्। ष्यञ्। तन्त्रम्। प्रकटस्यभावः।

प्राच्यम्। यत्। शै०। प्राच्यांभवंप्राच्यम्।

प्राच्यीयाः। छः। शै०। प्राच्येषुभवाः।

प्राजापत्यः। ण्यः। अप०। प्रजापतेरपत्यादि।

प्राजापत्यम्। यक्। प्रजापतेःभावः

प्रातिजनीनः। खञ्। प्राग्वि। प्रतिजनंसाधुः।

प्रातिकूलिकः। ठञ्। ठ०। प्रतिकूलंवर्त्ततेइति।

प्रातिलोमिकः। ठक्। ठ०। प्रतिलोमंवर्त्ततेइति।

प्रातीपिकः। ठक्। ठ०। प्रतीपंवर्त्ततेइति।

प्रादोषिकम्। ठक्। ठ०। प्रदोषेजातादि।

प्रावृषिकः। ठक्। चा०। प्रावृषःइदं। सादेवतास्येतिवा।

प्रावृषेण्यः। एण्यः। शै०। प्रावृषिभवः। जातादिवा।

प्रास्थिकम्। ठञ्। आर्हो। प्रस्थस्यभावइति।

प्रास्थिकी। ठञ्। आर्हो। प्रस्थस्यभावःस्त्रीत्वेचेत्

प्राह्णेतनम्। ट्यु। ट्युल्। प्राह्णकालेभवम्।

प्राज्ञः। णः। म०। प्रज्ञाअस्यास्तीति।

प्राज्ञी। प्रज्ञ एव प्राज्ञः। स्त्रीचेत्प्राज्ञी।

प्रियतमः। तमप्। प्रागि०। अयंसर्वेषामतिशयेनप्रियःइति

स्त्रीचेत्प्रियतमा।

प्रियतरः। तरप्। पाणि०। अयमनयोरतिशयेनप्रियः।
प्रीणम्। ख्वः। लक्षा०। प्रणनमिति।
प्रेमा। इमनिच्। भा०। प्रियस्यभावइति।
प्रेयान्। ईयसुन्। पाणि०। अयमेषामतिशयेनप्रियइति।
प्रेष्ठः। इष्ठन्। पाणि०। सर्वेषामतिशयेनप्रिय इति।
प्रैयंगवीनम्। खञ्। पा०क्षे०प्रियंगूनांभवनंक्षेत्रमिति।
प्रौष्ठपदिकम्। ठञ्। चा०। प्रौष्ठपददेवता अस्य।
प्रौष्ठपादा। अण्। पौ०। प्रौष्ठपदासुजातः प्रौष्ठपादा भवार्थे
न प्रौष्ठपदः। सर्वपदे हृद्धिर्जातार्थे उत्तरपदहृद्धिः
प्लाक्षम्। अण्। पा०। प्लक्षस्यावयवरूपंविकाररूपंवा।
फाल्गुनिकः। ठक्। चा०। फाल्गुनीनक्षत्रेणयुक्तापौर्णमासी
यस्मिन्मासेसः।
फलिनः। इनच्। फलानिअस्यसंतीति।
फाल्गुनः। अण्। चा०। फाल्गुनीनक्षत्रेणयुक्तापौर्णमासी
यस्मिन्मासेसः।
फेनिलः। इलच्। म०। फेनोस्यास्तीति।
बंधुता। तल्। चातु०। बंधूनांसमूहः।
बन्यः। यत्। पौ०। वनेभवः।
बली। इनि। म०। बलमस्यास्तीति।
बलीयान्। ईयसुन्। पाणि०। अयमेषामतिशयेनबलीइति
बल्यम्। यः। चा। बलमस्यास्तीति।
बहिमा। इमनिच्। भा०। बहुलस्यभावइति।
बहुकः। कन्। आर्ही०। बहुभिः क्रीतः इति।
बहुतः। तस्। प्राग्दी०। अस्मात् बहुभ्य इति।
बहुत्र। त्रल्। प्राग्दि०। अस्य। बहुष्विति।

बहुधा। धा॰। प्राग्दी॰। बहुप्रकारः इति। बहुशः। शस्। तद्धि॰। बहूनि इति।
बाकम्। अण्॰। चा॰। बकानांसमूहः।
बांगः। अण्॰। अप॰। बंगदेशस्यराजा। बंगस्यापत्यंवा।
बांगी। अण्॰। अप॰। बंगदेशानांराज्ञी।
बाडवम्। यत्॰। चा॰। वडवानांसमूहः।
बांधकिनेयः। ढक्। अप॰। बंधक्याअपत्यंबांध॰।
बालकवत्। वत्। तस्मिन् । बालकेइवतुल्यम्।
बाभ्रव्यः। यञ्। अप॰। बभ्रोःगोत्रापत्यं। कौशिकऋषिः।
बार्हस्पत्यम्। ष्यञ्॰। तस्यत्व॰। बृहस्पतेर्भावइति।
बाहुकः। ठञ्। ठा। बाहुभ्यांतरति।
बाहविः। इञ्। अप॰। बाहोरपत्यम्।
बाहृच्यम्। ण्यः। शै॰। बहृचांनांधर्मआम्नायोवा।
बृंदारकः। आरकन्। बृंदमस्यास्तीति।
बृंदिष्ठः। इष्ठन्॰। प्रागि॰। सर्वेषामतिशयेनवृन्दारकः।
बृंदीयान्। ईयसुन्। प्रागि॰। अयमेषामतिशयेनबृंदिष्ठः।
वैणकीयम्। छण्॰। शै॰। वेणोरिदम्।
बैजवापीयः। छः। शै॰। बीजवापिनांधर्मःरीतिर्वा।
ब्रह्मण्यम्। यत्। छ॰। ब्रह्मणेहितम्।
ब्रह्मता। तल्॰। तस्यत्व॰। ब्रह्मणोभावःइति।
ब्रह्मत्वम्। त्व। तस्यत्व॰। ब्रह्मणोभावःइति।
ब्राह्मम्। अण्॰। शै॰। ब्रह्मणःइदं। चा॰। ब्रह्मदेवतास्य
ब्राह्मंहविः।
ब्राह्मणः। अण्॰। अप॰। ब्रह्मणःअपत्यम्।
ब्राह्मणकल्पः। कल्पप्। ईषदूनोब्राह्मणं। ब्राह्मणग्रंथो
नसमाप्यतेइतिवा।

ब्राह्मणकीयम्। छः। शै॰ ब्राह्मणस्येदं ब्राह्मणेजानादि वा।
ब्राह्मणवत्। वतिः। तस्त्र॰। ब्राह्मणेनतुल्यमिति।
ब्राह्मण्यम्। यत्। चा॰ ब्राह्मणानां समूहइति। ष्यञ्॰। तस्यभावः। ब्राह्मणस्यभावः।
ब्राह्मी। अण्। शै॰ ब्रह्मणः इयं वृत्तिः। चा॰ ब्रह्मादेवतास्या ऋचः सा।
ब्राध्नायनः। चफञ्। अप॰ ब्रध्नस्यगोत्रापत्यम्।
ब्राध्नायन्यः। ञ्यः। अप॰ ब्राध्नायनएवब्राध्नायनः। पुंस्येवञ्यः।
ब्रीहिमयः। मयट्। प्रा॰ ब्रीहीणां विकारः पुरोडाशः अन्यत्र ब्रैहं। अण्। प्रा॰
ब्रैहेयम्। ढक्। स॰। ब्रीहीनांभवनंक्षेत्रमिति।
भवदीयः। छः। शै॰ भवतः अयम्।
भाक्तिकः। ठक्। ठ॰। भक्तमस्मैनियुक्तं दीयतेसः।
भागवित्तिकः। ठक्। अप॰। भागवित्तेरपत्यम्। भागवित्तायनः। फक्। स्त्री भागवित्तिकायनस्य।
भागीरथः। अञ्। अप॰। भगीरथस्यापत्यम्।
भागीरथी। अण्। शै॰। भगीरथेन मार्गात् आनीतानेत्यादि।
भाद्रमातुरः। अण्। अप॰। भद्रमातुरपत्यम्।
भारतः। अण्। चा॰। भरताः योद्धारोस्य संग्रामस्यइति।
भार्गवः। अण्। अप॰। भृगोरपत्यम्।
भावत्कः। ठञ्। शै॰। भवतः अयम्।
भास्मः। अण्। प्रा॰। भस्मनोविकारः।
भास्मनः। अण्। प्रा॰। भस्मनोविकारः।
भूमा। इमनिच्। तस्त्वञ्। बहोः भावइति। अत्रविशेषः।
भूयिष्ठः। इष्ठ॰। प्राग्॰। सर्वेषामतिशयेनबहुरिति।

भार्गवः। अण्। अप॰। भृगोरपत्यानि। अणोलुकि भृगवः।
भैषज्यम्। ष्यञ्। स्वा॰। भेषजस्येति।
भैक्षम्। अण्। चा॰। भिक्षाणां समूहः।
भौजकटीयः। छः। शै॰। भोजकटे भवः।
भौजकटः। अण्। शै॰। भोजकटे भवः।
भ्रातृवलः। वलच्। म॰। भ्रातरः अस्य सन्तीति भ्रातृवलः।
भ्रातृव्यः। व्यन्। अप॰। भ्रातुरपत्यम्। व्यन् शत्रुतायां।
भ्रातृव्यः। आत्मनः शत्रुः।
भ्रात्रीयः। छः। अप॰। भ्रातुरपत्यम्।
भ्रामरम्। अण्। शै॰। भ्रमरेण मक्षिकया हृतं भ्रामरं मधु
भ्राष्ट्राः। अण्। चा॰। भ्राष्ट्रे संस्कृता धानाः।
मणिवः। वः। म॰। मणिः यस्यास्तीति।
मत्कः। कन्। म॰। मदीयोऽयं मत्कः।
मंत्री। इनिः। म॰। मंत्रं यस्यास्तीति।
मथुरावत्। वतिः। तत्र॰। मथुरायामिवेति।
मदीयः। छः। शै॰। मम अयम्।
मद्रकः। कन्। शै॰। मद्रेषु जातादिः।
मद्रवर्गीणः। खः। शै॰। मद्रवर्गे भवः।
मद्रवर्गीयः। छः। शै॰। मद्रवर्गे भवः।
मद्रवर्ग्यः। यत्। शै॰। मद्रवर्गे जातादि।
मधुमान्। मतुप्। चा॰। मधु अस्त्यस्मिन्।
मधुरः। रः। म॰। मधु अस्यास्तीति। मधोः भावः इति वा।
मध्यतः। तसिल्। तद्रा॰। मध्ये इति।
मध्यमः। मः। शै॰। मध्ये भवः। मध्ये जातादिर्वा।
मनस्वी। विनिः। म॰। मनोऽस्यास्तीति।

ममकः। अकञ्। प्राग्दि॰। ममत्र्ययमिति।
महिमा। इमनिच्। नल्लन्। महतोभावइति।
महीयान्। ईयसुन्। प्राग्दि॰। अयमेषामतिशयेनमहा
न्इति।
मागधः। अण्। अप॰। मगधदेशस्यराजा।
मगधस्यापत्यंवा।
मागधी। अण्। अप॰। मागधस्यापत्यंकन्या। शै॰। म
गधस्येयं मगधेभवावा।
माघी। अण्। चा॰। मघयायुक्तापौर्णमासी।
मांजिष्ठम्। अण्॰। चा॰। मंजिष्ठयारक्तंवस्त्रंमांजिष्ठम्।
मांडूकेयः। ढक्। अप॰। मंडूकस्यापत्यम्।
मांडूकिः। इञ्। अप॰। मंडूकस्यापत्यम्।
मांडूकः। अण्। अप॰। मंडूकस्यापत्यम्।
मातामहः। डामहच्। चा॰। मातुःपिता।
मातामही। डामहच्। चा॰। मातुर्माता।
मांस्यिकः। ठक्। ठ॰। मत्स्यान्हंतीति।
मातुलः। डुलच्। चा॰। मातुःभ्राता।
मातृभोगीणः। खः। ख॰। मातृभोगेभ्योहितः।
मातृष्वसेयः। ढक्। अप॰। मातृष्वसुरपत्यम्।
मातृष्वस्रीयः। छण्। अप॰। मातृष्वसुरपत्यम्।
माधव्यः। यञ्। अप॰। मधोःगोत्रापत्यं। ब्राह्मणश्चेत्।
माधुर्यम्। ष्यञ्। भ॰। मधुरस्यभावः।
मानवीनम्। खञ्। ख॰। मानवापहितमिति।
मानुषः। अञ्॰। अप॰। षुकागमः। मनोःजातमपत्यं। अत्र
जातिःसमुदायार्थे।
मानुष्यः। यञ्। अप॰। षुक्। मनोःजातमपत्यम्।

मानुष्यकम्। वुञ्। चा०। मनुष्याणांसमूहः।
मामकः। अण्। शै०। ममायम्।
मामकीनः। खञ्। शै०। ममायम्।
मायावी। विनिः। म०। मायास्यास्तीति।
मायूरम्। अञ्। चा०। मयूराणांसमूहः। मयूरस्यअवयवः विकारोवामायूरः।
मार्कंडेयः। ढक्। अप०। मर्कण्डोरपत्यम्।
मायूरिकः। ठक्। ठ०। मयूरान्हंतिइति।
मारिचकम्। ठक्। ठ०। मरिचेनसंस्कृतम्। मारिचकंवा
मार्गिकः। ठक्। शै०। मार्गेदृश्यतेति। ठक्। ठञ्०। मृगान्हंतीतिवा।
मार्त्तिकः। अण्०। प्राग्दी०। मृत्तिकायाविकारः।
मार्दंगिकः। ठक्। ठ०। मृदंगस्यवादनंशिल्पमस्येति।
मार्द्दवम्। अण्०। नञ्स्नञ्। मृदोर्भावइति।
माली। इनिः। म०। मालास्यास्तीति।
मालीनः। खः। शै०। मालयाशोभते।
मालीयः। छः। शै०। मालायांभवादि।
माशाब्दिकः। ठक्। ठ०। माशब्दःकारिइतिप्रआह। म०। अहःलोपः।
माषीनम्। खञ्। म०। माषाणांभवनंक्षेत्रम्।
माष्यम्। यत्। छ०। माषेभ्योहितं। यत्। म०। माषानांभवनंक्षेत्रंमाष्यम्।
मासिकः। ठञ्। ठञ्०। मासंभूतोमासिकःकर्मकारः। मासंभूतोमासिकाव्याधिः मासंभवतीतिमासिक उत्सवः।

मासिकम्। ठक्। चा॰। मासस्येदम्। ठक्। शै॰। मासेदेयं ऋणं।
माहाराजिकम्। ठञ्। चा॰। महाराजस्येदम्। सदेवतास्येति वा।
माहिषिकः। अण्। शै॰। महिषिके देशे जातादिः नगरे वा।
माहेन्द्रम्। अण्॰। चा॰। महेन्द्रो देवतास्य
माहेन्द्रियम्। ञ्य। चा॰। माहेन्द्रो देवतास्य।
माहेयम्। ढक्॰। शै॰। मह्यांजातादिः
मुखतीयम्। छः। शै॰। मुखतोभवं। संमुखेवाजातम्।
मूर्द्धन्यः। यत्। मूर्द्धिभव इति।
मुखरः। रः। म॰। मुखस्य भाव इति।
मुख्यः। यत्। नङा॰। मुख इव मुख्यः।
मूलेमूलेस्थलः। द्विरुक्तः।
मृत्स्ना। सः। नङा। प्रशस्तामृत् इति।
मृत्स्ना। स्नः। नङा। प्रशस्तामृदिति।
मृदुजातीयः। जातीयर्। मृदुप्रकारः इति।
मृदुतमः। तमप्। सर्वेषामतिशयेन मृद्वीति।
मृदुतरः। तरप्। सर्वेषामतिशयेन मृदुरिति।
मृदुत्वम्। त्व। मृदो र्भाव इति।
मेधावी। विनिः। मेधाऽस्यास्तीति।
मैत्रेयः। ढञ्। अप॰। मित्रयोः अपत्यं। मित्रंगच्छतीति मित्र
युः। ढकि मित्रायाः अपत्यं मैत्रेयः बहुत्वे मित्रयवः।
मैनिकः। ठक्॰ ठ॰। मीनान् हन्तीति।
मौञ्जीनम्। खञ्। म॰। मुञ्जानं भवनं क्षेत्रम्।
मौढ्यम्। ष्यञ्। नञ्स्नञ्। मूढस्य भावः इति।
मौनम्। अण्॰। नञ्स्नञ्। मुने र्भावः इति।
मौर्वम्। अण्॰। मा॰। मूर्व्याः विकारः।

मौष्टाः। एत्ः। चा॰। मुष्टिः प्रहरणमस्याः क्रीडायां। सा।
मौष्टिकः। ठक्। मुष्टिना जयतीति।
म्रदिमा। इमनिच्। नपुंसकम्। मृदोर्भावः इति।
म्रदिष्ठः। इष्ठन्। प्रागि॰। सर्वेषामतिशयेन मृदुरिति।
म्रदीयान्। ईयसुन्। प्रागि॰। अयमेषामतिशयेन मृदुरिति।
यतः। तसिल्। प्राग्दि॰। अव्य॰। यस्मादिति।
यत्र। त्रल्। प्राग्दि॰। अव्य॰। यस्मिन्निति।
यथा। थाल्। प्राग्दि॰। अव्य॰। येन प्रकारेणेति।
यदा। दा। प्राग्दि॰। अव्य॰। यस्मिन् काले इति।
यवक्यम्। यत्। म॰। यवकानां भवनं क्षेत्रमिति।
यवमयम्। मयट्। प्रा॰। यवानां विकाररूपम्।
यव्यम्। यत्। छ॰। यवेषु हितं यव्यम्। यत्। म॰। यवा
नां भवनं क्षेत्रं यव्यम्।
यर्हि। र्हिल्। प्राग्दि॰। अव्य॰। यस्मिन् काले। यदा इति।
यविष्ठः। इष्ठन्। प्रागि॰। सर्वेषामतिशयेन युवा इति।
यवीयान्। ईयसुन्। प्रागि॰। द्वाविमौ युवानौ अयमन
योरतिशयेन युवा इति। ईयसुन्।
यशस्यः। यत्। अर्हे। यशसो योग्यो यशस्यः।
यशस्वी। इनिः। प्रा॰। यशोऽस्यास्तीति।
यामुनः। अण्। अप॰। यमुनाया अपत्यम्।
याम्यः। ण्यः। अप॰। यमस्यापत्यादि।
यावकः। वुञ्। प्रा॰। यवभक्तण कर्मको व्रतम्।
यावत्। वतुप्। प्र॰। यत्प्रमाणमस्य तत्।
यावान्। वतुप्। म॰। यत् प्रमाणमस्य।
यावीनम्। खञ्। यवानां भवनं क्षेत्रमिति।

यावीयान्। ईयसुन्। अयमेषामतिशयेनयुवाइति।
याष्टीकः। ईकक्। ठः। यष्टीप्रहरणमस्येति।
यास्कः। अण्। अप०। यस्कस्यगोत्रापत्यमिति।
यास्कायनिः। फिञ्। अप०। यास्कस्ययुवापत्यम्।
यास्कायनीयाः। छः। अप०। यास्कायनेः छात्राः।
यास्कीयाः। छः। अप०। यास्कायनेः छात्राः।
याज्ञिक्यम्। ष्यञ्। शै०। यज्ञिकानांधर्मआम्नायोवा।
युधिष्ठिरः। उणादिः युधिनिष्ठतीति। इञ्। अप०। युधिष्ठिरस्यगोत्रापत्यानि
युष्मदीयः। छः। शै०। युवयोर्युष्माकंवा।
योग्यः। यत्। ठञ्०। योगायप्रभवतीति।
यौगंधरः। अण्०। शै०। युगंधरन्तीति युगंधराः। तत्रजातादिः।
यौगंधरकः। वुञ्। शै०। युगंधरन्तीतियुगंधराः। तत्रजातादिः।
यौगिकः। ठक्। ठञ्०। योगायप्रभवतीति।
योजनिकः। ठञ्। कन्। ठञ्। योजनंगच्छतीति।
यौधिष्ठिरिः। यौधिष्ठिराः। बहुत्वेयुधिष्ठिराः इञः लुक्।
यौधेयः। अञ्। तद्रा०। योधाइवेति। यौधेयौ। बहुत्वेयुधेयः।
यौवतम्। अण्०। शै० युवतीनांसमूहः।
यौवनम्। अण्०। शै०। यूनोभावइति।
यौष्माकः। अण्०। शै०। युवयोर्युष्माकंवा। अयम्।
यौष्माकीनः। खञ्। शै०। युवयोर्युष्माकंवा अयम्।
रजस्वलः। वलच्। रजो य स्यास्तीति रजस्वलास्त्री।
रजस्वला। वलच्। रजोस्यास्तीति।
रथिकः। ठक्। ठः। रथेनगच्छतिचरतिवा।
रथ्यम्। यत्। शै०। रथस्येदम्।

रथ्यः। यत्। शे॰। रथंवहतीति। इति

रथ्या। यः। चा॰। रथानांसमूहः। यत्। आगि॰। रथंवहति

राजकीयम्। छः। शे॰। राज्ञः इदं। राज्ञ आज्ञादिवा।

राजतम्। अञ्। मा॰। रजतस्य विकाररूपम्।

राजन्यः। यत्। अप॰। राज्ञः जात्यपत्यम्।

राजन्यकः। वुञ्। चा॰। राजन्यानां विषयो देशः।

राजन्यकम्। वुञ्। चा॰। राजन्यानांसमूहः।

राजपथः। कन् तद्धा॰ कनोलुक्। रासभकः। अकन्। आ गिवी। रासभ एवेति।

राजभोगिणः। खः। छ। राजभोगार्थेहितः इति।

राजसात्करोति। साति। तद्धा। राज्ञोधीनंकरोतीति।

राज्यम्। यत्॰। नन्स्नत्। राज्ञः कर्म॰ भावोवा।

रामणीयकम्। वुञ्। रमणीयस्य भावः।

रासभकः। कन्स्वार्थे। आगिवी। रासभ एवेति।

रैवतिकः। ठक्। अप। रेवत्याः अपत्यम्।

रोचनिकः। ठक्। चा॰। रोचनेनरक्तः।

रोमशः। शः। म॰। रोमाणियस्यसंतीति।

लघिष्ठः। इष्ठन्। आगि॰। सर्वेषामतिशयेनलघुरिति।

लघीयान्। ईयसुन्। आगि॰। अनयो. र्वायमेषामतिशयेन लघुरिति।

लघुतरः। तरप्। अनयोतिशयेन लघुः इति।

लक्ष्मणः। नः। म॰। लक्ष्मचिह्नंयस्यास्तीति।

लालाटिका। कन्। शै॰। ललाटेभवा। वेदी। वेला।

लालिमा। इमनिच्। तस्न॰ रक्तस्यभावइति।

लावणीकः। ठक्। ठग॰। लवणः पण्यमस्येति।

लातिकः। ठक्। चा॰। लातयाक्रः।
लोमशः। शः। म॰ लोमानियस्यसंस्तीति।
लोहमयम्। मयट्। प्राग्दी॰। लोहस्यविकारः।
लौकिकः। ठञ्। आर्हीं। लोकेविदितःइति।
लौहित्यम्। ष्यञ्। नञ्स्नञ्॰। लोहितस्यभावःष्यञ्वा।
वणिज्यं। यत्। नञ्स्नञ्॰। वणिजोभावःकर्म्मवा।
वत्सलः। लच्। म॰। वत्सकामयते।
वयस्यः। यत्। प्राग्हि॰। वयसातुल्योवयस्यः।
वरिष्ठः। इष्ठन्। प्रागि॰। सर्वेषामतिशयेनवरःइति।
वरीयान्। ईयसुन्। प्रागि॰। अयमेषामतिशयेनवरःइति।
वर्ग्यम्। यत्॰। शै॰। वर्गेभवम्।
वर्णतः। तसिल्। तद्धा॰। वर्णेति।
वर्हिणः। लच्॰। म॰। वर्हाणियेषांसंतीतिवर्हिणः।
वश्यः। यत्। प्राग्हि॰। परेषांवशंगतःवश्यः। पराधीनः।
वासिष्ठाः। अण्। अप॰। वसिष्ठस्यापत्यानि। अत्राणोलोपोवै
वंहिष्ठः। इष्ठन्॰ । सर्वेषामतिशयेनवहुलइति। इत्यर्थे।
वाग्मी। ग्मि॰निट्। म॰। वाक्यस्यास्तीति।
वाङ्मयम्। मयट्। प्रा॰। वाचोविकाररूपमवयववरूपंवा
वाचाटः। आटच्। म॰। वाचानिपुणःइति। असंवद्धंयःव
ड्डभाषतेइतिवा।
वाचालः। आलच्। म॰। वाचानिपुणो। असंवद्धंवहुभाष
तेइतिवा।
वाणिजः। अण्। शै॰। वणिग्भिरागतोदेशः
वाणिज्यम्। ष्यञ्। नञ्स्नञ्॰। वणिजोभावःकर्मवा।
वातकी। इनिः। प्रा॰। वातोऽस्यास्तीति।

वानिकम्। ठक्। आर्ही। वानस्यधामनं कोपनं वा।

वान्तलः। ऊलः। वानानां समूहः। वानं नसहत इति वा

वान्यम्। यः। चा। वातानाम्। समूहः।

वान्यः। यः। चा। वातानां समूहः। आंधीइति।

वात्स्यः। यञ्। अप। वत्सस्यागोत्रापत्यम्। वत्सतेयन्तोत्स

ष्ठिमर्गीः। वत्साः इत्यादि।

वामदेव्यम्। ड्य। चा। वामदेवेन दृष्टं वामदेव्यम्।

वायव्यम्। यत्। चा। वायोरिदं। वायुर्देवतास्येति वा।

वारुचः। अण्। शै। वररुचिनाप्रोक्तम्।

वाराणसेयम्। ढक्। शै। वाराणस्यांजातादिः।

वारुडकिः। इञ्। अप। वरुडस्यापत्यम्।

वारुणम्। अण्। चा। वरुणोदेवताऽस्यहविषः।

वार्त्रः। ण। वृत्तिर्यस्यास्तीति स्त्री चेत् वार्त्री

वार्द्धकम्। वुञ्। चा। वृद्धानां समूहः।

वार्द्धुषिकः। ठक्। ठ। वृद्धोप्रयच्छतीति। ब्याजडीया भाषा

वार्षिकम्। ठक्। शै। वर्षासुसाधुः वर्षेभवं वा।

वार्हस्पत्यम्। अण्। वृहस्पतिर्देवतास्येति। उद्देश्य

विशेषे वार्हस्पतः

वासन्तिकः। ठक्। चा। वसन्तमधीते।

वासन्त्यः। अण्। शै। वसन्तेपुष्प्यन्ति कुन्दादिः।

वासनीयकम्। वुञ्। वसनीयस्यभावः।

वासिष्ठः। अण्। अप। वसिष्ठस्यापत्यम्। वसिष्ठेन दृष्टो

वासिष्ठोमन्त्रो वा।

वासिष्ठम्। अण्। चा। वसिष्ठेन दृष्टं साम वासिष्ठम्।

वास्त्रायः। अण्। चा। वस्त्रैः परिवृतोरथः।

वाहवि:। इञ्। अप॰। वाहोरपत्यमिति।
वाहीक:। ईकक्। अप॰। वहिष: अपत्यादि।
वाह्य:। यञ्। अप॰। वहिर्भव: वाह्य:।
विक्रयिक:। ठन्। ठ॰। विक्रयेण जीवति।
विधिवत्। वति:। नञ्स्न॰। विधिमर्हतीति।
विद्वत्कल्प:। कल्पप्। प्राग्इवी॰। ईषद्नो विद्वानिति।
विद्याचणः। चणप्। म॰। विद्यया वित्त इति।
विद्याचंचुः। चंचुप्। म॰। विद्यया वित्तः इति।
विप्र सात्करोति। साति: तद्राज॰। विप्राधीनं करोति।
विंश:। डट्। म॰। विंशते: पूरक: विंश:।
विंशक:। डुवन्। आर्ही। विंशत्या क्रीत:।
विप्रालम्। शालच्। नञ्स्न॰। विप्रोक्षेण शोभते भवति वा।
विश्वजनीनम्। ख:। छ:। विश्वजनेभ्यो हितमिति।
विश्वजनीयम्। छ:। छ:। विश्वजनेभ्यो हितम्।
विंशतितम:। तमट्। विंशते: पूरण:।
विषममयम्। मयट्। पौ॰। विषमादागतं विकारो वा।
विषमरूप्यम्। रूप्य:। पौ॰। विषमादागतम्।
विषमीयम्। छ:। पौ॰। विषमादागतम्।
वृंदारक:। आरकन्। अप॰। वृंद मस्यास्तीति वृंदारक:।
वृन्दीयान्। ईयसुन्। प्राग्॰। अयमेषामतिशयेन वृन्दारक इति।
वृत्तक:। अकच्। प्राग्इवी॰। वृत्तपवेति।
वैदारिकम्। ठञ्। चा॰। विदाराणां समूह:।
वैदिशम्। अण्। चा॰। विदिशाया: अदूरभवम्।
वैदिका। निठ्। पौ॰। वेद्यां जातादि।

वैदिकी। ठञ्। शै०। वेदांजानाति।
वैनसान। ङमठष। चा०। वेनसानिसंत्यस्मिन्।
वैत्रकीयम्। छण्। शै०। वेत्रस्येदं। जानातिवा।
वैदम्। अण्। शै०। विदेभ्यआगतं। अञ्। शै०। वेदःसंहोअं
कोघोषोवा। इति वैदं। विद्वं
वैदर्भी। अण्०। अप०। विदर्भाणांदेशानाम्।राज्ञी
वैदेहः। अञ्। अ०। विदेहस्यापत्यमिति।
वैदूर्यः। ञ्यः। शै०। विदूरात्भवति।
वैनतेयः। ढक्। अप०। विनतायाअपत्यम्।
वैमात्रेयः। ढक्। अप०। विमातुरपत्यमिति।
वैल्वः। अण्०। मा०। विल्वस्यविकारः अवयवोवा।
वैयाकरणः। अण्। चा०। व्याकरणमधीतेवेदवा।
वैयाकरणपाशः। पाशप्। कुत्सितोवैयाकरणः।
वैयासकिः। इञ्। अप०। व्यासस्यापत्यम्।
वैयाघ्रः। अञ्। चा०। आपीव्याघ्रस्यविकारः वैयाघ्रं तेन
परिवृतः वैयाघ्रः।
वैरम्। अण्०। तत्स्व। वीरस्यभावःकर्मच।
वैम्बकिः। इञ्। विंबायाअपत्यम्।
वैंशतिकः। ठक्। ठग०। विंशतिंप्रयच्छति।
वैंशतिकम्। ठञ्। विंशत्याक्रीतमिति।
वैश्वामित्रः। अण्। अप०। विश्वामित्रस्यापत्यम्।
व्यावहारिकः। ठक्। ठ०। व्यवहारेणचरति। आचरति।
शंकव्यम्। यत्। छ। शंकवेहितमिति। दारुकाष्ठम्।
शतकम्। वुञ्। चा०। शतस्यसमूहः।
शततमः। तमट्। म०। शतस्यपूरणःइति।

शानधा। धा। प्रागि०। शानप्रकारम्।
शानरुद्रियम्। ञः। चा०। शानेरुद्राःदेवताग्रस्येति।
शानरुद्रीयम्। छः। चा०। शानेरुद्राःदेवताग्रस्येति।
शानिकम्। कन्। आर्ही। शानेनक्रीतं इति।
शानिकः। ठन्। प्रा०। शानेनक्रीतः।
शान्यः। यत्। प्रा०। शानेनक्रीतः।
शान्यम्। यत्। प्रा०। शानेननीतम्।
शाव्दचंचुः। चंचुप्। शाव्देनवित्तइति।
शामीरः। रक्। प्रागिवी०। अल्पाशामी।
शारण्यः। यत्। प्राग्हि। शारणेसाधुःइति।
शारभकः। अकच्। शारभएव।
शारमयम्। मयट्०। प्रा०। शाराणांविकारअवयवं वा शारमयं।
शार्करा। मत्वर्थे तुपि म०। शार्कराअस्त्यस्मिन्।
शाकटः। अण्०। प्राग्हि०। शाकटंवहतीति। वृषः महिषोवा।
शाकटिकः। ठन्। ठ०। शाकटेनगच्छतीति।
शाकलः। ठक्। चा०। शाकलेनरक्तः। शाकलिकोपिभवति।
शाक्तीकः। ईकक्। ठ०। शाक्तिःप्रहरणमस्येति।
शाख्यः। यत्। तद्राजा। शाखेवेति।
वा शाद्वलम्
शाड्वलः। ड्वलच्। म०। हरितशादविशिष्टः। शादोऽस्त्यस्मिन्।
शातमानम्। अण्०। आर्ही०। शतमानेनक्रीतमिति।
शाब्दिकः। ठक्०। ठ०। शब्दंकरोतीति। गर्दभः।
शामीलम्। ञन्। शम्याःविकारःरूपंभस्म। शम्या अवयवरूपं शामीलीस्त्रुक्।
शारदम्। अण्०। शै०। शरदिभवम्।
शारीरिकम्। ठक्। ठ०। शरीरेभवम्।

शारदाः। अण्। शै०। शरदि पच्यंते सूर्येण कालेन वा।

शारद्वतायनः। फक्। अप०। शारद्वतो गोत्रापत्यं शारद्वतायनः भार्गवश्चे अन्यः शारद्वतः।

शारीरकीयः। छः। शै०। शारीरकमधिकृत्य कृतो ग्रंथः।

शार्करम्। अण्। चा०। शर्करा अस्यास्मिन्।

शार्करिकम्। ठक्। चा०। शर्कराः संत्यस्मिन्।

शार्करीयम्। छः। शै०। शर्कराः संत्यस्मिन् इति।

शालम्। अण्। चा०। शालायाः इदम्।

शालीयः। छः। शै०। शालायां भवः।

शालेयम्। ढक्। म०। शालीनां भवनं क्षेत्रं इति।

शाल्वेयः। ढक्। अप०। शाल्वस्यापत्यम्।

शांशपः। अञ्। शै०। शिंशिपायाः विकारः।

शिखावलम्। वलच्। चा०। शिखा अस्यास्मिन्।

शिखावलः। वलच्। म०। शिखा अस्यास्तीति।

शिल्पी। इनिः। म०। शिल्पमस्यास्तीति।

शीतालुः। आलुच्। म०। शीतं न सहते इति।

शीर्षछेद्यः। यत्। छ०। शीर्षछिंदंति इति।

शीर्षम्। यत्। म०। शीर्षभवम्।

शुक्रियम्। घन्०। चा०। शुक्रो देवतास्येति।

शुक्लशुक्लः। द्विरुक्तः पटः।

शुक्लशुक्लम्। द्विरुक्तम् रूपम्।

शुक्लिमा। इमनिच्। तन्नान्०। शुक्लस्य भावः इति।

शुक्लीकृतः। च्विः। तद्भा०। अशुक्लः शुक्लः संपद्यते इति अत्र दीर्घोऽपि।

शुचीकृतः। च्विः। तद्भा०। अशुचिः शुचिर्भवतीति।

शूद्रकः। कन्स्वार्थे। प्राणिवी। शूद्रपवेति। कस्य
शूरसेनिः। इञ्। शूरसेनस्यायम्।
शूल्यम्। यत्। वा। शूलेसंस्कृतं मांसादिकम्।
शृंगारकः। आरकन्। शृंगं यस्यास्तीति।
शृंगाटी। आ टच्। शृंगं यस्याः सा। गौः। माद्यादि।
शैवः। अण्। अप। शिवस्यापत्यम्। अण्। वा। शिवीनांनि
वासे। विषयोदेशोवा।
शैवपुरम्। अञ्। शै। शिवेभवं जातादिवा।
शैलेयम्। ढञ्। नद्यादि। कनोलुक्। शिलेवशैलेयम्
शिलेयम्।
शौक्ल्यम्। यञ्। शुक्लस्यभावः।
शौचम्। अण्। नञ्तञ्। शुचेर्भावः कर्मवा।
शौकल्यम्। ष्यञ्। नञ्तञ्। शुक्लस्यभावःइति।
शौंडिकः। अण्। शै। शुंडिकादागतः।
शौनकायनः। फक्। अप। शौनकस्यगोत्रापत्यम्। वात्स्य
अन्त। शौनकोन्यः।
शौभ्रेयः। ढक्। अप। शुभ्रस्यापत्यम्।
शौरिः। इञ्। अप। शूरस्यापत्यम्।
शौवस्तिकम्। ठ श्वः आगामिदिनेजातादि।
श्यामः।
श्यामिष्ठः। इष्ठन्। प्र। सर्वेषामतिशयेनश्याम इति।
श्यामीयान्। ईयसुन्। प्र। अयमेषामतिशयेनश्याम इति।
श्येनंपाता। ञः। श्येनस्यपातोस्यां क्रीडायांश्येनंपातायां
या।
श्रद्धालुः। आलुच्। म। श्रद्धायस्यास्तीतिस्वभाववान्
श्राद्धः। णः। म। श्राद्धमस्यास्तीति स्त्रीचेत्। श्राद्धी।
श्राद्धिकः। ठन्। म। श्राद्धमनेनभुक्तमिति।

आर्द्री। इनिः। म०। आर्द्रोस्यास्तीति।
आर्द्रीयः। छ। चा०। आर्द्रस्ययोग्यः
आयम्। अण्। चा०। श्रीर्देवतास्येति।
आयसम्। अन्। शे०। श्रेयसिभवम्।
श्रावणः। श्रावणी पौर्णमासी यस्मिन्मासेसः। अण्। चा०।
अण्। पौ०। श्रवणेनयुक्तेइति।
श्रावणिकः। ठक्। चा०। श्रावणीपौर्णमासीयस्मिन्मासेसः
श्रावणी। अण्। चा०। श्रवणेनयुक्तापौर्णमासीश्रावणी।
श्रेयान्। ईयसुन्। सर्वेषामतिशयेनश्रेष्ठइति।
श्रेष्ठः। इष्ठन्। प्रशस्य सर्वेषामतिशयेनप्रशस्य इति।
श्रेष्ठता। तल्। श्रेष्ठस्यभावः।
श्रेष्ठ्यम्। ष्यञ्। श्रेष्ठस्यभावः।
श्लैष्मिकम्। ठक्। आर्हो। श्लेष्मणःशमनंकोपनंवा।
श्वस्तनम्। ट्यु। ट्युल्। द्वौ। शैषिकौ। आगामिदिनेजातादि।
श्वस्त्यम्। त्यप्। शै०। आगामिनिदिनेजातादि।
श्वेतिमा। इमनिच्। श्वेतस्यभावइति।
श्वेतिष्ठः। इष्ठन्। श्व सर्वेषामतिशयेनश्वेतइति।
श्वैत्यम्। ष्यञ्। श्वेतस्यभावःइति।
षष्ठः। डट्। म०। षण्णांपूरणःषष्ठइति। ष्ट्र। प्राग्दी०।
षष्ठोभावःइति।
षष्टिकम्। यत्। म०। षष्टिकानांभवनंक्षेत्रमिति।
षष्टितमः। तमट्। म०। षष्टेःपूरकःइति।
षाड्गुण्यम्। ष्यञ्। नन्द्यन्। षड्गुणस्यभावइति।
षाण्मातुरः। अण्। अप०। षण्णांमातॄणामपत्यम्।
षाण्मासिकः। ठञ्। ठञ्। षण्मासेभवनीतिषाण्मासिक उत्सवः।

षाण्मास्यः। यत्। ठञ्। षण्मासेभवः इति।
षाष्ठः। नः। प्रागिवी। षष्ठोभागः।
सख्यम्। यत्। नन्स्त्रम्। सख्युःभावः इति। यः। इति।
संकटम्। कटच्। नन्स्त्रम्। सम्यक् उःखयतीति।
सतीर्थ्यम्। सतीर्थ्यः। यः। प्राग्हितो। समानेतीर्थेवसति इति।
सहाध्यायी। तीर्थंगुरुगृहम्।
सदा। दा। प्राग्दि। अव्य। सर्वस्मिन्कालेइति।
सद्यः। द्यस्। प्राग्दि। अव्य। समाने अहनि इति शीघ्रम्।
सपदः। यत्। नन्स्त्रम्। सपदितत्क्षणेभवतीति
सप्ततिकः। ठन्। आर्हीं। सप्तत्याक्रीतः इति।
संभवीयम्। छः। शै। संभवयोग्यम्।
संमुखीनः। खः। म। सर्वस्यमुखस्यदर्शनः इति।
समजातीयः। जातीयर्। समप्रकार इति।
सममयम्। मयट्। शै। समस्यविकारः। समादागतंच।
समरूप्यम्। रूप्यः। शै। समादागतंसमरूप्यम्।
समानोदर्यः। यः। प्राग्हि। समानेउदरेशयितः। सहोदरः।
सर्वजनीनः। खः। छ। सर्वजनेभ्योहितः। *सर्वकर्मीणः। खः। म। सर्वकर्माणिव्याप्नोतीति।
सर्वतः। तस्। प्राग्दि। अव्य। सर्वेभ्यः इति।
सर्वत्र। त्रल्। प्राग्दि। अव्य। सर्वस्मिन्निति।
सर्वथा। थाल्। प्राग्दि। अव्य। सर्वप्रकारेणेति।
सर्वदा। दा। प्राग्दि। अव्य। सर्वस्मिन्कालेइति।
सर्वधुरीणः। खः। प्राग्हि। सर्वधुरंवहतीति।
सर्वपथीनः। खः। म। सर्वकर्म्माणिव्याप्नोतीति।
सर्वपात्रीणः। खः। म। सर्वपात्राणिव्याप्नोतीति।
सर्वसुखीनः। खः। म। सर्वस्यमुखस्यदर्शनः।

सार्षपतैलम्। तैलञ्। म०। सर्षपानांस्नेह इति। *सदृशी। इनि। म। सदृ समस्याक्षीति
सांकाश्यम्। ण्यः। चा०। संकाशाददूरभवम्।
साङ्कूकम्। ठक्। सङ्कूनांसमूहः।
सावेयम्। ढञ्। चा०। सख्योनिर्वृत्तम्।
साधिष्ठः। इष्ठन्। प्रशस्येबामतिशयेनबाढः इति।
सांधिवेलम्। अण्। शै०। संधिवेलायांभवम्।
साधीयान्। इयसुन्। प्रागि०। सर्वेषामतिशयेनासाधुः।
सान्निध्यम्। ष्यञ्। नञ्ज्ञञ्। सन्निधेःभावइति।
सान्निपातिकम्। ठञ्। ठ०। सन्निपातेवनिर्वृत्तमिति।
सामयिकम्। ठञ्। ठञ्०। समयःप्राप्तोऽस्येति।
सामाजिकः। ठक्। ठ०। समाजंरक्षतीति।
साम्राज्यः। ष्य। अप। सम्राजांपदम्।
सामीप्यम्। ष्यञ्। नञ्ज्ञञ्। समीपस्यभावः।
सामुद्रिकः। ठक्। ठ०। समुद्रेनसमवेतः।
सायंतनम्। ट्युल्। ट्यु०। शै०। संध्यायांभव
सांयुगीनः। खञ्। प्राग्घि। संयुगेसाधुः।
सार्वजनीनः। खञ्। प्राग्घि। सर्वजनंप्रतिसाधुः।
सार्वभौमः। अण्। प्राग्दी। सर्वस्याःभूमेःनिमित्तं। संयोगः। उत्पातः। राज्यंवा।
सार्वभौमी। स्त्रियां। सर्वस्याःभूमेराज्ञी।
सार्वम्। अण्। ञ्य। सर्वस्मैहितं।
सार्वीयम्। खञ्। छ। सर्वस्मैहितमिति।
सार्षपम्। अण्। म०। सर्षपस्यइदं। सार्षपतैलम्।

सांवत्सरिकम्। ठञ्। शै०। संवत्सरेभवं। संवत्सरेदेयमृणंवा।
सांवत्सरकम्। वुञ्। शै०। संवत्सरेयज्ञकरणम्।

सारूप्यम्। ष्यञ्। नन्त्र॰। सरूपस्य भावः।
साहदेवः। अण्। अप॰। सहदेवस्यापत्यम्।
साहसिकः। ठक्। ठ॰। सहसा अविचार्य अविचारात् नयावर्त्तते इति।
साहायकम्। वुञ्। नन्तन्। सहायकस्य भावः।
साहाय्यम्। ष्यञ्। नन्तन्। सहायकस्य भावः।
साली। इनिः। म॰। सालात्कृष्टेति।
सिंहकः। कः स्वार्थे। स्वागेवी। सिंहएव सिंहकः।
सीत्यम्। यत्। स्वाम्वि। सीतया हलेन समितं। इति।
सुखी। इनिः। म॰। सुखमस्यास्तीति।
सुगंधिः। इत्। सुरभिगंधोयस्येति कल्याणोगंधोयस्य
सुषिरः। रः। म॰। सुषिरेव सुषिरः सुषिच्छिद्रम्।
सुष्ठुतराम्। आम्। सुष्ठुतरमेवेति। अव्य॰।
सैनापत्यम्। ष्यः। नन्तन्। सेनापतेर्भावः। अत्रयकवा सेनापतेः भावइति। यञ्वा।
सैनिकः। ठक्। ठ॰। सेनयासमवेतः।
सैंधवः। अण्। शै॰। सिंधुदेशेभवः। अभ्यादिः। सिंधुदेशः अभिजनोयस्य।
सोदर्यः। यत्। आम्वि॰। समाने उदरे वसतीति इति।
सौदामनी। अण्। शै॰। सुदाम्नापर्वतेनएकदिक्।
सौधातकिः। इञ्। अप॰। सुधातुरपत्यम्।
सौपर्णेयः। ढक्। अप॰। सुपर्णाया अपत्यमिति।
सौपः। अण्। शै॰। सुपांव्याख्यानग्रन्थः।
सौभाग्यम्। ष्यञ्। सुभगस्य सुभगाया वा भाव इति।
सौभद्रः। अण्। चा॰। सुभद्रनाप्रयोजनमस्य।
सौभागिनेयः। ढक्। अप॰। सुभगाया अपत्यं। सुहृभगिन्या अपत्यंवा।

सौमित्रिः। इञ्। अप०। सुमित्राया अपत्यमिति।
सौमी। ऋतिः। म०। सोमो देवता अस्याः सौमी ऋक्।
सौम्यम्। यण्०। चा०। सोमो देवतास्येति।
सौरभेयः। ढक्०। अप०। सुरभेरपत्यं ढक्।
सौरभेयी। अण्०। सुरभ्याः अपत्यादि।
सौर्मसः। अण्०। अप०। सुर्मसदेशस्य राजा। सुर्मस्यापत्यम्।
सौवीरः। ण०। अप०। सुवीरदेशोद्भवः।
सौवीर्यः। ष्यङ्०। अप०। सुवीराणां राजा। सुवीरस्यापत्यं वा।
सौस्नातिकः। ठक्०। ठ०। सुस्नातं पृच्छति य
सौहार्दम्। अण्०। नञ्स्नञ्। सुहृदो भावः।
सौहार्दः। अण्। अप०। सुहृदः अपत्यम्।
स्त्रीता। तल्। नञ्स्नञ्। स्त्रियः भावः इति।
स्त्रीत्वम्। त्व। नञ्स्नञ्। स्त्रिया भावः इति।
स्त्रीवत्। वत्। मतुप्। स्त्रिया इव।
स्तेयम्। यत्। नञ्स्नञ्। स्तेनस्य भावः कर्म वा इति नलोपश्च।
स्त्रैणः। नञ्। अप। स्त्रियां भवः। स्त्रियाः अधीनः। स्त्रियाः अयम्।
स्त्रैणम्। नञ्। नञ्स्नञ्। स्त्रियो भावः इति।
स्थविमा। इमनिच्। स्थूलस्य भाव इति।
स्थविष्ठः। इष्ठन्। प्रागि०। सर्वेषामतिशयेन स्थूल इति।
स्थूलकः। कन्। तद्रा। स्थूल इव प्रतिकृतिः।
स्थेयान्। ईयसुन्। प्रागि०। अयमेषामतिशयेन स्थिर इति।
स्थेष्ठः। इष्ठन्। सर्वेषामतिशयेन स्थिरः इति।
स्रग्वी। विनिः। स्रगस्यास्तीति।
स्वर्ग्यः। यत्। प्राग्घि। स्वर्गस्य योग्यः इति।
स्रौघ्नः। अण्। शै० स्रुघ्नदेशे भवः आगतो वा। स्रुघ्नादागतो वा। स्रु

स्रुघ्नं गच्छति। स्रौघ्नः पन्था। दूतो वा। स्रुघ्नं अभिनि
ष्क्रामति कान्यकुब्जद्वारं। स्रुघ्नो निवासोस्य सः।
स्रुघ्नो अभिजनोस्य। यत्र स्वयं वासः स निवासः।
यत्र पित्रादीनां निवासो भवत्सोभिजनः स्रुघ्नः
भक्तिः भागोस्य।
स्थंडिलः। अण्। चा। स्थंडिले भवः।
स्थविष्ठः। इष्ठन्। प्रागि। सर्वेषामतिशयेन स्थूल इति।
स्थाविरम्। अण्। स्थविरस्य भावः इति।
स्थूलकः। कन्। तद्राजा। स्थूल एव स्थूलकः।
स्वतिः। इतच्। स्वो जातोयस्य।
स्वस्रीयः। छः। अप। स्वस्रपत्यम्।
स्वागतिकः। ठक्। ठ। स्वागतमित्याह एः।
हरिष्ठः। इष्ठन्। प्रागि। सर्वेषामतिशयेन हरितः इति।
हरीतक्यः। अपट्। प्रा। हरीतक्याः फलानि हरीतक्य।
हल्यः। यत्। प्राग्वि। हलस्य कर्षः इति।
हल्या। यत्। प्राग्वि। कर्षितं योग्याभूः।
हविष्यम्। यत्। छः। हविषे हितमिति। घृतम्।

हस्तिद्वयसम्। हस्तिद्वयसम्। प्रमाणमस्येति।
हली। इनिः। म। हलः मुंडोस्यास्तीति।
हस्त्यम्। यत्। ठञ्। हस्तेन दीयते इति।
हारितः। अञ्। अप। हरितापत्यम्।
हारिद्रम्। अञ्। अ। हरिद्रयारक्तं वस्त्रम्।
हारि[illegible]। [illegible]। [illegible]स्यापत्यम्।
हारिषे[illegible]। हरिषेणस्यापत्यम्। इञ्। हारिषेणीः।

हालिकः। ठक्। प्राग्वि॰। हलं वहतीति। वृषः महिषो वा।
हालिकम्। ठक्। चा॰। हलिनीनां समूहः।
हिमेलुः। एलुः। हिमं न सहते इति।
हिरण्यवः। वः। हिरण्यं यस्यास्तीति।
हृद्यः। यत्। प्राग्वि॰। हृदयस्य प्रियः वशाकिरणमंत्रादि।
ह्यस्तनम्। ट्यु॰। ट्युल्॰। ङी। शैषिकी। पूर्वेने जातादि।
ह्यस्त्यम्। त्यप्। शै॰। ह्यः पूर्वदिने जातादि।
हेमंतः। अण्। शै॰। हेमंते साधुः।
हैमंताः। अण्। शै॰। हिमंते उत्पंने।
हैमवती। अण्। शै॰। हिमवतः प्रभवति॰।
हैयंगवीनम्। खञ्। म॰ स्यः गोदोहस्य विकारः इति। उक्त
ते इति दोहः।
ह्रसिष्ठः। इष्ठन्। प्राग्वि॰। सर्वेषामतिशयेन ह्रस्व इति।
ह्रसीयान्। ईयसुन्। प्रा॰। अयमेषामतिशयेन ह्रस्व इति।
क्षत्रियः। घः। अप॰। क्षत्रियस्य जात्यपत्यम्।
क्षात्रिः। इञ्। अपत्ये। क्षत्रस्यापत्यम्।
क्षेपिष्ठः। इष्ठन्। सर्वेषामतिशयेन क्षिप्र इति।
क्षेपीयान्। ईयसुन्। प्रा॰। अयमेषामतिशयेन क्षिप्र इति
क्षैरेयी। ढञ्। चा॰। क्षीरेण संस्कृता।
क्षोदिष्ठः। इष्ठन्। प्राग्वि॰। सर्वेषामतिशयेन क्षुद्र इति।
क्षोदीयान्। ईयसुन्। प्राग्वि। अयमेषामतिशयेन क्षुद्र इति।
क्षौद्रम्। अण्। शै॰। क्षुद्राभिः मक्षिकाभिः कृतम्।
क्षानेयम्। ढक्। ना॰। क्षानेर्भाव इति।

इति तद्धितः।

रजिष्ट्री कियागया

